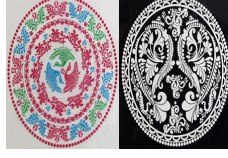

Süreç ANALİZ | Hakikat her şeyi kuşatır

Sosyal Üretim ve Eğitim Çalışmaları Derneği

ORTAK YARIN

&

“HATAY”

Çalıştay

Çekirdek Ekip Toplantıları

- Transkripsiyonlar -

Büyük Antakya Hotel

17 Kasım 2012

SÜREÇ Araştırma Merkezi

Sinan Paşa Mah. Şehit Asım Cad. Koç Han No:2 Kat:4 Beşiktaş-İstanbul

Tel & Fax: (212) 259 20 45 E-Posta: surecanaliz@surecanaliz.org

www.surecanaliz.org

SÜREÇ
Ortak Yarın & “Hatay”
Çalıştayı
17 Kasım 2012
- Transkripsiyonlar -

I. Oturum: Müzakerelere Giriş

Murat Sofuoğlu: Merhabalar efendim. Hürmetlerimi arzederim. İşte burada toplandık.

Bizim toplantımız politik bir toplantı değil. Akademik bir toplantı da değil. Birbirimizi daha fazla nasıl anlayabiliriz diyerek bir araya geldik. Biz sizlerden bu işin nasıl yapıldığını da öğrenmek için buradayız.

Hakikat hepimizi bireysel veya toplumsal hayatımızda bir şekilde yakalıyor. Biz de burada hakikatin ortaya çıkmasını istiyoruz. Sizler de bu sebeple içinizden geldiği gibi konuşursanız, burada bir ilerleme kaydedilebilir. Herkesin hikayesi bizleri yenileyebilir ve sürecimizi devam ettirebilir. Benim söyleyeceklerim bu kadar. Söz sizde...

Kimse konuşmaya niyetli değil mi? Belki siz başlayınca en azından günahlarımız biraz azalır belki.

Hatice Can: Yok yani azalmayacak. O hiç azalamayacak bireysel olarak değil ama gerçekten toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmadıkça ne yazık ki bu tabloları hep yaşayacağız. Evet, buradan böyle bir kadın olarak önce. Evet. Ben Avukat Hatice Can. İnsan hakları aktivistiyim. Kadın insan hakları aktivistiyim ayrıca. Ortak yarın çağrısı alınca düşündüm. Ortak yarını nasıl oluşturabiliriz düşündüm. Niye ama ortak yarını nasıl oluşturabiliriz. Çünkü bugün hangi durumdayız. Dünden bugüne nasıl geldik. Hepsi birbirine bağlı tabii. Sanıyorum yalnız Hatay odaklı düşünmememiz gerekiyor. Çünkü Türkiye’de de dünya’da da gerçekten sorunlarımız çok fazla. İçinde bulunduğumuz tarihsel eşik Ortadoğu’nun kan gölüne döndüğü dönemlere denk geliyor. Bu döneme nasıl gelindi, nasıl 21. Yüzyılda nasıl hala savaş bir takım şeylerin çözümü olarak görülüyor. Hatay ve Türkiye bunlardan nasıl bu ortamlarda ne durumlara düşüyor. Türkiye’nin bu konumdaki pozisyonu ne. Komşularla sıfır sorundan buralara nasıl gelindi ve yanı başımızdaki etnik savaştan Antakya ne kadar etkilendi. Bütün bunları konuşmak zorundayız diye düşünüyorum. Eğer söz hani böyle hemen baştan söylediniz o zaman biraz daha böyle geniş söylemek zorundayım.

Bir yönüyle ortak yarını oluşturabilmek için demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla işlemesi şeffaflaşması tüm kimliklerin, çok kültürlü çok kimlikli ülkemizde tüm kimliklerin ve kültürlerin özgürce kendini ifade etmesinin önünün açılması, yereli korurken yereli muhafaza ederken evrenselde buluşmanın hedeflenmesi gerektiğini düşünüyorum. Ülkemizde ne yazık ki bu konunun olmadığını ve sıkıntıda olduğumuzu düşünüyorum.

30’lu yıllardan beri devam eden Kürt sorunu çözülmeden, 8-9 yıldır siyasi iktidar çeşitli açılımlarla Kürt sorunundan Kürt açılımı, Roman açılımı, Alevi açılımını yapmışken hangi

durumlara geldiğimiz ama aslında bunları yaparken demokrasinin evrensel kurallarına uyulmadığı için bir ötekileştirmeyi sürekli yaşıyor muyuz? Evet, bugün geldiğimiz noktada ne yazık ki bütün bu sorunları çok sıkıntılı bir biçimde yaşıyoruz.

Ben Antakyalı değilim ama 79 yılından beri Antakya'da yaşarken Antakya'yı böyle hem içinden hem de dışından gözlemledim diye düşünüyorum. Burada gerçekten çok kimlikli yapı her şeye rağmen her türlü baskıya rağmen her türlü ötekileştirmeye rağmen korunmaya çalışılmış. Korunmaya çalışılmış ama sürekli o mozaik dediğimiz mozaığın renkleri de sürekli eksilmiş ve şu anda bulunan o renkler burada tutunmaya çalışıyor. Hatta tutunmak için bir şeyleri zorluyor ama çok zorluyor ne yazık ki. Çok zorluyor ne yazık ki. Bire bir hepsinin sorunlarını biliyoruz çünkü. Sayıları artık böyle yüzleri filan yaklaşmayacak duruma geldi kendi içimizde yaşama. Onun dışında çoğunluk olanlar hangi durumda. Yani burada adını koymadan bir şey söyleyemiyoruz.

Aleviler, Sünniler, Hıristiyanlar, Araplar, Türkler ve Kürtler var İskenderun'da yoğun bir şekilde. Kırıkhan'da Kürtler var onlar nasıl yaşıyor Antakya'da? Birbirleriyle sorunları var mı? Hayır. Buradaki insanların gerçekten birbirleriyle sorunları yok. Gerçekten burada insanlar dilleri esprileri bile ortaklaşmış durumda burada. Alevilerin de, Sünnilerin de. Herhalde benim tespitim Museviler de doğrulayacaktır diye düşünüyorum. Ana dilleri Arapça değil mi? Buradaki çoğunluğun yani Arapların, Hıristiyanların, Alevilerin, Sünnilerin, Musevilerin hepsinin ana dilleri Arapça ve sanıyorum bu ortaklık ortaklaşmayı da en çok sağlayanlardan biri de ana dil.

Ana dil gerçekten halkları birbirine yakınlaştıran esprilerini birlikte yapabilen hatta küfürlerini diyelim çünkü en çok o öğreniliyor en ilkin. Birlikte yapabilen bir coğrafya. En çok onları birleştiren Arapçadır diye düşünüyorum. Hatay için konuştuğumuz zaman. Bunun dışında hangi halklar var burada çok sayıda, evet şeye giderseniz, Kırıkhan'a giderseniz farklı yapılar var İskenderun'a giderseniz yine farklı hatta. Samandağ'da, İskenderun'da burada. Ermeniler var hatta Samandağ'daki tek Ermeni yerleşim bölgesi halen ilimizde, yeni yaşama tutunmaya çalışıyorlar ve her bir takım olaylarda hala kendilerini ötekiyle dışlanmış hissediyorlar.

Evet, bütün bu sorunlardan ortak yarını nasıl oluşturacağız? Yani başımızda savaş yaşanırken Suriye'de ve Suriye'deki savaşta Türkiye'nin rolünün giderek artan o savaşta lojistik desteği veren rolünün bu kadar açığa çıktığı bir dönemde burada yaşayan hemen aynı kültürel kimlik ve yapılardan olan insanlar nasıl düşünür nasıl kendini ötekileşmiş hissetmez. Evet, yarını kurmak için önce ötekileşmeyi önlemeliyiz, ötekileştirmeyi önlemeliyiz ama bugün ne yazık ki Antakya'da herkes kendini ötekileşmiş hissetmeye başladı, yani başımızdaki savaştan kaynaklı olarak. Evet demokrasinin evrensel kuralları olan çok kimlikli çok sesli çok renkli olan yapıyı var olan yapıyı nasıl koruyacağız nasıl çoğaltacağız nasıl eksiltmeyeceğiz.

Ortak yarını ben şöyle düşünüyorum. Bugüne gelirken bugünü yaratanların ortak yarını kurma konusunda sıkıntısı var diye düşünüyorum. Bugünü yaratanlar bugün herkesi ötekileştirenler ortak yarını kurma konusunda da bir irade koyamazlar bu iradeyi de hep birlikte halk koyacaktır diye düşünüyorum. Halkın birbiriyle gerçekten sorunu yok. Yeter ki bu politikalarla ayırtılmayalım ama bugün gelinen noktada olumlu pozisyonda değiliz

Antakya'da da olumlu pozisyonda değiliz. Antakya'da şimdiye kadar yapılan en demokratik eylemlerde herkes birbirine son derece sıcak ve hoşgörüyle yaklaşırken şu sıra her türlü demokratik eylemler neredeyse yasaklanıyor siyasi iktidarın yerel organları tarafından yasaklanıyor ve bu yasaklanmada hiç kimseye şaşırtıcı gelmiyor ve neredeyse yasaklanmayı destekleyecek bir pozisyona geliniyor. Bunlarda giderek bir araya gelme kültürünü azaltacak noktalar diye düşünüyorum. Bu noktada şimdilik bu kadar söyleyeyim eğer tekrar söz sırası bana gelirse...

Josef Naseh: Efendim ben Joseph Naseh, kendimi tanıtmadan evvel ufak bir fıkrayla başlamak istiyorum konuşmama. İşte Allah bir gün üç din temsilcisini toplamış demiş ki, benden dilediğiniz kadar dileyin duanızı kabul edeceğim. Kalkmış Hıristiyan demiş ki Allah'ım dünyada iki milyar Müslüman ölse ve öldürsen duam kabul olacak demiş. Peki demiş Allah da. Müslüman çıkmış demiş ki kendisine, dünyada 1,5 milyar insan öldürse ve yok olsa duamı kabul et rabbim demiş. Yahu diğerine dönmüş ve demiş ki kendisine, peki sen ne diyorsun? Ben ne dileyim demiş. Her iki tarafın duasını Allah kabul etsin demiş. Şimdi hepimizin duaları burada farklı herkes bir çeşit dua yapacak ama duadan önce mantığımızı, çalıştırmamız lazım.

Biz insanlara hep çatışmayı öğrettik. Ölmeyi öğrettik. Halbuki bizim yapmamız gereken şey insanlara yaşamayı öğretmemiz lazım. Yaşamla nasıl mücadele edebileceklerini öğretmemiz lazım. Benim yaşam öyküm bu çizgide geçti. Ben Hıristiyan Ortodoks Arabım. 7 yaşında Türkçeyi öğrendim. Biraz dayakla birazda cezayla. Eğer sıkılmazsanız o öyküyü anlatıyım? Babam bana 2.5 kuruş harçlık verirdi ilkokula giderken. Bununla, bu parayla ancak ve ancak bir simit alabilirdim. Yani ikinci bir ürünü yiyemezdim okulda. Kantinden alma şansım yoktu. Bir gün öğretmen Arapça konuştuğumu yakaladı ve ceza verdi. Önce ufak bir patakladı beni. Sonra elimdeki iki buçuk kuruşu ceza olarak aldı. Ben o gün eve gidene kadar aç kaldım ve hiçbir zaman o olayı unutmadım. Hep bilinçaltımda baskı unsuru olarak anadilimi kullanmamam gerektiği öğretildi. İlkokula gittim tökezledim. Fakat bir sene sınıfta kaldım galiba tam hatırlamıyorum. Liseye geldim kendi kendime çatışmaya başladım. Kovuldum. Önce Ata Koleji gittim; tabi orada top oynadığım için kovuldum. Sonra Kırıkhan Lisesi veya Hanlı, Samandağ, İskenderun Lisesi'nden mezun oldum yani 5 lise değiştirdim. Evet, şaka değil burada beni tanıyanlar bilir. O mücadeleyi yaptım. Bunlar hep bilinçaltındaki kimliksel mücadeleler oldu yani bende.

Üniversiteye girdim. Ankara Üniversitesi, Dil, Tarih Coğrafya fakültesi öğrencisiydim. O zamanlar sağ-sol çatışmaları vardı. İşte tesadüfen İstanbul'da arkadaşlarıma yanına gittim. Yunus Ceylandı herhalde tam hatırlamıyorum. Bir Sol görüşlü biri öldürülmüştü cenazeye katıldım. Şimdi arkadaşlarıma hep birlikte bağırma başladılar işte kahrolsun bilmem ne kahrolsun devam etti. Biri aralarından, kahrolsun sermaye dedi, ben bağırmadım. Dürttü beni şöyle dedi ki niye bağırmadın? Ben sermayedar çocuğuyum nasıl bağırayım yani kahrolsun sermaye diyeyim yani, bir nevi kapitalist çocuğuyum. Çünkü babam para kazanıyor o kazandığı parayla okuyorum. Hatta aramızda o şahitler var yani aramızda o olayı şahit olanlar var. Bir türlü kimliksel çatışmamı bulamadım. Sağ görüşlü arkadaşlarıma vardı. Onların da bu tür eylemlerine katıldım. Bu eylemlerde de bir sözü söylemedim. Şimdi onu söylemeyeyim.

Sonra baktım ki ben kimim? Dönüp arkaya bakıyorum. Birçok yerden patak yemişim. Sözler söylenmiş. Sağ tarafı da sol tarafı da beni yok saymış. Gerçek anlamda söylüyorum. Dil tarih coğrafya o dönemde bir hafta sağ kesimin bir hafta sol kesimin eline geçerdi. Siyasal bilgilerden desteklenince sol, işte Gazi Üniversitesi'nden desteklenince sağın eline geçerdi. Belki benim yaşımda olanlar bunu daha iyi kavrar ama okula bir tek rahat giren öğrenci kimdi biliyor musunuz bendim çünkü kimliksiz, kimliği yok. Serbest girip çıkıyor. Ne sağcısı karışıyor ne solcusu karışıyor. Gerçek anlamda söylüyorum. Yahu diyorum benim bir kimliğim var. Yani bir liberal kimliğim.

Tabi sonra Özal çıktı ortaya. Dedim ki, bu ton ton Türkiye'yi kurtaracak. Ben bunun partisine katılıyorum, fikirlerine katılıyorum eylemlerin katılıyorum. Gerçek anlamda katıldım ve partinin kurucu üyeleri arasında girdim. Ben öyle meclis üyeliği yaptım. Özal öldü, bizi trak! Partiden sepetlediler. Bunlar sosyal demokrat, bunlar bilmem ne trak gitti. Haydiii, bir kimlik daha koy. Halbuki ne güzel ANAP'ta sivil, militarist düşünceye karşı oluşmuş dört ana grup vardı. Belki Türkiye'yi, çözebilecek sorunları çabuk yapabilecektik. Ama Özal'ın süreci de yetmedi, ikinci dönem CHP kuruldu. Eh bende o şemada yer aldım, kurucu üyesi. Bakın nereden nereye. Bir yerde yer bulamıyorsunuz. Öbür tarafa gidiyorsunuz. Kimliğinizi ifade edebilmek için. Sıktım galiba sizi ama süreci anlatmak için söylüyorum. CHP'den de kovdular. Hem de kurucu üyeyim. Olacak iş mi? Fikirlerini savunacağım sosyal bir demokrat parti Türkiye'nin ulus fikrini savunan bir partiden trak diye atılıyorum. Hangi nedenle bende bilmiyorum ama hepsi de oldum yani.

Ortak yaşamda birçok kimlikli olaylarla karşılaştım. Bu döneme geldim ben hiçbir yerde kendimi Hıristiyan olduğumu söylemedim, Ortodoks olduğumu söylemedim, Arap olduğumu da söylemedim. Ama artık her vesileyle bu kimliklerimi ifşa etmeye çalışmak zorunda kaldım. Karşımdaki kimliğimi soruyor Joseph Naseh diyor. Hah bakıyor böyle yani Yusuf mu yok kardeşim Joseph. Ama Yusuf da diyebilirsin yani bir sakıncası yok, başka bir şey de diyebilirsin. E peki senin adın Yusuf'sa babanın adı Cemil ise sen necisin? Allaha çok şükür babamın adı cemil. Allah'ın adı. Oğlumun adı da Abdullah. Abdullah Cemil, Allah'ın adını taşıyor, bir sakıncası var mı? Yok. Ortadoğulu adlar bunlar. Bu süreçte de kimlikli ve inanç bağlamında artık benim de kendi kendime sorgulamaya başladığım anlar oldu.

Şimdi bu süreç, herhalde çöp kutusuna en çok atılanlardan biri benim. Yani işe yaramaz anlamında. Neden? E hangi kimlikte nasıl bu toplumda var olacağımı hangi kimlikte ifade edileceğimi bir türlü karar veremedim. Hangi örgütlenme biçiminde olacağımı da karar veremedim. Sıkılmazsanız, 14 derneğim kurucusuyum. M. Kemal Üniversitesi Vakfının kurucusuyum, artı on yıldan beri beş senenin öncesine kadar cemaat vakfının başkanlığını yaptım. Şimdi bu kimlikli sorgulamalar hep benim eksik olan yanlarımı toplumla beraber, sahip olduğum değerlerle beraber taşımaya çalıştım. Yani eksikliğim benim toplum ise cemaat ise onu taşımaya çalıştım sosyaliteye. Efendim çağdaş yaşamı derneğiye, çağdaş yaşamı derneği şeklinde tanıştım, Rotaryen ise Rotaryen, Lions'sa Lions ve diğerleri ve diğerleri. Şimdi bu süreci biz hepimiz sorguladığımızda hep bir soru işareti, ortak yarın hangi kanalda gerçekleşecek Hatay'da. Yalnız Hatay'da değil tabi o süreci yaşayan kardeşlerimizle birlikte bunları kaldırmamız lazım şimdilik bu kadar konuştum çok uzun oldu teşekkür ediyorum.

Şemsettin Günay: Ben birazda hazırlık yaparak da gelmişim, biraz hem Hatay'ın sosyal kökleri itibariyle hem de kırılma noktalarıyla ilgili bir hazırlığım vardı. Şimdi Hatay'da normalde yakın tarihimizde yaklaşık 3 kırılma noktası var diye biliyorum. Hatay sosyal yapısı itibariyle...

Sofuoğlu: Şemsettin bey kayıt için isimleri söyler misiniz?

Şemsettin Günay: Şemsettin Günay. Burada Mazlum Der üyesiyim aynı zamanda Antakya Sivil İnisiyatifi üyesiyim. Hatay sosyal yapısı itibariyle kozmopolit bir yapıya sahiptir.

Sofuoğlu: Sizden ricamız şöyle, okumaktan ziyade içinizden geldiği gibi konuşsanız daha iyi olur.

Şemsettin Günay: Tamam. Tarih içerisinde zaman, zaman azalan, zaman zamanda çoğalan bir öneme sahip olmuştur. Yani bu zaman, zaman ülkelerin işgaline, birçok medeniyetlerin işgaline zaman zaman da çok önemsiz görülerek, bir yerde bir tarafta bırakılmasına neden olan bir yapıya sahip. Ancak, Hatay'ın kendi yakın tarihi içerisinde, asıl etnik çatışmaların ön plana çıktığı 3 kırılma noktası ben tespit ediyorum. Bunların bir tanesi 1937-1938 yıllarına denk gelir ki, Fransız işgalinin o sırada gerçekleştiği Hatay'ın Fransız işgali altında kaldığı ve Fransızların çekilmek için işte bir takım oyunlar oynadığı ve burada plebisit diğer halk arasındaki dolaşımıyla, konuşulmasıyla işte Arap tarafını mı isteyenler, Türk tarafını mı isteyenler şeklinde bir halk oylamasına geçirdiği bir zaman diliminde burada etnik yapı çatışmaları ve kanlı olaylara geçişler hızlanmıştır.

Ben ikincisini ise 12 Eylül öncesine getiriyorum. 12 Eylül öncesinde tüm Türkiye'yi kasıp kavuran, sağ sol kavgası, Hatay'da yine kendisini sağ sol kavgası olarak göstermiş, ancak biraz kazıyınca altından etnik çatışma sinyalleri gelmiştir. Burada genelde Alevi kesim sol yapı içerisinde değerlendirilirken, Sünni kesim sağ yapı içerisinde değerlendirilmiş ve bu ikisi arasında etnik çatışmalar o sırada yine hızlanmış ve uçurumlar o sırada daha fazla açılmıştır.

Bir üçüncü kırılma noktası ise, şu son zamanlarda Suriye olaylarının gelişmesiyle meydana gelmiş, gerek Ankara'nın, hükümetin politik yapısıyla gerekse de burada Suriye'den etkilenen insanların fazlalığıyla buradaki etnik yapılar yeniden kendini göstermiş ve bu etnik yapı gösterimleri de bir başka kırılma noktası olarak Hatay'da kendini göstermiştir. Şimdi Suriye'deki olaylara çok fazla girmek istemiyorum çünkü bizim aslında direk ilgilendiğimiz bir konu değil ancak, Suriye'deki mücadelenin hemen mezhep savaşına evrilmesi burada da kendini derhal o şekilde göstermek zorunda kalmıştır. Zira çünkü Suriye'deki savaş her ne kadar bir rejim karşıtları ve rejim taraftarları arasında olsa da sonuçta taraftar bulabilmek için kendini hemen bir etnik yapıya büründürmüştü ve bu etnik yapı hem dünyadan hem de kendi içerisinde her iki tarafta taraftar bulmakta zorlanmamıştır. Ancak bunun yankıları, her şekilde Hatay'da da kendini göstermeye başlamıştır.

Şunu itiraf etmek gerekir ki, hükümetin de ülkeye sadece Ankara'dan bakması ve uyguladığı Suriye politikası, Hatay'da yaranın derinleşmesinde rol almış, rol alan faktörler içerisinde yer almıştır. Hatay'da ötekileştirme olayına geldiği zaman ben şunu diğer arkadaşların aksine çok fazla iddia etmiyorum; Hatay'da aslında ciddi anlamda bir ötekileştirme olayına çok fazla

rastlanamaz. Yani insanlar birbirleri arasında çok kültürlü, çok mezhepli, çok dinli olmasına rağmen beraber yaşama kültürü burada bir hayli gelişkindir. Herkes komşusuna saygı göstermesini bilir, beraber yaşamayı bilir, hatta yemeklerini hatta eğlencelerini paylaşmasını bilir. Bu nedenle ötekileştirme konusunda çok ciddi bir sıkıntının olduğu kanaatinde değilim. Ancak şu bir gerçek halen Hatay gibi bir yerde insanlar kendi mezheptiş, kendi dindaşlarının bulunduğu mahallelerde oturma konusunda halen ısrarcılar. Yani bu şunu gösterir, demek ki, bizim insanımız halen bir Alevi komşuya ve yahut bir Sünni komşuya sahip olmaktan ve yahut da onunla birlikte yaşamaktan halen sıkıldığını gösteren bir özelliği halen devam eder. O açıdan bu aslında öncelikle ele alınması ve bu konuda incelenmesi gereken bir konulardan birisi olarak öne çıkar diye düşünüyorum.

Yine ötekileştirme konusunda sadece ve sadece tüm Türkiye’de olduğu gibi Hatay’da sadece Çingenerler konusunda, romanlar, aşiretler Hatay’daki ifadesiyle Hatay’daki aşiretler konusunda bir sıkıntının olduğunu söyleyebiliriz. Yani Hatay’da ötekileştirmeden söz edilecekse bu etnik yapılar arasında değil daha ziyade burada yaşayan aşiretler diğer deyimle Çingenerler konusundaki bir ötekileştirmenin devam ettiğini söyleyebiliriz. Bu da Türkiye’nin sanıyorum en başta sıkıntılı konularından bir tanesi olsa gerek. Bu kırılmaları önleyecek ve ortak güveni artıracak neler yapılabilir konusuna gelince ben, bir dahaki söz aldığımda bu konuda konuşmak isterim teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Teşekkürler.

Ahmet Hamdi Ayan: Antakya sivil inisiyatif aynı zamanda Mazlum Derci. Şimdi hepiniz hoş geldiniz. Bir arkadaşım bürokratla oturuyorduk. Bir vatandaş geldi, imkansız bir şeyler istedi. Arkadaşım olur hallederiz dedi. Dedim niye böyle söylüyorsun? Çıktıktan sonra adam dedi ki mutlu ölecek. Şimdi acaba biz mutlu ölmek mi, biraz gerçekleri konuşmak mı lazım? Şimdi ayrımcılık bir hastalık. Bu sadece dinsel, etnik kökenli bir şey değil. Ben Trabzonluyum, tipime bakmayın ama Kırıkhan’da oturuyoruz 65 yıldır. Fakat Kırıkhanlılarla kaynaşamadık. Yani dinimiz, dilimiz, ırkımız, siyasi görüşümüz her şeyimiz aynı ama biz Laz onların gözünde yani ve emin olun evlilikler sınıra yakın.

Şimdi ötekileştirme, Hatay, Hatay’daki kültür, bunlar tabi ki hatayı çok öne çıkarıyor, medeniyetler kenti deniliyor fakat esas sorun Hatay’ın kazancı, Cumhuriyetle 15-16 yıl geç tanışmasıdır. Şimdi Anadolu’nun bütün şehrinin hepsi Antakya gibi Hıristiyan’ı, Musevi’si Süryani’si hepsi bir arada yaşıyordu. Örnek olarak, bizim koca Mahmut’un dedesi Çanakkale’de çarpışmış bir gazi belki de şehit oldu. Ayrıntısını bilmiyorum. Alevilerin cumhuriyet öncesi Hatay’da bir sorunları yok, Çanakkale’de çarpıştıklarını biliyoruz, kaynak; Fahrettin Altay’ın anıları. Mustafa Kemal Paşa’nın Nusayri askerlere itiraz ettiğini biliyoruz. Yani Osmanlı da bir ayrım yok, son demokratik hareketleriyle birlikte. Sorun, cumhuriyetin tek tipleştirici, ayırıcı, toplumu tek mezhep tek inanç etrafında toplama gayreti. Bunu görmemiz lazım.

Şimdi burada, bizim bir cehaletimiz var. Köyümü arkadaşlara gezdirirken, oranın yoğun oldukları kiliseden, çok kültürlü, çok dinli bir örnek olduğunu zannedirdim. Fakat sonra öğrendim ki yedi köyü kovalamışız. Yedi köyün özeti toplanmış, yani bir köyde toplanmış. Yani yedi köyün yedisi Hataylıya güvenmemiş, kaçmış gitmiş. Sorun; cumhuriyetle beraber

başlayan kırılma. Jakoben, üstenci, biraz belki ırkçı, tek tipleştirici bir yapı. Şimdi kusura bakmasın yani cumhuriyet cumhurbaşkanı tarafından da yanlış ifade edilen bir kavram. Siyaset bilimi açısından, siyaset bilimcisi değilim ama toplumu ortak yarın etrafında birleştirmek bu da demokrasiyle olmuyor. Çok kültürlülükten, tek kültürlülüğe geçiş. Şimdi yaşadığımız bu kırılma bu acılar bu insanlar, ben Ermenilerle gittim gördüm, köylerini ziyaret ettim. Hala korkuyorlar. Yani yanınıza bir Hıristiyan almadan gittiğinizde size söyleyecekleri cümle şu; biz hepimiz laik, Atatürkçüyüz, Türkiye'yiz, Türkiye'de soykırım olmamıştır gibi laflar söylüyorlar. Yani işin delikanlılığı bu. Ama burada bir şeyler yaşanmış ve bunlar devlet eliyle olmuş olaylar. Evet, şu noktada arkadaşların hepsi doğruyu söylüyor, kanaatlerini paylaşıyorum. Halkların birbiriyle şeyi yok. İş bozan, dokuyu bozan bir kurgudur bu. Kurgunun adına, cumhuriyet diyoruz. Ben liberalim yani devlete kuşkuyla bakarım, her türlü devlete kuşkuyla bakarım. Hatay'daki dokunun bozulmasında, insanların bir şekilde birbirini düşman edilmeye çalışılması, tehcir mübadele gibi tarihsel olumsuzluk şeyler, ne yazık ki modern kültür dediğimiz, modern kültürün bir parçası olan cumhuriyettir diye düşünüyorum. Şimdilik bu kadar teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Kenan bey.

Kenan Kahiloğulları: Kenan Kahiloğulları. Sosyologum, Samandağlıyım. Şimdi benim hayatıma damgasını vuran bir olayı anlatacağım. Üniversitedeyken, Afyon'da okudum ben. Afyon çok yani güvenli bir yer. Belki bir sorun yaşamadım. Son sınıfta bir arkadaşım dedi ki, sen necisin dedi. Dedim ki ben Aleviyim. Dedi ki, yahu sana dokunabilir miyim? Dedim ki yahu niye? Dedi ki, ben hiçbir Alevi'ye dokunmamıştım şu ana kadar, yani canlı bir şekilde bir Alevi'yi görmedim. Allah dedim, böyle irkildim, kendime baktım dedim, bende acaba bir sorun mu var yani bir gariplik mi var yani. Neyse yani, birbirimize dokunmamız gerekiyor. Alevilerin Sünni'yle evlenmesi, Sünnilerin Aleviyle evlenmesi, ortaklık kurması, Hıristiyan'la evlenmesi, ortaklık kurması, bir Nusayri'yle evlenmesi, ortaklık kurması, ticaret yapması, komşuluk yapması gerekiyor ki biz birbirimizi anlayalım, bir birimizin insan olduğunun farkına varalım. Bu benim tezimdir.

Benim Hatay üzerine yazdığım bir kitap var; Dünyanın Cennet Köşesi Hatay diye. Şimdi ben kitabın adını verirken çok düşündüm, dedim ki ne diyeyim ne diyeyim, yani Hatay'ı tanıttık bir şey söyleyeyim falan. En sonunda düşündüm ve dedim ki, Hatay'da, Hatay diye bir kimlik var. Bir kişi farz edelim, Hatay diye bir kişi, bir kimlik ve bu kimliğin içinde; Alevi var, Sünni var, Arap var, Türk var. Ben hepsini Hataylı olarak kabul ediyorum. Daha sonra buraya gelen Trabzonlu Ahmet hocam gibi bilinen Türkler var İskenderun'da. Çünkü siz Türkiye'den ve Suriye'den, biz ne Türkiye'den, ne de Suriye'den soyutlanamayız. Suriye'den atılmış köprüler var. Benim dedem diyor ki, biz Laskiye'den geldik. Şimdi ben kökenimi araştırıyorum, diyorum yahu nereden geldik, Laskiye'den geldik diyorum. Babam diyor ki şu Nusayri dağından geldik. Oradan gelmişiz işte, Samandağ'ın ovasına konmuşuz.

Samandağ'ın o köylerinde, yukarısında, şu an Vakıflı köyüne gidiyoruz. Bakanlar geliyor, milletvekilleri geliyor, ah canım işte cicim 135 kişi kalmışlar, daha bitmemişler diyor bakan geçenlerde. Diyor ki burada özgürlük kaynağı şeyi göstergesi Vakıflı Köyü diyorlar alkışlıyorlar. Yani ne? Bitseler miydi yani? Yani 135 kişi değil de, 1 kişi mi kalsaydı ya da

öyle bir köy olmasa mıydı? Tabi ki, Vakıflı köyüne gidiyorum, ben sohbet ediyorum sürekli diyorlar ki arkadaş biz ne diyelim şimdi, biz eğer ki, inkar etsek eğer ki desek ki, biz memnun değiliz halimizden, evet Ermeni soykırım var, evet bu ülkede sorun var. Devlet bize gelip, bize yatırım yapmaz, vali gelip, bize ziyaret etmez, milletvekili de gelmez bakan da gelmez, devlet de yüzümüze bakmaz. Zaten tutamayız Türkiye’de, bin kişi değiliz, bizim oyumuz neyi etkileyecek.

Şimdi seçim olur, Vakıflı’ da 130 kişi vardır, 50 tanesi AKP’ ye verir 50 tanesi CHP’ ye verir. Zaten oyları etkileyemeyecek seçimin niye kahramanlık yapsın adam. CHP’deki Alevileri de ikna edecek, AKP’deki Sünni bürokratları da ikna edecek, 50ye 50 bölüşecekler oyları. MHP’ ye de birkaç oy çıkarttırırlar, rica ederler birilerine, küsmesin MHP ’liler, arada uğrasınlar. Ah canım cicim daha bitmediniz mi tarzında bir. Şimdi bütün bunlara vakıfım ama hani bunlardan söyleyemediklerimiz var. Şimdi ortak yarını nasıl oluşturacağız? Bana göre, hani başka arkadaşların başka dostların süresini çalmak istemiyorum. Bana göre birbirimizle birbirimize temas ederek dokunarak, ortaklık kurarak akrabalık kurarak, arkadaşlık kurarak, komşuluk kurarak, yani ben benim oturduğum mahalle mesela Samandağ’ın geleneksel bir mahallesi Çiğdede mahallesi, öz Samandağlılar yaşıyor. Yani öz Aleviler yaşıyor. Yani artık dünyada başka akrabaları, yani hani evlenmiş yine eşi Alevi, ortağı kurmuş, ortağı Alevi ama bizim bir bahçemiz var komşumuz Hıristiyan komşularımız Hıristiyan benim bir yengem var Hıristiyan. Mesela benim bir amcamın oğlu Hıristiyan bir kadınla evlenmiş. Şimdi o aileye gittiğimde bakıyorum, diyor ki Joseph dayım gelmiş. Ne kadar seviniyorum.

Yani ilk başta böyle akrabalık ilişkileri tanımadan önce merak ediyordum ve bakıyorum o ailenin içine bakıyorum kesinlikle en ufak bir o ailenin içinde en ufak bir şeylik yok, ayrımcılık yok çünkü adamın akrabalarının yarısı Hıristiyan. Hıristiyanlara tukaka dese Hıristiyanlar tuk aka olacak, Alevilere tuk aka dese, kendisi tuk aka olacak gibi. Yani ben biraz orada yaşıyorum. Bir de çok önemli şeyler var şu an Türkiye’de örnek, Türkiye’nin şu an AKP hükümetine baktığımızda etnik, mezhepçi bir anlayış var. Alevilere laf söylüyorlar, şeylere laf söylüyorlar. Bunun yanında Gazze’yi vuruyorlar, Gazze şu an vuruluyor. Vuruldu İsrail tarafından. Oraya asker göndermeyi düşünmüyorlar, oraya bir şey yapmayı düşünmüyorlar. Yani başımızdaki Müslüman komşularımız, Suriyelilere ve bize hiçbir zararı olmayan Suriyelilere karşı yığınak yapmışlar. Tankla, topla, tüfekle, işte sürekli tehdit vari konuşmalarla şey yapıyorlar. Senin gücün yetiyorsa git İsrail’e saldır, git saldır. Sen kendini Müslüman olarak ifade ediyorsun. Yani ABD uşaklığının daniskası var AKP’de ve Türkiye’yi de bu anlayışla yönettiği sürece de Türkiye de 72 milyonu da kapsayamazlar. Teşekkür ederim.

Sesler... Efendim burada hep politika konuşuluyorsa biz kalkalım.

Tartışmalar...

Murat Sofuoğlu: Daha politize etmeden yani kimsenin kendisine böyle bir kötü hissedeceği bir şekilde konuşmazsak daha iyi olur.

Sesler... Daha farklı görüşlerde burada sunulabilir.

Murat Sofuoğlu: Tabi mutlaka, mutlaka sunulabilir. Yani sizin söylemek istediğiniz bir şeyler varsa buyurun.

Belirsiz... Hayır, şimdi Kenan beyin söylediklerinin çoğuna elbette katılmakla birlikte, ama işte ABD uşaklığı vesaire filan bunlar bu dil bir şey değil, çatışmacı bir dildir. Bu dil sonuçta karşıt görüşü de meydana getirir ve burada politika konuşmaya başlarız.

Murat Sofuoğlu: Tabi, mutlaka.

Kenan Kahiloğulları: Özür dilerim yani ben kastımı aşarak bir şey söylemek istemiyorum.

Belirsiz... Estağfirullah Kenan bey ben sadece görüşümü söyledim

Kenan Kahiloğulları : Ama bir mantıksızlık yok mu sizce?

Belirsiz... O konu ayrı bir konu. Onu konuşuruz elbette.

Mehmet Yatmaz: Beden eğitimi öğretmeni, Yayladağı'ndan katılıyorum. Genel anlamda Ortadoğu siyaseti ve din sosyolojisi, özel anlamda Lübnan siyaseti üzerine araştırmalar yapıyorum. Şimdi buraya elimize bir taslak geçti. Taslağın üzerinde müzakere konularında, Hatay'ın ortak yarını, genel anlamda da Türkiye'nin ortak yarını üzerinden konuşmak için buraya geldik. Genel anlamda çok ister istemez siyasetin içerisine girsek de rencide edici ve incitici dil kullanmama adına bunu söylüyorum aslında. Şimdi, Hatay aslında çok önemli bir örnek. Yani özel bir örnek aslında. Neden özel bir örnek; ne Anadolu, ne Ortadoğu, ne Avrupa, ne doğu. Bunların hepsi bizde. Bunu kabul ediyoruz. Kabul etmek zorundayız aslında. Çünkü tarihsellik bunu gerektiriyor.

Değerli katılımcılar bazı kırılma noktalarından bahsettiler. Bu aslında bizim toplumumuz için önemli bir örnek. Şimdi genel anlamda insanlar 20 aydır; 15 Mart 2011 tarihinden itibaren Humus ve Suriye olayıyla iç içeyiz biz burada. Buna mecbur değiniyorum. Neden mecbur değinmek zorundayım? Hatay'daki aslında o ötekileştirme, ortak yarın, işte cemaatler arası diyeyim, mezhepler arası ayrımın derinleşmesine neden olan etkenlerden biri budur. Bu kesin, bu gerçek aslında yani. Yani yoktur falan desek burada doğru bir sonuca varamayız. Bu açıdan söylüyorum.

Şimdi çok ilginç bir olay anlatacağım. Çok ironik bir şey aslında bu. Yani buradaki değerli katılımcıların, hemen hemen hepsi Suriye'ye gitmiştir. Az çok rejimle alakalı şeyler duymuşlardır en azından. Böyle bir şey söyleyeyim. Ben bunu, bu olayı yaşayan kişiden dinledim. Paris'te eğitim görüyor bu bahsettiğim şahıs. Şam'da bir havalimanında iniyor ve tutuklanıyor. Sebebi olmadan tutuklanıyor, hiç sebebi yok. On üç yıl hapiste kalıyor. Hiç kimse bir şey sormuyor ona. 13 yıl sonra adamın biri geliyor, diyor ki; 'neden Müslüman Kardeşler örgütüne üyesin?' Çok ironi bir şeydir bakın. Adam da diyor ki; 'ne Müslüman Kardeşleri kardeşim, ben Hıristiyan'ım.' Buradaki rejimi anlatabilmek için yeterli bir neden sanırım.

Şimdi buradan biz dönüp dolaşıp tekrar Hatay'a gelelim. Yani burada her cemaatten insanlar var. Bu insanlar bizim kardeşlerimiz. Ötekileştirme konusunda şöyle bir şey söyleyeceğim

Hatay'la alakalı. Özellikle Hatay'la alakalı. Genel anlamda hocama katılıyorum. Hatay ciddi anlamda, - Hatay'ın ağzıyla söyleyeyim – aşiretler dışında bizde ciddi bir ötekileştirme operasyonu olduğunu düşünmemekle beraber, cemaatler arasında bazı kırmızı çizgiler diyeyim aslında. Böyle bir çizgi oluşmuş. Neden oluşmuş falan bilmiyorum. Yani mantık dışı olarak görüyorum bunu da. Alışveriş yapıyoruz, geziyoruz, eğleniyoruz, hayatımızdaki acılarımızı, sevinçlerimizi, ne bileyim hayatımızın içerisinde olan, yaşamımızın içerisinde olan her şeyi paylaşıyoruz ama, bazı şeylere gelince ötekileştiriliyor. 2010 yılında askerden geldim ev arıyorum, Sünni'yim diye ev vermediler. Yani Nusayri yoğunluklu olan bölgelerde vermediler. Sünni'yim diye. Eminim ki Sünni mahallelerde de onlar içinde vermiyorlardır ve bu benim için incitici bir şey. Yani ben o kardeşlerimin adına da inciniyorum, bu kesin bir defa. Şimdi burada Hatay içerisinde ortak yarını oluşturmak için bir defa bu çizgilerin esnetilmesi lazım.

Bundan yaklaşık 7-8 sene önce, üniversiteden önce, bir gazete bununla alakalı bir makale yayınlamış, Hatay'la alakalı. 'Damarlarında Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammet'in kanının dolaştığı kent' diye bir makale yayınlamışlardı. Ve buradaki o ötekileştirmeden evlilik boyutunda bahsetmişti. Bu tabi kaynağa dayanarak söylüyorum. Bunun ne kadar doğru olduğunu bilmiyorum. Türkiye'deki talasemi hastalarının yüzde 56'sı idi yanlış hatırlamıyorsam Hatay'lı olanlar. Yani ciddi bir kan hastalıkları, anemi hastalıkları. Bunlar cemaat içerisindeki evliliklerden kaynaklanan şeyler. Biz bu durumları kendi içimizde tolere edemedikçe zor, esnetemedikten sonra ve bunları hoşgörüle bakamadıktan sonra, böyle bir ortak yarın oluşturmak... Evet, böyle yaşayıp gideriz.

Burada bir çatışma olacağını kesinlikle zannetmiyorum. Eski oturmaımızın oturma başkanı aramızda yani kendisi bu konuda söyleyebilir. Musevi cemaati başkanımız aramızda. Yani ciddi anlamda böyle bir sıkıntı yoktur, hani diyalog anlamında. Ama genel anlamda içimizde bir sıkılganlık var demi, bir şeye sıkılıyoruz, canımız sıkılıyor, üzülüyoruz. Mesela bir tane Hıristiyan erkek veya Musevi bir erkek Müslüman bir kızı sevebiliyor, gönül ilişkisi olabiliyor ve problem yaşayabiliyor. Bu tip durumlarda, bir ötekileştirme meydana geliyor. Siyasi anlamda zaten Türkiye'de şöyle bir şey var ötekileştirme konusunda; seçime bir sene kala, herkes taraflara ayrılıyor. Ondan sonra 3-4 sene zaten ciddi anlamda böyle siyasi bir ötekileştirmeye gidilmiyor. Mesela şimdi ben Lübnan üzerine yoğunlaştığım için, mesela oradaki gibi bir durum yok. Orada herkes belli ve bu yıllardır sürüp gidiyor. Yani Şii ittifakının mahalleleri belli, konuştukları konular belli, işte falanca partisinin konuştukları durumlar belli. Sünniler de zaten 20 yıldır, 30 yıldır katliamlarını konuşuyor. Dürziler zaten daha bir ayrı.

Böyle bir ayrışma Türkiye'de yok, Hatay'da da yok. Genel anlamda seçim dönemine girildiği zaman insanlar bunu konuşuyor. Bu anlamda bir ötekileştirme vardır diyemeyiz, bu haksızlık olur. Ama sosyal hayatın içerisinde, evlilikte, kısmen de olsa alışverişte, ticaret hayatında bir ayrışma var. Bu bir kere kesin, yerleşim yerleri konusunda, yerleşim birimleri konusunda. Ortak yarınının oluşturulabilmesi için sosyal yaşamın içerisindeki problemlerin ciddi anlamda halledilmesi lazım. Siyasi anlamda, herkes bir yere taraf olabilir, bu çok doğal bir süreç, insan olmanın gerekliliği bu aslında. Bu insanlar arasında çok büyük sıkıntılar yaratmayacak bir şey. Seçim dönemi gelir, konuşulur gider. Hatay'da ortak yarının oluşturulabilmesi için

insanların sosyal yaşamındaki günlük dediğimiz işlerinde rahatça konuşulup çözüme bağlanması, bütün gruplar için bütün cemaatler için bütün insanlar için olmazsa olmaz önemli noktalardan biridir. Ben daha fazla diğer katılımcıların zamanını almayayım şimdilik söyleyeceklerim bu kadar. Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Bizde teşekkür ediyoruz. Bu tarafa yakın oturabilirsiniz Selim bey. Yani illaki yakın bir yerde oturabilirsiniz. Arkadaşlar yardımcı olursa,.. Buyrun Selim bey.

Selim Matkap: Ben Selim Matkap. Hatay tabip odası başkanım. Şimdi biz, yani Suriye meselesiyle aslında ortaya çıkan bir şeyi tartışıyoruz diye düşünüyorum. Yani bu daha önce kökleri daha eskiye dayanan bir sorun gibi durmakla beraber, belki Suriye meselesinde biz daha çok zihnimizde bu konuyu tartışır, kamuoyu önünde bu işi daha çok tartışır hale geldik diye düşünüyorum. Şimdi Suriye 21-22 milyonluk savaştan önce 24 milyonluk olduğunu düşündüğüm bir ülke. Çok medeniyet bu ülkenin içine girmiş. Perslerden tutun Yunanlılara Romalılara kadar bir sürü medeniyet girmiş çıkmış. Yani Palmina diye bir antik şehri var, mutlaka Joseph abi mutlaka bilir. Olağanüstü bir şehirdir yani hakikaten. Çok medeniyet barındırmış bir ülkedir orası, çok etnik kökeni olan bir ülkedir hepimizin bildiği gibi.

Antakya'da üç tane din var, üç tane dinin alt mezhepleri var ve bu alt mezheplerin birbiriyle ortaklıkları var. Mesela bir adam Arap olabilir ama Sünnilikte Türkler ile birleşiyor. Ya da Arap olabilir, Alevilikte temas ediyor. Yani çok girift bir mesele sonuç itibarıyla. Ve bu girift meseleyi, tartışırken şöyle bir süreçten geçtik biz aslında. Şimdi Suriye'de bir olay oldu, burada da insanlar pozisyon aldılar. Toplum ağırlıklı Aleviler ve bir pozisyon aldılar. Bu pozisyon genellikle kaygı üzerine oturmuş; bizim bundan sonra durumumuz ne olacak, Beşar giderse biz ne olacağız kaygısı oluşmaya başladı. Bu kaygının burada oluşmasının temel sorumlusu kim. Burada yaşayan Alevilerin ağırlıklı olarak Alevilerin Türkiye'ye aidiyet duygusunun oluşmasında yaratılmış problemle ilişkili bir şey.

Örnek veriyorum, benim babam bir problem olduğunda, bir savaş olduğunda acaba ben Suriye'ye mi gitsem der ise, o zaman bu Türkiye Cumhuriyeti ve babam Türkiye Cumhuriyeti iktidarının tahakkümünün olduğu bir ülkede doğmuş büyümüş, burada ilkokul okumuş bir insandır, bu aidiyet oluşmamışsa, oluşturulamamış ise, kabahatin tamamı demeyeyim ama büyük çoğunluğu sende canım kardeşim demek zorunda kalıyoruz. Şimdi biz burada yaşanan sorun, medyaya şöyle yansıtıldı; işte dışarıdan bir takım insanlar geldi buraya. Bu insanlar normal hayatlarını yaşıyorlarken sanki hiç problem yokken sivil kaçan sadece insanlara tepki duyan bir Hataylı toplumu, ağırlıklı – bilinçaltında ama söylenen Aleviler, o kastediliyor bu işte, Nusayriler kastediliyor, bunlar birden çok kaygılandılar ve ayrımcı davranmaya başladılar. Genellikle kamuoyuna yansıtılan algı buydu ve bunların direk Baasçılarla, Baasla bir ilişkisi olduğu iddia edildi ve sonrada daha çok bu, işte otobüslere biniyorlar, dolmuşlara biniyorlar, para ödemiyorlar ve git Tayyip Erdoğan ödesin diyorlar diye de karikatürize edildi bu iş.

Şimdi sizin metinde de ben baktım, hani politik psikoloji sizin temel çıkış, ana dallardan, ana bilim dallarından birisi. Biz de bu konuda bir araştırma yaptık. Bir, Boğaziçi Üniversitesi'nden bir hoca geldi buraya. Hani sosyal etkilerini anlayalım bu meselenin, neden böyle oluyor diye bir araştırma yaptık. Arkadaşlar ötekileştirme yok, çok iddialı bir laf, var

da iddialı bir laf ama yok da iddialı bir laf. Şimdi toplumlar arasında hakikaten bir sorun yok. Yani bizim şehrimiz içinde, bundan 35-40 sene öncesine kadar gettolar yoktu. Yani böyle kendi içinde birikmiş Sünnilerin yaşadığı bir yer gibi ve izole edilmiş, oraya kimsenin girip çıkmadığı bir yer değildi. Hıristiyanlar, Müslümanlar, Aleviler, Sünniler hemen çok yakın yerlerde, şu dağın eski Antakya dediğimiz bölgede, bir arada yaşıyorlardı. Yani belediye başkanımız o mahallenin insanıdır. Bunu bizim yaptığımız toplantıda söylemişti kendisi bir Sünni'dir, bu bölgenin insanıdır, Alevilerle beraber yaşadığını söylemiştir. Burada öyle bir sorun yok.

Ama şöyle bir sorun var, genel olarak bu şehrin iktidarı, hiçbir zaman bu sözünü ettiğimiz gruplarla paylaşılmamıştır. Yani çok küçük istisnalar dışında ne yazık ki olmamış. Türkiye genellikle, işte sağ iktidarların hüküm sürdüğü dönemleri yaşamıştır ve bu sağ iktidarlar, genellikle yani buranın gayri-Sünni dışı insanları genellikle iktidara yakın ağırlıklı olarak bir şeyden söz ediyorum yani, o aile bu aileden söz etmiyorum ama ağırlıklı duruş itibarıyla iktidara destek veren bir pozisyonda olmadıkları için genel olarak da bu şehrin iktidarı paylaşılmamıştır.

Ben size kendi küçük hikayemden anlatayım. Ben de bir Aleviyim. Bir sağlık ocağında çalışıyordum ve o sağlık ocağında sorumlu hekimimizle bir sorun yaşadım. Bir başka sağlık ocağına gitmek istedim ve sağlık müdüründen de bunu rica ettim. Gittiğimde de; bakın ben bu şekilde yani tabip odası yöneticiliğini uzun süredir yapıyorum, değişik kademelerinde çalışıyorum, eh fena olmayan da bir becerim vardır, yani bir sağlık ocağını nasıl kurabilirim, hangi sosyal ilişkileri kurabilirim, onu da becerebilecek yapıda olduğumu düşünüyorum. Gidip bu sorumluluğu talep ettiğimde sağlık müdüründen, bir sağlık ocağı sorumlu hekimliğinden söz ediyorum arkadaşlar. Yani öyle atla deve değil. Bir paranın idaresine talip değilim yani. Bir sağlık ocağı ya, yeni gelmişim, en eski hekim, en kıdemli hekim de benim ama bana 'hayır' dedi, bir de böyle bir hikaye var.

Şimdi bakın bu şehrin bütün mülki amirlerinin ağırlığına, baktığımızda hiç Alevi bulamazsınız hemen yoktur. İşte bir dönem köy hizmetlerindeydi yanlış hatırlamıyorsam. Oradaki bir dönem vekilliğiniz mi vardı bilmiyorum yani bu kadar. Vekil yani onu söylüyorum. Yani burada hani kardeş ama ne yaptık biz? Ha onu söyleyeyim, burası çok mühim; biz ne yaptık? Kardeşlik, medeniyet şehri diye bu işi akçeli bir hale çevirmeye çalıştık. Kiminle? Valilik, mülki idare, işte gelin kardeşlik şehri, hoşgörü şehri, mozaik şehir diye bunu nakitle çevirmenin, yani bir turizm argümanı olarak kullanmanın peşinde gittik. Peki, iktidarı paylaştık mı gerçek anlamda sahici, riyayla değil. Yaptık mı bunu? Hayır. Beceriksiz mi bu insanlar, çok mu yeteneksiz? Yani Antakya devlet hastanesinin onlarca hekimi var, Alevi çalışan hiç olmaz. Yani çok mu beceriksiz bu insanlar? CEO atanır bizde şimdi. CEO dönemi başladı sağlık yönetiminde; yok gene yoklar. Olmazlar. Yani bu, bugünün iktidarıyla ilgili bir şey değil. Bu hep böyleydi. Yani CHP Alevilerden ağırlıklı destek alır, il başkanını uzun yıllardır, şimdikine kadar il başkanı hep Sünni olmalıdır. Çünkü Sünniler oy vermeyebilir kaygısıyla hareket etmiştir. Belediye başkan adayı olmaz.

Dolayısıyla biz burada ötekileştirme dediğimiz şey fiilen devletin iktidarı işin içine girince, ne yazık ki, bir ötekileştirme, en azından diyelim ki haksızlık yapıyorlar, ama en azından bu

Sünni-Müslüman Türk çoğunluk dışında, iktidarı elinde tutan çoğunluk dışındaki insanlar en azından kendi aralarında böyle bir sorunu durmaksızın konuşurlar arkadaşlar, durmaksızın. Hep bu konuşulur. Ve bu kendilerini diğer çoğunluğun dışında hissetmelerini besleyen önemli bir problem. Bu problemi aşmanın yollarına bakmamız gerekir. Yoksa sorun, Antakya’da yaşanan sorun, işte bir bunun siyasi bir diğer anlamı; Suriye meselesiyle ilgili diğer analizleri de yaparız. Eğer denk gelirse, hani bir adam, Suriyeli bir adam bindi otobüse, ya da yemek yedi parasını ödemedi kadar komik karikatürize edilmiş bir sorun değildir. Buradaki insanların aşırı duyarlılık göstermelerinin nedeni bugüne kadar kendilerini ait hissedecekleri, bir devlet iktidarı içinde ifade edebilecekleri bir yer bulamamalarıyla ilişkilidir. Teşekkür ederim.

Çeşitli konuşmalar oluyor....

Belirsiz... Tabi ben küçük bir bilgi için. Alevi sözcüğünü özellikle ağzıma almadım. Yalnız şöyle bir şey var. 1939-50 yılları arası, Aleviler için fecaat yıllardır. Nüfus cüzdanlarına etnik Türk yazılmıştır. DP tarafından bu kaldırılmıştır. Ama bunu pek anlatmazlar. Yani böyle bir anormal bir durum, yani o devletçi zihniyetin, yansımaları. Yani böyle fişleyen aslında 39-50 arasındaki yeni yönetimdir. Demokrasiyle birlikte bazı şeyler değişmeye başlamıştır. Lütfen bunu da şey yapalım yani göz önüne alalım. Teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Çok teşekkürler.

Yusuf Kılıç: Değerli katılımcılar, Yusuf Kılıç. Ben de Hatay’a dışarıdan gelen, Hatay’ı dışarıdan gözlemlemeye çalışan bir insanım, öğretmenim. Tabi Hatay’ın etnik, dini ve sosyal yapısıyla ilgili de temelde, Temel İslam Mezhepleri Tarihi; özelde ise, Hatay Nusayriliği ile ilgili kendi çapımızda ufak tefek çalışmalarımız olan bir insanım. Şimdi değerli arkadaşlar, genellikle suçlamalarla ilgili bir ötekileştirmeye ilgili bir de ortak yaşam kurmayla ilgili katılımcılarımızın değişik görüşleri vardır. Yine arkadaşın birisi diyor ki; evlilikler ortaklıklar kurulmalıdır. İşte aynı ortamlarda yer almalıdır. Ondan sonra diyor ki; herkes kendi kültürünü yaşatmalıdır. Şimdi ortaklık kurulursa, evlilikler kurulursa o zaman yeni bir ortak kültür oluşur. Kendi kültürün kalmaz ortada. Hem kendi kültürünü yaşatacağın, hem de burada başka şeyden bahsedeceksin. Ötekileştirmelerin içerisinde, işte diyor ki arkadaşımız; Hristiyan Ermeni köyüyle ilgili şu kadar gidip geliyorlar. Ya Allah aşkına vali, bilmem Yayladağı’na ve yahut da Kırıkhan’ın hangi köyüne gitti. Şimdi bazı insanlarda üzerindeki bu nimetin ve yahut da bu kadar teveccühün getirileriyle ilgili şov yapıyorlar.

Hatay’da ortak yaşamla ilgili Şemsettin beyin güzel bir değerlendirmesi ‘üç kırılma noktasından’ bahsetti. Geçmiş dönemde yaptıklarımız ve atalarımızın yaşadıkları olayları bir göz önünde bulundurun. Yani bunun da suçunu biraz da kendinizde görün. Burada bir oylama yapılıyor; Türkiye’ye mi katılsın Suriye’ye mi diye oylama yapıldığında gemilerle ve yahut da trenlerle insanlar getiriliyor oylamanın içerisine. Bu şekilde alınınca kayıtlara bu şekilde geçmiştir. Dışarıdan bakıldığında bu böyle görülecektir. Bunu derinleştirirken bunu kapatma yerine ne yaptınız? Yani burada bir eylem yapılıyor, eylemde atılan slogan canımız kanımız sana feda olsun ya Beşar deniliyor. Öbür tarafta Hz. Ali’nin temsili resmiyle beraber Beşar Esad’ın resmi yan yana taşınıyor. Yani arkadaşlar siz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşısınız. Hani bu olaylara kaşınmayacaktık. Hani bu olayları ortak yaşam alanı

oluşturacaktık. Tam tersine derinleştirme yapmıyor muyuz burada? Biraz bunlara dikkat edeceğiz. Yalnız olayların akabinde, ne ile karşılaşılacağı ile ilgili üzerime düşen çok daha farklı bir görev var diye düşünüyorum. Yani bir mazlum olan bir insan var. Yani 4 milyon insandan bahsediliyor. Bu 4 milyon insan, şu anda mülteci durumunda. Üç yüz bine yakın ev yerle bir edilmiş. İnsanların durumunu göz önüne alacaksınız. Buradaki insanların da orası ile bağları var. Asıl facia bundan sonra... Suriye'deki olay ters döndüğünde, bu sefer yine tersine bir göç söz konusu olacak. Bu olaylara yaklaşırken çok daha fazla sorumluluk taşıyacağımızı düşünüyorum.

Hatay etnik, sosyal, kültürel alanda Türkiye'nin mikrosu yani küçültülmüş halidir. Birçok olay burada sahnelenir, burada projelendirilir ve Türkiye geneline yayılır. O kadar benzer ki Türkiye ölçeğine, haritasını yerinden çıkarın şöyle bir ters çevirin, Türkiye haritasının üzerine koyun o da çok benzediğini göreceksiniz. Bir Ankara'da, bir Kayseri'de, bir Konya'da, bir İstanbul'da, İzmir'de yaşayan bir insana sorumluluğu bir ise ağzından çıkan kelimelerde, Hatay'da yaşayan insanın sorumluluğu arkadaşlar en az ondur. Çünkü burası çok hassas bir bölgedir. Onun genelde üsluplar çok önemlidir. Bunların dikkat edilmesini diliyorum. Benim şimdilik söyleyeceklerim bunlar.

Belirsiz... - Yani şimdi bu savaşın sebebi biz miyiz? Savaşı çıkartan insanların hiç mi suçu yok? Savaşı teşvik eden insanların hiç mi suçu yok?

Yusuf Kılıç: Bunları daha sonra konuşalım sıram gelince.

Murat Sofuoğlu: Tamam. Buyurun hanımefendi. İsteyen söz alabiliyor. Yani burada bir sıra yok.

Lüneys Yetim: Şimdi işin rengi biraz değişmeye başladı Suriye konusu açılınca. Halbuki ne güzel daha önceki arkadaşlar hikayeler anlattılar. Bende bir tane hazırlamıştım. Yani şöyle hazırlamıştım; yaşamın içinde beni rahatsız eden. Hazır ortak yarına gelmişken, ortak yarında müşterek olmuşken, bende bu ortak yarına öykümle başlayayım diye başladım; dil, dil sorunu. Şimdi uzun zaman ilkokulda, Arapçanın yoğun olduğu yerde hep sınıf köşelerinde bir kutu bulunur. O kutuda Arapça konuşacakların - bir tane de muhbir seçilir öğretmen tarafından – harçlıkları o gün, o kutuya gidecektir. Şimdi ben Aknehir'de kayıtsız olarak okula başladım. İnanın bu öykümü de ikinci defa açıklıyorum, bu ortak yarın deyiminin hatırına. Hep içime saklamışım, utanmışımdır, çocuklarımla bile paylaşmamışımdır.

Şimdi beş sınıf, biz yan yana oturuyoruz, birinci sınıf, ikinci sınıf yani birleştirilmiş sınıf. Ben anasınıfına geldiğim için en önde falan oturuyoruz. Yerli malı haftası geldi çattı. Yerli malı haftasında ben Arapça bildiğim için, ürünler gösteriliyor; bu ne? Ben nasıl şey yapacağım şimdi. Herkes bir şeyler söyledi bende hani fasulye işte şu 'ye ye' eklersem tüm isimler çıkar. Bende parmak kaldırdım. Hepsini Arapça söyledim ve yanına da 'ye' ekleyince, bütün sınıf güldü. Benimde yüzüm kızardı. Çantamı kaptığım gibi o sene hiç okula gitmedim. Annem yalvarıyor; 'ne oldu ne bitti' Ben anlatmıyorum. Şöyle oldu, arkadaşlar benle dalga geçti, öğretmen kahkaha attı diyemiyorum. Daha sonra ben öğretmen olacaktım. Çünkü benim hedefim oydu ana sınıfına gittiğim zaman. Yani öyle bir geçmişten gelmişiz. Bunu biz,

unutturulmuş dilimiz, yok edilmiş. Böyle bir şeyden bizden nasıl birdenbire şöyle olmamızı bekleyebilirsiniz.

Ortaokula gelelim. Bakın arkadaşlar, merkez ortaokulu bir tane. Hıristiyan arkadaşlar, Yahudiler hepimiz oradayız. Şimdi oraya geldik. Din dersi geliyor ve çatıyor ve beni öğretmen kaldıracak. İşte şu sureyi oku. Allah'ım yarabbi! Babam yok, annem dul bir kadın, sekiz çocuğu birden okutuyor. Şimdi ben o dili de bilmediğim için tabi ki sureleri ezberleyemiyorum. İki de bir adam dönüp dolaşıp beni dövüyor. Ben tek o zamanlar. Hıristiyan çocuklar yahu siz niye okumuyorsunuz ama sizi dövmüyor. Dediler ki; 'biz mecburi değiliz.' Ben de mecburi olmayayım sizin gibi. Yok dediler annen dilekçe yazacak. Anneme yalvardım yakardım dilekçe yazmadı. Dedi ki biz Müslümanız kızım olur mu öyle şey. İşte ondan sonra seni sınıfta bırakır bu adam, işte notunu kırar, şu eder, bu eder. Ama her zaman paylaştığım çocuklar, inanın Hıristiyan çocuklar, Yahudi çocuklarla yan yana geldik; 'Ha ne olur söyleyin de bu öğretmene iki de bir beni dövmesin.' Hani ben bu sureleri okuyamıyorum. Halbuki dilim Arapça, yalnız yazılış şekli Türkçe olduğu için çıkaramıyorum işin altından. Yani telaffuz meselesi.

Derken zaman geldi çattı öğretmen okulunu kazandım, öğretmen olacağım da. Ve kırılma noktalarından bahsetti arkadaşlar. Evet, birçok kırılma noktası yaşandı ama şükür ki yaralarımızı tez sardık. Bakın bir Kırıkhan olayı yaşandı burada. Kırıkhan olayı benim çocukluğumda yani öğretmen okulunun birinci sınıflarında yaşadım. Baktım köprübaşı kaynıyor, böyle insanlar bağıyor, çağırıyor. Hemen bir adam beni bir arabaya bindirdi. Dedi ki; 'kızın bin, bunlar bir olay yaratacak.' Niye yaratacak amca biz ne yaptık ki? Kırıkhan'da sular zehirlenmiş, bunları kim zehirlediğini bir şeyler, bakın benim aklımda kaldığı kadarıyla yani araştırma yaparak gelmedim bir başka arkadaşlar gibi.

Sonra gel zaman git zaman Kıbrıs olayları denk geldi. Kıbrıs olaylarında bizim, gene bizim okulumuzda bir küçük Natali diye birkaç kızımız var. Diyor bugün Hıristiyan arkadaşların durumu çok kötü, gene köprübaşında olaylar var, gene Makarios'un aleyhinde şey olunca biz oralardan geçemeyiz. Sizin eve gidebilir miyim? Ve geldi benim evimdeki Armutluda saklandılar. Yahu ben yine anlayamıyorum ne oluyor bitiyor. Ama solcu olmaya karar vermişim. Şimdi o zamanlar Fakir Baykurt okulumuzu ziyaret ediyordu. Fakir Baykurt geliyor, bizim müdür içeri almıyor. Niye almıyorsun? İşte o zaman yeni başladı tabi. 1968-69'ları anlatıyorum arkadaşlar. Fakir Baykurt, bir sendika kurmuş, bize kitap getirmiş ama bizim müdür onu içeriye almıyor. Niye almıyor? Ha ben o zaman bir şeyler yapmalıyım. Fakir Baykurt'un kitaplarını okumalıyım, bir şeyler yapmalıyım.

Derken bizim Natali, işte Joseph, Yahudi bir arkadaş hepimiz bir yerde yer aldık ve böyle anılarımız oldu. Kırıkhan olayları dedim, diğer olaylar dedim. Yani bunlar kırılma noktaları. Siz yaşamış mısınız, yaşamamış mısınız bilmiyorum ama 1980 geldi çattı. Biz daha yeni öğretmeniz, çömez öğretmeniz. İşte sağda mı solda mı, şöyle mi yapalım, böyle mi? Ama 80 bizi mahveden bir olay. Yani benim Armutludan. Bakın arkadaşlar ne dedi? Belli yerlerde toplanmış. Armutlu ve benzeri mahalleler, buraya girilmez, Cumhuriyete ben asla ve asla giremem, korkumdan giremem. Öğretmen arkadaşım, Cumhuriyet mahallesinde oturuyorum, Lümeys hanım çocuğuma doğum günü yapayım. Hangi mahallede? Cumhuriyet. Ay kusura

bakma gelemem. Yani gelemem diye sanki içimde bir ürküntü belki o arkadaş bana hiçbir şey yapmayacaktı. Yani onu yaşadık. Geldik çocukluğumuzda yaşananlarla beraber, hala yaşamaya devam ediyoruz.

Arkadaşlar Suriye olayları, az önce beyefendinin dediği gibi, Suriye olayları basit olaylar değildir. Yani başbakanımızın işte Kılıçdaroğlu aracılığıyla bize gönderdiği mesajlar, işte bunlar şöyle değil. Bunları bizi hep incitiyor. Ama burada şunu demek istemiyorum; Sünni arkadaşlar burada çok güzel bir duruş sergilediler Antakya'da. Yani şu açıdan sergilediler; ben zannediyordum ki yer yerinden oynayacak. Çok şükür Allah'a ki hakikaten istedikleri gibi olmadı. Bu oyuna gelmediler. Burada birlik ve beraberlik içerisinde, 1 Eylül mitingi yapıldı ki burada, 1 Eylül'de bizden çok Sünni arkadaşlarımız, Hıristiyan herkes vardı, rengarenkti. Ama bu rengarenkliği gören yönetici arkadaşlarımız, ne yazık ki, yok bundan sonra miting yapamazsınız. Ne oldu? Miting yapamayınca da patlak veriyor çeşitli yerlerde. Halbuki izin verse. Ben düşünüyorum ki bu olaylar, büyümeden yani bir protesto, savaşa hayır; hepimizi birleştiren bir konu. Ben savaş istemiyorum. İnanıyorum ki bir Hıristiyan arkadaşım da istemez, savaşın getirdiği ve götürecekleri üzerinde.

Bugün Suriye sınırında yaşanacak dramlar, yağmur yağarsa. O bile beni kara kara düşündürüyor. Bu insanlar ne olacak, bu insanlar ne yiyecek? Yani buraya kadar varmış bir olayda biz tarafız. Şöyle bir tarafız, mağdurdan yana tarafız. Ama iktidarların bu işi büyütme meselesine de karşıyım. Gönül ister ki bütün partilerin dil ve üslup konusunda hassasiyet gösterebilir. Şimdilik benim diyeceğim bu kadar. Ben hala savaşa hayır diyorum ve yağmur yağarsa oradaki mağdurlar ne olacak diye ben balkona çıkıp yağmurun altında ıslanmaya da hazırım. Böyle bir duygu içerisindeyim. Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Biz de teşekkür ediyoruz.

Selim Kamacı: Hepinize günaydın. Selim Kamacı; Samandağ ziraat odası başkanıyım. Gerçi metninizde Hatay'ın günümüzdeki sosyal yapısına ulaşmasını sağlayan önemli olaylar nelerdir demişsiniz. Ben de kendime göre böyle bir şey hazırladım. Otuz yıl öncesinden buraya kadar. Ancak otuz yıl öncesi maraba dönemlerini anlatmaya kalkarsam zaten zamanımız buna yetmez. Bilhassa toprak ağalarının yanında çalışan Arap Alevilerinden bahsetmeye çalışırsam süreler yetmez. Ancak o yaptıkları devrimi de hatırlatmakta fayda var. Şu anda Arap Alevilerinin yaşadığı bütün bölgelerde ağa kalmamıştır. Marabalar çalıştıkları toprakları satın alarak kendilerine özgü bir devrim yapmışlardır. Bundan sonrası da yaklaşık otuz yıl öncesine dönersek, Hatay tarımın haricinde iş olanağı olmayan Türkiye'nin ücra diye tabir edilebilecek, insanların ziyaret etmeyi korktukları bir yer idi.

Murat Sofuoğlu: Selim bey biz genelde okuma yapmıyoruz. Yani duygularınızı düşüncelerinizi, içinizden gelenleri anlatırsanız.

Selim Kamacı - Yani ben o şekilde olacağımı düşünmemiştim, kaleme aldım. İsterseniz sonraya da bırakabiliriz yani.

Murat Sofuoğlu - Siz bilirsiniz ama çünkü böyle daha yani karşılıklı diyalogun olmasını arzu ediyoruz. Okuma olunca daha böyle şey oluyor. Ne dersiniz.

Selim Kamacı - Tamam olur.

Murat Sofuoğlu - Yazdıklarınızı söyleyin bize içinizden geldiği gibi. Böyle daha iyi olur.

Selim Kamacı – Peki tamam. Evet, neticede Hatay’da yaşayan Arap Alevileri, Arap Alevilerinin yaşadığını, o zamanda buraya tayini çıkan memurların, buraya gittiğinizde Arap Alevileri tarafından kesileceğinizi, ailenize geri dönemeyeceğinizin iftiralarıyla karşı karşıya kaldı. O günlerde, sosyal, politik, ekonomik baskılar içerisinde asimile politikaları denenerek, tarım ve tarım işçiliği haricinde iş bulamıyordu Hataylılar. Arap Alevileri, devletin bünyesinde, mevcut durumlarda istihdam edilmeyeceklerini farkında olarak, bilakis kuracakları işlerde bürokratik engellerle karşılaşacaklarını bildiklerinden dolayı Fenikeli atalarının tüccar genleri ve Arapça dilinin sağladığı avantajla Ortadoğu’ya açıldılar.

İlk başlangıçta işçilikten başlayan süreç, ticarete kadar devam etti. Gün geçtikçe ticaretlerini arttırıyorlardı. Genel anlamda da ticaretlerini, geliştirmeye çalıştılar. Bu arada eğitimi hiçbir zaman ihmal etmediler. Başta kızlar olmak üzere çocuklarını eğittiler. Çocukları iş sahibi oldu, işveren oldu. Bu süreç hızla devam etmeye başladı. Yeni pazarlar oluşmaya başladı. Tır filoları oluşmaya başladı. İstanbul’dan sonra tır filosu olarak, Hatay ikinci sırayı aldı. Yani bütün bunları Hataylılar yaparken devletten bir beklentileri olmadı. Tamamen kendi imkanlarıyla bunları yerine getirdiler. 1980 darbesinin baskıları ile bürokratik engeller yetmedi. Alevilerin yükselişi durmalı dendi. O zamanın Hatay milletvekili olan Vahit Halef oğlu, dış işleri bakanıydı o zaman. O zaman Arapların yurtdışına, Arap ülkelerine ve yurtdışına çıkışlarını engelledi. Arapça konuşmalarını da engelledi. Halkın baskısı, oluşturdukları kamuoyu neticesinde bu baskılar kalktı. Kalktıktan sonra yine bir devamla bu ticaretlerine devam ettiler ve şu an geldiğimiz noktada ülke ekonomisine katkı sağlayan bir il oldu, istihdam sağlayan bir il haline dönüştü. Arap ülkelerinden gelen turist sayısında patlamalar yaşandı. Başarılı doktorlarımız sayesinde sağlık turizmi arttı. Suriye’nin turları Türk firmaları tarafından pazarlanmaya başladı. Sudan’da toprak satın alındı, fabrika yapıldı. Suriye, Ürdün ve Lübnan’da işletmeler kuruldu, orada üretilen mallar Türkler tarafından pazarlandı. Buradaki tüccarlar tarafından pazarlandı. Oradaki ticaretin nakliyesine sahip oldular, nakliyesine talip oldular. Cilvegözü Kapısı, doğu, Ortadoğu ve Kuzey Afrika’ya açılan kapı, Hatay tüccarı da onun anahtarı haline dönüştü. Durmadan çalışıyorlardı. Ayrım gözetmeden diğer tüccarların mallarını da pazarlamalarında yardımcı oluyorlardı.

Evet, bu pazar, ta ki bu süreç, bu pazar, rüyadaki 21. yüzyılın Osmanlı sultanının aklını yitirip altın yumurta veren tavuğu kesene kadar, kardeşine savaş ilan edene kadar sürdü. 30-35 yıllık bir sürede oluşturulan Ortadoğu pazarları ile sınır ticareti bir çırpıda yok oluverdi. Bu yanlış politikalar neticesinde ayrıca uzun çabalar neticesinde, Hatay’da sosyal olarak geliştirilen farklı din, dil ve inanç yapısıyla bir arada yaşamak kültürünü de tehlikeye soktular. Zira, Hatay halkının hiçbir etnik yapısının, aydın insanının kabul etmeyeceği El-Kaide gibi, Hizbullah gibi, Tevhit gibi, Müslüman Kardeşler örgütü gibi örgüt üyelerinin bünyemize, bu yapımıza girmesi bence önümüzdeki günlerde aşırı bir tehlike oluşturduğunu düşünüyorum.... Diğer konularla ilgili ben daha sonra bir söz alayım.

Murat Sofuoğlu - Tamam teşekkürler. Erol bey buyurun.

Erol Aygen – Adım Erol Aygen. Aygen işletmelerinin sahibiyim. Bir ara Hatay’da KOSGEB başkanlığı da yaptım, 1996’da. Süreç Analizi kutluyorum, tebriklerimi lütfen kabul edin. İstanbul’dan keşfettiniz. Güzel bir projeydi bundan evvel bitirdiğiniz. Bunu biz duyduk, gördük, izledik. Bizlerin nabzı için zahmet ettiniz ve bizi ziyaret ettiniz. İnanıyorum ki Hatay çok analiz edilmeli, üzerinde durulmalı. Ben İzmir doğumluyum. 1974-76 yılları arasında yedek subaylığımı İskenderun’da, Hatay’da yaptım. İltifat gibi olmasın Hatay’a olan hayranlığım çok arttı. Hiçbir seçeneğim olmadan dünyaya Sünni olarak geldim. Sünniliğimden de bir şikayetim yok. Ancak, Hatay’ın içerisinde bulunurken Alevi cemaatinin çok geniş bir hoşgörüsü, çok geniş bir sempatikliliği, karşıyla kaynaşması, bende çok dikkat çekti ve bunu çok yerlerde anlattım. 1975-76 yılında kolunda bir kitap, gecenin saat bir buçuk-ikisinde bir bayan, İskenderun’da anıt heykelinin bulunduğu yerden yukarı mahalleye doğru yalnız yürümesi hiç gariptenmezdi. İzmirliyim ve İzmir’in içinde bulundum. İstanbul’da çok bulundum. Ankara’da görevlerim oldu. Bunları gece saat bir-bir buçukta bu şekilde genel kültürü yüksek birini görmeniz hala mümkün değil. Ama Hatay’daki hoşgörü anlayışı hakikaten dillere destan bir hoşgörü türüdür.

Ötekileştirme olaylarını burada küçük bir eleştiri hakkımı kullanmak isterim. Bir seçim işleri, ticaret odası seçimleri olabilir parti seçimleri olabilir. Biraz farklılaştırıldığımızı görüyoruz. Ama bu yönümüzü büyük kentlerde kesinlikle hiç kimse benim Sünni mi, Alevi mi olduğumu merak da etmez. Bu arada anlatmadan geçemeyeceğim; Çocuktum anneme dedim, Hz. Ali’yi görmüşüm rüyamda, anne nedir bu Alevilik, nedir bu Sünnilik? ‘Oğlum nasıl Adnan Menderes’le İsmet İnönü birbiriyle kavga ediyorsa, bunlar bir kavga etmişler buraya kadar gelmişler. Biz Müslüman’ız oğlum. Hem sonra bütün dinler bize haktır’ ifadesini kullandı. O gün, bu gün o kültürle buraya geldim. Ben burada yaşamaktan çok memnunum. Burada Hacı Bektaşî Veli ile Mevlana arasında üç yaş fark var. Onları biraz okursanız günümüze çok iyi örtüşürsünüz, bu hoşgörülülüğü.

Bu süreç içerisinde, biz burası üzerinde oynanmak istenen bir takım olayları da yüzeysel olarak anlatmak istiyorum. Burada Hatay’ın diğer illere göre genel kültür seviyesi çok aşırı yüksek. Ama Türkiye’nin büyük bir karın ağrısı var. Bunu aşağı yukarı otuz yıldan bu yana konuşurum. Türkiye’de genel kültürü düşük, sosyo-ekonomik yapısı düşük toplumların nüfus üretkenlikleri hızlı bir şekilde artıyor. Türkiye’de sosyo-ekonomik yapısı iyi, genel kültürü de çok iyi olan nüfusların da düştüğünü görüyoruz. Bu süreç analiz edilmeli. Bu süreç herkesin sırtında taşıyacağı bir yükür. Bu yapılırken, yüce dinlerimiz - bütün dinlerimiz bize haktır – yüce dinlerimiz iyi tefsir edildiğinde faydalanacağımız çok yönler vardır. Ahlak kaidelerinin birçoğu da dinimizden alıntı yapılmıştır. Ancak, dinimizi bize anlatabilecek lisan, dil ısrarla bir yabancı alfabeye anlatılmaya kalktığında da ortada bir yozlaşma başlıyor. Bunun sıkıntısını çok yaşıyoruz, yaşadık da. Dinimizi tefsirini ve açıklamasını yaptığımızda, gerek ahlak kaidelerine, gerekse hukuk yasasına alıntı yapabileceğimiz çok faydalı unsurlarımız da söz konusu. Bu itibarla, hiçbir zaman bir başka dinle karşılaştığım zaman hepimizin yaratana birdir ve biz, bu yaratana birer kullarıyız. Rahmetli annemin dediği gibi; ‘Sen DP’lisin ben de CHP’liyim. İşte bizim liderlerimizin kendi aralarındaki kavgadan dolayı bu hale gelmişiz.’ Başka da bir sıkıntımız yok.

Efendim, Ortadoğu kaynıyor. Ancak genel kültürü yüksek toplumlarda, savaşı yerleştirmek oldukça güç. Büyük Ortadoğu Projesinde bu göz ardı edilmiştir. İsviçre'ye dikkatle bakacak olursak, zannedersenem, yanılmıyorsam 16-17 bayrak ve değişik kümelerin temsil edildiği bir yer. Bir tek fark var; genel kültürü yüksek bir toplum. Genel kültürü düşük bir toplumda bunu itiraf etmek, bunu istemek fevkalade hatalı olur kanaatini taşıyorum. Türkiye burada, BOP ile birlikte ayrıştırılmak istenen desenlerde, bu kullanılmak konumunda. Ancak bir şey ihmal ediliyor. Irk bakımından farklılaştırılan arkadaşlarımız, din yönünden farklılaştırılan arkadaşlarımız, bu genel kültürle birlikte göz ardı edilmemesi düşüncesindeyim. Dolayısı ile bireyde, biz aile fertleri olarak yetiştirdiğimiz bireylerde ihmal etmeyeceğimiz bir konu vardır; Ayıp, günah, yasak. Bireye bunları öğretmemiz lazım ayıbı da, günahı da, yasağı da. Herhangi bir şekilde ters bir şey yaptığı zaman dini kurallarda günah, ahlak kurallarında ayıp, hukuk kurallarında ise yasak. Hatay'ın bu farklılıklarını görürsünüz.

Dolayısıyla Mısır'dan başlayıp, oyun kartları gibi Tunus, Cezayir, Libya'dan başlayıp Suriye'ye kadar gelen süreçte bir şey çok dikkatimi çekiyor. Her dinde olduğu gibi Müslümanlık adına, çok küçük fraksiyon gruplar, kendi kaba kuvvetleriyle karşılıklı tahammül edemiyorlar. Burada biraz daha açarsam Alevilik – Sünnilik konusunda olduğu gibi ve bu geldi dayandı kapımıza kadar. Dinde genel kültürü çok düşük, hemen eğitimi hiç olmayan ama sadece dini kurallarla rejim yönetmeye çalışan Mısır'ı bugün eline geçirenler, piramitlerin yıkılmasından söz ediyorlar. Dünya kültürüne bu kadar hizmet eden bir konuda, yıkılmasından söz ediyorlar ve bunlar bir dalga olarak yayılıyor. Temelinde ise dini malzeme söz konusu, karşıtı ise laiklik düzeni.

Ben bir yazıda okumuştum geçtiğimiz aylarda, ünlü bir Rus şunu söylemiş; Bugün bir üçüncü dünya savaşı çıksa ne Amerika'da ne Fransa'da ne İngiltere'de ne de bizim topraklarımızda bu savaş olmaz. Bu savaş sizin topraklarımızda olur. Zannedersenem BOP' un mayasında tutturulmak istenen alan da bu alanlar olması gerekiyor. Ben, lütfen bir iltifat olarak kabul etmeyin, şükranlarımı tekrar arz ediyorum. Katılan arkadaşlarımız büyük fedakarlıklar, bunun içerisinde bende dahilim, nedir, bilmemiz gereken nelerdir, vereceğimiz mesajlar nelerdir düşüncesiyle işimizi gücümüzü bırakarak geldik. Gelemeyenlerin de mutlaka belirli malzemeleri vardır. Ama son bir talebim var. Hatay'ı çok methettim. Eleştireceğim tek nokta, Hatay'da sivil toplum kuruluşları kendi içlerinde dayanışma fakiridirler. Bu kültür gelişmemiştir. Bizim Hatay'ımız da beş tane ticaret ve sanayi odamız var. Ben bunların yıllardır, ki ben meclis üyeliği de yaptım, bir araya gelip de Hatay'ın ortak sorununu çözemediler. Bakın Hatay, bugünkü resmi gazeteyi de taradım, Hatay, bölgelere ayrılmış durumda ve bu ayrıştırma büyüdü. Bundan çok büyük sıkıntı duyuyorum.

Daha detaya girmek istemiyorum ama anlattıklarımın özeti, sivil toplumu ve demokrasiyi geliştirmek ve genişletmektir. Onun içerisinde Hatay Fikir Kulübü olarak bende dahilim. Mesela büyükşehir meselesi ile ilgili Mecliste yapılan konuşmalarla ilgili yorum yapmam yanlıştır. Ama kanunlaştığı taslağı da görmüş değilim, kimse de görmüş değil. Bugünkü Resmi Gazete'de hala yayınlanmadı. Elimde bir de seçim haritaları var. İkisini üst üste oturttuğumuzda bu net olarak ortaya çıkacak. Ama bu benim görevim değil. Bu görev seçtiğimiz muhalefetin görevi, seçtiğimiz iktidarın görevi, Hatay'ı seven milletvekillerinin

görevi olması lazım. Ben, ikinci bölüm var. Bu birinci bölüm için ana görüşlerimi tema olarak anlattım. Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu - Biz teşekkür ediyoruz.

Mithat Nehir - Merhabalar. Mithat Nehir ben. Samandağ belediye başkanı. Doğrusu Süreç Analiz'i temsilen ilk ziyaret ettiğimizde çok hoşuma giden bir söylemle oturup sohbet etmiştik değerli Sofuoğlu'yla. Empati tabirini kullanmışlardı o zaman ve ben bunu çok önemsiyordum. Şimdi ben üniversite okudum. Üniversite yıllarında, bir sağcının bir solcuyla, bir aşırı sağcının bir aşırı solcuyla oturup bu ülkenin gidişatıyla ilgili ortak söylem geliştirme, öyle bir fikriyatı var mı, öyle bir ortaklık yakalanır mı diye doğrusu öyle bir ihtimal vermiyordum. Çünkü ben şunları yaşadım üniversite yıllarında; neredeyse gözümüzün önünde oruç yedi diye bıçaklanan arkadaşlar oldu. Bu oruç yiyen vatandaşın bir temsiliyeti vardı, bir aidiyeti vardı, mesuliyeti vardı. Onunla ilgili, biz bunu gözümüzle gördük. Bu ciddi bir sıkıntıydı bizim açımızdan. Ama tek taraflı değil. İşte solcunun da öbür tarafında, diğerleri bir şey yaptığı zaman ona itiraz eden bir duruşu vardı. O da başka bir şey. Fakat gerçekten bunu değerli buluyorum. Çünkü biz burada bana göre, burada bulunan belki vardır bilmem, ama yani benim inancıma göre hiç kimse bu ülkenin sınırları dışında bir arayış içerisinde değil. Hepimiz bu ülkenin sınırları içerisinde birlikte yaşamak için acaba nasıl birlikte bir tutum geliştirebiliriz, acaba nasıl birbirimizi anlarız. Kavga etmeden, birbirimizi kırıp dökmeden bu şansımız var mı diye?

Şimdi geçmişten bugüne biz, yaşadıklarımızla ilgili çok ciddi sıkıntılarımız var. Ama bu, buradaki insanların suçu bu değil. Bu ülkenin kuruluş felsefesinden başlayın. Biraz daha gerilere gidin. Kökleri ta oradan gelen böyle ciddi sıkıntılar olduğunu biliyoruz. Şimdi burada zaman zaman hoşgörü tabiri kullanıldı ama bana göre oradaki hoşgörü kavramı da doğrusu çok sempatik gelmiyor bana. Çünkü daha çok devletin temsiliyetinin argümanı olarak öne çıkıyor ve bu siz kötüsünüz ama biz sizi hoş görüyoruz. Bu anlayış bir defa kabul edilemez ama biz her yerde çıkıyoruz evet, hoşgörü filan diye tabir ediyoruz. Şimdi biz kötü değiliz kimse de kötü değil. Biz birbirimize saygı duyacağız. Birbirimizi olduğumuz gibi kabul edeceğiz. Bizi hoş görmeyin kötüysek. İyiysek de lütfen sahip çıkın, saygı duyun. Biz Bununla ilgili katıldığımız bütün toplantılarda birileri çıkar bunları öne çıkarır. Her yerde ötekiler var; Afrika'daki siyahlar gibi, bu ülkede de belirli ötekiler var. Bunlar şükür ki, bunlar bugün artık konuşulmaya başlandı. Bunlarla böyle yüzleşilmeye başlandı. Kürtler ötekiydi, Ermeniler ötekiydi, Hıristiyanlar ötekiydi, Aleviler ötekiydi.

Şimdi bu ülkenin gerçek sahipleri kim Allah rızası için yahu, bu ülkenin gerçek sahipleri. Eğer birlikte bir şey yapıldıysa ve bu ülke bu zemine geldiyse bu ülkede herkesin herkes kadar hakkı ve hukuku olmalı. Ama biz bugün bu ülkede hala o zemine geldiğimizi inanmıyorum. Bunun aşılması, değişmesi gerekiyor. Bu noktada ortak bir irade oluşabilir. Aslında buradaki ortak yarın ifadesi de bence buna denk geliyor. Bu çok önemli. Biz hiçbir arkadaşına bu içimizdekileri anlatamadık, belki onlar bizimle ilgili ne düşünüyor onlar da bize anlatamadılar. Bu kadar kötü müyüz veya biz o kadar kötü mü düşünüyoruz onlar için. Öyle değil arkadaşlar. Burada böyle bir ortaklık yakalama şansı var. En kötü, en uçlar dahi yan yana geldiğinde, ben bunların hani uçtan en altta bile olsa bir ortak bir şey buluyoruz. Hiçbir

şey yoksa ortak sınırlar buluyoruz. Hiçbir şey yok değil, var. Bunlar üstün gelebilir diye inanıyorum. Şimdi şunu sorgulamak zorunda kalıyor geriye. Bu ülkenin Diyanet İşleri bana göre bir mezhebin finanse edildiği ama bütün ötekilerin buna katkı sunduğu bir anlayış. Bunun değişmesi gerekiyor. Şimdi buradaki küçük gruplarla mı alakalı bunlar? Değil. Devletin demokratik yapısıyla ilgili. Devletin bu sistematiğini değiştirmesinin koşulu belki buradaki basınçtan çıkacak. Eğer bu noktada, evet, bu insanlarda burada temsil edilmeli denirse, bana göre havraya da, kiliseye de, cemevine de, işte bugünkü devam eden sistemin devamına da ya herkes bir katkı sunmalı veya hiç sunulmamalı. Medeni ülkeler sunmuyor. Sunmamak da bir çare. Herkes kendi cemaati, kendi inancı üzerinden yürütebilir.

Şimdi bu ülkede kim ne derse desin bir Kürt gerçeği var, bir Kürt iradesi var. Bundan yaklaşık bir 10-15 yıl önce geri gidin, devletin bütün temsiliyetlerinin söyledikleri aklıma geliyor. Bunlar Ermeni'dir, bunlar şöyle, bunlar böyle diye tabir ederlerdi. Bugün aradan bir on yıl gibi bir süre geçti. Bugün olduğu şey ne? Evet, bir Kürt gerçeği var, onlar var. Böyle bir zemine geliniyor. Bu savaşın bir şekilde durmasına dair, bu işin durdurulmasına dair artık insanların ortak bir görüşü var. Birileri öldürerek bitirelim diyor, birileri de masaya oturmak lazım diyor. Ortada ciddi sıkıntılar var. Bu aslında bugün bizim daha kolay bir şeyi ifade etmemize vesile oluyor. Keşke böyle olmasaydı, keşke başka yöntemler olsaydı. Biz bugün evet demin hocam bir şey anlattı. O bahsini ettiği yirmi kuruşluk harçlıkları ben orada çok kaybettim. Arapça konuştum diye. Biraz önce anlatılan hikayede ben kendimi buldum. Maalesef bu ülkenin böyle bir geçmişi de var. Şimdi biz Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırları içerisindeki yaşayan farklılıklar eğer ısrarla Türk, ısrarla bir zeminde söylenecekse o zaman burada bunları ifade etmemizin imkanı yok. Bir geriye gidin. Mümkün değil böyle bir şey. Ama bugün ben diyorum ki ben herkes kadar Türkiye Cumhuriyeti için varım, canımı vermeye hazırım ama bu Türkiye Cumhuriyetindeki herkes gibi hakkım hukukum olmalı. Bunun da koşulu, benim dilime ve özgürlüklerime saygı duyulacak. Benim çocuklarım Arapçayı bilmiyor ve ben bundan dolayı üzülüyorum, kaygı duyuyorum, kahr oluyorum. Benim çocuğum bilmiyor.

.....Sorular...

Mithat Nehir: Oraya geleceğim. Şimdi iş bu değil. Bak seçmeli dersler gelince bu işler olmuyor. Kafamıza uzun yıllarca vurula vurula siz bu değilsiniz, siz şu değilsiniz, yapmayacaksınız, etmeyeceksiniz. Ondan sonra bir kuşak yetişiyor. Yani ben karşılıklı şey olsun diye söylemiyorum ama bir realitenin üstüne basıyorum. Böyle bir sorun var. Bunu siz de görün.

.....Sorular...

Mithat Nehir: Hayır değil asla. Lütfen öyle anlamayın. O zeminde değilim ben. Bugünkü Suriye süreciyle ilgili de sayın başbakanın – Türkiye Cumhuriyetinde tarihinde görülmemiş bir desteği alan başbakanın- bu dili bizi yaralıyor. Bu dil dolu bir dil değil. Alevi'yi Aleviliğinden, ötekiyi ötekiliğinden, bu dil doğru bir değil. Bu uzlaştıracak bir devlet temsili yetinin kullanmasını gereken bir dil olmadığını düşünüyorum. O biraz incitici, ağır, sıkıntılı. Bunların çözülmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu, yani ısrarla Alevi, Sünni meselesiyle ilgili ben hiçbir şey söylemedim.

Soru: Siyasi, politik neticeye varmak için mi konuşuyorsunuz başkan? Yoksa kendi düşünceniz mi?

Mithat Nehir: Kendi düşüncemi ifade ediyorum. Burada kimseye propaganda yapacak halim yok. Lütfen. Bu ülkede azınlıkların herkes kadar temsil edildiğine, temsiliyet hakkı tanındığına ben inanmıyorum. Bu ülkedeki bugünkü iktidardan tutun da, askeri yapılanmaya, diğer yapılanmalara da baktığımızda, orada da biraz böyle bir eksikliğin olduğunu hissediyorum, düşünüyorum. Bu konuda da bence bir şeylerin zorlanması gerekiyor. Burada da asla şöyle bir noktada değiliz; ya ben şu mensubiyettenim diye beni oraya getirin, asla. Eğer yeteneği varsa, eğer liyakati varsa buraya gelsin. Bütün mesele bu. Yok şu mensubiyetten dolayı buraya gelsin. Öyle bir derdimiz yok. Teşekkür ederim. Söyleyeceklerim şimdilik bu kadar.

Murat Sofuoğlu: Hayrettin Bey var. Bir şeyler söylemek istiyor sanırım.

...Rica ediyorum, buyurun...

Alaattin Taş: Değerli katılımcılar. Alaattin Taş. Antakya sivil inisiyatifi dönem sözcüsüyüm. Şimdi atmosfer doğal olarak inip çıkıyor. Bu da normaldir. Buna alışmak iyi olur diye düşünüyorum. Şimdi ben de kısa bir öykümle başlayacağım. Bunu daha önce anlamıştım ama beni mazur görün. Ben üniversite yıllarında bir doktor adayı bir bayanla evlenme girişiminde bulunmuştum. Annesiyle konuşuyoruz. Annesi dedi ki; olmaz. Neden dedim ana olmaz. Çünkü dedi sen suçlusun. Niye suçluyum ana dedim. Çünkü dedi komünistsin, kızım doktor olmaz böyle bir evlilik. Peki, bu kadar mana yok dedi senin başka bir suçun daha var. O ne dedim? Sen Alevisin, kızım Sünni bu hiç olmaz dedi. Ama ana dedim, bu benim suçum değil. Bu senin annenin babanın suçu dedi. Şimdi onu da söyleseydim belki dedemin suçu olacaktı.

Şimdi ben izninizle bir şeyin altını çizmek istiyorum. Öncelikle tabi bu tür bir araya gelişlerin inanılmaz değerli olduğunu ve bunu organize eden arkadaşlara teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Buna şiddetle ihtiyacımız var. Erol beyin az önce altını çizdiği bir cümle, çok çok önemlidir. Önemlediğim için ben bir kere daha altını çiziyorum; sivil toplum kuruluşlarının, sadece Hatay'da değil Erol bey maalesef Türkiye'de sivil toplum hareketlerinin zayıf olduğunu etkisiz olduğunu ve etkisizleştirildiğini de çok iyi biliyoruz. Hatay'da onun yeterli olmadığını çok iyi biliyoruz. Ben bu Süreç araştırma merkezinin ortak yaşam, ortak yarın başlığını okuduğumda çok sevindim. Çünkü biz Antakya sivil inisiyatifi olarak 17-18 aydır zaten bunu yapıyoruz. Ve bu Süreç Analiz araştırma grubunun bu inisiyatifi analiz etmesini de öneriyorum. Ciddiye almasını da öneriyorum. Bu bir prototip kolektif çalışmadır. Belki Türkiye'de örneği var mıdır bilmiyorum ama inşallah vardır ve inşallah artar. Biz farklı etnik yapıya, farklı inançlara, farklı ideolojilere, farklı kimliklere sahip bir avuç insan Hatay'da bir araya geldik, Antakya'da. Birlikte oturup konuşmayı, birlikte Hatay'ın geleceği ve ortak yaşam için neler yapabilirizi birlikte değerlendirmeyi düşündük. Belki hepimiz bunu duymamışsınız ya da bilgi sahibi olmayabilirsiniz. İzin verirseniz bu güzel ve örnek çalışmayı hani burada herkes söylüyor tarihi kenttir, mozaiktir, medeniyetlerin beşiğidir. Bunlar bildiğimiz şeylerdir, Hatay için. Önemsemediğimden değil.

Ha burada ötekileştirme var mı? Burada sıkıntı yaşandı mı? Elbette var, elbette oldu. Ama güzel şeyler de oluyor. Ben daha çok güzel şeylerden söz etmek istiyorum izin verirseniz. Çünkü acı yaşaya yaşaya neredeyse güzel şeyleri unutacağız. Biz bu sivil inisiyatifi kurarken çok mütevazı bir başlangıç yaptık. Dedik ki yahu biz niye oturmuyoruz. Evet, geçmişte belki birbirimize kurşun sıktık. Geçmişte hem de Ahmet Hamdi hoca çok iyi tarif eder; seni sokakta görseydim vururdum. Şimdi bak aynı masada yemek yiyoruz, sohbet ediyoruz, çay içiyoruz. Bu noktaya geldik. Bunlar pozitif gelişmelerdir, olumlu gelişmelerdir. Bu nasıl oldu? Kendiliğinden olmadı herhalde. Çok ciddi bir çaba, bir özveri. Bir avuç aktivist özveride bulundu. İşinden, mesleğinden, eşinden, çocuğundan vakit ayırdı ve zaman zaman bir araya geldik ve bu kolektifi oluşturduk. Bu kolektif neyi amaçladı? Evet ortak yaşam. Hatay'da ortak yarın nasıl kurulur?

Belki bizi Suriye'deki gelişmeler kamçılardı desem abartı olmaz. Evet, o gelişmeler biraz daha hızlandırdı çalışmalarımızı. Ama niyetimiz bu coğrafyada biz Alevi'si, Sünni'si, Hıristiyan'ı, Ermeni'si ve unuttuğum herkesle nasıl birlikte yaşarız diye düşündük. Böyle adım attık. Nasıl olur mu diyeceksiniz? Bizde ortak bir payda vardı. Bizde başkanlık yok. Bizde herkes kimliğini de korur, düşüncesini, ideolojisini de korur, inancını da korur. Orada da sorun yok. Ortak bir paydamız vardı; birlikte konuşmak. Çok önemli, basit gibi gelebilir bu cümle ama altını doldurursak devasa şeyler yaratabileceğimizi gördük. Evet, burada toplantılar yaptık, ortak bildirimler çıkarttık, televizyon programlarına katıldık, mülki amirlerle görüştük, düşüncelerimizi ifade ettik. Tek bir kaygımız vardı; buradaki barış, huzur, ortak yaşam zarar görmesin. İnanıyorum ki burada güzel şeylerle yapılabileceğini de gördük ve göstermiş olduk. Peki dün neydi? Burada altını çiziyor arkadaşlarımız. Evet dün Hatay'da acılar sıkıntılar yaşandı. Cumhuriyet döneminin içinde bu militer zihniyetin egemen olduğu dönemlerde ötekileştirme, farklılaştırma, baskı ve benzeri olaylar olmadı mı, oldu. Peki burada derin güçler görev yaptı mı, yaptı. Burada eğer çatışma olduysa bu Antakya'da emin olunuz ki hiçbir vatandaşımızın – Alevi, Sünni, Hıristiyan – hiç kimsenin burada ortak olduğu, suçlu olduğu ya da yaptığı bir iş değildi. Doğrudan doğruya derin güçlerin muhalefetiyle bu olaylar çıkartıldı ve bazıları bunun altında ezildi biraz maalesef.

Peki sivil inisiyatif, bu çalışmaları sürdürürken bu acılara dayanarak ya da bu acıların içinde kalarak mı adım atmaya çalıştı? Hayır. Biz evet dün yaşananları bir deneyim olarak, bir tecrübe, bir ders olarak aldık ama bugün ne yapmalıyız? Bu sorunun cevabını aradık birlikte ve inanınız ki bu sorunun cevabını pozitif aradığınız zaman karşınızdakini ikna etmek değil, karşınızdakini anladığınız için, onu dinlerken anlamak için, paylaşmak için oturur konuşursanız görürsünüz ki ne değerler varmış. Benim sahip olmadığım, bilmediğim anlamadığım o kadar çok şeye tanık oldum ki ve o kadar mutluyum o kadar da çok sevinçliyim ki bu inisiyatifte olmaktan çünkü biz bu inisiyatifte hep pozitif şeyler yapmaya çalıştık ve yapıyoruz da. Peki, Suriye'deki gelişmeler bizi sıkıntıya soktu mu? Maalesef soktu. Hatay'daki ve Antakya'daki bu ortak, bu huzur, bu barış dolu yaşamı sıkıntıya soktu. Burada şunun altını çizmek istiyorum özellikle; gerek ABD'nin gerek Türkiye Cumhuriyeti devleti hükümetinin bu Suriye'deki gelişmelere ilişkin fotoğrafı doğru okumadığını artık çoğunlukla hepimiz gördük ve biliyoruz. Maalesef yanlış okudular. Peki, biz mi doğrultacaktık? Ya da bu fotoğrafı doğru görmelerini biz mi sağlayacaktık? Neden olmasın.

Buradaki çalışmalarımız kimi arkadaşlarımızca hafife alınmış olabilir. Ama emin olunuz ki, vali de, belediye başkanı da, emniyet müdürü de, bakan da herkeste bu çalışmayı ciddiye aldı. Neden aldı biliyor musunuz? Bizim gücümüz olduğundan değil. Bir avuç adamız, toplasanız yüz kişiyiz. Bu yüz kişi mi? Hani 300 Spartalı'yı anlatmıyorum ama yüz kişi Antakya için ciddi bir katkı sağladı. Özellikle bu Suriye'deki gelişmeler ve hükümetin doğru olmayan bu dış politikası konusunda söyledikleri ciddiye alındı.

Peki, bunun ötesinde ne oldu? Bunun ötesinde savaş mağdurları çıktı. Biz onları da sahip çıktık. Bugün Türkiye'de 110 bini aşkın bir de kayıta olmayan 20-30 bini de eklerseniz, 140 bini aşkın çatışmadan kaçan, haklı, haksız, doğru, yanlış, etnik yapısı ya da inancı ne olursa olsun hepsine saygı duyuyoruz, mağdurdur diyoruz. Biz bu mağdurların sahip çıkılması ve bunların korunması, az önce hocamız dedi. Ben buraya gelen başmüfettişlere de şu cümleyi söyledim; 'Siz neyi araştırırsanız araştırın ama kış geliyor. O göçmenlerin, o insanların nasıl yaşayacaklarını öncelikle düşünün. Hakikaten ciddi bir durum. Peki, bu çatışmanın mağduru olan insanlardan, empatiden söz ediyoruz. Başkan az önce söyledi. Evet çok hoş bir cümle, çok güzel bir kelime. Suriye'de farklı bir durum olsaydı ne olacaktı? Bütün bunları göz önünde bulundurmak lazım. Biz şuna inanıyoruz bakın sivil inisiyatif olarak; savaşa karşıyız. Çünkü niye, biz barış istiyoruz elbette. Biz dış politikada hiçbir komşumuzla çatışmacı olmak değil, müzakereci olmayı tercih ediyoruz ve daha önce de çağrımız oldu. Hükümetle de televizyonlardan, değişik bildirimlerle çağrımız oldu. Derhal ve hiç vakit kaybetmeden komşularla müzakere masasına oturmalıdır. Suriye'ye değil müdahale etmek, bu bizim işimiz değil. Ne Suriye ne de bir başka ülke topraklarına müdahale etmek ne hakkımız ne de hukukumuzda yer alır. İnsani açıdan bu trajediye sadece nasıl çözeriz konusunda katkımız olabilir. Dolayısıyla böyle bir müdahalenin ne Amerika'dan, ne de başka yerden gelmesi doğru değildir.

Türkiye'den, ne NATO' dan gelmesini doğru bulmadık, bulmuyoruz da. Peki, sonuç olarak, biz ne yapabiliriz? Hani dün neydik, bugün ne yapıyoruz ve daha neler yapabiliriz. Biz sadece bir şeyi söylemek değil, bir şeyi değiştirmek için de ne yapabileceğimizi konuşuyoruz. Dolayısıyla biz, şu anda sivil inisiyatifte öne çıkarttığımız bir duygu, bir kararlılık var; konuşabilmek. Birlikte oturup konuşabilmek, değme noktasını kaybetmemek, kendi aramızda köprü kurmak gerekiyorsa o köprüyü de kuralım ve bulalım. Çünkü buradaki halkın savaşla bir menfaati yok. On yıllardır birlikte yaşamışız, hiçbir sorun yaşamamışız, biz bu ortak yaşamı birlikte kurabiliriz, o inancı taşıyoruz. Ve sonuç olarak, farklılıklarımızı zenginlik, inançlarımızı değer, ama barışı da kutsal sayarsak biz burada güzel şeyler yapabiliriz. Ben yine Gandhi'nin son cümlesini söylemeden edemiyorum, beni bağışlayın. Evet, efendim?

Evet Gandhi'nin bir sözü vardı. Dünyanın hiçbir toprağı, bir insanın canına değmez. Teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Sağ olun. Hayrettin bey.

Hayrettin Neşeli: Ben sonra konuşayım olmazsa.

Murat Sofuoğlu: Buyurun...

Mehmet Aksu: Öncelikle Mehmet Aksu. Antakya Nehir Derneği başkanımı. Mazlum Der ve Antakya sivil inisiyatifi üyesiyim. Ara konuşmacılar Şu soruyu sordular; Ermeniler, Aleviler, Kürtler bu memleketin sahibi değil mi, bu memleketin sahibi belirsiz mi veya kimdir diye sordular. Benim buradan çıkarttığım sonuç, bulunduğum etnik kimlik gereği benim gibi geldi bana. Çünkü hem Türk'üm hem Sünni'yim. Dolayısıyla suçlamaların herhalde büyük bir kısmını üzerime almam gerekiyor gibi geliyor. Öyle psikolojik bir baskı altındayım. Öncelikle bunu belirtmek istiyorum. Ancak Şunu belirtmekte fayda var ki, bunu zaman zaman söylüyorum ama benzer durumla karşılaştığımızda bunu da belirtmek istiyorum. Őundan emin olun ki, bir Sünni-Türk olarak sizin kaygılarınızın ve dertlerinizin en az on misli kadar bende mevcut rejimden, mevcut hükümetten, mevcut anlayıştan, mevcut algıdan rahatsızım ve ben sizin aidiyet duygunuzdaki eksikliğin belki on katı kadar bende de var. O yüzden bu suçlayıcı ya da birilerine itham ederek yada birilerinin bir yerlerde olduğunu söyleyerek kendini haklı çıkartma ya da kendisine yol açma zihniyetinden vazgeçmemiz gerektiği kanaatindeyim. Durumu tespit etmemiz ve tespit edilen duruma göre hareket etmemiz gerektiği kanaatindeyim.

Şimdi nasıl bir ortak yarın düşünüyöruz yada ne tür ortak yarınlar düşünölüyor. Bunun üzerinde ben bir iki cümle söylemek istiyorum. Şimdi bir tüccarsanız ve çarşıda, uzun çarşıda elbise satıyorsanız sizin için ortak yarın Şudur; bütün elbise satılan dükkanların kapatılması, sadece halkın sizden elbise almaya gitmesidir. Bu algılayış elbise dükkanı üzerinden toplumsallaştırdığımız zaman her aşamada ve her kategoride aynı duyguyu görüyoruz. Nedir? Çünkü bizim sattığımız elbise Hint kumaşından yapılmıştır. Öbürlerinin ise eşek derisinden elde edilmiş kıllarla üretildiği söyleniyor. Dolayısıyla siz böyle bir propagandaya ve böyle bir siyasete gitmek durumunda ve her gelen müşteriye neden sizden alışveriş yapması gerektiğini ikna etmek zorundasınız. Çünkü siz elbise satıyorsunuz. Elbiselerinizi satmanız için bir kitleye, bir müşteri topluluğuna ihtiyacınız var. Öyleyse sizin çıkarlarınız toplumu ötekileştirmek için birinci öncül durumuna geliyor.

Bakın tarihten bahseden arkadaşlarımız oldu, Şemsettin abi 1938'lerden bahsetti. İsmi hatırlamadığım, Samandağı ziraat odası başkanı Selim bey, Samandağ'daki çiftçi devriminden bahsetti. Ben biraz daha geriye gitmek istiyorum. Abdülhamit dönemi meclis zabıtları ile ilgili bir araştırmayı inceledim. Hatay'la ilgili Abdülhamit döneminde mecliste yapılmış konuşmaların zabıtlarını okudum. Hatay'dan Alevi topluluk toplanarak meclise bir yazı yazıyorlar. Abdülhamit dönemi. Diyorlar ki, efendim biz okuyamıyoruz. Biz dinimizi öğrenemiyoruz, biz camilere gidemiyoruz, biz ibadet yapamıyoruz, dışlanıyoruz. Bu problemin çözölmesi noktasında Abdülhamit'in meclisine, o dönemki meclise bir mektup yazılıyor. Bu mektup Abdülhamit'e ulaştığında, Abdülhamit mevzunun incelenmesi için bölgeye müfettişler gönderiyor. Müfettişlerin hazırlamış olduğu raporlar sonucunda Abdülhamit Hatay'da Alevilerin yoğunlukta yaşadığı bölgelere otuz altı tane okul ve otuz altı tane de yanına ibadethane açılması talimatı veriyor. Bunlardan 24 tane okul Alevilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelere açılabilir, diğer 36 rakamına ulaşlamıyor. 24 tane okul ve beraberinde camii açılıyor. Bu okul ve camilerin bir kısmının hala devam ettiği biliniyor. Peki, bu okullar bu dönemde açılmış olmasına rağmen eğitim yapabildiler mi? Acaba Alevi kesim, Alevi kitle, Alevi halk bu okullara gelip eğitim yapabildi mi? Bununla ilgili mecliste

bir sürü zapt var. Bunları okuduğumuzda görüyoruz ki, burada Alevi çocukların gelip de okulda okumamaları için her türlü çaba ve gayret sarf edilmiş, o okullarda okutulanlara iş verilmemiş. Buraya çocuğunu gönderenler bir yerde çalışıyorsa herhangi bir tarlada bir bahçede sorumluydu, oradan dışlanmış ve bu şikayet konuları İstanbul'a kadar gitmiş. En sonunda Halep'te milli eğitim müfettişi görevlendirilmiş ve çok hazin bir rapor yayınlanmış. Rapor diyor ki, Halep'ten gelen milli eğitim müfettişinin yazdığı raporun son cümlesi şu; üç tane Antakya'daki ağa – isimlerini orada zikrediyor ama ben şu anda hatırlamıyorum – Alevilerin okumasını, bilinçlenmesini istemiyor. Çünkü bunlar okur ve bilinçlenirlerse, eğitim görürlerse artık biz bunları tarlalarımızda, bağlarımızda, bahçelerimizde ırgat gibi yok parasına çalıştıramayız, istediğimiz gibi yönlendiremeyiz. Bunların eğitilmemesi gerekiyor. Mevzunun bir Alevilik-Sünnilik meselesi olmadığı, mevzunun bölgedeki çıkarları devam etsin diye çabalayan ağalar yüzünden böyle bir düzen kurulduğu söyleniyor. Az önce misal olarak verdiğim uzun çarşıda elbise satan elemanın benim elbiselerimin kaliteli olduğunu iddia etmedeki mantığı, ta bu tarih boyu devam ediyor.

İbni Batuta'nın seyahatnamesinde bu bölgelerden çok bahseder. Lübnan, Filistin, Laskiye, Halep, Şam, Antakya ve Mersin'e kadar bu bölgeden ve bu coğrafyadan oldukça fazlaca bahseder. İsteyen arkadaşlarımız bu konuda bilgi sahibi olabilirler. Nasıl bir ortak yarın? Hiçbir Alevinin yaşamadığı, Sünni iktidarı olan bir Antakya. Nasıl bir Antakya? Sünnilerin Antakya'yı terk ettiği, sadece Alevilerin yaşadığı bir Antakya. Kime göre? Bulduğunuz duruma ve konuma göre. Şimdi biz aslında kardeşiz, beraberiz, birlikteyiz, hep beraberiz derken, ben aslında bu söylemlerin yüksek sesle dile getirildiği dönemlerde aslında arka planda bir problemin varlığından bahsetmek istiyorum. Ben bunu seziyorum. Yani ne zaman ki bu söylemler yüksek sesle ifade ediliyor dillendiriliyor, aslında gelecekte yapacağımız savaşta gardımızı ve cephemizi belirlemek açısından bu ifadeler daha yüksek sesle dillendiriliyor gibi geliyor. Yani aslında bu yok ama işte böyledir gibi. Yani bu manada, bu ortak yarınlarda hep beraber yaşamının ve hep beraber yaşayabilmenin formüllerini bulmamız gerekiyor.

Bakın sık ziyaret ettiğim çok sevdiğim bir arkadaşımın annesi, Ayşe hanım, Affan civarında oturur. Onun bizzat yaşadığı ve anlattığı şeyi, bir hikayeyi size anlatmak istiyorum. Herkes bir hikaye anlattı böyle bir şey oluştu ritüel. Ayşe teyze dedi ki, komşusu bir Yahudi'ydi ve bir Hıristiyan komşusu vardı ve bir de Alevi Arap bir komşusu vardı. Ayşe teyzemiz ise Sünni-Türk'tü. Hani ben bu ayrımları yapmaktaki gayem ötekileştirmekte değil onu da belirteyim. Şimdi Ayşe teyze şunu anlattı, dedi ki, bilmiyorum burada Musevi Cemaati önderi beyefendi de buradalar. Ben yanlış bir kavram kullanırsam, özür diliyorum öncelikle. Cumartesi günü herhangi bir şey yapmaları yasak olduğu yada cumartesi günü çalışmamaları gerektiğinden hareketle, Cuma günü akşamdan sonra sobayı dolduruyor bu Yahudi komşu, ancak Cumartesi günü kışın soğukta üşümemesi için, o dini ritüel olarak yakmaması gerekiyor. Ayşe teyze her cumartesi sabah o Yahudi komşusunun sobasını yaktığını anlatırdı bize. Ve o gün yemek pişirdiğini, ocağı kendisinin yaktığını, cumartesi günleri kimseye gitmezdi, Yahudi komşusunun işlerini görürdü. Gene müteahhit Hıristiyan komşusu, bu Ayşe teyzemizin kocası Cemil ağabey hastaydı, tablacılık yapıyordu, sigortası yoktu, çocukları vardı. Bu Hıristiyan müteahhit Cemil amcayı kendi inşaatlarında sigortalı gösterdi ve Cemil

amca bunu istemediği halde. Yani böyle bir talebi olmadığı halde ve Cemil amca rahatsızlıktan vefat ettiğinde, emekliliğini doldurmadığı halde bu Hıristiyan komşusu farkı ödeyerek emekli olmasını sağlamış ve çocuklarına sahip çıkmıştır. Bu yaşayan Antakya. Bu Hıristiyan aile düğün yaptığı zaman bizim arkadaşımız ailesiyle birlikte kiliseye, düğüne gitmiştir veya cenazesi olduğu zaman Hıristiyan aile bu Müslüman ailenin yanına gelebilmiştir. Şimdi bu ilişkileri gördüğümüzde ve böyle bir komşuluk ve mahalleli ilişkisi kurduğumuzda, camiiyle kiliseyi, havrayı, cemevini ziyareti, yani cemevleri Antakya'da çok yaygın değil ama, ziyareti veya neyse ibadethaneleri aynı mahallede, aynı kompartımanda, aynı çerçeve içerisinde kurduğunuzda, bu insanlar birbirleriyle ilişkiye girdiğinde siz bu insanları birbirine düşman yapamazsınız. Siz bu insanları birbiriyle çatıştırıramazsınız.

Ama siyaset ne yapıyor şu anda, siyaset neyi hedefliyor ya da cemaatler, vakıflar neyi hedefliyor? Siz bir dernek kurmuşsanız, bir vakıf kurmuşsanız, bir cemaat kurmuşsanız, bir herhangi vasfınız varsa taraftarlarınızın çoğalması için çaba sarf ediyorsunuz. Taraftarlık mücadelesi, hakkı ve hakikati katlederek taraftar sayınızı arttırmaya yönelik çabalar sarf ediyorsunuz. Siyasi partiyseniz, nereden daha çok oy alabilirim ya da ne yaparsam bir oy kitlem gelişebilir, bunun derdine düşüyorsunuz. Dolayısıyla, her vakıf, her dernek, her cemaat, her parti bir süre sonra kendisi gibi düşünen, kendisi gibi yaşayan, kendisi gibi fikreden bir topluluk haline dönüşüyor. Ve nasıl kolay oy elde edebilirim, nasıl kolay iktidara gelebilirim, nasıl kolay diğerini dışlayabilirim diye az önce eski KOSGEB başkanımızın ifade ettiği gibi resmi gazetede yayımlanan Hatay büyükşehir belediyesinin sınırlarını çizilmesi ile ilgiliydi herhalde zannedersen. Yani sınırları çizerken bile oy kaygısıyla ve siyasi kaygılarla bunun belirliyorsunuz. Bir belediye başkanı, Ak partiden bir belediye başkanı gidip bir Alevi mahallesinde yol yaptığı, asfalt yaptığı zaman Sünniler, ya bak Alevilere hizmet ediyor. Bu da bozuldu veya Sünnilere gidip hizmet edip Alevilere bakmadığı zaman Aleviler hemen, efendi bak Sünnilere yaptı bize yapmıyor. Yani bu ucuz ve bu siyaseti yaparken taraftar toplama amaçlı biz de taraftar toplayalım, biz de kendimizi geliştirelim amaçlı çalışmalardan vazgeçmemiz gerekiyor.

Cenazelerde, düğünlerde komşuluk ilişkilerinde bütün etnik ve siyasi gruplar bir arada bulunabilmeli. Ben örnek olsun diye söylüyorum. Bizim derneğimizde zaman zaman sohbetlerimiz olur. Bu sohbetlerde zaman zaman Kürt arkadaşımız, Türk arkadaşımız, Arap arkadaşımız, Alevi arkadaşımız, Sünni arkadaşımız, Süryani arkadaşımız, Şafi arkadaşımız hep beraber otururuz ve muhabbet ederiz. Kimse kimsenin hangi ırktan, hangi mezhepten olduğunu bilmez veya söyleyebilir. Bu herhangi bir rahatsızlık oluşturmaz. Farklılıklarımızı; mahalleleri, gettoları; Alevi mahallelerine, Sünni mahallelerine dönüştürmeden ve yaptığımız etkinlikleri açıkça söyleyerek yapmalıyız. Bakın küçükken bana anlatılan bir hikaye. İşte Hidrellez bayramında veya neyse. Sorardık biz, hani bizim bayramımız bir Ramazan Bayramıdır bir Kurban Bayramıdır, biz bilmeyiz. Kültürel olarak böyle bir coğrafyadan, böyle bir toplumdaki geliyoruz. Ben çocukken sorardım, derdim ki, nedir bu Hidrellez bayramı diye sorduğumda, söyledikleri şey, yani ortak kanaat anlamında şudur; işte Aleviler bugün yakaladıkları Sünni çocuğu götürüp ziyarette keserler ve bugün tören yapılır. Şimdi siz bir çocuksunuz, size bu hikaye anlatılıyor. Tamam, kardeşiz ama, bu

hikayelerle büyüyoruz. Şimdi ben bunun tersinin de olduğunu biliyorum. Yani Alevi camiada da Sünnilerin aleyhinde benzer hikayelerin üretildiğini biliyorum.

Peki gerçek ilişkiler ne boyutta olmalı ve nerede olmalı, nasıl geliştirilmeli. Bunun üzerinde kafa yormalıyız. Hatay'ı; Türkiye'den, Suriye'den, Lübnan'dan, Filistin'den izole edemeyiz. Suriye'de olaylar oluyor ya da bugün Gazze bombalanıyor biz rahatsız oluyoruz. Bugün Suriye'de, geçen hafta ben kendi köyüme zeytin toplamaya gittim, bomba sesinden rahatsız oldum, vicdanım sızladı. Atılan her bomba; bir eve, bir çocuğun, bir kadının, bir masumun ölümüne neden oluyorsa bu beni rahatsız ediyor. Dolayısıyla burada gerçekleri, hakikatleri katletmeden bir şeyler konuşmalıyız. Ben özelde de bir şeyi paylaşarak sözü bitirmek istiyorum. Bakın ne konuşursak konuşalım Hatay'da, mesele geliyor Suriye meselesine dayanıyor. Ancak bu Suriye meselesinin ilk başladığı günden itibaren, Suriye meselesinin ben içindeyim, içinde olmaya çalışıyorum, takip etmeye çalışıyorum. Gelen, giden, yaralı olan vs. takip ediyoruz. Bu insanlara, mağdur insanlara yardım götürmeye çalışıyoruz. Bu insanlara, üşüyen insanlara evimizdeki battaniyeyi ya da bir arkadaşımızın verdiği battaniyeyi alıp götürüp sırtına veriyoruz. Üşüme diyoruz. Orada ne oldu, sen haklı mısın, haksız mısın, neyin mücadelesini veriyorsun demiyoruz. Böyle bir şeyimiz yok. Ama gelmiş, neticede bizim evimize gelmiş, bizim memleketimize gelmiş. Mağdurdur, kadındır, sivil insandır, bunlara yardım etmeye çalışıyoruz. Ben sınırda dahi sırtında gıda kolisiyle, sırtında battaniye çuvalıyla bu insanlara yardım edebilmek için koşturan birisiyim. Ama gelin görün, camiada arkadaşlarımızın birçoğu hain, şu an bizim adımız haindir.

İki gerekçeyle hainiz. Bir, kime göre hainlik o da değişiyor, yani kime göre hain olduğunuz, ne gerekçeyle hain olduğunuz değişiyor. Bir, bir kesime göre hainsiniz, çünkü Suriye'de rejimi yıkmaya çalışan insanlara yardımcı oluyorsunuz. Bu yüzden hainsiniz. İki, hainsiniz, bu defa Alevi insanlarla beraber Antakya Sivil İnişiyatifi diye bir kuruluştaki oturuyorsunuz, barışık konuşuyorsunuz. Savaşa hayır diyorsunuz, toplumlar birbiriyle çatışmasın diyorsunuz. Ve bir Alevi fikirdaşla, gönüldaşla, bir kanaat önderiyle veya bir Hıristiyan veya bir Ermeni arkadaşımızla oturup fikir teatisinde bulunuyorsunuz. O zaman diyorlar ki bu Ermeni'yle oturduğuna göre, gazetede de fotoğrafı çıkmış, işte Ermeni'yle, Yahudi'yle yan yana resmi çıkmış.

Bugün de tesadüfen yine yakın düşmüşüz. Yani hasbelkader fotoğrafımız yarın gazetede yayınlanıverirse memlekette çıkacak yüzümüz kalmayacak. Yani buradaki sıkıntımız şu; ne İsa'ya ne Musa'ya, hani bir tabir var. Yani ne bizim tarafın adamına, ne öbür tarafın adamına yaranabiliyoruz. Öbürü muhtaçtır, ihtiyaç sahibidir, üşüyordur, karnı açtır doyurmaya çalışıyorsunuz, insanlık görevinizi yapıyorsunuz, bir taraftan olayı tahlil etmeye çalışıyorsunuz. Ortadoğu coğrafyasını, Dünya coğrafyasını, burada hesabı olanları ve bu olayların arkasında Hatay'da yapılmak istenenleri çözmeye çalışıyorsunuz. Bu defa siz Esad'ın tarafında olmuş oluyorsunuz. Yani herkes bir yerlere birilerini aidiyet yapmak istiyor. Biz herhangi bir yerden aidiyetimizi ifade etmeden gerçekleri konuşabilmeliyiz, tartışabilmeliyiz ve bu konuda ben bu tür çalışmaların çok faydalı olduğu kanaatindeyim. Teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Biz de teşekkür ediyoruz.

İnci Karahan: İstanbul'dan katılıyorum. Hatay'la benim ikinci buluşmam. Sadece üç saatlik turistik bir gezi için gelmiştim daha öncesinde eşimle. Bugün gerçekten Hatay'ın kalbini dinliyorum, öyle hissediyorum. 20 yıllık yöneticilik çalışması içerisinde müzakere konusunda şirketlerin müzakere masasına oturdum. Üniversitede işletme okudum, müzakere okudum. En son olarak da uluslararası koçluk disiplini altında müzakere koçluğu sertifikasyonu aldım. Bütün bu tecrübelerim ışığında, gözlemlerim, dinledim. Dinlemek çünkü gerçekten çok önemli, anlamak üzere dinlemek. Arkadaşlardan da özellikle bunu söyleyenler oldu. Çünkü biz aslında üç aşamada dinliyoruz. Dinliyoruz ama çocuğumuz bize okuluyla ilgili, sokakta yaşadığı bir olayla ilgili olarak bir şey anlatırken anne olarak biz eğer soğan doğrarken dinliyorsak, baba olarak biz gazete okurken dinliyorsak aslında dinlemiyoruz. Biraz bir şey dinleyerek 'he he' diyip dinliyorsak gene dinlemiyoruz. Gözlerinin içine bakarak dinliyorsak, satır aralarını dahi anlamaya çalışarak dinliyorsak, ki biz buna üçüncü kulak diyoruz, üçüncü kulak dinliyorsak işte o zaman bir şeyler anlamaya çalışıyoruz. Susmak büyük meziyet. Dinlemek büyük meziyet. Biz sadece konuşmayı seviyoruz. Herkes beni dinlesin, en iyi ben bilirim durumu. Bu anlamda, bu camia hakikaten bir istisna ve mükemmel organize edilmiş. Gerçekten teşekkür ediyorum bu grubu hareketlendiren arkadaşlara.

Bu noktadan hareketle, birkaç tane şeye değinmek istiyorum. Erol bey biraz önce annesinden bahsetti. Bir arkadaşımız küçüklüğünde dinlediği hikayelerden bahsetti. Acaba biz nasıl nesiller yetiştiriyoruz? Hipnoz, öyle ben sizin gerçekten hipnotize edilip bir kendinden genç, çocukluğuna döndürmek değil aslında. Karşımızda söylenenlerin önermelerini eğer kabul ediyorsak, bu önermeyi alıp hayatımıza uyguluyorsak, biz zaten o önermenin hipnotik telkini altındayız. Ve biz en önemli hipnotik telkini aslında çocukluk dönemimizde yaşıyoruz. Beyefendi annesinin söylediklerini güzel arz etti. Beyefendi şanslı çünkü hakikaten çok barışçıl, çok çözümcü, herkesi kucaklayan telkinlerde bulunmuş annesi. Daha sonra söz alan beyefendi, bayramın açıklanması konusunda ise bambaşka bir telkinden söz etti. Demek ki bu iş çocuklukta başlıyor. Kriz anında çözüm yaratmak biraz daha sıkıntılı. Geçmişe dönük birçok hikaye, birçok karabasan içimizde dolaşiyor çünkü. O yüzden biz geçmişle ilgili dersler aldığımız zaman kişi olarak bile geleceğe baktığımızda dersler alarak geçmişten ileriye adım attığımızda onları reddetmiyoruz. Onlar orada var. Ama beni destekliyor mu? Gelecek için onların üzerine hala giderek onları kaşıyarak, tartışarak onların üzerine gitmek beni destekliyor mu? Yoksa daha farklı ne yapabilirim? Onu orada kabul edeyim, gerçeklerini de kabul edeyim ama daha farklı ne yapabilirim konusu önem kazanıyor. Bundan hareketle çocuklarımızı yetiştirirken kullandığımız dile herhalde çok dikkat etmemiz lazım. Beyefendi dedi ki ortak aileler kuralım konusunda eğer aileler kurarsa farklı etnik kültürlerden, farklı gruplardan birileri, o zaman o kültürlerde kaybolabilir.

Ben bu konuda ailemle ilgili bir şey paylaşmak istiyorum. Benim kayın biraderim genç bir doktor adayıyla evlenmek istiyordu, Aleviydi. Benim kayın validem de Sünni, dinine bağlı, laik bir öğretmen, nesiller yetiştirmiş. Olmaz dedi. Kesinlikle olmaz, oğlum sen Alevi biriyle evlenemezsin. Başlangıçta çok şaşırıldım. Yani bu kadar ilerici, bu kadar geniş düşünebilen, bu kadar laik nasıl olabilir? Benim kayın validem böyle bir şey söyledi. Gel zaman git zaman olay bozuldu hakikaten, ayrıldılar. Sonra benim kayın biraderim bir çalışma için Amerika'ya gitti, geldi. Ben Amerikalı bir kızla tanıştım, son kararım ve ben evleneceğim. Dedim anneni

nasıl ikna edeceksin? Ha dedi onu ben ikna etmeyeceğim, onu sen ikna edeceksin. Bende dedim ki ha o zaman benim tek şeye ikna olmam gerekiyor. Amerikalı olması, Hıristiyan olması, ne olması hiç önemli değil. İyi bir insan olduğuna inanmam gerekiyor. Tek kriter bu. Yoksa bütün dinler kucaklayıcı, hepsinin bir takım ritüelleri olabilir ama özünde iyi insan olmak üzere hepsi bize bir yöntem öğretiyor. Tabi ki kayın validem çok karşı çıktı bu olayı duyduğunda. Sen ne diyorsun dedi bu işe? Ben onun aykırı bulmadığı, onun tabiriyle aykırı bulmadığı bir gelin olduğum için ve orada bir de kanaat konusu önemli demek ki. Anne dedim, valla benim için iyi insan olup olmadığını bir öğrenmem gerekiyor. Ondan sonra sana görüş beyan edeceğim. Aradan bir yıl geçti, gidildi, gelindi filan. Hakikaten pırlıl pırlıl bir insan. Şu anda 20 yılı doldurdular. Hakikaten benim hayatta tanıdığım en iyi insanlardan bir tanesi ve benim kayın validem artık kızım diye tanıtıyor onu. Bu kadar yaşını başını almış bir kişinin geçirdiği dönüşüm çok önemli. Bizler birbirimizin etiketlerini bir kenara bırakıp iyi birer insan olmak, birlikte huzurla barış içinde geçinmek üzerine birbirimize gerçekten kaliteli zaman ayırmak, birbirimizin ne dediğini dinlemek; buna özen gösterirsek, benim ailemde olan dönüşüm toplumlarda niye olmasın. Bunu düşünüyorum.

Ortak paydada buluşmak çok önemli. Ayırıştırıcı detaylarla, evet, o kadar yoruluyoruz, o kadar boğuşuyoruz ki, sanki bunlar zor şeylermiş gibi. Bunlar zenginlik halbuki, hepsi zenginlik. Dolayısıyla ortak paydalarımız ne? Hanımefendi savaşa hayır dedi, savaşa hayır hakikaten. İnsan neslinin yapabileceği en büyük çılgınlık aslında kaynakları hoyratça savunan bir savaş çılgınlığının içerisine girmek. Bir an için bütün sınırları unutalım. Bütün bayrakları unutalım. Sadece insan olduğumuzu hatırlayalım. Bir tane gezegen var yaşayabileceğimiz. O da bu dünya. Bu dünyanın kaynaklarını savaş yaparak harcamak var. Bir de birbirimizin insan olduğunu, hepimizin bu gezegenin bir vatandaşı olduğunu düşünerek bu kaynakları en doğru şekilde, en huzur içerisinde, en faydalı şekilde kullanmayı seçmek var. Hangisi sizce daha akıllıca? Belki çok farazi gelebilir size. Bu iş Hatay'ın neresinde, Hatay'ı konuşurken nereye geldik, gezegene geldik diye düşünülebilir ama, hani neden olmasın? Olayı biraz böyle makro boyuta çekip sonra tekrar yorum yaparsak, bütün bölgelerdeki bu ana fikri belki pekiştirebiliriz diye düşünüyorum.

Harvard'ın yaptığı bir çalışmada yaratıcı grup dinamiklerine ait, bir psikoloji profesörüyle, bir başka profesörün yaptığı çalışmada, şöyle bir kaide var, bir grupta ne kadar değişik uzmanlık alanları, ne kadar değişik altyapıdan gelen kişiler var ise o grubun yaratıcılığı o denli artıyor. Fakat bazı koşulları var. Diyor ki, güven ortamında olduklarını açık bir şekilde bilmeleri lazım. Güven içinde herkesin düşündüğünü bütün netliğiyle, bütün kristallığıyle paylaşması lazım. Buradan çıkartılacak olan alternatif çözüm senaryolarını istemeleri, onların içerisinden en iyilerini seçmeleri ve hayata uyarlamaları lazım. Şimdi bu anlamda bu gruba baktığım zaman hakikaten okuduğum bu kitabın burada vücut bulduğunu görüyorum. Buranın bir uzlaşma platformu olması, Hatay'ın bunu başarması halinde, ki başaracağını da inanıyorum, bunu yöneten insanların, bunu Türkiye'ye örnek, Dünya'ya da örnek olacağına inanıyorum. Bununla ilgili benim de çözüm önerilerim var. Onu çözüm kısmında paylaşmak istiyorum. Teşekkür ederim.

***

II. Oturum: Müzakerelerin Açılımı

Murat Sofuoğlu: Tekrar herkese teşekkür ediyoruz. Bu oturumda ilk oturumumuzdaki konuşmalarımızı daha da açalım istiyoruz. Daha sorunların yapısı ve karşılıklı etkileşimle ilgili tecrübelerinizi, düşüncelerinizi ve duygularınızı dinlemeyi arzu ediyoruz. Buyurun arzu edene sözü verebilirim.

Ayhan Kara: İş adamı, biraz siyasetçi, birazda sanatçı kimliğimle buradayım. Birçok konu konuşuldu, beni 20 yıl öncesine götürdü kimi arkadaşlarımız, başkalarının başından geçen olayları anlattı, ben şahsen mezhep kurbanlarından biriyim. 20 yıl önce direnmeye çalıştım olmadı, yuva kurmayı düşündüğüm bayanla mezhepten dolayı bir araya gelemedik. Ama o gün yemin ettim, dedim ki 20 yılda geçse aradan ki bugün itibariyle 20 yıl geçti. Size o günleri hatırlatacağım önümüzde duranları utandıracağım, bugüne gelindi biraz ben bir şeyler öğrendim, biraz benim ailem, biraz da bayanın ailesi. Bugün geldiğimiz noktada bana diyorlar ki; artık dünyanın neresinden, hangi mezhepten kimi alırsan al kabulümüzdür. Ben de diyorum ki bugün iş daha da zorlaştı, yeryüzünde çok ülke var, yeryüzünde çok millet ve mezhep var bu işin anekdotu tabii. Şimdi 'Ortak Yarın' dan bahsediyoruz ortak yarından bahsetmeden önce, ortak bugünü ve ortak dünü tespit etmek zorundayız. Şimdi soru çok basit ben kimim, biz kimiz? Bugün Hatay dediğimiz topraklarda 40 bin yıla dayanan bir yaşamdan söz edebiliyoruz. 40 bin yıl boyunca bu topraklar çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış. Ben diyorum ki, hani ben kimim, biz kimiz? Bu 40 bin yıl içinde bu topraklar üzerinde ne yaşanmış ise ben oyum. Bir zaman dilimine, bir medeniyete, bir uygarlığa, bir mezhebe kilitlenip kalmamak lazım. Bu işin sırrı da saygıda, kendimize saygı duyulmasını istiyorsak karşımızdakine saygı duymak zorundayız. Bizden olmayana da.

Şimdi, Rusya'da uzun yıllar yaşadığım için oradaki felsefeye de biraz hakim olduğuma inanıyorum. .... diye bir felsefeci var, bütün dünyayı gezmiş, görmüş, sanatçı, yazar, çizer. Adam diyor ki: Dün, bugün, yarın bir bütündür ayırmamak gerekir. Ayırdığımız zaman, bir zaman dilimini güncellikten düşürdüğümüz an kaybolur gideriz tarih sayfaları içinde. Şimdi, biraz kısa geçmişimize değinmek istiyorum. Hatay'da yaşıyoruz, bazı konulara değinildi, ana dilimizi konuşmamız yasaklandı, düğünlerimizde Arapça şarkılar yasaklandı. Okulda hatırlarım elinde sopayla gezen öğretmenler, Arapça konuştunuz buyurun müdür odasına, diyen, sahile belli bir saatten sonra inmemiz yasaklandı. Yasak üzerine yasak, yasaklar üzerine kurulmuş bir düzen, yasaklar üzerine kurulmuş bir devlet geleneği. Pasaport almamız yasaklandı, abilerim ikametlerini İstanbul'a taşımak suretiyle yurt dışına çıkabildiler. Bütün işlerimiz Arap ülkelerindeydi o dönemde. Şimdi böyle bir süreçten geçen, ülkeden bahsediyoruz.

Gelelim bu güne yani ben o eski acılardan söz etmek istemiyorum, çokça konuşuldu, çeşitli konferanslarda söz edildi. 21. yüzyıl 2012 kendi vatandaşına namlu doğrultan bir zihniyetle karşı karşıyayız bugün. Bu insanlar nasıl bir talepte bulunmuştur devletten 'Biz savaş istemiyoruz' demiştir. Yine bugüne gelelim hani eskilere gitmek istemiyorum Maraşlara gitmek istemiyorum, Sivaslara.. Hepimizin bildiği konular. Bir 29 Ekim faciası yaşadık Ankara'da. Bir 10 Kasım faciası da yaşanmak üzereydi ki belli bir saate kadar Anıtkabir'e giriş yasaklandı. Şimdi, hoşgörü kentinden bahsediyoruz Hatay evet ciddi bir hoşgörü kenti.

Gittiğim her ortamda Hatay'ı bu yüzüyle tanıtmaya çalışıyorum. Hatta çok spesifik bir örnek veririm. Diyorum ki Katolik kilisemiz var hemen dibinde bir camiimiz ve iki dini değer iki dini mabedin ortak tek duvarı var. Bu çok önemli Hatay gibi bir yerde böyle bir değere sahibiz ama biz direnmiyoruz bu hoşgörüyü bu güzelliği yaşatmakta ama maalesef bu gün itibarıyla ben kaygı içindeyim. Şimdi, tabii biraz da Suriye hani bugün Suriye'de yaşanan olaylara özellikle Alevi kesimin tepkisini din bazında değerlendiren kesimler var. Bende onlara diyorum ki, bizzat yaşadığımız konular bunlar, 98 yılı Demirel Samandağ'da bir okul açılışında resmen bir bakanlar kurulu toplantısına döndü o günkü miting. Apo o dönem Suriye'de memleketimize çok ciddi bir acı yaşatan tutum içindeler. Suriye'de ciddi bir destek sağlıyor. O gün Beşşar Esad'ın babası Hafız Esad başta, Alevi Samandağ o günde bugünde Alevi. O gün bütün Samandağlılar haykırdı: "Apo'yu oradan gönder" diye. Demek ki vatandaşımız sadece mezhep babında bir siyaset yapmıyor, mezhep babında bir söylem içinde değil.

Şimdi birkaç hususa değinmek istiyorum. Ben Samandağlıyım. Samandağ'da da çeşitli mezheplerden insanlar bir arada en iyi şekilde yaşadıklarının örneklerini görüyoruz. Avrupa Birliği ve Amerika çok ciddi bir hata yaptı. Bu dokuyu bu mozaği korumaktansa gittiler vize başvurusu yapan bütün Ermenilere ve Hıristiyanlara oturum izni verdiler Avrupa'da ve Amerika'da. Bu yıllar yılı bu nüfusun eksilmesine sebep oldu. Bugünkü o mozağin de birkaç taşının eksik kalmasına yol açtı bu olay. Son 3-5 yıl içinde bu hatadan döndüler. Birçok vatandaşımıza sadece giriş çıkış vizeleri vermek suretiyle bu topraklarda yaşamaları sağlanmıştır. Şimdi, son bir şey yine bir dostumun söylemi hep derki : "biz iyi insanların bir araya gelmesi lazım. Çünkü kötüler zaten yüzyıllardır bize karşı bir aradalar." Şimdi, birliktelik birçok sorunun çözümünü birlikte getirecektir. Bununla da bitirmek istiyorum ilk konuşmamı, teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Biz teşekkür ediyoruz.

Joseph Naseh: Şimdi tabii sabahki toplantı da bir espri yaptım kimse anlamadı onu veya anlamak istemedi. O fıkrayı anlattım ama ikinci bir fıkrayı anlatayım isterseniz. Gene din üzerine anlatacağım. İşte bir haham, bir papaz ve bir imam oturup sohbet ediyorlar. Aramızda bir din adamı var sayın müftü var ama saygısızlık olarak kabul etmesinler bu espriyi. Demişler siz topladığınız paraları nereye harcarsınız? Papaz demiş ki ben bir tane daire çizerim. O dairede topladığım parayı havaya atarım, dairenin içine düşeni kilise harcarım. Arta kalanı cebime atarım. İmama sormuşlar, imam efendi siz bu topladığınız paraları ne yaparsınız? Vallahi demiş ben bir üçgen çizerim o üçgenin içine girerim topladığım parayı havaya atarım, diğer kalanları da eş dosta dağıtırım. Hahama gelmiş sıra, haham efendi siz ne yaparsınız? demiş. Ben ne daire çizerim ne üçgen çizerim demiş. Topladığım parayı havaya atarım. Yakaladığını yakalar yakalayamadığını alır cebime atarım demiş. Şimdi bu şunu gösteriyor. Biz toplumsal, sosyolojik değişim süreleri içinde eleştirel bakışla inanç kültürlerini eleştirdiğimizde bir hiciv sanatı kullanırız.

Geçen cumartesi günü, Kültür Derneği ve Yazarlar Vakfı Derneği'nin cumartesi sohbet toplantıları vardı. O toplantılarda konu toplumsal uzlaşma alanları, yani biz nerde ortak bir çizgide buluşabiliriz düşüncesi için toplandık. Konuşmamızın, ki ben de orda moderatördüm,

%85 i alt kültürel kimliklerle ilgili oldu. %15 i insan hak ve özgürlükleriyle ilgili, yeni anayasayla ilgili, geçmiş anayasalarla ilgili ve insan geçmişiyle ilgiliydi. Şimdi burada sabahki toplantılarda baktım ki konu döndü döndü gene alt kimliklere geldi. Bunlar geçmişte sorun olarak karşımızda değildi. Toprak altına gömülüydü, bunları sorun yapmıyorduk, üzerlerini örtmüştük. Belli bir demokratik sistemimiz vardı. Standartlaşan bir kültürel yapı vardı. O kültürel yapı bozulunca aşağıda toprağa gömdüğümüz sorunlarımız filizlenmeye başladı. Şimdi biz o filizleri nasıl yok edeceğiz veya nasıl bir bahçenin içinde muhafaza edeceğiz diye düşünmeye başladık. Ama sorun eğer bizim %15 ise yani kimlikler sorunlarımızın dışındaysa bizim en büyük sorunumuz kırsal alandan kentsel alana göç eden insan topluluklarıdır. Eğer biz o yurttaşları, kente gelen yurttaşları eğer kent kültürüne alıştırırsak ve bunlar için bizle uzlaşacakları ortak alanlar yani sosyal tesisler, tiyatro, sinema, park, bahçe, spor salonları eğer oluşturamazsak kente göç etmiş olan insanlar kendi küme kültürleriyle kente gelecekler ve bu sorunların ortaya çıkmasına yardımcı olacaklar. Bu benim şahsi kanaatim Murat bey hocamın önünde böyle konuşmak saygısızlıktır ama bunları fikir olarak söyledim. Şimdi, bana arada sırada sorar gazeteciler sağ-sol filan yahu sen kimsin, Müslüman bir ülkede Hıristiyan olarak nasıl yaşıyorsun bu batıların her zaman sorduğu sorular. Gerçek ve samimi olarak söylüyorum ben biraz Hıristiyan'ım, biraz Müslüman'ım, biraz Yahudi'yim, biraz Aleviyim, biraz Kürdüm, biraz Arabım, biraz Türküm aklınızda ne ise hep biraz birazım. Sonrası nedir biliyor musunuz? Ben Anadolu'yum, ben buranın insanıyım. Biz konuşmalarımızda eğer buraları irdeleyip bunlar üzerine konuşursak geçmişte yaptıklarımızın hepsi bir kenara kalır. Yeni işığa doğru gideriz.

Murat Sofuoğlu: Teşekkür ediyoruz. Bazı konuşmayan konuşmacılarımız var. Mehmet İstanbullu beyi görüyorum hiç konuşmadı, sözü ona vermek istiyorum.

Mehmet İstanbullu: Değerli Süreç ekibi 'Ortak Yarın Hatay Çalıştayı'na katılan değerli konuşmacı ve gözlemci arkadaşlar. Hepinize selamlarımı sunuyorum. Genel olarak ülkemizdeki ve özel olarak ilimizdeki sorunların çözümü konusunda katkı sağlayan Süreç ekibine böyle bir imkânı hazırladığı için teşekkür ederim. Sorunlar ya mücadele yolu ile ya da müzakere yolu ile çözülür. Sorunların müzakere edilerek çözümlenmesi daha medeni, daha demokratik, daha insani olduğu kesindir. İlimizde müzakere ortamı sağlayan Süreç ekibine çok hayırlı bir görev üstlendiği için tekrar teşekkür ediyor bu çalışmalarını takdirle karşılıyorum. Dilerim ilimizde, bölgemizde, ülkemizde ve bütün dünyada sorunlar müzakere yolu ile çözümlendirilsin. Ne yazık ki bu her zaman böyle olmuyor. Aslında hangi inançtan olursa olsun hangi düşünceden olursa olsun insan toplulukları birbiriyle anlaşabilir. Ortak yarınlar oluşturulabilir, ben bunun inancını taşıyorum. Ancak buna engel olan şey bence bazı yöneticilerin güç ve iktidar hırsları, doymak bilmeyen açgözlülükler, sınır tanımayan hayallerdir.

Yönetenler ya da yönetmek isteyenlerin bazıları insanların en hassas olan dini ya da milli duygularını kaşıyıp birbirine karşı kışkırtarak amaçlarına ulaşmayı mubah görüyor. Bu yol hedeflerine ulaşmak için kullandıkları en kolay yoldur. Şimdi, bölgemizde böyle bir fitneyle karşı karşıya bulunuyoruz. Hatay'da yaşayan insan toplulukları arasında herhangi bir sorun yoktur olmayacakta inşallah. İlimizin mevcut sıkıntısı günümüzdeki uluslararası güçlerin bölgedeki projeleri uygulama girişimlerinden kaynaklanan bir sorundur. Sözde demokrasi

getireceğini iddia eden dış güçler bölgede kendilerine bağımlı yönetim değişikliklerine başlamışlardır. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için bağımsız politika izleyen İran, Irak ve Suriye'ye karşı Vahhabi, Selefi, El-Kaide gibi tekfiri radikal grupları kullanarak mezhep savaşlarını bölgemizde yaygınlaştırmaya çalışmaktadırlar. Amerika'da siyah, beyaz Kızılderili her renkten olan ve farklı dinleri konuşan insanlar bir arada yaşayabiliyorlar. Bizim bölgemizde farklı inançta olan farklı etnik kimliğe sahip olan insanlara neden bir arada yaşamasın. Dış güçler ve iş birlikçileri bazı Müslüman ülkelerde neden mezhep kışkırtıcılığı yapmayı sürdürüyor. Bu kışkırtmaya uyarsak kim kazanır? Bölgemizde daha önce Irak savaşı yaşandı. Binlerce insan öldü. Suriye'de süren savaşın aynı amaca hizmet ettiğini biliyoruz. Bu amaç uluslararası güçlerin bölgemizdeki enerji kaynaklarını denetimleri altına almak pazarlarını genişletmek ve İsrail'i rahatlatmaktan ibarettir. Irak'ta yaşanan acı şimdi Suriye'de yaşanıyor. Dış güçler kendi askerleri ile açık işgal yapmak yerine iş birlikçileri, taşeron gruplar aracılığıyla hedeflerine ulaşmak istiyorlar. Her gün onlarca, yüzlerce kişi hayatını kaybediyor. Dünyanın değişik yerlerinden devşirilen, beyni yıkanmış kiralık ölüm makineleri hiçbir insanın kabul edemeyeceği yöntemlerle katliamlar yapıyorlar. Sözde insan haklarını savunanlar Suriye yönetimini eleştirirken bu katillere seyirci kalabiliyor. Medya bunları görmezden geliyor yani başımızda ne zamana kadar süreceği belli olmayan bu kirli savaş bölgemizi olumsuz yönde etkilemeye devam ediyor.

Ne yazık ki hükümetimiz bu savaşta taraf olmuştur. Türkiye'de Suriye'deki muhaliflerin akrabaları, yakınları vardır. Türkiye'nin bu savaşta taraf olmasını istemezdik. Tam tersine savaşan tarafların arasını bulması yönünde bir görev üstlenmelerini beklerdik. Bölgemiz uluslararası güçlerin tehdidi altında olduğu sürece, yarınla umutla bakmak çok zor görünüyor. Bölgemizde yaşayan insan toplulukları kendi sorunlarını dış müdahale olmaksızın çözebilme yönünde irade gösterebilirlerse ortak yarının daha iyi olabileceğini düşünüyorum. Hatay'ın ortak yarını ise ortak geçmişinin temeli üzerinde çok güzel olacağına inanıyorum. İlimizde, ülkemizde, bölgemizde ve bütün dünyada barışın huzurun egemen olmasını diliyorum.

Değerli konuklar, değerli kardeşlerim şimdi saatlerce dinliyorum herkes kendi kafasından ve başından geçenleri anlatıyor. Bende kendi başıma gelenleri size anlatmaya çalışacağım. Şimdi biz burada diyoruz ki bu Alevi, bu Sünni, bu Hıristiyan, bu Yahudi, bu nerden geldi? Kim bunu çıkardı? Hepimiz biliyoruz ki hepimiz inanıyoruz ki bu dünya yok iken yüce Allah(cc) Âdem ile Havva anamızı bu dünyaya göndermiştir. Şimdi bunda hiç kimsenin şüphesi olamaz, olmayacakta, olamaz da. Peki, bu an için denildiğine göre dünya 7 milyara geliyor. Peki, arkadaş bu 7 milyanın inancı nedir? Bunun yanında ayriyeten de bu kadar peygamber gelmiş, gitmiş. İsa peygamber, Musa peygamber, Zekeriya peygamber, Yahya, Davut, Süleyman ta Yusuf peygamber ve bir de son peygamber Muhammed Mustafa'ya. Peki, acaba bu peygamberler hangi mezhebe tabii idiler. Ve yahut ta Hz. Rasulullah (sav) hangi mezhebe tabii idi? Onun zamanında mezhep var mıydı? Yapmayın yoktu arkadaş.

Yüce Allah(cc) Kur'an'ı Kerim'in Hucurat suresinin 13.ayeti olsa gerek, ayeti kerime böyle buyurmaktadır: "Ey insanlar, biz sizi, bir erkekle bir kadından yarattık. Hem de sizi farklı kabilelere ayırdık ki, birbirinizi tanıyasınız. Bilin ki, Allah katında en iyiniz takvaca en ileride olanınızdır." Demiyor ki yüce Allah en hayırlınız Müslümandır ve yahut ta Hıristiyan ve

yahut Yahudi'dir. Allah'a itaat edendir. Bir Allah var ya bir Allah var ya bu peygamberlere inanalım ama bu Allah'ı biz değişik isimlerle söylüyoruz. Mesela diyelim ki ben Harbiye doğumluyum, eskiden, küçükken valla Rab, Rab deriz, Allah deriz. Almanya'ya gittik gott diyorlar, Hollanda'ya gittik godheid diyorlar, İran'a git Huda diyorlar ama halbuki bu Allah bir Allah'tır. On tane Allah yok. Bizde, biz hepimiz Adem ve Havva'dan bu dünyaya gelmişiz. Biz kardeşiz. Birbirimizi sevmeliyiz. Birbirimizi sevmek mecburiyetindeyiz. Yüce Allah(cc) gene Hz. Peygamber efendimizin yine bir sözü var. O da şudur ki, "Hiçbir Arap'ın bir Acem'e üstünlüğü yoktur, üstünlük sadece ve sadece takva ilemdir." Yine Peygamberimiz bir hadisinde buyurmuşlar ki: 'Bir adam siyah derili olsa bile o adam Allah'a itaat ediyorsa onu ben cennete koyarım ve Beni-Haşim'den olsa bile eğer Allah'a itaat etmezse onu cehenneme atarım.' Ya burada da hiçbir yerde görmedik, Allah da söylemiyor. Ne Tevrat ne İncil ne Zebur ne Kur'an ayrılık yapın diyor, demez de. Çünkü Allah bu peygamberleri gönderdiği zaman bu milletin hidayeti için göndermişti. Yüce Allah bu milletlere, bu peygamberleri gönderdiği zaman ancak ve ancak bu milletlerin faydalanması için sevmesi için göndermiştir. Ya bizler bu zamana gelmişiz artık aklımızı başımıza alalım. Dünya bu Müslümanın başına çökmüş.

Ben 46 yıldan beri Hollanda'dayım Allah'a hamdolsun ki onları kısıkanıyorum. Oraya gidiyorsun bakıyorsun ki caddelerine baksan vallahi burası kadar temiz desem yalan söylememiş olurum. Onların keyfi yerinde, silah yapıyorlar, satıyorlar efendim Müslümanları birbirine katlettiriyorlar. Yapmayınız ya bu insanları peki biz neden burada birbirimizi sevmeyelim, neden saymayalım. Evet, Türkiye Cumhuriyeti'ni seveceğiz, sayacağız ve Antakya'yı sayacağız, seveceğiz. Artı Türkiye Cumhuriyeti bir baba ailesi Antakya'da o ailenin bir yavrusudur. Antakya birlik ve beraberlik şehridir. Antakya barış şehri ben 76 yaşındayım, Antakya doğumluyum, daha şimdiye kadar Allah vekil daha bu Hıristiyan, bu Yahudi, bu Ermeni, bu Alevi, bu Sünni bilmem, olmaması lazım, yapmayacağız da. Birbirimizi seveceğiz, birlik olacağız ki yabancı güçleri istemiyoruz. Biz Antakya'mıza, Türkiye'mize kimseyi istemiyoruz.

Evet, yanımızda, komşumuzda artık Suriye'ye değinmeden geçemeyeceğim. Tamam, onlara yardım etmek lazım ama o bize mi kalmış. Gelin bakalım Filistin'e oraya sahip çıkalım. Sahip çıkamayacağımıza göre o zaman biz burada her gün televizyonda görüyoruz. Efendim bu kadar askerimiz şehit oldu. Türk bayrağına sardılar. Allahü ekber cenaze namazı, cenaze namazı kılmayalım bu ölümlerin önünü durduralım. Mutlaka her şeyin bir çaresi vardır. Bunun da bir çaresi vardır. Biz kendi vatanımızı en güzel şekilde idare edelim. Komşu devletlere başkası baksın ama bize geldikleri zaman elbette buraya gelenlere elimizden geldiğini yapacağız, yapıyoruz, yapacağız da. Hepinize teşekkür ediyorum, saygılar sunarım.

Murat Sofuoğlu: Sağolun teşekkürler.

Mehmet Yalçın: Yayladağı'nda esnafım aynı zamanda AK Parti Gençlik Kolları Başkanım. Suriyelilerle en çok içli dışlı olanlardan biriyiz bizler orda. Şimdi müzakerenin açılımı bölümünde Suriye meselesinde birkaç şey eksik kaldı. Yani burada konuşmacılardan da dinledik. Biz şu noktaları anlamıyoruz. Yani 2012 yılındayız, genciz bir cahiliye dönemi gibi bu olayı Alevi-Sünni çatışması şeklinde bu olayı lanse edenlere onay vermiyoruz. Orada bir

insanlık dramı var. Binlerce katliam var. Tepelerine bombalar düşüyor ama biz diyoruz ki karışmayalım öyle bir şey yok. Binlerce insanla konuştuk çadır kentten çıkan, hepsi zulüm görmüş. Bayanlarda bilhassa tecavüz ile birlikte göğüs uçları kesilmiş bir sürü bayan var orda. Yani biz bunlarla karşı karşıyayız ama biz diyoruz ki Türkiye Cumhuriyeti olarak Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan insanlar olarak bunlara biz karışmayalım. Kim bakarsa baksın. Komşuluk ilişkilerimiz var. 800 km sınırimız var, akrabalık bağlarımız var. Bu zulmü görüp sessiz kalıyoruz.

Başımızdan geçen somut bir örneği anlatmak istiyorum. 2008 yılında benim bir hocam vardı üniversiteden Suriye'de kendi konusu üzerine araştırma yapmaya gitti. Akrepler üzerine çalışma yapıyor zooloji ana bilim dalında. Orada bunu tutukluyorlar. Şam'da gizli bir polis merkezine götürmüşler. Bizde Pazartesi hocamızı çıkacak zannediyoruz, sınır kapısında bekliyoruz. Pazartesi gelmiyor, salı gelmiyor, sonra anladık ki Suriye'de birileri onu cezaevine koymuş. Biz valiliklere bilgi verdik, yazı yazdık. Akıbeti hakkında nota çıkarttılar dışişleri bakanlığı ve demokrasinin göstergesidir ki 17 gün sonra hocamızı çıkartabildik. Yani Suriye'de yaşanan olaylara bakacak olursak ne bir hukuk devleti görebilirsiniz ne bir demokrasi görebilirsiniz. Kesinlikle böyle bir şey yok. İstediginde sivil polis ya da adlandırırız siyasi muhaberat istediği her adamı içeri alır atar. Zabıttı, kaydı filan hiçbir şekilde tutulmaz ve nota çıkmasına rağmen akıbetine cevap vermekten acizler. Zabıt olmadığından dolayı yani hukuk devletinin olmadığını zaten hepimiz burada görmüş oluruz.

Bazıları, bazı konuşmacılar ticari ilişkilerden söz etti. Bir kere ticari ilişkilerde de güvenliğimiz kesinlikle yoktur orta ölçekli ticari ilişkilerde bilhassa ticari taksiler bizim oradan geçer, onların aynı şekilde hiçbir güvenliği yoktur çünkü demokratik bir ülke değildir. En başında bunu kabul etmemiz lazım. Yani Alevi- Sünni çatışmasından daha çok hukukun üstün olmadığı, demokrasinin olmadığı ve yönetim şeklinin berbat olduğu, zalim ve zulümlüklerden arınmamış bir ülkedir Suriye. Biz kendimiz yaşıyoruz, çadır kentte kalanları görüyoruz bunlarla sürekli konuşuyoruz, sürekli içli dışlıyız ama biz burada oturuyoruz, konuşuyoruz, şunu söylemeyi unutuyoruz. Adamların başlarına her gün bombalar yağıyor ama hepimiz diyoruz ki bize dokunmayan yılan bin yaşasın. 'Bize ne?' Böyle bir şey demeye kimsenin hakkı yok. Kimsenin herhangi bir örneklemede bu yola çıkmaya da hakkı yoktur. İnsanlık dramını gördüğümüz zaman insancıl olarak yaklaşmamız gerekir bu olaya. Bu olaylar üzerine biraz daha yorum yapmanızı tavsiye ediyoruz. Bizler de genç konuşmacılar olarak teşekkür ediyorum. Birde müzakere açılımında Suriye meselesinin tam bir şekilde tartışılmasını istiyoruz. Bu nokta eksik kaldı. Tek taraflı bir şey gördük burada, hep bir eksik gördük. Konuşmacılar anlattı anlattı ama bu noktada bir eksiklik var. Yani orada bir zulüm var. Bu zulmü birilerinin anlatması lazım yoksa tek ben mi böyle düşünüyorum, şaşırıyorum yani. Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Ben teşekkür ederim. Hanımefendiye verelim.

Nevin Zeytineli: BBP Hatay il başkanım, aynı zamanda Antakya Sivil İnisiyatif kurucularından ve aktivistiyim. Başlığımız çok güzel 'Ortak Yarın Hatay'. Hatay'ı kurtarırsak Türkiye'yi, Türkiye'yi kurtarırsak Ortadoğu'yu kurtarıyoruz diye düşünüyorum. Şimdi, Hatay'ı konuşmaya çok gerek yok aslında biz bu toplumda yüz yıldır, iki yüzyıldır, üç yüzyıldır

kardeşçe yaşamışız. Hiçbir sıkıntı yaşamamışız, hiçbir sıkıntı duymamışız birbirimizden. Birbirilerimizin hayat tarzlarına farklılıklarımıza hep saygı duymuşuz. Ama maalesef son 1.5 yıldır komşumuzda yaşanan sıkıntı ve iç karışıklık, kaos Hatay'ı da etkilemiş. Bu bizi derinden yaralıyor, ben buna bir bakış açısı getirmek üzere 2007 yılında Suriye'ye yaptığımız bir ziyaretten başlayacak bir konu başlığı getirmek istiyorum. 2007 yılında İsrail Lübnan'a saldırmıştı. Akabinde de Suriye'yi tehdit ediyordu. BBP başkanı Sayın Muhsin Yazııcıoğlu'yla beraber 25 kişilik bir heyetle biz Suriye'ye gittik. Gidiş sebebimiz neydi? İsrail Lübnan'a saldırmıştı. Lübnan'dan kaçan 500 bin mülteciye de Suriye bakıyordu ve akabinde de Suriye'yi tehdit ediyordu. Biz Türk milleti adına Suriye'nin İsrail'e karşı yanında olduğumuzu beyan etmeye gittik ve giderken yanımızda da iş adamlarımızı götürdük. Bu 25 kişilik heyette iş adamlarımız da vardı. Derdimiz neydi? Yıllardır Türkiye ile Suriye arasında bilhassa Hatay ile Suriye arasında burada belki arkadaşlar bunu çok konuşmuyor ama yıllardır biliriz ki Hatay Suriye haritasının içindedir. Değil mi? Yani burada yaşayan benden daha büyükler bunu çok iyi bilir. **Hep böyle arada böyle taraf olma vardı, sıkıntı acaba ne zaman Hatay'ı alacak böyle bir sıkıntı vardı.** Bunları da ortadan kaldırmak adına şimdi ticaret yaparsanız bir ülkeyle ilişkileriniz devam ederse bir ülkeyle yani ayrılıklarınız, sıkıntılarınız daha da azalır. Çünkü hepimizin ekonomik durumu güzel olursa insanlara bakış açımız daha pozitif olur bu kaçınılmaz.

Dolayısıyla 25 kişilik heyetle biz Suriye'ye gittik. Ben çok merak ediyordum zamanında çünkü Hafız Esad dönemini tenzih ederek söylüyorum acaba Beşşar Esad'da babası gibi yani tek partili sistem, oligarşik yapı, yalnızca bu mecliste Aleviler mi var, despot bir rejim mi? Bunu görmek için ısrarla gitmek istedim ve gittim. Genel başkanımızla beraber ve orda gördük başbakan bizi karşıladı, başbakan Muhammed Naci Itri isimli biri. Türk müziğinde Itri makamı var. Dedesiymiş. Muhammed Naci Itri Sünni, bakanlar kurulu 24 kişiyle oluşuyordu yaklaşık bunun 17'si Sünni geri kalanı Nusayri Alevi'si ve Hıristiyan. Şimdi, tabi ki şu yüzyılda oligarşik yapılara değil monarşik yapılara da karşı olmamız gerekir. Öyle değil mi? Yani orda bir oligarşik yapı var aynı 1950'deki demokratik sisteme geçmişiz gibi yani uzun bir dönem bizde tek partili bir sistemle yönetildik ve kimse sesini çıkarmadı. Sesini çıkaranlar da İstiklal mahkemelerinde yargılandı. Dolayısıyla ben orada başbakanın söylediğini hiç unutmuyorum. 2007 yılı dedi ki şu an İsrail Lübnan'a savaş açtı, bizi de tehdit ediyor. Biz de dedi 500 bin mülteciye bakıyoruz ama en yakın zamanda bize de girecek, bizi kendi içimizde iç karışıklık, kaos önce azınlık çoğunluğa tahakküm ediyor denerek başlandı. Alevi-Sünni çatışmasına döndü ve bizim de içimizi bu yaralıyor.

Sayın arkadaşım çok güzel konuştu Yayladağı'nda kamplardaymış, ben de Yayladağı'nda kamplara gidiyorum, oradaki sıkıntıları görüyorum. Tabii ki yanımızda bir komşumuzda ateş varken bir kargaşa varken tabii ki yardım etmeliyiz; ama burada Hatay'ın mozaik yapısını da göz ardı etmememiz gerekiyor. Nasıl göz ardı etmememiz gerekiyor? Siz dışarıdan yaklaşık 70-80 bin tane Sünni'yi, muhalif Esad'a karşı muhalif sığınmacıları buraya alırsanız burada yaşayan 30 bin Nusayri Alevi'si vatandaşımızın da korkmasına sebep olursunuz. Dolayısıyla ben şahsım adına, partim adına hem de Antakya Sivil İnisiyatif'indeki arkadaşlarımızla beraber biz vali beyle bunu görüşmeye gittik. Dedik ki burada bizim bin yıllardır bir arada yaşamamızın verdiği güzel bir doku var. Bu dokunun bozulmasını istemiyoruz. Kampları lütfen

bu bölgenin dışına çıkartın, bu bölgenin dışında kalsın bu insanlar. Tabii ki üst başlık olarak söylüyorum mağdura, mazluma her zaman Hatay halkı ve Türk milleti yanında olmuştur. Ama bunları yaparken de bu kriterlerin düşünülmesi gerektiğini düşünüyorum.

Bunun dışında Hatay niye bu kadar güzel hoşgörü kenti. Bakın ne güzel sabahtan beri farklı fraksiyondan farklı etnik yapıdan, kimlikten Laz'ımızla, Türkmen'imizle, Çerkez'imizle, Alevimizle, Musevi'siyle Hıristiyan'ıyla bir şeyler yapmaya çalışıyoruz burada değil mi? Çabalıyoruz, zamanımızı ayırdık geldik Hatay için bir şeyler yapalım diyoruz. Dolayısıyla bu millet 18 yıl Fransız işgali altında kalmıştır Hatay. Biz bunun sıkıntısını, acısını çok çekmişiz. Dolayısıyla bakın bir arada oturabiliyoruz, başka bir ilde bu kadar farklı fraksiyonda, farklı kişilikte, farklı yapıda, farklı inançlara sahip insanları siz başka ilde asla bir araya getiremezsiniz. Dolayısıyla bunun da çok önemli olduğunu düşünüyorum. Hatay'ın hoşgürüsüne ve bakış açısına. Biz o zaman Fransız işgali altında kaldığımız dönemlerde hiç kimse Alevi, Sünni, Laz, Çerkez, Türkmen veya etnik yapısından farklı Musevi diye ayırt etmeksizin tek parça olmuşuz. Burada bir devlet kuracak kadar güçlü bir yapımız var. Biraz önce 76 yaşındaki beyefendi çok güzel söyledi aslında biz taşıdığımız değer farkında değiliz. Onun için şöyle bir silkeleneip kendimize gelip taşıdığımız değer farkında olmamız gerektiğini düşünüyorum. Başka güçlere sırtını dayayarak özgürleşeceğine inanan ülkelerin ne hale geldiğini Ortadoğu'da gördük. Bundan sonra görmek istemiyoruz. Şu an için söyleyeceklerim bu kadar. Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Biz de teşekkür ediyoruz.

Hayrettin Neşeli: Muhterem arkadaşlar öncelikle bizi buraya toplayan Sofuoğlu'na ve diğer misafir arkadaşlara ayrı ayrı teşekkür ederim. Bizden önce konuşan arkadaşlarımızda kendi düşüncelerini arz etmiştir. Ben olayımıza, bu olayın tertiplenmesinin esas amacı Suriye'de olan hadiselerin Türkiye'de olan etkinliklerinden dolayı doğmuştur. Şimdi ben tarihi geçmişten hareket edeceğim. Şimdi Osmanlı İmparatorluğu bu bölgelerde 539 yıl kalmıştır. Selçuklularda 300 yıl kalmıştır Suriye'de. Şimdi zamanı düşünüyorum. Bir Filistin'de Osmanlı hakim iken bir Yahudi bir Araba bir gün Arap bir Yahudi'ye veya bir Türk bir Araba saldırmıyor, Ermeni'ye saldırmıyor, herkes mutlu, adaletli bir sistem var. Bu Osmanlı sisteminin adil olduğunu gösterir. Osmanlı oradan çıkmıştır kavga başlamıştır.

Gelelim Hatay iç yapısına. Muhterem arkadaşlar ben Şen köylüyüm. Kendim avukatım, daha öncede mülkiyede çalıştım. Şimdi Yayladağı Sünni bölgedir, Samandağ genelde bir Alevi bölgesidir. Ayrım yapmıyoruz. Hiçbir Yayladağı'ndaki bir Sünni evde Yezit ve Muaviye diye bir isim yoktur. Hepsi de çok Ali var Mehmet var, Hasan var, Hüseyin var. Samandağ'ına bakıyoruz, orada da hiçbir Muaviye ve Yezit yok. Demek ki temelde bu doğumda uygulanan kültür ve tarihi töreler aynı. Ölürken kişi gömülürken Sünni cenazesine de gitmişiz. Kendi Alevi olan dostlarımızın cenazesine de gitmişiz. Aynı ayetler, aynı sureler, aynı dualar yapılmaktadır. Şimdi böyle bir ayrım yok. Gene bizden önce konuşan dostlarımız peygamber efendimizin dönemine gitmiştir, doğrudur. Şimdi Alevi saydığımız vatandaşlarımız Hz. Ali'ye olan sevgiyi Sünni olan insanlarımız Resulullah'a, biz hepsini seviyoruz, onlar da seviyor. Hiçbir ayrım yok bu ayrım o tarihte de yoktu. Bugün niye olsun. Bir defa ben bu ayrımı kabul etmiyorum. Yani bize biraz önce konuşan Nevin hanım bahsetti; Fransızlar

burada kalmıştır. Tabi bu dedikoduyu da bırakıp gitmiştir. O zamanda o tarihte de Osmanlı zamanında da burada Alevi'si de, Sünni'si de hiç birbirine tecavüz etmeyen birbirine hakaret etmeyen bir toplumdur. Anadolu toplumdur. Anadolu öyle büyük bir toplumdur ki Kafkasya'dan adem kovulmuş Anadolu'ya gelmiş. Balkanlardan kovulmuş Anadolu'ya gelmiş, Irak'tan kovulmuş Anadolu'ya gelmiş. Suriye'den kovulmuş şu anda Anadolu'ya gelmiş. Bu Anadolu onları hep beslemiştir, bakmıştır. Dün Yahudiler kovulmuştur, Osmanlı onları 500.000 Yahudi'yi korumuştur. Ermeniler Kafkaslardan kovulmuştur, Lenin zamanında onlara yardım etmiştir. Irak'ta Saddam zamanında Kürtler kovulmuştur Türkiye onlara kucak açmıştır.

Şimdi Esad zamanında da dün olduğu gibi bugünde zalim ve zulümlük vardır. Şimdi biz orada 900 yıl yaşamışız, 900 yıl yaşamış orada şehitler vermişiz. Aynı düşüncede aynı mezhepten olan insanlar orada şehit olmuştur. Orada haçlı zihniyetine karşı göğüs germiştir. Selahattin Eyyübi'de gelmiştir, Kılıç Arslanlar da gelmiştir, bir Atatürk dahi Şam'ı korumak için orda mücadele etmiştir. Şimdi böyle bir akrabalık ve tarihi çizgisi olan 800-1000 senelik bir tarih bilgisi olan ve tarihsel olarak aynı topraklarda yaşayan insanlar, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ayrılmışlar. Bu siyasi sınırların ayrılması demek oralara bakmayalım demek değildir. Oralar zaten bizimdir, bizimdir ya hepimizindir. Orada ki vatandaşların hakkı da bizde vardır. Bizimde orada hakkımız vardır. Sudan da ezilen bir Müslüman varsa onda da hakkı vardır. Ona da yardım etmek zorundayız. Kâbe'de eğer zulme uğrayan bir Arap varsa onun da bizde hakkı vardır. Suriye'de ise ister Alevi ister Sünni olsun eğer eziliyorsa onu korumak zorundayız, ona bakmak zorundayız. Yirmi bin, otuz bin, kırk bin kilometre uzaklıktan gelen bir İngiliz, bir Amerikan gelip Suriye'yle ilgileniyor, işgal ediyor. Irak'ı işgal ediyor, 1 milyon 700 tane Müslümanı öldürüyor. 2 buçuk milyon insan sakat kalıyor. 50 bin kadına tecavüz ediliyor 33 bin kadın hamile kalıyor. Doğan çocukları alıp götürüyor onlar yarın bize vurulacak. Irak'ta bu 2 buçuk milyon Arap kaçmıştır mülkiyetini bırakmıştır. Her şeyiyle şimdi ilgilenmez miyiz? Biz ilgilenmezsek sınırimızda bugün bir Amerika devleti var. Tunus'la ilgilenmedik, Cezayir'le ilgilenmedik, Fransız orada 1 milyon Müslümanı öldürmüştür.

Şimdi gelelim Esad zamanına biraz önce de kendi dostumuz konuştu. Hafız Esad zamanında ayırım yapılmıştır. Oradaki Müslüman halka eziyet edilmiştir. Orada mülkiyet hakkı diye bir hak yok. Oraya biz de gidip geldik. Gerçekten 2 evi olan bir adamın, eğer birini kiraya vermişse adamın mülkiyetini alıyor götürüyor devlet. Orada hürriyet diye bir şey yok, zalimlik var. Adam karşı geldi diye Hama'yı bombalamıştır. 30,40 bin kişi öldürmüştür. Şimdi bir uçak bir bomba atıyor, aşağıdaki çocuğun Alevi, Sünni olup olmadığını düşünmüyor. Binalar yıkılıyor, işyerleri yıkılıyor, kapanıyor. Şimdi Türkiye bu olay karşısında kardeşi ve aynı düşünceye, aynı duyguya sahip olan bir toplumu düşünmeyip de ne yapacak? Fransızlara mı bırakacağız oraları? Bu Ortadoğu'ya gelip bugün Suriye'ye yarın Türkiye'ye karşı kötü bir düşünceye sahip olan birilerine mi bırakalım Suriye'yi? Bu bakımdan biz Türkiye olarak oralarla ilgilenmek zorundayız.

Büyük devlet olmak istiyorsak, büyük devleti büyük düşünce kurar. Büyük düşünen insanlar kurar. Küçük düşünen insanlar ancak kendi ailesini geçindirir ama her birimiz bir devletiz, devlet biziz, millet biziz. Yani Türkiye devletine muhatap olarak alıp onu yıpratmaya

hakkımız yoktur. Bugün arkadaşlar bir yönünden konuşular. Tabii düşüncelerine saygı duymak icap eder ama kabul etmem. Şimdi Türkiye’de eğer şu demokrasi yoksa şu toplantı olmazdı. Şu toplantıyı Ermenistan’da yapamazsın, şu toplantıyı Suriye’de yapamazsın, şu toplantıyı Irak’ta yapamazsın, Almanya’da yapamazsın. Demokrasinin bütün kuralları Türkiye’de işlemektedir ama devlet kendine düşman olan bir zihniyeti de barındırmak istemez. Bende devlet olsam istemem. Kendi ailemin içerisine giren, benim ailemi yıkmak isteyen insanı niye ben barındırayım. Devlet, kendi şahsımın hürriyetimin bittiği yerde büyük devletimin sınırlarını ve bir başka vatandaşın haklarının başladığını bilmem lazım. Kendi kendimizi yargılamalıyız. Hiç kimse Türkiye’de Arap’sın, Arapça konuşmasın diye bir düşünce yok. Bakın arkadaşlar İngilizler, Pakistan’ı işgal etmiştir, Hindistan’ı işgal etmiştir. Hindistan’ca konuşmayı, Pakistan’ca konuşmayı yasak etmiştir. 100 yılda herkes orada İngilizceyi öğrenmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti 539 yıl, Selçuklu devleti 318 yıl kalmıştır Suriye’de hiç kimse dilini bırak dememiştir. Türkiye’de dememiştir. Kendi devletimize, efendim ihanetle bakmayalım, bu gemi herkesin gemisi, gemi devrildiği zaman, yıkıldığı zaman hepimiz içinde kalırız. Ararız bugünleri.

1987 yılında milletvekili adayım. İsmail Koreli kardeşimiz geldi babamızın dostu. Sohbet ederken Ahmet Doğruer’de vardı. Ölmüşlerdir şimdi, İsmail bey dedi ki şu solcu geçinenler dedi ve komünist geçinenler dedi bana gelse ben bunları Rusya’ya götüreceğim, acaba kaç gün kalır? Veya dedi güneyden isteği olanlar gitsin beleş götürüp getireceğim kaç ay kalır? Anadolu o kadar güzel bir toprak ve insanları o kadar güzel ki buraya âşık olmamak mümkün değil. Eğer şurada bir mozaik varsa hepimizin birbirimizi sevmesindedir. Tarih sevgimiz, din sevgimiz, Allah sevgimiz bunu da emretmiştir. Şimdi ben bu beyanlardan sonra Türkiye’de herkes ana dilini konuşuyor ama hiçbir devlet göster ki dünyada 185 tane devlet var küçük devletleri de saysak 223 tane dünyada. Kendi devletinde bir resmi dil var, bir resmi eğitim vardır ama kimse ana dilini öğretmemesi için ona baskı yapmamıştır. Eğer biz ana dilimizi çocuğumuza öğretmemişsek bunda devletin ne kabahati var. Kendimiz bir kızı istemişsek Alevi’si – Sünni’si eğer onu anne-baba yakınmışsa bu da anne babanın, anne baba hakkıdır. Yani bunu kötülemeye annemizin babamızın o geleneksel yapısını bozmaya kimsenin hakkı yoktur. Bu bakımdan efendim düşüncelerimizi beyan ediyoruz.

Şimdi arkadaşlar bir arkadaş dedi ki maraba ve ağa. Marabalar dedi ağaların mallarını aldık reform yaptık ve devrim yaptık. Şimdi hepimiz insan çalıştırıyoruz. Maraba ağanın malını alıp sonunda oraya hâkim olmuşsa yani bu devrim nedir? Devrim diye bir şey ne olabilir? Çalışmış hakkını almış yani bunu inkılap haline getirmeye devletin sistemini ters yönde bize aşılama gereği yok. Bu bakımdan biz önce kendimizi düzeltmeliyiz. Yüksek iman ve ahlak sahibi olmalıyız. Hamiyeti millie, hamiyeti diniye, dinini seven, milletini seven bir fikrin insanı olmalıyız. Çocuklarımızı yetiştirmeliyiz. Nereye gidersek gidelim Anadolu’nun sadakatini içimizde taşımalıyız. Anadolu’ya sadakatle bakmalıyız. Gidecek başka bir yerimiz yok. Burada mezarlarımız vardır, babalarımız vardır, ecdadımız vardı. Bu bakımdan iyi bir Müslüman bana göre iyi bir Hıristiyan’dır. İyi bir Hıristiyan eğer gerçek bir Hıristiyan ise biz zaten o dinin mensubu sayılırız. Hz. İsa’yı da seven Hz. Musa’yı da seven insanlarız. Bu bakımdan millet olarak bir Müslüman olarak hiçbir zaman biz bir Hıristiyan’ı kötülememiştir. Yahudi’yi kötülemedik bugüne kadar geliş sebebimiz de, düşünce sebebimiz de budur.

Ama devletimizi de korumak zorundayız. Devletimizin temel yapısını bozmak isteyen, devletimizin ve milletimizin bağımsız olarak burada yaşamasına, Türk bayrağının dalgalanmasına gölge düşürecek bir sistemi de kabul etmemiz değil. Bu sistem bizim, eğer bu sistem galip gelmeseydi biz burada konuşamazdık. Bu bakımdan arkadaşlarımız bu konuyu gayet iyi düşünmesi lazım. Yine siyasi yapılar maalesef biz de dengesizlik yaratmaktadır. Aynı Fenerbahçe-Beşiktaş maçı oluyor adam kamayı alıyor götürüyor veya kılıcı alıyor götürüyor. Ya bu Galatasaray veya Fenerbahçe'nin yapısında bir kötülük var mı? Yok ama kişi olarak biz insanları yetiştiremedik. O zaman yüksek iman ve ahlak sahibi olmamız lazım. Yüksek adaletli olmamız lazım, vakur olmamız lazım, milli menfaati, devlet menfasını, toplum menfaatini, kamunu menfaatini şahsi menfaatimizin üstünde tutmamız lazım. Benim hürriyetimin bittiği yerde başkasının hürriyetinin başladığını bilmemiz lazım. Bu milletin bu genel kültürünü yaşamamız lazım. Suriye'yle ilgileneceğiz, Suriye'de her gün binalar yıkılıyor, yavrular ölüyor, insanlar ölüyor, a, b, c cinsten veya mezhepten olduğu düşünülmüyor. Böyle bir yıkım, ve zulümle iktidar olmak isteyen bir zalim ve zulmün iktidarı ebediyetle olamaz. Mutlaka bir gün zalimler yıkılır. Mazlumun sahibi hepimiz olacağız. Başta Allah. Bu bakımdan, beni dinlediniz, bu ayırmadan çıkmalı daha yeni olmuştur. Maalesef Türkiye'de yanlış anlaşılmasın ayrımcılığı yapan bazı aydın gruplar vardır. Bazı köşe yazarları vardır. Bu fitne, fesat yazarların, bu kötü düşünceye sahip olan insanların yüzünden toplumun birbirine gelmesi, toplumun birbirine düşmesini istemiyoruz. Hepinize saygılarımı sunarım.

Murat Sofuoğlu: Biz teşekkür ederiz.

Ayhan Kara: Evet, bir isim verildi. İsmail Koreli diye amcam olur kendisi. Aynı zamanda iş ortağımızdı.1996 yılında vefat etti. O gün o şartlarda demiş olabilir. Evet komünistleri bir otobüse bindirelim, götürelim, bakalım orada kalabilecekler mi? Şimdi ben yeni nesil genç olarak söylüyorum. Bugün itibariyle ben aynı otobüslere buradan sağcılarını götüreceğim bakın bakalım dönmek isteyenler mi?

Mehmet Emin Okuyucu (Hatay Müftü Yardımcısı): Değerli arkadaşlar, bu Süreç Analiz tertip eden arkadaşlara ben son derece teşekkür ediyorum. Gerçekten güzel bir ortam, faydalanıyoruz. Ben ilk defa böyle bir toplumda böyle bir ortamda oluyorum. Daha önce Adana Karataş'ta görev yapıyordum. Çok faydalı olduğuna inanıyorum. Ancak tabii genellikle tartışmalar biraz siyaset eksenli, biraz din eksenli biraz da Suriye eksenli olmuş oldu. Siyaset Suriye konusu biraz bizi aşar. Ancak Suriye konusunda ben şunu söyleyeceğim. Bütün Müslümanlar dinimize göre bir vücut gibidir. Bir vücutta organlardan birisinden şikâyet olduğu zaman bütün vücut ağrıyı hissetmelidir, rahatsız olmalıdır. Gerçekten şu an Suriye'nin konumu bizleri üzmemekte, inanın hangi taraftan olursa olsun, bize göre bir insanı öldürmek bütün insanlığı öldürmek kadar tehlikelidir. Allah'ın yanında hesabı olacaktır. Onun için kim sebep oluyorsa, bunun hesabını mutlaka verecektir. Bu konuda, bu şekilde düşünüyoruz.

Peki, benim mesleğim gereği din konusuna değinmek istiyorum. Biliyorsunuz Hatay'da bu toplantı neden oluyor? Üç dinin bir arada olduğu hatta bir cadde üzerinde olduğu, bir sokak üzerinde olduğu az önce ifade edildi. Bu son derece iç açıcı, bizleri memnun eden bir konum

ve durumudur. Bundan biz mutlu oluyoruz. Benim yaşı 55 Hataylıyım. Bugüne kadar herhangi bir çatışma, herhangi bir sözlü sataşma kesinlikle duymadım ve görmedim. Bununla da kıvanç duyuyorum, mutluyum. Son derece bizi memnun ediyor. Alevi kardeşlerimizle beraber iç içe olduk, beraber yemek yedik, beraber cenazelerine karıştık. Ben Adana Karataş ilçesinde 6 sene müftülük yaptım. İnanın her zaman cenazelerine katıldım, hep sohbetler ettim, hep de memnun kaldılar ve saygıda kusur etmedim. Yani bu bizim birlikteliğimizin açık bir ifadesidir. Değerli kardeşlerim şimdi biz nasıl bir toplum istiyoruz? Bir defa bunun üzerinde çok iyi düşünmemiz lazım. Hatay'ın ilerisini, yarınını düşünüyorsak, nasıl bir toplum istiyoruz? Bu konuda ne yapmamız lazım, cevabı dosdoğru bir şekilde vermemiz lazım. Dil konusunda biraz sıkıntılar yaşadık denildi biraz önceki konuşmacı arkadaşlar. Dilden dolayı derslerden olduk, şöyle cezalar yedik şeklinde. Ben de şunu açıklıkla ifade ediyorum. Dilden dolayı kazanımlarım oldu. Benim eşim Ankara'da, Arapça bildiğim için bana kızlarını verdiler. Bu da farklı bir yön değil mi? Arapça bildiğim için bana kızlarını verdiler. Dolayısıyla iftihar ediyorum. Ben kendim Tanışma köyündenim. Arapçayı bilmek bana kazanımlar getirmiştir. Dil tabii bazı noktalarda arkadaşlar sıkıntılar yaşamış olabilirler. Bu hayatın cilveleridir. Şimdi arkadaşlar din dediğimiz zaman aklımıza ne gelmeli? Ben onu tanımlayayım sizlere. Din, ilahi dinler beşeri dinler olmak üzere ikiye ayrılır. Biz netice itibariyle şöyle diyoruz. Allah tarafından gönderilen peygamberler aracılığıyla gönderilen ve insanların dünyada, ahirette huzurlu, mutlu, mesut bir hayat yaşayabilmeleri için gönderilen kurallar toplamıdır. Din budur. Hıristiyanlığa baktığımız zaman, Yahudiliğe baktığımız zaman İslam'a baktığımız zaman hepsi bütün dinlerin tamamı insanın huzuru ve mutluluğu içindir. Hiçbir tanesi demez ki git adam öldür, git hırsızlık yap, git haksızlık yap, git kul haklarına tecavüz et. Bunları kesinlikle söylemezler. Dolayısıyla Alevilik mesela Alevilik az önce Mehmet hocama teşekkür ediyorum 'Amenar rasulü bima unzile ileyhi mirrabbihim...' dedi değil mi? Ben hocamı tebrik ediyorum. Aynen bu bizim inancımız bu.

Diğer katılımcı: Türkçesini söyleyin bende anlayayım.

Okuyucu: Allah Resulü kendisine gönderilenlere iman etti, bizde onlara iman ediyoruz. Peygamberlerine, kitaplarına, meleklerine hepsine iman ettiğimizi ifade ettiler ve hepimizin inancı bu. Hepimizin inancı bu değil mi efendim?

Başka bir katılımcı: Peygamberlerin hepsini içine alır. Ayrım yoktur.

Okuyucu: Peygamberlerin hepsini içerisine alır. Hz. İsa'ya da inanırız, Hz. Musa'ya da inanırız, bütün peygamberlere inanırız. Çünkü Allah tarafından görevlendirilmişlerdir. Orda 've rusulihî' diyor 'resulihî' demiyor. Rusul bütün peygamberleri kapsıyor. Dolayısıyla biz ortak payda olarak en güzel bir toplum istiyoruz. Öyle değil mi efendim? Hırsızlığı olmayan, haksızlığı olmayan, adam öldürmeyen, hiçbir şekilde kimseye rahatsızlık vermeyen, dedikodu yapmayan, birbirinin kuyusunu kazmayan. Bunlar son derece önemli, böyle bir toplum istiyoruz. Yani açıkçası şöyle ifade edeyim. Değerli arkadaşlar hepimiz Hatay gemisindeyiz, bu gemiyi hiç kimsenin batırmaya hakkı yok. Bu gemide hiç kimsenin huzursuzluk vermeye hakkı yok. Huzur varken çirkinlikler niye Allah aşkına. Güzellikler varken çirkinlikler niye öyle değil mi? Onun için en güzel ne ise. Bu da nasıl olur? Hani belediyeler hep söyler; herkes kendi evinin önünü temizlerse o mahalle tertemiz olur. Öyle değil mi efendim? Herkes

her dinin mensubu kendi dinini iyi bilirse, iyi yaşarsa ben ondan zarar geleceğini asla düşünmüyorum. Bunu peşin peşin söylüyorum ama bizim korkumuz şurada cehalet. Cehalet, cahillik en büyük düşmanımız. Hatta ilk gelen vahiy nedir? İkra: oku. Şimdi bakın arkadaşlar insanlar diri diri çocuklarını, kızlarını gömüyorlardı. Öyle değil mi? Diri diri gömüyorlardı. Haksızlık diz boyu olmuştu. Kim güçlü hemen vuruyor, kırıyor, her şeyin sahibi oluyordu. Ama ilk gelen vahiy şöyle yapın böyle yapın değil. Oku! Yani cehaletle savaş olmuştur. Burada şunu da ifade etmek istiyorum. Bir otobüsle gittiğimizi düşünelim. 150 süratle gidiyor efendim frenler boşaldı, direksiyon boşaldı, ne dersiniz o şoföre Allah aşkına, denge bozuldu gidiyoruz ama ne yap dersiniz? Frene sarıl, direksiyona sarıl değil mi? Ne gerekiyorsa tavsiye olarak. İşte o bozuk düzenin içerisinde Allahü tealanın ilk emri oku olmuştur. Onun için bizler hem dinlerimizi güzel okuyacağız, anlayacağız, yaşayacağız, yaşatacağız ve insanlara saygıyı öğreneceğiz. Peygamberimiz bizim için en büyük örnek. Medine-i Münevvere'ye hicret ettiğinde bu arada hicri yılbaşınızı da tebrik edeyim inşallah çünkü geçen Cuma hicri yılbaşıydı. Medine'ye göçtüğü zaman ilk işi Evs, Hazrec kabileleri vardı ya %50 si Medine'nin Yahudi'ydi. Onlarla anlaşma yapıyor ve güzel bir şekilde yaşıyor. Güzel bir şekilde hayat sürüyorlar. Demek ki anlaşarak kimseye rahatsızlık vermeyerek bu hayat sürdürülebilir, yaşanabilir. Allah'ın bizleri inşallah en güzel bir şekilde Hatay'ın şanına şerefine yakışır bir şekilde Müslümanlığın tüm dinlerin şanına, şerefine yakışır bir şekilde hayat sürmeyi nasip etsin diyerek, ben sözlerimi tamamlamak istiyorum.

Murat Sofuoğlu: Ben şimdi Şaul Bey'e sözü vermek istiyorum. Ben söz vermesem kendileri hiç konuşmayacak gibi.

Şaul Cenudi: Efendim teşekkürler. Hepinize iyi günler dilerim. Bizler insanları öldürmek değil, yaşatmayı, kötülükleri değil iyilikleri, düşmanlığı değil sevmeyi öğretmeliyiz. Bütün semavi dinlerin hiçbir zaman öldürmeyi, kötülükleri tavsiye etmez. Onun için bir arada kardeşçe yaşamak kültürünü içimize sindirmemiz lazım. İnsanları oldukları gibi kabul etmemiz, insanın insan olduğunu, hangi dinden, hangi ırktan, hangi mezhepten olduğu değil insan olduğu için kabul etmek ve onları sevmemiz lazım. Şimdi bundan kısa bir müddet önce Ankara'da bir olaya şahit olduk. Hemen yanımda oturan peder Jan'la beraber Hatay günleri için Ankara'daydık. Sabahleyin beraber kahvaltı yaptık. Ben peder Jan ve Cem Bey, kahvaltıyı bitirdikten sonra baktık ilerdeki masada Antakya İl Müftüsü İbrahim Yerlikaya oturuyorlar. Bizi tabii yanlarına davet ettiler. Yanlarına geldik, baktık hemen bitişik masada, aynı masada değil mi aynı masada üç bayan oturuyordu. Birisi orta yaşlı, diğer ikisi genç bayandı. Biz kendi aramızda sohbet ederken il müftümüz Jan Bey diye hitap etti. Halil İbrahim Bey bana dönüp Şaul abi diye hitap etti. Biz böyle sohbet ederken bir baktık iki genç bayan masadan kalktı, kahvaltı almaya gittiler. Bu arada, il müftümüz tamamen masayı terk ettiklerini zannederek kalan ekmeğin ziyan olmaması için aldı, günahtır dedi, aldı yedi baktık ki genç bayanlar tekrar kahvaltılık getirip oturdular. Ama biz kendi aramızda konuşurken ismen hitap ettiğimiz zaman dikkatle seyrediyorlar, sayın müftüm diye hitap ettiğim zaman ilgisini çekti. Tabii biz bunun farkına vardığımız zaman, hanımefendi konuya girdi, nerelisiniz dedi. Biz Hataylıyız, Antakyalıyız dedik, burada Hatay günleri var. Peki, nasıl oluyor dedi ismen tamamen gayrimüslim isimler sayıyorsunuz. Biz kendimizi tanıştırdık. Ben dedim ki Antakya Musevi Vakfı başkanımı, Jan bey ben Antakya Ortodoks dini lideriyim

dedi. Cem bey ben Vakıflı Köyü Ermeni cemaat başkanım dedi. İl müftümüz de aynen Hatay il müftüsü olduğunu, belediye başkan yardımcısı da kalkıp latife olsun diye ben de Antakya Belediyesi ruhani lideriyim dedi, tabii bir gülüşme hâsıl oldu.

Tabii o bayanın değişik dinlere, değişik mezheplere mensup insanların böyle bir masada samimi bir şekilde sohbet edip bir arada olmaları tuhafına gitti. Yani bu güzelliğe biz yeni değil Antakya'da asırlardır yani yeni yeni olmayan bir şey yaşıyoruz yani ben doğma büyüme Antakya'dayım. Çocukluğum Affan dediğimiz kesimde ilkokulda Fevzi Çakmak İlkokulu'nda geçirdim. Yani eski Antakya dediğimiz yerde evler yan yana bitişik duvar duvara minibüslere kapımız açık kalırdı. Aynı mahallede, Alevi'si, Sünni'si, Hıristiyan'ı, Yahudi'si bir arada ve inanın ki hiçbir kimse dini ve mezhebi sorgulamazdı. Bizim bayramlarımız geldiği zaman teyzelerimiz koşar annemize yardım eder Sünni cemaatinin kardeşlerimizin bayramı geldiği zaman aynı şekilde bizim büyüklerimiz, annelerimiz gider onlara yardım eder. O bayramları biz çocukken Sünni kardeşlerimizle beraber yaşadık. O bayram bizim bayramımız gibi kutlardık. Ne oldu da şimdi neyin tartışmasını, neyi bölüşemiyoruz, ben bunu çözemedim. Çözeniniz varsa bana açıklasın lütfen. Söyleyeceklerim bundan ibaret. Teşekkürler.

Murat Sofuoğlu: Biz teşekkür ederiz.

Jan Dellüller: Tüm katılımcılara şahsım, cemaatim adına teşekkür ederim. Ben Peder Jan Dellüller. Sevgi ve selamlarımı sunuyorum. Evet bugünkü 'Ortak Yarın Hatay' Çalıştay'ı güzel bir konu ama 'Ortak Yarın Hatay'dan önce ortak dün Hatay'ı konuşmamız lazım ki 'Ortak Yarın Hatay'ın nasıl olması gerektiğini iyi bilmemiz lazım. Şimdiye kadar konuşmacıları dinledik teşekkür ediyoruz. Çok feyz aldığımız düşünceler vardı. Ancak ben şunu söylemek istiyorum. Antakya'da ortak yarın Hatay'da o birlik beraberliği sağlayan çok önemli bir şey var. Çözmüşlerdi beraber yaşama kültürünü. Herkes kendi inanç kültüründe, inanç yapısı içerisinde tanrı ona yardımcı olsun. Yani kimse kimsenin inancını sorgulamaz, yargılamaz. Çünkü insanları hangi yargı ile yargılırsanız bir gün gelir o yargıyla siz yargılanırsınız. Onun için Antakya'da en güzel olan bir şey var. Herkes yakınına kendisi gibi seviyor. Eğer bir insan kendini severse tabii yakınına da sevmesi lazım. Olayın temelinde sevgi ve saygı çok önemli. Size Antakya'da olan bir olayı anlatacağım. Meydan Çarşısı'nın Camisi var o çarşıda bütün esnaf farklı etnik yapılarda komşuluk yapıyorlar. O caminin restorasyonu için çarşı esnafı bağış topluyor. Antakya'nın saygı değer birisine gitmişler tabii Müslüman kardeşlerimizden yardım istemişler. demiş ki bugün müsait değilim yarın gelin. Tabii beraber konuşurken Hıristiyan çarşı esnafının yanından geçerken bakıyor ki birbirleriyle sıkıntılı konuşurken hayrola diyor.

- Ya diyor ki havacı görüyor musun? Şu kişiye gittik bize yardım etmedi.

-Peki, niye bana gelmediniz dedi.

-Yani sen Hıristiyan'sın nasıl sen camiye yardım edeceksin.

- Peki, siz nereye yardımı istiyorsunuz?

- Camii.

- Cami neresi diyor.
- Allah'ın evi diyor.
- Ben Allah'ın evine yardım ediyorum diyor.

İşte Antakya'nın güzelliği budur. Şimdi Antakya'da iki tane doktor vardı. Bir tanesi Doktor Basi, bir tanesi Doktor Alper. Bunlar Hıristiyan'dılar ama onlar hiçbir zaman Hıristiyan kimlikleriyle hasta bakmadılar. Hatay ile Antakyalı kimlikleriyle herkesin ve her cemaatin doktorlarıydılar, herkesin doktoruydular. İşte biz aslında Hatay, herkesin doktoru olmamız lazım. Onun için biz kendi değerlerimizin kıymetini bilelim. Aslında Hatay'la Antakya'da kimse kimseyi dışlamıyor. Kimse kimseye başka bir gözle bakmıyor. Biz Medeniyetler Korosu'yla birçok yerlere gidiyoruz. Orda kimse kimsenin hangi etnik yapıda olduğunu bilmiyor. Biz Belçika'da Avrupa Parlamentosu'na konser verirken Tunuslu bir televizyon muhabiri röportaj yapıyor benimle. Yanımda da Harun kardeşimiz var. Bana diyor ki sen bir Hıristiyan'ın yanında bir tane Yahudi nasıl oluyor diyor. Ben de diyorum ki o benim arkadaşım, kardeşim, dostum diyorum. Ama diyor bak Araplarla Yahudiler Filistin'de kanlı savaş yapıyorlar. Dedim ki yani yanlış yapıyorlar. Peki, tavsiyen nedir diyor. Ben de diyorum ki birbirlerini affetsinler, kucaklasınlar, bağışlasınlar, sevsinler.

Demek ki ortak payda sevgidir. Tüm inançlardaki ortak payda sevgidir. Şimdi gördük ki hiçbir din zulmü istemiyor, hiçbir din insanın öldürülmesini istemiyor çünkü temelde bütün dinlerdeki ana tema insanlar birbirlerinin kardeşidir. Temelde biz aynı kökten geliyoruz, aynı yapıdan geliyoruz, aynı kaynaktan geliyoruz. O zaman bu insanlar neyi paylaşamıyor? Bence yüreklerimizde bir şeyi ekmemiz lazım, tanrının sevgisini ekmemiz lazım. İşte Antakya'nın özelliği buradadır. Burada yaşayan insanların yüreklerinde tanrının sevgisi vardır. Herkesin de bu sevgiyi yaşamasını diliyoruz. Saygılar sunarım.

Murat Sofuoğlu: Teşekkür ediyorum.

Mustafa Kemal Dağistanlı (Yayladağı Belediye Başkanı): Cümleten iyi günler diliyorum. Şimdi benim şahsi kanaatim o ki dünyada bir oyun oynanıyor, bizler de bu oyunun bir aktörüyüz. Özellikle 1950'li yıllardan sonra bu daha çok gün yüzüne çıkmış pozisyonda. 1980'li yıllar öncesi bu memlekette sağ-sol zaman zaman Alevi-Sünni ve buna benzer bazı çekişmeler olmuştur. Bu yalnızca Hatay'a mahsus değil Türkiye'ye mahsus olmuştur. Ancak Türkiye'de yaşayan bizlerin bu oyuna düşmesini istemiyorum ben şahsen. Yani bir arkadaşım Aleviyse bir arkadaşım Yahudi'yse, Katolik'se, Protestan'sa, beni ne enterese eder, etmemeli de. Şimdi, bu biraz entellektüel ile ilgili herhalde öyle anlıyorum. Siz Anadolu'nun daha ücra köşelerine gittiğinizde bunlarla ilgili daha büyük sorunlar, daha büyük problemler yaşandığına inanıyorum. Dünyadaki bu oyunu oynayan insanlar amatörce bir oyun oynamıyorlar. Onlar oyunu kuralına göre oynuyorlar. Tesadüfen gelip biz şurada şunu yapalım, burada bunu yapalım, şu olsun bu olsun yok. Çünkü kuralları onlar koyuyorlar. Benim gönlüm şunu istiyor, gerek Hatay gerek Türkiye oyuna düşmemeli. Biz Hatay'da demin ifade ettiğim gibi Alevi'si ile Sünni'si ile karşıda Ayhan Kara Bey var çok sıkı dostumdur. Samandağ belediye başkanı vardı az önce burada çok sıkı dostlarımdır. Yani biz ortak yaşamalıyız, başka bir yolumuz yok. Ortak hareket etmeliyiz.

Demin ifade ettiğim gibi bu oyunu oynayan şahıslardan işte bir isim söyleyeceğim size Vamık Volkan. Hiç birimiz merak ettik mi? Ağaç modeli diye şey yaptık. Kimdi bu Vamık Volkan, bilmeniz var mı arkadaşlar? Şimdi benim bildiğim kadarıyla şunları söylüyorum. Sayın Vamık Volkan, Amerika'da Türk Ortadoğu insan psikolojisini anlatıyor oraya. Şimdi az önce söylediğim gibi o insanlarda hiçbir oyunu amatörce oynamadıkları için Türkiye'de böyle bir oyun oynanıyor. Benim gönlüm o ki Hatay bu oyuna düşmesin. Hatay düşmediği gibi Türkiye düşmesin. Biz zaten bir arada yaşıyoruz. Dün buradan 1.5 yıl öncesine kadar artık, bakın şimdi az önce beyefendi dedi ki biz dünyanın her tarafını dolaşıyoruz. Bir medeniyetler koromuz var diye. Bu Medeniyetler Korosu'nun bir anlamı kalır mı? Şimdi biz burada bunu tartışırken ayıptır, doğru mudur? Amerika'ya gidecekler gelecekler, Almanya'ya gidecekler 10-11 Aralık'ta biliyorum kendilerini. Şimdi gideceksiniz, Amerika'da Medeniyetler Korosu diyeceksiniz. Hatay'dan bir koro getirdik diyeceksiniz ve burada bunun çekişmesini yaşayacağız. Şık mıdır arkadaşlar şık mıdır? Efendim şık değildir. Şunu da özenle altını çizerek söylüyorum. Bizi idare edenlerin, herkes kim olursa olsun en alt noktası da bir üst ilçenin belediye başkanımı ben. Ama en tepe noktasındaki kişi de ağzından çıkan her türlü kelimeye sonuna kadar dikkat etmek zorunlulukları vardır. Masanın ön tarafı ile arka tarafı bir değil. Ön tarafta oturan adam çok rahat bir şekilde konuşur, ama masanın arkasında oturan adam çok rahat bir şekilde konuşamamalı çünkü ağzından çıkan laflar, kelimeler gerek kendisini, gerek ülkeyi bağlıyor. Hepinize saygılar sunuyorum, çok teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Biz de teşekkür ediyoruz.

Mahmut Sönmez: Önce böyle bir toplantıyı ve Hatay'a bu kadar önem vermenizden dolayı sizlere teşekkür ediyorum. Alevi ve Arap asıllı olduğum için aynı zamanda T.C vatandaşı ancak Alevi ve Arap asıllı olduğum için çocukluğumda hakaret, aşağılanma ve ötekileştirme yaşadım. Ancak bunun geçmişte kaldığına inanıyorum. Bu nedenle Hatay'ın yarını ve ortak yaşamı için bir şey yapmak gerektiğine inanıyorum. İnanmakla da kalmayıp sivil anlamda toplumun sosyal alanda örgütlenmesi için gerekli her çalışmayı yapmaya çalışıyorum. Daha önce Türkiye-Suriye arasında başlayan ilişkilerin sosyal alana yayılması için Türkiye-Hatay-Suriye Dostluk Derneği'ni kurduk. Bunda ki amacımız iki toplumun yakınlaşması ve yıllardır arasındaki önyargının kırılması ve iki hükümet arasına bir balayı süreci olması için bu derneği kurduk. Bununla yetinmeyerek Hatay Dernekler Platformu Federasyonu'nu da kurarak Hatay için bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Ben şuna inanıyorum, herkes bir şey yapabilir, bir şey yapmalıdır. Yarınlar bizim. Niçin çünkü en değerli varlığımız olan çocuklarımızı bırakıp gideceğiz. Bu çocukların daha insanca bir yaşam için kimsenin kimseyi ötekileştirmedeği, ayırtmadığı, hakaret etmediği, yargılamadığı, şeklini şemalını, dilini, dinini sormadığı bir süreç bırakabilirsek ne mutlu bize. Ancak o zaman insan olduğumuzu ve insanlık gereğini yerine getirdiğimize inanabiliriz. Vicdanen rahat olup gidebiliriz.

Suriye meselesine gelince çok fazla tartışıldığına inanıyorum. Bu kadar tartışılması belki zarar getirebilir diye inanıyorum. Neden? Suriye olayı çok karmaşık bir olay. Suriye'yi tartışan çok insan Suriye'yi bilmiyor. Suriye'yi yaşamamıştır. Ancak Türk ve benzeri medyalardan izlemektedir. Türk medyasını tarif edecek olursak söylediği her yüz kelimenin doksan dokuzu yanlış, yalandır, para karşılığında yapılan haberlerdir. Örneğin, görgü tanığının dediğine göre, A caddesinde 100 kişi ölmüştür. Ancak bakıyoruz bir farklı yayın kuruluşu o cadde de

canlı yayın yapmaktadır. Ben bir anımı anlatmak istiyorum. Bir gün Şam'da Hamidiye Çarşısı önünde Sakaryalı bir tekstil tüccarı ile gezmekte iken tesadüfen bir iş yerine girdik. Bir şeyin fiyatını sorarken baktık El-Cezire Televizyonu Hamidiye Çarşısı'nın önünde büyük çatışmaların yaşandığını ve 41 kişinin öldüğünü söylüyordu. Ben şok geçirdim. Oysa ben aynı cadde, aynı çarşının önündeyim. İkinci bir şey ifade etmek istiyorum. Belki okuyanız, göreniniz bilir. Dün değil evvelsi gün bugüne kadar tarihinde yapmadığı bir haberi yaptı Hürriyet Gazetesi. **Sugalayın? Kasabasında muhaliflerin Suriye sınırına yakın öldürdüğü 30 kişiyi asker, sivil demeden onlara yaptığı hakaretleri, yaptıkları küfürleri, kıyafetleri ile birlikte sürükledikleri ve bir pikapla taş atarak istifledikleri ve daha sonra toplu bir mezarda kıyafetleriyle, sivil asker ayırıştırılmadan gömdüğüne tanık olduk.** Kaynak Hürriyet Gazetesi, manşetten verdi, bütün facebooktan paylaşıldı. Oysa hürriyet bugüne kadar böyle bir haber yayınlamamıştı. Muhalifleri de ilk defa muhalif değil, terörist olarak ifade etti. Bunu da bilgilerinize arz ediyorum. Neden dersiniz, bütün ülkelerin ajanları Suriye'de cirit atıyor. Bütün ülkelerde, bütün Müslüman ülkelerde radikal, selefi, el- Kaide tarzındaki örgütlerden cezaevine düşen insanlar için af çıkartıldı. Neden biliyor musunuz? Suriye'de savaşmak adına, bu şartı kabul edenler af edildi. Bununla da yetinilmedi. Tunus ve benzeri ülkelerde Müslüman Kardeşlerin, iktidara geldiği ülkelerde Suriye'de savaşmak adına üye alınmaya başlanan bürolar açıldı. Bilgilerinize arz ediyorum. Teşekkür ederim. Saygılarımla.

Murat Sofuoğlu: Sağolun, Cem Bey' e geçelim.

Cem Çapar: Hepinize iyi günler diliyorum. Vakıflı Köyü Ermeni Cemaati başkanım. Hatay'da bu kadar farklı milletten bu kadar farklı kültürden farklı dinlerden insanların bir arada yaşaması bile zenginlik katıyor. Biz bunu bu çerçeveden bütün Hataylılar olarak bu çerçeveden bakıyoruz. Bunu somutlaştırmak gerekirse nasıl zenginlik katar diye mesela bizim bu kadar kültürden insanların bir arada yaşaması bizim soframıza zenginlik katıyor. Bana kimse demesin ki işte biz Hataylılar çok usta aşçılarız o yüzden mutfağımız bu kadar zengin bu kadar güzel diye. Aslında Hatay mutfağının özünde Arap mutfağının Arap kültürünü etkisi var. Hatay mutfağının özünde Hıristiyan kültürünün etkisi var. Hatay mutfağının özünde Akdeniz mutfağının etkileri var. Hatay mutfağının özünde 20 yıl Fransız sömürgesi kalmış Fransız mutfağının etkileri var. Hatay mutfağının özünde Ermeni mutfağının, Türk mutfağının ve bu Hatay bir yol güzergâh olmuş, her zaman bu yol güzergahından geçen bütün medeniyetlerin zenginliklerini soframızda yaşıyoruz ve büyük bir iftiharla da her geleni kilo aldırıp gönderiyoruz buradan.

Hatay'da birlikte yaşamak bizim dilimize zenginlik katıyor. Nasıl dilimize zenginlik katıyor dersiniz, Hatay'da yaşayan birçok kişi en az iki dil biliyor. Arapça ve Türkçeyi ana dili gibi konuşuyor. Arap olmasa da Türk olmasa da Türkçeyi, Arap olmasa da Arapçayı ana dili gibi konuşabiliyor. Ben şahsen 3 dil biliyorum. Bunda biraz Ermeni olmamdan kaynaklı Hatay'da doğmuş olmaktan kaynaklanıyor. Türkçeyi, Ermeniceyi ve Arapçayı anadilim gibi konuşuyorum. Bundan da büyük bir gurur duyuyorum. Ben İngilizce de biliyorum ama onu dilden saymıyorum. Çünkü İngilizceyi öğrenebilmek için kitaplarını aldım, sınavlarına girdim, stresini yaşadım, para harcadım, kursa gittim yani çok sıkıntı çektim onu saymıyorum ama bu üç dili de ana dilim gibi sayıyorum ve bunu da sadece Hatay'da yaşamış olmaktan kazandığımı düşünüyorum.

Hatay'da yaşamak aynı zamanda müziğimize zenginlik katıyor. Biz Hatay'da birçok zaman aynı şarkıyı üç ayrı dilde hala dinleme imkânı bulabiliyoruz. Mesela sarı gelin en son Hrant'ın öldürülmesinden sonra en çok lanse edilen en çok dinlenen şarkılardan birisi oldu. Hem Türkçesini hem Ermenicesini çok severim bu arada. Kimse bana işte sarı gelin esasında Ermenicedir ya da aslında Türkçedir demesin. İki de gerçekten çok güzel, ikisini de dinlemeyi çok seviyorum.

Yine Hatay'da birlikte yaşamak bizim maneviyatımıza zenginlik katıyor. İşte din adamlarımızla konuştular nasıl maneviyatımıza zenginlik katıyor dersiniz. Biz aynı inancı aynı Allah inancını üç ayrı dinde yaşıyoruz Hatay'da. En son geçtiğimiz Paskalya Bayramı'nda nisan ayında bizim paskalya bayramımızdı. Aynı güne denk gelen Şaul abinin Musevi cemaatinin Fesah Bayramı'ydı. Biz o gün kiliseden çıktık havraya girdik bayramlaştık, havradan çıktık ve aynı haftaya denk gelen hafta ve biz kiliseden çıktık havraya girdik, havradan çıktık camiye girdik ve kutlu doğum haftasını kutladık. Böylece aynı inancı 3 ayrı dinde yaşıyoruz ve bu bizim maneviyatımıza zenginlik katıyor. Böylece biz birbirimizi daha iyi anlıyoruz aslında. Böylece birbirimizi öteki olarak görmüyoruz, birbirimizi insan olarak görüyoruz öncelikle ve ilişkilerimizi de öteki kavramıyla değil biz ilişkilerimizi komşuluk ilişkileri paydasında, arkadaşlık ilişkileri paydasında ve meslektaşlık ilişkileri paydasında, işte sorundaşlık ilişkileri paydasında, vatandaşlık ilişkileri paydasında ilişkilerimizi bu paydalarda kurup sağlıklı bir Hatay toplumu oluşturabiliriz.

O yüzden aslında bir şey daha söylemek istiyorum Hatay'da bu kadar farklı kültürden insanların birlikte yaşaması ne kazandırıyor bize? Biz diğerinin sorunlarını da çok iyi biliyoruz yani Hatay'da her toplum her cemaat kendi içinde yaşamıyor bu sıkı ilişkilerden kaynaklı, Hatay'da Türkler, Ermenilerin sorunlarını çok iyi biliyor, Sünniler Alevilerin sorunlarını çok iyi biliyor, Aleviler Sünnilerin sorunlarını çok iyi biliyor ve bu bize ne kazandırıyor? Mesela ben Hatay'da çok şahit olmuşumdur, bu toplantıda da karşımıza çıktı aslında Hatay'da Sünniler Alevilerin hakkını savunuyor aslında. Hatay'da Türkler Ermeninin, Ermeniler Türklerin Hıristiyanlar Müslümanların haklarını savunuyorlar. O yüzden burada zengin kuvvetli bir yapı o yüzden bu Hatay'da oluşan iftiraların genel toplumda çok vücut bulmadığını düşünüyorum herkese teşekkür ediyorum.

Mustafa Öztürk: Herkese iyi akşamlar. Öncelikle değerli dostum Murat Sofuoğlu'na böyle bir toplantıyı tertip ettiğinden dolayı teşekkür ediyorum. Toplantı yapılıp yapılmaması konusunda benimle istişare ederken çok faydası olacağını söylemiştim. Sağ olsunlar böyle geniş katılımlı bir toplantıya ben ilk defa katılıyorum. Ben bir okul yöneticisiyim. Ben Hataylıyım Yayladağlıyım. Okulumdaki öğretmenlerin %80 ni Alevi arkadaşlarımızdır ve şu ana kadar hiçbir sorun yaşamadık. Onların taziyeleri olur hep birlikte katılırız, bayramları birlikte kutluyoruz, düğünlerine mutlaka iştirak ediyoruz, onlarda bizim aynı şekilde. Dolayısıyla şu anda çıkartılmak istenen tartışmalar konjonktürel olup biraz suni olduğunu düşünüyorum. Her şeyden önce Hatay'da dini duygular konusunda herkes birbirine saygılı. Yani bu konuda bir kimsenin Alevi olduğundan dolayı, birsinin Sünni olduğundan dolayı, Hıristiyan olduğundan, Yahudi olduğundan dolayı kimse birbirini ayıplamaz, kem gözle bakmaz. Bunu hep müşahede ediyoruz.

Temel sorun birbirimize karşı acabalar, meraklar, arkadaşlarımızla dostlarımızla bir araya gelip konuştuğumuz zaman o yabancılıklar gidiyor. Aradaki buzlar eriyor ve bir diyalog ortamı oluşuyor. Acaba diye baktığımız, acaba bunun kafasının arkasında neler var diye baktığımız arkadaş bakıyorsunuz ki o da bizim gibi insan. İki gözü, iki kulağı olan ve bizim gibi konuşan, yiyen, içen bir insan. Ve ondan sonra bakıyorsunuz dostluklar ilerliyor. O açıdan bu tür toplantıların, bu tür inisiyatiflerin çoğalması gerekiyor. Özellikle Hatay'da daha da çoğalması gerekiyor. İşte geçtiğimiz günlerde kurulan sivil inisiyatifi bu yönden kutluyorum ayrıca buna örnek olarak Medeniyetler Korosu'nu kutluyorum. Bunun kültür alanında, eğitim alanında başka ticaret alanındaki arkadaşlarla da çoğalmasını değişik bu tür inisiyatiflerin çoğalmasının bizleri birbirimize yakınlaştıracığına inanıyorum.

Elbette ki kırmızı çizgilerimiz vardır, herkesin inandığı bir düşünce, bir inanç, bir mezhep olabilir. İnsanın olduğu yerde bunlar olacaktır, tabiidir. 6 milyar, 7 milyar insan varsa herkesin ayrı bir düşüncesi vardır. Farklı bir fikir vardır ve herkesin akli kendisine en iyidir. Onun için bu düşünceleri herkes benim düşüncem olacak, benim inancım da olacak diye bir yaptırım içine giremeyiz. Bu insanın tabiatına da aykırıdır zaten. Herkesin ibadeti de kendisinedir, inancı da kendisinedir, düşüncesi de kendinedir. Bir öğretmen arkadaşım vardı benim öğretmenlerimden kendisi İç Anadolu bölgesinde Sünni bir aileye mensup. Burada ki bir Alevi'yle evlenmiş. İlk zamanlar iki tarafın aileleri çok büyük tepkiler göstermişler. Fakat daha sonra bunlar vazgeçmemişler evlenme konusunda, evlenmişler tabii çocukları filanda oluyor. Şu anda diyor ki ben bu ailenin en iyi geliniyim, kocamda bizim babamların en çok sevilen damadı. Yani bunu başaranlar da var. Kullandığımız dil önemli yani birbirimize hitap ederken, iletişim kurarken kullandığımız dil çok önemlidir. Öküz oğlum yerine tosun oğlum dersek iletişimi çok iyi kurarız diye düşünüyorum. Anlaşma konusunda daha iyi mesafeler kat ederiz. Evet şu an benim diyeceklerim bu kadar, tekrar teşekkür ediyorum, bu tür toplantıların daha da geliştirilerek çoğalmasını istiyorum.

Murat Sofuoğlu: Ben de teşekkür ediyorum.

İsa Aydın: Herkese iyi akşamlar oluyor artık, sabah başladık ama akşam oldu. Ama akşamımız da aydınlık olsun. Adım İsa Aydın. Antakya Kültürler Arası Diyalog Derneği başkanlığını yürütmeye çalışıyorum. Kısa adı AKADİN. Kendim öğretmenim, Hataylıyım. Uzun yıllar, 27 yıl Hatay dışında görev yaptıktan sonra 2007'de de Antakya'mıza tekrar döndük, memleketimize, çok dilli, çok dinli, çok kültürlü bir yer olan kendi memleketimize. Döndük geldik. 27 yıl dışarıdaydım; ama tüm ilkokul ve tüm eğitimlerimi de burada aldım. Şimdi burada almış olmanın o kültür o alt mükteşebatı da halen duruyor. Ben burada arkadaşlarımız o kadar güzel konuştular ki yani Antakya'yı her yönüyle daha doğrusu Hatay'ı her yönüyle, her kesimden arkadaşlar açık yüreklilikle bahsettiler. Ben bunların hepsini altına imza atıyorum evvela bunu söyleyeyim. Ve mutlu oldum herkesin açık yüreklilikle söylemesine, zaten Süreç Araştırma Merkezi'nin de zannediyorum esas altında bu meselenin buradaki sıkıntıları ve ortak noktaları adlı çözüm bölümünde ben daha ziyade sonuçlar ve reçeteler bölümünde biraz konuşmak istiyordum. Çünkü herkes sıkıntısını ortaya koyuyor, koyacak tabii ki de, bu gayet güzel bir şey biz burada ama katıldığım bir nokta var. Yüzyıllardır, binyıllardır beraber yaşadığımız bir memlekette, ortak dünümüzü tespit edelim. Orada da aslında orada da sıkıntılar yok. Olabilecek tabii ki. Tek maddeden yaratılmadığımız

için sıkıntılar olacak yani. Çünkü mozağin veya ebrunun bir tane rengini çıkartırsanız o ebru olmaktan çıkıyor. Siz ona mozaik dersenez, o mozağin bir tarafını çıkartırsanız elbette ki, çünkü orada bir şey yok, birbirine giriş yok.

Şimdi sıkıntılar olacak tabii ben çok kültürlü bir bölgede de çalıştım. Balkanlar'da 3 yıl çalıştım. Orada da çeşitli okulların kuruluşunda görev yaptım. Bosna Hersek'te yine ilk böyle bir Türk Koleji'nin açılışında görev aldım, biz oraya gittiğimizde, Boşnaklar dediler ki Saraybosna'da biz dediler sadece Boşnakların eğitim göreceği bir okul açarsanız orada devam ederiz, çocuklarımızı veririz. Biz hayır dedik, birbirinizle siz savaşmış olsanız da Boşnak, Hırvat ve Sırp aynı sınıfta olacak dedik. Evet, biz dedik ve bugün oldu o, şimdi aynı şarkıları söylüyor çocuklar, Balkanlar'da Üsküp'te aynı şey vardı. Bir sınıfta saydım, 7 etnik gruba ait öğrenci vardı. Demek bir noktaya gelebiliyoruz. İnsan olma noktasında insanı ortaya koyarsanız, insan olma çizgisi bunun en üstündedir. Bu çizgiyi yakalamak, tüm mesele bu yoksa gerisi teferruattır. Dille alakalı katılıyorum, ben çok hatırlamıyorum ama ben Joseph Bey'le de görüştim. Birkaç arkadaş evet Arapça konuşmak yasaktı, dünümüzde oydu ama artık bugün bu sorunları bugün yaşıyor gibi sunmakta doğru değil. Üslup çok önemli yani, yapıcı olmak çok önemlidir. Çünkü sorunlar orada kaldı. Bugün taze olanlara bakmak lazım,

Suriye meselesi çok yeni bir meseledir. Aslında sadece Hatay'ın değil bu tüm Türkiye'nin meselesidir. Bölgenin meselesidir. Bu tabii ki olmamalıydı, olmasını arzu ettiğimiz bir durum değil ama ortada bir vaka var. Bunların da çözümü biraz da bizi aşan bir husus. Şimdi benim demek istediğim, tüm arkadaşlar aslında konuları öyle güzel özetlediler ki üzerine bir şey koymak çok zor, benim için belki söz israfı olacak ama ortak noktalar bulma gayreti, bizim de zaten dernek olarak bunu esas aldık. Diyalog derken burada karşılıklı ortak noktalarımızı bulalım ve bunun üzerinden gitmeye çalışalım yoksa parti kelimeleriyle başlarsak biraz siyasete daldık biraz oraya gitti. Zaten partinin başında part kelimesi var, İngilizce bilenler bilir, parçalar demektir. Parçalara ayırırsanız sonunda bunları böyle nereye gideceğini bilmiyorsunuz. Ama Hatay'ın güzellikleri var bunları da birlikte yaşayalım. Sorunlarımızı birlikte tartışarak güzel inisiyatifler var. Bunlarla güzel yerlere gelineceğini umuyorum ben şahsen.

Hepimiz nihayetinde üst kimliklersek Adem'in kullarıyız, Adem'in çocuklarıyız ve bu toprağın evlatlarıyız, hepimizin bedeninde yüz küsur element dolaşüyor, kimsenin kanı diğerinden farklı değil hepsi kırmızı, kimi yeşil kimi mavi değil. Dolayısıyla sorunlar elbette ki tartışılacak, Alevi kardeşlerimiz sorunlarını elbette aktaracak, sadece onların değil, ben bir Sünni olarak da benim sorunlarım var. Yani bir ara Joseph Bey anlatıyor, diyor ki veya Jan Bey anlatıyor. Geçen, dışarıdan gelen soranlara diyor ki yani siz nasıl yaşıyorsunuz? Valla biz de sorun yok ama Müslüman kardeşlerimiz burada sıkıntıda yaşıyor gibi ifadeler. Onun için herkesin sorunu var ama kimseye bunu zarar vermeden, sıkıntı vermeden, devleti de yıpratmadan elbette ki o da millet için vardır. Devlet devlet için olursa yine sıkıntı. Benim için, beni korumalı, beni muhafaza etmeli. Ben sözü çok uzatmadan, belki sonuçlar kısmında tekrar söz hakkı düşerse burada çok değerli insanlar var. Kafa yormuşlar gerçekten, ben onları dinlemekten de zevk alıyorum şahsen. Çok teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Biz teşekkür ederiz. Aşkın Bey.

Aşkın Demir: Hayırlı akşamlar diliyorum herkese, Murat Bey'e de teşekkürlerimi sunuyorum. Burada bir ortam hazırladı diye bizlere. Adım Aşkın Demir, Altınözlüyüm, Antakya doğumluyum. Adımdan anlamanız lazım, adım Aşkın ben Hıristiyan'ım. Ama benim babam 70'li yıllarda 65'li yıllarda sıkıntı çekmiş diye benim adıma Aşkın koymuş. Ben sıkıntı çekmeyeyim diye. Ama çocuğumun adını istediğim ismi koymuşum. İnşallah, o sıkıntılar geri dönmez, ben çocuğumun adını Jan Piyer koyabilmişim. Ama benim babam 63'lerde 64'lerde galiba askerlik yaparken sıkıntı çekmiş. Sıkıntı çektiğinden dolayı bizlerde çekmeyelim diye bizlerin isimleri farklı. Bizim son dönemlerdeki, son dönemimizdeki rahatlığımızı, huzurumuzu pederim ve başkanım bunları anlatmıştır. Onların üstüne söz söylemek istemiyorum artık inşallah 64'lü yıllara 65'li yıllara bizimkilerin sıkıntı çektiği zamanlara dair. Biraz önce Yayladağı başkanımızdan farklı bir yeri, farklı bir şeyler anlatmasını bekliyorduk. Çünkü o bir şeyin fakiri oldu. Hıristiyan, Alevi oralarda yaşıyor mu, onlar yok oldu oradan, esas onları dile getirmesi lazımdı. O bizim eksiklerimiz onlara değinmesi lazımdı. Ha demek biz burada sözde diyoruz, hepimiz mutluyuz, iyiyiz, yani başkanım da şunu söylemeli arkadaşlar bizim ilçemizde gayrimüslimler yaşardı, daha farklıydık, şimdi yaşamıyor, daha farklı olduk. Olsaydılar daha iyi olurlardı, deyimini beklerdim. Herkese teşekkür ediyorum, iyi akşamlar.

Murat Sofuoğlu: Şimdi isterseniz bir 35 dakika kaldı. Burada isteyen istediği şekilde söz alsın. Burada bazı konular tartışıldı, bazıları cevaplanmadı dendi, bazıları tamamlanmadı dendi, bazıları yeterince konuşulmadı dendi, öncelikle herkese söz vermek istedim. Bu durumda şu an herkes serbest şekilde konuşulmadığı, yeterince ele alınmadığı konular olduğunu düşünüyorsanız buyurun.

Hatice Can: Evet oldukça uzun bir toplantı oldu. Gerçekten çok zengin oldu ve ben de zenginleştiğimi hissediyorum bazı alanlarda. Bazı alanlarda da evet refleks vermek durumunda kaldım. Bir takım söylemler de oldu. 12 Eylül'den itibaren devletin öne çıkartıldığı, bireyin ise yok sayıldığı bir sistemle yönetiliyoruz. Galiba artık daha çok o yönde çalışıyor, refleksleri öyle vermeye çalışıyoruz. Büyük devlet, devleti korumak, devleti kutsamak oysa hayır devletler niçin var? Devletler halkının iyiliği, güzelliği ve gönenci için olması gereken tüzel kişilikler ve organizmalar. Devlete böyle baktığımız zaman devlet insan için vardır ve insanın da en temel haklarını güvence altına almak zorunda olan bir oluşumdur. Ama ne yazık ki ülkemizde evet çok renkli, çok kimlikli bir coğrafyada yaşıyoruz. En temel insan hakları, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ve daha sonraki uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış, haklarımız kâğıt üzerinde var olan haklarımız ancak kullanılmıyor. Kullanılmayanlardan birisi anadil burada anadil konusunda büyük sıkıntılar olduğunu herkes yaşadı ama anadili kullanmak şeklinde algılandığı takdirde, bu eksik kalır diye düşünüyorum. Yani anadili Arapça olan bir halk var burada, yalnızca burada değil tabii, Adana, Mersin, Mardin yöresinde de var. Arapça konuşan, anadili Arapça olan bölgeler var. Ha bunlarla ilgili bu anadil konusunda başka bir çözümlene yapmak lazım. Yani sadece rahatlıkla konuşsunlar değil, evet 12 Eylül döneminde anadil konuşma yasaktı, düğünlerde Arapça türküler söylenmesi yasaktı, herhalde sadece bu anlaşılıyor şimdi Arapça yasak derken. Hayır, Arapça unutturulmaya çalışılmıştı ilkokullarda. Çocuklara ceza verilirken hani

dilini öğrensin diye bir çaba hiçbir zaman olmadı zaten ha bu dilin unutturulmaması konusunda neler yapılmalı, bu konuda çözüm üretmek zorundayız.

İkincisi, burada arkadaşların büyük çoğunluğu Alevilikten de söz etti. Demin Şaul Bey çok güzel bir tabloda bahsetti Hatay günlerinde. Cemaatler, cemaat temsilcileri ve müftünün olduğu bir ortamda, bir kahvaltı sofrasında, herkes var ama Aleviler var mıydı? Benim aklıma takıldı ben asla kendimi Alevi veya şu diye ifade etmeyen birisiyim, bunu çok net söyleyeyim. İnanmama hakkımda olabilir ve bunu da yüksek sesle söyleyebilirim. Ama ne yazık ki yok, yok. Aleviler eşit yurttaşlık için yıllarca mücadele ediyor ancak Diyanet İşleri tek olarak, ha Diyanet İşleri olmalı mı? Diyanet İşleri olmalı mı? O da tartışılır, ben olmaması gerektiğini düşünenlerdenim. Ama zaman zaman bazı Alevi gruplar farklı farklı şeyler de istiyor. Yani Diyanet İşleri temsil gibi talepleri de olabiliyor ama Aleviler ne yazık ki yok sayılıyor bugün. Ha burada ki Aleviler biraz daha farklı Nusayri Arap Alevi daha da farklı ama Anadolu Alevileriyle beraber sayıları 15-20 milyondur Türkiye’de. Ancak onlar yok sayılıyor bugün Antakya’da da yok sayılıyor. Medeniyetler toplantısı yapılmıştı birkaç sene evvel Mustafa Kemal Üniversitesi’nde gene yoklardı. Orada da yoklardı, orada da çağrılmamışlardı ve bütün dünya dinlerinin temsilcileri ve mezheplerinin temsilcileri buradaydı. Onlar yine orada da yoklardı. Hatay’ın en temel unsurlarından olan Aleviler orada da yoktu. Biraz evvel o tabloda onlar da eksikti diye düşündüm, bu eksikliği dile getirmek istedim.

Ayrıca Hatay uzun yıllar boyunca, Hatay, Hatay sözcüğünü de çok sevmiyorum ya özür dilerim. Orada da bir giriş yapabilir miyim? Şimdi İskenderun Livası? Sonra Hatay Devleti, Hatay bağımsız devleti. Bir konuşmacı plebisitte Suriye mi Türkiye mi diye oylama yapın dedi. Hayır arkadaşlar, plebisitte Suriye mi diye değil, bağımsız mı Türkiye mi? Bağımsız bir devletken Türkiye’ye katıldı. Bunu unutmayalım ama Hatay isminin köküne baktığımız zaman bile Hatay’ı incitici isim diye düşünüyorum. Ben tabii uluslararası ilişkiler uzmanı olan profesörlerin dilinden söylüyorum ki birisi Baskın Oran’dır. Ondan dinlemiştim. Hatay ismi verilirken Antakya değil, İskenderun değil, Hatay ismi verilirken eski Türk devletlerinden Hatai’nin isminin takıldığını anlatmıştı. O zamandan beri ben de Türkleştirme operasyonu hissi uyandırıyor.

Özür dilerim yani çok kimlikli bir yapıya özellikle adını koymak lazım, operasyonun adıdır ve bu isim ne yazık ki yerleşti, hatta uzun bir süre yeni şu sıra büyükşehir kurulurken Antakya diye yeniden bir ilçe oluşturulacak. Ana kente yayılıyor Hatay ve bir süredir Antakya doğumlular hatta Hatay merkez olduk. Herkes biliyor. Antakya’yı da unutturmak gibi bir girişim vardı çok yakın zamanda hatta hala öyle. Nüfusta yeni doğanlara Hatay merkez deniliyor Antakya unutturuluyor ki Antakya da kadim şehirlere birisi. İlk yerleşim yerlerinden birisidir. Hani bu bile bir takım yerlerde bir takım böyle, üstten çok şey politikalarla demografik yapıyla ilgili olumsuz politikalarla da bu yörenin etnik çeşitliliği yok edilmeye çalışılıyor. Yok edilmeye çalışılıyor derken gerçekten çok sevinerek yanlarına oturdum, özellikle, ama onlar o kadar azınlıkta kaldılar ki adeta yaşlılar kaldı yalnız. Gençler gidiyor hele Musevilerden neredeyse genç kalmadı arkadaşlar. Ermenilerde de aynı sıkıntının olduğunu çok iyi biliyorum. Altınöz’ü’ne gittiğiniz zaman biraz evvel Aşkın Bey Bişare’nin oğlu mudur bilmiyorum. Handan’ın evet onlarda Tokaçlı Köyü var bir de Sarılar var.

Tokaçlı'dan diye hatırlıyorum evet ama Sarılar'da da yalnız yaşlıların kaldığını çok iyi biliyorum. Gençler burada. Antakya dışına çıktıkları zaman askerlikte ve eğitimleri sırasında o kadar sıkıntılarla karşılaşılıyorlar ki ve soluğu yurt dışında alıyorlar. Arkadaşlar yani o mozaik ya da ebru, evet ben de ebruyu çok daha seviyorum buradaki çok kimlikliliği anlatırken. Çünkü ebruda bir geçişkenlik var ayrıca kültürlerin birbirlerini etkilemesi de var ayrıca mozaikten farklı olarak. Ben de onu kullanmayı tercih ediyorum.

Burası aynı zamanda birbirini etkileyen, insanların birbirini olumlu olarak etkilediği bu coğrafya bugün hiç kimse birbirleriyle olan sıkıntıdan hiç bahsetmedi. 12 Eylül öncesine dönmeyelim o dönemde çok farklıydı. Giderek ortaklıkları ön plana çıkartma kültürü yayıldı ama ne yazık ki siyasi iktidarın önceden beri burada demografik yapıyı olumsuz değiştirme adına dışarıdan göç aldırıldığını hepimiz çok iyi biliyoruz. Amik Ovası, Amik Gölü kurutulduğu zaman çatlar dağıtılırken tek santiminin Alevilere verilmediğini biliyoruz. Şimdi mülkiyetin el değiştirmesi neden bu kadar önemli? Gerçekten marabalıktan çıktı yani öyle çok eskide değil, 40-50 yıllık bir geçmişi var. Belki insan yaşamı için bu rakamlar çok küçük rakamlardır ama bir toplumun değişimi içinde çok büyük rakamlar. Çok kısa sürede insana zihinsel olarak tam dönüşüm yaşatılabiliyor. Şu an Hatay'daki demografik yapının değiştirilmesi konusunda sürekli Antakya'ya göç aldırılır. Bazı yörelere nerede bir baraj yapılıyorsa, oradaki insanlar buraya getirilir. Afganları saymıyorum, Afganlar artık beldeleştiler ve bugün konuşurken hiç onlara değinmediğimizi fark ettim. Evet, birkaç rengimiz var ayrıca Ovakent'te Özbekler var. Afgan Özbekler var bir de Antakya'nın öyle bir rengi var ama onlar da bu coğrafyada yaşıyorlar fakat çok kapalı yaşıyorlar. Hala gelenek ve göreneklerini yürüterek yaşıyorlar.

Burada evet devlet hiçbir zaman Hatay'da istihdama yönelik hiçbir yatırım yapmamıştır, hep yok saymıştır burayı. Yurt dışı işçiliği çok fazla yaygındır. Belki buradaki refah düzeyini yükselten o yurt dışı işçiliğidir. On binlerce mi daha fazla herhalde yurtdışında çalışan işçiler ve ailelerini götürmedikleri için o para buraya döndüğü için buradaki sosyal refah devam etmektedir. Ayrıca demokratik en önemli özelliğinin tüm bireylerin hak ve özgürlüklerini korumak, güvence altına almak ve bunu kullanmasını sağlamak olduğunu düşünüyorum. Suriye olaylarında hiç etkilenmemiz mümkün değildi diye düşünüyorum ayrıca burası da galiba Hatay'da fay hattı olan bir yer ve hemen bir şeyler ortaya çıkabiliyor ne yazık ki. Suriye konusundaki çok gündeme geldi ama bir iki sanki böyle burada sığınanlara yönelik refleks varmış gibi bir anlam çıkan konuşmalar yapıldığı için söyleme gereği duyuyorum. Sığınma en temel insan haklarından birisidir. Burada hiç kimsenin sığınma hakkını kullanmak isteyenlere karşı bir refleks olacağını asla düşünmüyorum. Antakya'ya da bunun hiçbir şekilde yakışmayacağını düşünüyorum. Ancak askerlerin Özgür Suriye Ordusu militanlarının, gerillaların, ortalıkta dolaşıp buradan oraya gitmeleri gibi iddialar çok yaygın bir şekilde konuşulduğu bir dönemde insan hakları aktivistlerinin en önemli talepleri şu olmalı. Eğer güvenliklerinin sağlanması gerekenler askerlerse, onlar silahsızlandırılıp Antakya dışına güvenli bir yere götürülmeli ve onların güvenliği de sağlanmalı. Ama Antakya sınırlarının bu güzel coğrafyanın Antakya'nın bir bölümünün savaşın aracı olarak kullanılması Türkiye'nin bizzatihi lojistik destek vermesi herkesin refleksini çekecek bir olaydır ve en önemli konuda her toplum kendi demokrasisini kendi üretmek zorundadır. Dış müdahale ile bunun hele hele

işgalin kesinlikle çözüm olmayacağını biliyoruz Irak örneği ortada, Libya örneği ortada arkadaşlar. Bu nedenlerle dış müdahalelerle demokrasi ihraç edilmez kendi iç dinamikleriyle demokrasi kurulur diyorum o nedenle kesinlikle savaş olmamalı ve işgal olmamalı diye sözümü bitiriyorum.

Lümeys Yetim: Çok güzel bir toplantı oldu, güzel sonuçlar çıkardık ancak bazı şeylerde soru işareti şeklinde kalmamalı. Yani birimiz devlet dedi, büyük devlet dedi, devletimize zeval olmasın falan dedi. Güzel ama bu bir devlet vatandaş için vardır diye düşünüyorum ben. Öğretmen olarak Yurttaşlık Bilgisi dersleri falan da yaptım. Devlet her zaman bizim için vardır. Anayasa bizim için var olmalı diye düşünüyorum. Burada Antakya'da bir belediye geçekliği var. Arkadaşımız az önce Tabipler Birliği'nden olan arkadaşımız biraz değindi. Yerel yönetimler yasası çıktı. Bu yasa hepimizi darmadağın etti. Yani bu yasa ile yapılmak istenen Antakya'da büyük bir yanlış. Bu yanlış keşke yapılmadan önce bize sorsalardı ya da Antakya halkıyla tartışsalar. Ne kadar iyi olurdu. Hiç kimseye danışmadan Defne Belediyesi adı altında tüm Alevi yurttaşların mahallesiyle, köyüyle olan şeyi yan yana getirip diğerlerini de farklı bir algıya götürdüler ve biz diyoruz ki burada ki insanlar diyor ki bize daha doğrusu. Yollarımızı keserek Sümerlerde ya hocam üniversite orda kaldı, sanayi orda kaldı, şu orda kaldı biz bunlardan yararlanamayacak mıyız? Ne yapacağız biz diye soruyorlar? İmza kampanyaları yaptılar, bir şeyler yaptılar. Bu yasanın herkes buradayız ya belki anayasa dediğimiz bu yukarıya iletilir umuduyla bunu dile getiriyorum ve devletin başında olan Gül'ün iyi niyetine de güvenerek veto eder umuduyla dile getirmek istedim.

Artı az önce konuşan din adamı arkadaşımıza bir soru, bu bir sohbet içerisinde lütfen kimse gücenmesin. Affan ve Armutlu Camilerine Sünni bir imamın atanması sizin içinizi sindi mi? Benim içime, ben bir öğretmen olarak, ben dinci değilim valla ben bu işlerle fazla uğraşmıyorum ama benim bile huzurum kaçtı. Yani niye, niye kardeşim bizden diyaneti bilen, bizde dini, imanı bütün insan yok mu? Alevi olup ta vardır mutlaka. Bu bakın küçük küçük şeyler birleşti kocaman bir olaya dönüştü. Bu bile birçok insanı hani ben sonunda buraya geleceğim için yaklaşık bir aydır bu internette yayılıyor bu toplantı. Birçok insanla konuşarak buraya geldim ve bunun sorulmasını istediler benden ve o yüzden soruyorum. Farklı bir şey olsaydı yani Alevi bir vatandaşın Sünni bir camide görev yapması acaba olur mu diye empati yapalım dedik, bende o empatiyi yapabilir miyim?

Artı arkadaşım yanımdaki oturan arkadaşımızın Şam'da bir patrikhanesi var. Peki, niye yok burada Antakya Patrikhanesi neden Şam'da da Antakya Patrikhanesi burada değil? Ben hep soru soruyorum kendi kendime. Yani bu ne? Patrikhanenin adı Antakya; ama burada değil. Bu kaçtı göçtü mü orada bir gecede yoksa öyle bir karar mı devlet kararıyla mı orada kuruldu onu da soruyorum arkadaşşıma. Samandağ'ı üzerinde çok güzel bir hastane kurulacaktı. Ben köy öğretmeniyim, köylerde çalıştım, ay hocam ne iyi olur işte doğum falan meseleleri diyorlar. İyi olur. Sonra bir duyduk ki yerel basında hastaneyi almışlar bir gecede Antakya'nın en büyük fay hattı üzerinde kurmaya karar vermişler. Yani bizim yazlık bir hava alanımız var ya, yazın kullanırız kışın su basar. Yazlık hava alanımız. Biz olmasın dediğimiz zaman vay hainler, vatan hainleri bunlar dediler. Ya vatan haini değiliz, kuşların göç yeridir, göldür şurasıdır, bakın bu rapor çıktı, şu bu. Hiç dinlenmedi. Sivil toplum yani burada hiç ne eder, sivil toplum ne diyecek, yani ben burada konuşurken de ürküyorum açıkçası. Acaba bu

toplantılarda kim çok fazla burnunu soktu şu işe diye de acaba bu bir şey mi yapar gibi bir şey de ortaya çıkıyor işin altından açıkçası. Ama ben valla yaşayacağım kadar yaşamışım. Söyleyeceğimi de söylemişim yine de ben söylemek zorundayım çünkü rahatsız edici sorunlar var. Benim bu konuda diyeceğim fazla bir şey yok. Bir umudum var. Umudumu söylemek istiyorum. Hani Gandhi dedi bir arkadaş, bir anayasa bu anayasa da benim bütün haklarımın yazılması, hangi iktidar gelirse gelsin değişmemesi umudunu taşıyorum ve hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Joseph Naseh: Kafam karmakarışık oldu şimdi. Demin Hatice başkanım ile sohbet ediyorduk. Dedi ki ben bir liboşum. Herkes biliyor yani. Liberal kapitalizmi savunan ve bu konuda ülkenin aydınlanması olacağına inanan biriyim. Hatice Hanım'ı tanımayan yok aranızda. İnsan Hakları Derneği'nde uğraşır yillardır. Bu konuda sosyalizm yönünde çözüm buluyor. Ama ikimizin de kafası karıştı. Dedik bir Büyük Birlik Partisi İl Başkanı'yla aynı çizgide, aynı düşüncede olacağımızı hayal bile edemedik dedim. Yani biz de şaşırık. Demek ki insanlar sorunlarını konuştukları zaman, bir masada oldukları zaman hangi uçta olursa olsunlar, hangi görüşte olurlarsa olsunlar bir gün gelip insanlık çizgisinde buluşuyorlar. Bizim de amacımız o insanlık çizgisinde buluşmak.

Dikkat ederseniz ben önemli bir görevdeydim 5 yıl önce bir cemaat başkanıydım. Demin Patrikhane ile ilgili soru soruldu? Hanım bana sataştı niye Antakya'da yok diye. Şimdi tabii bu 700 yıl öncesine dayanan bir geçmiş. Tabii arzu ederiz, ben bir Hıristiyan olarak söylüyorum. Ama öncelikle sorunlarımız bunlar değil ki. İnsanca yaşamakta, önce onları çözmemiz lazım. Patrikhanenin buraya gelmesi kolay. Önemli olan bunu özümseyebilecek bir toplum olması. Demokratik bir toplum olması.

Suriye konusuna hiç değinmedim. Benim ailemin yarısı orada yaşıyor yarısı Lübnan'da. Şimdi o bombalanan dediğiniz yerde halam, halamın çocukları, teyzemin çocukları belki de öldüler bilmiyorum. Ama orası bu coğrafyanın bir bütünü, bir parçası, iklim yönünden bir parçası, din yönünden bir parçası, kültürel yönünden bir parçası, hepimizin bir parçası var. O parçamız orada yaralandığı zaman hepimiz bir acı hissediyoruz. Hepimiz, toplu olarak söylüyorum. Bu coğrafyayı ortak paylaşanlar onlar için söylüyorum ve kimse demiyor ki Suriye yönetimi nasıl kuruldu, bu yönetim eskiden neydi, biliyor musunuz ki Suriye yönetimini kuran 3 kişi Sorbonne Üniversitesi mezunu, Paris'ten mezun, biri Sünni, biri Hıristiyan, biri Alevi. Micheal Aflak, Selahattin el Biter ve Sadık Arsuzi. Bunlar hepsi bu sistemi kurarak aas fikrini ortaya yaydılar. Ta Irak'a kadar götürdüler. Şimdi bunu siz sadece Alevi-Sünni çatışması olarak görmeyin. Felsefenin çatışmasıdır. Murat hocam bunu anlayacaktır. **Mitraların çatışmasıdır.** Şimdi bu iki kanattan birinin yok olması demek, yani Sünni kesimin yok olması demek, oradaki mitrayı bozuyor ve dengeyi değiştiriyor. İşte biz o dengeler üzerine çatışıyoruz burada. Hâlbuki kurulu olan o denge eğer yerinde durmuş olsa o sistem sosyolojik ve felsefi olarak değişebilse belki savaşmadan orası bizle özdeş olacaktı. Ama maalesef biz bir kenara bırakıp bunları o çatışmanın içine giriyoruz.

Şimdi, demin feodaliteden bahsetti bir başkaldırı dedi Nurettin başkanım. Evet, bir başkaldırıdır. Hiç birimiz Fransız Devrimi'ni hatırlamıyoruz. 1789 tarihinde işçi sınıfı çıktı feodalite yıkıldı. Toprak ağalarının elinden ve egemenlerin elinden güç alındı. Halkın eline

geçti. Bu işçi sınıfı köylü sınıfını da yarattı. Bu sentez aynı zamanda kapitalizmi de yarattı. Yani sömürge sistemini de yarattı. Eğer işçi sınıfı olmazsa, köylü sınıfı olmazsa sömürü olmaz ki. Kapitalizm olmaz ki, şimdi örnek veriyorum eskiden toprakların çoğu ağaların elindeydi. Ağalar feodaliteyi yönettikleri için halkın hiçbir egemenliği, hiçbir söz hakkı yoktu. Şimdi onurla diyor ki biz o söz hakkını aldık. Burada masalarda oturup konuşuyoruz. Felsefi anlamda da egemen olduğunu ifade etmek istiyor. Bu alt sosyolojik bir teşhis benimki. Fransa'yla ilgili Nurettin Hocam bir şey söyledi, ben Fransızlardan Allah razı olsun burayı işgal ettiler dedim bir zamanlar. Vatan hainine bak dediler. Şimdi Fransa burayı işgal etti doğru, burayı sömürmek amacıyla geldi. Yalnız burayı değil dünyanın birçok yerine. Ama bir şeyi öğretti Fransızlar bize, demokrasiyi öğretti. Biz eğer o demokrasi kültürünü almamış olsak bugün Hatay Devleti Türkiye Cumhuriyeti'ne intikal edemezdi. Neden mi? Kurucu mecliste, Hatay Devleti'nin kurucu meclisinde 9 tane Alevi milletvekili, 2 Ermeni 2 de Rum milletvekili var. Demokratik paylaşımda katılımcılık esastır. Bu katılımcılık olmamış olsa bu intikal mutlaka büyük sancılarla olurdu. Oysa biz Türkiye Cumhuriyeti'ne hemen adapte olduk. Şimdi tercih hakkı aydınlanmadan taraftı. Neden? Atatürk'ün o dönemde yaptığı aydınlanma adını dediğimiz harf devriminden tutun, birçok devrime kadar bu o dönemin aydınlanma sistemiydi. Bizde o sisteme dâhil olmak istedik. Yoksa o insanlar siyasi bir karar vermediler. Ben Suriye'ye gittiğimde halam çocukları bana ente turki derdi yani bir türlü benim Arap olduğumu da kabul etmezlerdi. Şimdi onlar geliyor buraya diyorum ki **enti suriy me turki**. Hâlbuki aynı ailenin çocuklarıyız. Yani kimliksel olarak benim halam, çocuğu, amca çocuğu, dayı, hala çocuklarıyız. Birbirimizi bu kimliklerle arıyoruz. Bu kimliklerin altındaki yatan bilinçaltı nedir biliyor musunuz? Aydınlanmadır. Biz batıya daha yakınız. Batılı değiliz, batıya daha yakınız. Batılı olmak için çok şeyden vazgeçmemiz lazım. Şimdi tabii bütün bunları söylerken demin toplumsal uzlaşma alanlarımız ne olabilir dedim. Ben bir tanesini teşhis ettim. O da parada uzlaşabiliriz. Nasıl mı? Bugün bir bina var Antakya'da her dairesi 250 bin Euro? Ya satıldı. İçinde kimler oturuyor biliyor musunuz? Yani Müslüman olmuşlar, yeni sermaye sahibi olmuş Müslüman kimse, bir Yahudi, bir Hristiyan ve geçiş dönemini yapan insanlar. O binadan daire almak için yarışa girdiler. Ama bakıyorum alt sınıf, alt tabaka, yani gelir endeksinin altında olan insanlar, kendilerine bir hırka, bir ev bulabilmek için kimliksel çatışma içine girdiler. Yani siz bir mahallede gidip herhangi bir mahallede farklı bir kimlikte iseniz, orada herhangi bir ev, herhangi bir komşu alamazsınız, olamaz, çok uzattım galiba teşekkür ediyorum.

Mehmet Yatmaz: Yayladağı'ndan katılıyorum. Şimdi asıl olaya bir düzeltmeyle başlamak istiyorum. Hatay ismi Hatai'den gelmiyor. Hattilerden gelir, Hititlere ait anlamında. İsmin etimolojik olarak karşılığı budur. Şöyle bir kavram var burada. Biliyorsunuz tarihin ilk yazılı antlaşması Kadeş Antlaşması. Bu bölgede çok önemli bir rolü var o anlaşmanın. Yayladağı'nda ki Cebeli Akra Dağı sınır olarak kabul ediliyor bu anlaşmada. Oradan aşağısı Mısırlılara ait yukarısı da Hititlere ait Anadolu kısmı yani Hititlere ait ve isim buradan kaynaklanıyor. Antakya isminin veya buradaki yerel kavramların, kendi öz kültürümüz olan kavramların kesinlikle ve kesinlikle sahiplenilmesi ve kaybolmaması gerektiğinde hem fikiriz. Hatta bununla ilgili şöyle bir örnek verim. Bundan kaç sene önce hatırlamıyorum. Harbiye tarafındaki bazı köylerde minibüslerin üzerine Türkçe isim yazılmasını şiddetle ben reddetmiştim. Çünkü oradaki isimlerin bile değerli olduğunu düşündüğüm için. Şimdi burada

şöyle bir kavram var, Ortak Yarın meselesinde aslında bu çok eskiye dayanan bir şey. Şimdi bu topraklarda bir Osmanlı geçmişimiz var. Hepimiz Osmanlıyız aslında, esas bizi buluşturan nokta bu. Böyle düşünmemiz gerektiğini düşünüyorum. Daha öncesine de gidebiliriz, ben o kadar uzatmamak adına. Osmanlı'da şöyle bir sistem vardı. Tebaa sistemi, kendi cemaatler, kendi iç hukuklarını uyguluyorlardı ve insanlar sıkıntılı da olsa bir şekilde şu ankinden daha rahat yaşıyorlardı gibi bir algı var. Yani okuduklarımdan bunu çıkartıyorum. O dönemi yaşamadığım için.

Şimdi 1839 yılında II. Mahmut dönemindeki batılılaşma hareketlerinin hızlanmasıyla dış devletlerin Osmanlı Devleti'nin özellikle cemaatler üzerinde yürüttüğü yanlış politikaları düşünün. O zaman bazıları, çok özür diliyorum bunu suçlamak için söylemiyorum. Alet olmaları, yanlış yorumlamaları sonucunda bazı sıkıntılar doğmuştur cemaatler arasında. Biz Hatay'da yaşadığımız için biz bu kavramı atlayamayız. Yani bir devlet kurulur iken bu tebaa sistemi kaldırılmış ve vatandaşlık sistemine girilmiştir. Ve tamamen azınlık demiyorum kendi özümüzden insanlar kesinlikle ben öyle kabul ediyorum yani benim için çok değerliler. Azınlık demeyi o açıdan reddediyorum yani. Bu açıdan burada yaşayan insanlarımızın iç hukukları ihlal edilmiş oldu ve herkes eşit hukuk çerçevesinde tek hukuk çerçevesinde işlem görmesi kabul edildi. Burada tabii doğal olarak sıkıntılar doğdu. Neden? Tamam, ortak bir kültürü paylaşıyoruz. Ama ayrıştığımız noktalarımız var, doğal olarak yani dini, kültürel, coğrafik olarak birçok kılıf bulabiliriz yani. Birçok isimle anabiliriz bu durumu. Hatta o dönemde ilk cumhuriyet yıllarında İstiklal Mahkemelerine bu düşüncelerinden dolayı çeşitli etnik gruplardan dini gruplardan **500 bin** şehit verildi. Ben öyle söylüyorum. Mesela bir örneğini verecek olursak İskilipli Ali Atıf Hoca bunlardan biridir. Burada İskilipli Ali Atıf Efendi şapka devriminden 15 ay önce Frenk Mukallitliği adında bir kitap yazıyor, kitabı pdf formatı bende mevcut. 30 sayfalık bir risaleden bahsediyorum. Bu risale yazıldığında şapka devrimi falan dahi yok. 15 ay önce böyle bir şey yazılıyor. 500 adet dağıtılıyor ve İstiklal Mahkemeleri reisi CHP dönemi Adalet Bakanı Kel Ali tarafından yargılanıyor. Serbest bırakılınca sonra tekrar yargılanıyor ve bu dava sonucunda asılarak idam ediliyor. Bu acı bir olaydır. Bu İstiklal Mahkemelerinden zarar gören Musevi ve Hıristiyan cemaatine mensup insanlar da vardı.

Düşüncelerinden dolayı şimdi topluma son 50 yılda yanlış empoze edilmiş bir şey var benim kendi kanaatim. Azınlıklar hakkında farklı bir şeyden bahsediliyor, sanki onlara düşmanmışız, onlar bizim düşmanımızmış gibi bakıyoruz Araplar hakkında başka bir şey söyleniyor, Osmanlı'yı arkadan vurdu, şöyle böyle. 24 tane devletten bahsediyoruz, çok geniş bir coğrafyadan bahsediyoruz, Mısır'daki, Tunus'taki, Cezayir'deki Suudi Arabistan'daki, Katar'daki birçok insanı bu suçun altına itiyoruz. Yağlı ilmiği boynuna geçiriyoruz. Sonrada çıkıyoruz diyoruz biz haklıyız, böyle bir şey yok. Burada temel mantık şu olmalı benim kendi kanaatim. Benim hakkımı bu toplumda yaşayan, Antakya toplumunda yaşayan Şaul Bey, Joseph Bey, Hatice Hanım beni savunmalı, ben de onların hakkını savunmakla mükellefim. Ben böyle hissettiğim için söylüyorum. Tabii burada AKADİN başkanımız İsa Bey'e özür diliyorum sizi bir şey altına sokmak değil, daha geniş anlamda toplumu kucaklamak ve daha geniş çalışmalar başlatmanız toplumumuz açısından çok çok önem arz ettiğini düşündüğüm için bunu söylüyorum.

Genel anlamda şimdi, üzüntü verici noktalardan biri de şudur; az önce bir katılımcımız bahsetmişti. Hıristiyan ve Musevi cemaatinden gençlerimizin Avrupa'ya gitmesidir. Benim Yayladağı'nda oturduğum mahalle Hıristiyan mahallesiydi. Onlarla beraber büyüdüm ve onlar yurt dışına filan gitti. Barcelona'da, Lübnan'da, Almanya'da onun için çok üzüntü verici bir şey bu. Ben çok özleyorum o insanları mesela. Avrupa bize bu kötülüğü yapmıştır. O insanlar burada kalsaydı daha iyi bir toplumda yaşayabilirdik. Daha rahat yaşayabilirdik diye düşünüyorum. Genel anlamda cemaatler arasında çok böyle derin çatlaklar gözükmesi de işte insanlar içinden düşünüyor demek ki. Bir şekilde hissediyoruz. Bunu hissetmek suç değildir, hissettirmek suçtur ama. Yani bugün Hıristiyan cemaatimiz böyle bir şey söylemiyordur, derin anlamda hissetmiyordur ama içinden bile hissetmesi benim kendi adıma üzüntü verici bir şeydir. Kendimi sorumlu hissediyorum yani bu açıdan. Katolik kilisesi temsilcisi var mı içimizde bilmiyorum ama Aquinas Thomas ve St. Augustine'in felsefelerinde bahsetmek istiyorum biraz. Katolik kilisesini resmi felsefesi olduğu için. Orada ki St. Augustine'in tanrı devleti anlayışında iyi vatandaş olmanın özelliklerini söylüyor. Benim kendi kanaatim Hatay'daki Musevi cemaatimiz ve Hıristiyan cemaatimiz St. Augustine'in tanımına tamamen uymakta ve Türkiye Cumhuriyeti'nin de kesinlikle ve kesinlikle Antakya'nın da asli unsurlarıdır. Aynı zamanda Nusayri halkımızda aynı şekilde olduğunu düşünüyorum. Tamamen birbirimize sarılmamız ve birbirimizi kollamamız açısından böyle olması gerektiğini düşünüyorum. Teşekkür ederim. Saygılar.

Murat Sofuoğlu: Şimdi oturumu bitirmek durumundayım. Eğer çok önemliyse size söz veriyim. Buyurun.

Alaattin Taş: Aslında Samandağ Belediye Başkanımız Mithat Bey gitti, çok doğru şeylere de temas etti. Hatta bu coğrafyada Aleviler, Hıristiyanlar, Ermeniler herkes acı çekti derken. Mehmet hocam da herhalde tek suçlu benim dedi. Burada Sünni ve Türk olarak. Aslında olay şu, bunu anlatmakta biz zorlanıyoruz. Bu coğrafyada herkes acı çekti. Herkes acı çekti zira bu coğrafyada daha doğrusu hem Hatay coğrafyasında hem de tüm Türkiye coğrafyasında ulus devlet projesi hayata geçerken birkaç şey esas alındı. Herkes Türk olacaktı bu birinci esastı, bu nedenle diller yasaklandı, renkler yasaklandı, ırklar yasaklandı herkes Türk olmak zorundaydı. İkinci mezhepsel olarak ta herkes Sünni olacaktı. Ancak dindar olmayacaktı. Ateist bir Sünni olacaktı. Yani bu nasıl oluyorsa böyle bir Sünnilik çıkartılacaktı. Bu nedenle dindar insanlar Sünni olan insanlar da acı çekti. Hatta bu coğrafyayı bırakıp, memleketlerini bırakıp Suriye'ye giden insanlar oldu, Suriye'ye göç eden insanlar oldu Sünniler içerisinde. Sonra onlar tekrar gelmek istediklerinde halen şu acıyı çekiyorlar. Geliyorlar vatandaşlık alamıyorlar, yıllarca burada vatandaş olmadan, kimliksiz halen yaşayanlar var. Yani bu coğrafya sadece Alevilere zulmetmedi, sadece Hıristiyanlara zulmetmedi. Bu coğrafya da ne yazık ki deli gömleği herkese giydirildi. Hatice Hanım'a katılıyorum, Hatay'da aidiyet duygusu yoktur. Dışarı çıkan insan ben Hataylıyım diye gururla gezemez, Kayserililer, Niğdeliler vs. gibi. Niye çünkü Hatay ismi adeta bir suni bir isim gibi üzerimize yapışıp kalmıştır. Buradan çıkan insan Samandağlıyım der gezer, Yayladağlıyım der gezer, Altınözlüyüm der gezer, İskenderunluyum der gezer. Teker teker her ilçenin aidiyeti vardır ama Hatay'a ait bir aidiyet yoktur. Hataylıyım diye gezen, dolaşan insan çok az görürüm. Antakyalıyız deriz gezeriz, işin daha da garip tarafı bu ilçeler arasında gerek şive, gerek kültür

açısından da çok farklılıklar vardır. Yani Türkiye'deki farklılıklardan belki çok daha fazlası vardır. Bu nedenle Hatay'da aidiyet duygusu da Hataylı olarak yoktur. Bu da belki de Hatice Hanım'ın dediği gibi Hatay ismini suni olarak yapılandırılmasından ileri gelen bir şeydir. Teşekkür ederim.

***

III. Oturum: Gözlemler, Sonuçlar ve Reçeteler

Murat Sofuoğlu: Bütün konuşmacılarımız güzel konuştu, hiç birini ayırt etmeden söyleyeyim. Şimdi ben son oturum için programı size aktarayım müsaadenizle. Beş dakika geciktığımız için özür diliyorum. Tekrar teşekkür ediyorum herkese, biraz önce diğer oturumumuzun sonunda anons ettiğim gibi Mersin'e dönecek olan katılımcılarımız var. Daha önce toplantılarımızda yer almış onların gözlemlerini dinleyelim, ondan sonra da isterseniz diğer gözlemcilerimize sözü geçirelim onların gözlemlerini dinledikten kendilerinin algıladıklarını hissettiklerini düşüncelerini duyduktan sonra tekrar size geleceğiz ve sizler sonuçlar reçetelerle ilgili varsa onlar da yeniden konuşabiliriz. Ama dediğim gibi herkes daha öz konuşursa bu son oturumda daha reçete olabilecek, çözüm önerisi olabilecek cinsten herkes konuşursa o zaman daha fazla çözüm önerisi üretmiş oluruz. Hem de daha fazla kişi konuşmuş olur. O yüzden ilk oturumlarda olduğu gibi uzun konuşmaları arzu ederseniz yapmayalım. Bundan sonra daha çok önerilere odaklanalım. Anlaşılmadık bir mesele var, benim bunu kesinlikle söylemem lazım diyorsanız o tabi sizin takdiriniz buyurun devam edelim. Şimdi gözlemler çerçevesinde ben sözü ilk önce Mersinli katılımcılara vermek istiyorum. Mersin'den Ali Doğan Bey ve Necdet Yıldırım Bey geldi. Buyurun Ali beyle başlayalım sonra Necdet beye geçelim.

Ali Doğan: Efendim teşekkür ederim önce tabi uzaktan gelen İstanbullular. Burada Hatay da yeni dostlar tanıdık. Ben Hatay'a yabancı değilim Mersinliyim ama şöyle hem sivil toplum örgütlerinde çalıştığım için hem de bu hissiyattaki arkadaşlarımızla bir aradayız. Yenice kurulan Doğu Akdeniz sanayici ve iş adamları ile beraber çalışıyoruz. Hem Mersin'de de Doğu Akdeniz sanayici ve iş adamları derneğinin bir dönem önceki başkanıydım şimdi de yüksek istişare konseyi başkanlığı yapıyorum. Hem sivil toplum örgütleri hem de bir iş adamı olarak aranızdayım. Bizi misafir ettiğiniz için teşekkür ederim. Değerli dostlar ben fazla konuşmayacağım.

Şöyle bir gözlemim burada bir iş insanı gözüyle baktığım zaman Suriye olayının biz iş insanlarına zarar verdiği daha doğrusu bize zarar vermesinin de ötesinde geleceğimizi de karartacak bir pozisyonunda içerisinde olduğuna fikrine inanıyorum. Yani savaş sağlıklı bir şey değildir. Burada iş insanları işlerini kaybettiği yanlarında çalışanlar da işlerini kaybetmiş olacaklar. Dolayısıyla kamunun yüküne biraz daha yük katmış olacaklar. Bu bakımdan yöneticilerimizin bana göre akliselimi kullanarak böyle bir müdahaleden Suriye'ye yönelik bir müdahaleden vazgeçilmesinden yana olmalarının gerektiğini belirtmek istiyorum. Bu benim kişisel düşüncem.

Konuşmacılar açısından bir tanesi cehaleti yenelim dedi. Çok doğru, eğer cehaleti yenmezsek durum kötüdür. Savaş yapılacaksa bununla cehaletle savaşalım. Ben savaş kelimesini

sevmiyorum. Barış dururken savaşı hiç sevmiyorum ama savaş yapılacaksa cehaletle yapılmalıdır. Eğitimimize önem vermeliyiz. Herkes kendi kültürünü yaşamalı diye düşünüyorum. Kin, insan yüreğinden çok büyük yaralar açar ve eğer bizler birbirimize kindar olarak bakarsak bir mesafe alacağımızı düşünmüyorum. Sevgi en güzel şeydir. Birbirimizi sevelim işte, burada bir sevgi gördüğüm için ben şahsen mutluyum. Bunu Hatay gündeme geldiğinde ya oradaki mozaik gerçekten de farklıdır. Bizim de esin kaynağımızdan birisi oluyor. Bunu Mersin’de de yaşatmalıyız. Mersin’de aşağı yukarı bir örneğidir. Bunu da anti parantezle belirteyim: Orada da Hıristiyan ve Musevi arkadaşlarımız var onlarla da iç içeyiz. Sünni’si, Alevi’si, Kürdü, Türkü bir arada yaşıyoruz. Dışarıdaki Mersin’de çok olaylar oluyor gibi şeyler var. Bir arkadaşımızın demin bahsettiği gibi bazı basında öne taşınmak istenen olaylar oluyor. Küçük çocukların yaptığı oyunlar maalesef biraz daha büyütülerek ülkeye lanse ediliyor veya dışarıya lanse ediliyor. Demin müftü hocama da bahsettim. Dedim ki; siz din insanısınız hocam. Benim okuduğum bir şeye göre bizim kutsal kitabımızda diyor ki; barışı isteyenler Tanrıya daha yakın olurlar. Doğru mu dedim. Hocamda aynısını söyleyerek şey yaptı. Bizler burada gördüğüm kadarıyla herkes barışı istediği için buradan ayrılırken o yönüyle de mutlu ayrılacağım. Gerçekten de barış çok önemli, eğer birbirimizi sevmezsek, barışı egemen kılmazsak geleceğimizin karanlık olduğunu düşünüyorum.

Bir de ben bir Alevi inancına sahip bir kişiyim. Arap Alevisi değilim yalnız Anadolu Alevisiyim. Olan bir şeyi yok etmek adına bir çabanın sarf edilmemesi gerektiğine inanıyorum. Maalesef yöneticilerimiz öteden beri bunu daha önceki zamanlarda da inançlarımız doğrultusunda gördük; Osmanlı da görebiliriz. Gördüğümüz kadarıyla Cumhuriyet dönemini de alabiliriz. Biz de kendimizi ezilmişlerin arasında görebiliriz fazlasıyla da görüyoruz. Bir örnek vermek gerekirse; Ben Maraş doğumlu bir Mersinliyim. Sünni inancına bağlı arkadaşlarımız, kardeşlerimiz ki ben burada Sünni, Alevi ayrımı yapmaktan ziyade Sünni demokrat arkadaşlarımızın Alevilerle beraber, Hıristiyanlarla beraber hareket ettiğine inanıyorum. Çünkü bizler et ve kemik gibiyiz. Karşımızda sadece cehalet, cehaletin karşısında durmalıyız. O bakımdan bir çocukluk dönemimden gelen bir şeyi sizlerle paylaşmak istiyorum. Bunu yenmemiz gerekiyor biz Ökkeş amca derdik, Allah rahmet eylesin. Maraş’ta parası var, geliyor köyümüzde çiftçilik yapıyordu. Biz de ev sahibi olarak kendisine hizmet ediyorduk. Bunu her zaman, her atmosferde de söylüyorum. Ökkeş amca namaz kılıyor bir elimde peşkir (peşkir deriz) elimde peşkir yani ibrik o abdestini alırken ben hizmet ediyorum. Annem de yavrum misafirimiz geldi. Ökkeş amcaya bir lokma yedirelim, bir şeyler yedirelim. Fakiriz de, bir şey de yok; davar falan da kesemiyoruz, koyun vesaire... Ya bir şey keselim veya bir tavuk ikram edelim diye düşünüyoruz. O kadar iyi niyetliyiz ki biz size bu tavuğu ikram edeceğiz ama Ökkeş amca isterseniz bu Tavuğu isterseniz siz kesin çünkü sizin inancınıza göre bizim Alevilerin kestiğini yemiyorlar diye fetva veriyorsunuz.

Çok şükür şimdi hocalarımızdan böyle bir fetva işitmiyoruz. Cahil olanlar hariç bu da sevindirici bir taraf, yani toplumu öyle bir gerdiler ki ve biz o tavuğu kestiğimizde şuna şahidim tavuğu kestik, bulgur pilavı yaptık. Üstüne de o tavuğu koyduk Ökkeş amcanın önüne, Ökkeş amca o tavuğu eliyle öteledi, pilavı yedi. O denli bir bağınazlık yaşıyorduk içimizde; yani Sünni kesim, Alevi kesime böyle bakıyordu. İşte yanında durulmaz, yemeği yenilmez, kestiği mundar olur vesaire. Bildiğimiz konular. Biz Aleviler ne yapıyorduk, onu da

yaşadım: Varma Yezidin yanına kokusu siner canına derdik. Bizim ana, babalarımız yani Sünni toplumun tamamını sanki Hz Hüseyin'i şehit etmiş gibi bakardık. Böyle algılandık bizim de bunlardan kurtulmamız gerekiyor. Sünni arkadaşlarımızın böyle olmadığına inanıyorum. Yani bir Yezit düşüncesinde olmadığına inanıyorum. Bunu da Alevi toplumunun hoşgörüsüzlüğü olarak görüyorum ama bunların zaman içerisinde değerli hocalarımızla anlata anlata aşmış bulunacağız.

Bizim görevimiz barışı egemen kılmaktır, var olanı yok etmemektir diyorum. Birazcıkta tahammüllü olacağız. Efendim hoş görüyü, sabrı kendimize rehber edineceğiz. Bunları yaparsak sonumuz daha iyi olur, aydınlık olur diye düşünüyorum. Bir de sayın değerli dostum Medeniyetler Korosu'nu imrenerek izliyoruz. Tarsus ta izledik, Mersin'de izledik. Orada acaba şurada içimizde olsa ne olur bir Alevi. Yani yaradan Alevi ritüelinin bir sema ritüelinin içinde olmasın da yarar var diye düşünüyorum. Naçizane düşüncem bu hoş görü ortamı daha güzel hale getirmek adına efendim çok teşekkür ederim saygılarımı sunuyorum.

Murat Sofuoğlu: Biz de teşekkür ediyoruz. Buyurun Necdet bey.

Necdet Yıldırım: Değerli arkadaşlar ben aranızda olmaktan özellikle mutlu olduğumu söylüyorum. Umarım aranızda olmak sizlere bir güç katacaktır. Şimdi değerli arkadaşların, değerli görüşleri oldu. Kimine katılırız, kimine katılmayız ama onları büyük bir zevkle dinledik. Şimdi mesele şu anlaşılan Türkiye'nin mevcut durumu buradaki insanları ciddi bir biçimde rahatsız ediyor. Bu rahatsızlığı gidermenin ya da bu politikada kusuru olanların kusurlarını daha ileri götürmemeleri adına acaba buradaki insanların düşünceleri onlara katkı sağlar mı diye düşünmek lazım. Bende birçoğunuzun dediği gibi Suriye'de demokrasinin olmadığına inananlardanım. Türkiye'de demokrasi yok ki orada olsun. Ortadoğu'nun hangi ülkesinde demokrasi var ki; Suudi Arabistan da mı var, Katar da mı var, Umman da mı var, Yemen de mi var, Mısır da mı var, Irak ta mı var, Cezayir de mi var hangi ülkede var? Mücadele edeceksek; ömrümüzün yetmediği gibi, Osmanlı Sultanı gibi yeni bir sultanlık formülü kurmak lazım. Şimdi o hayalden vazgeçmek lazım. O zaman bize müdahale edenlere ne diyeceğiz? Ülkemizde demokrasi yok dendiğinde onlar sadece sözde sözel olarak söylüyorlar. Kimseye doğrultmuyorlar, falan filanda vermiyorlar. Biz bas bağıryoruz dış etki ama biz açıktan müdahale ediyoruz. Bununla yetinmiyoruz; dış işleri bakanımız gidiyor, Katar'da onların örgütlerinin liderini seçiyor.

Şimdi bence devlet politikaları, yani dış işleri politikası çıkar üzerine kurulmalı. Sezgi üzerine, aşk üzerine, kin üzerine değil. Bu çıkarlar küresel çıkarlardır, bölgesel çıkarlardır en önemlisi ülkesel çıkarlardır. Bizim burada küresel çıkarımız var mı? Hayır, biz girip alsak da Amerikalılar elimizden alacaklar, oyuncağı elinden alınan çocuğa döneceğiz. Bölgesel çıkarımız var mı burada? Bölgesel bir savaş çıktığında iş adamlarımız burada bas bas bağıryorlar, bizim canımızı okudunuz. Ama bir sürü de Müslüman ölüyor. Şimdi kaldı ki demokrasi getireceğim diyorsun. Demokrat olmayan birini ortadan kaldırıyorsun, getirdiğin ondan bin beter. Üç yaşındaki bir sabiyi kesiyor, teslim olan askerleri yan yana diziyor kurbanda kurban keser gibi tek hepsini boğazlıyor. Şimdi bu mu demokrasi, bu ülkeyi bunlara mı teslim edeceksiniz? Bari hiç olmasa dinime söven Müslüman olsun diye bir tabirimiz var;

oraya gelecek olan bari hiç olmasa demokrat olsun. Bu konuda ben rahatsız olan arkadaşların görüşlerine iştirak ettiğimi söylemek istiyorum.

Bir zamanlar bizim bir milli eğitim bakanımız vardı. Talihsiz bir laf etmişti demişti ki: Şu öğrenciler olmasa bu milli eğitimi o kadar güzel idare edebilirim ki ama öğrenciler var. Öğrenciler olmasa milli eğitim olmaz. Şimdi ülkemizde farklılıklar var. Ben Türk kökenli bir yurttaşım, doğu Anadolu'da doğup ailem Kurtuluş Savaşı'na kadar Osmanlı'nın sancaktarlığını yaptı. Ama etrafımız Kürt bölgesi Kürtlerle birlikte yaşıyoruz. Şimdi ben o arkadaşlarımla sorunlarını göz ardı mı edeceğim, yani ırk kimliğimle mi davranacağım, inanç kimliğimle mi yoksa insan ve demokrat kimliğimle mi? Elbette ki insan ve demokrat kimliğimle davranacağım. Ben hiçbir kimliğimden rahatsız olmadığım gibi ne Alevi kimliğimden ne de Türk kimliğimden hiçbir zaman gururlanmadım, çünkü kimlikler insanların gururlanmasını gerektirecek nitelikler değildir. Ailenizle beraber biyolojik olarak, sosyolojik olarak aldığınız kimliklerdir. Siz geldiğinizde bunlar sizlere yapılandırılıyor ve onlarla yaşıyorsunuz. Değiştirirseniz de zorluk yaşarsınız ama diğer kimliklere de saygılı olmak zorundasınız. Eğer bir arazi parçasını birlikte kullanıyorsanız o arazinin vergilerini birlikte ödeyeceksiniz, birlikte koruyacaksınız ama onların üretiminden de birlikte faydalanacaksınız, birlikte yöneteceksiniz. Şimdi eğer Anadolu'da yaşayan Hıristiyan azınlıklar ya da Aleviler ya da Kürtler hiç birisinin tabii Aleviler kadar bir talihsizliği yok. Tek bir valisi yoksa, tek bir genel müdürü yoksa, tek bir müsteşarı yoksa cumhurbaşkanlığı makamında tek bir danışmanı ya da kadrolu elemanı yoksa din adına hareket eden Diyanet İşleri Başkanlığı'nda yüz bin tane elemandan tek bir tanesi bile Alevi değilse e yani kusura bakmayın ama biz hakkımızı helal etmeyiz dinin emridir kul hakkı helal etmiyorum ben. Sen benim vergimle bana zulüm yapamazsın kardeşim ben eşit yurttaşlık istiyorum bu benim doğal hakkım ben bunu Alevi olarak isterim, sen kendi kimliğine, diğeri Kürt kimliğiyle, diğeri Türk kimliğiyle bu işlemler katkı sağlamalı eğer bir birimizin yaralarını saracak düzeyde birbirimize destek olmazsak bu ülkeyi selamete çıkarma olanağımız yoktur.

Ülke yönetimine geliyorsunuz herkese eşit ve özdeş davranacağım diyorsunuz bizim orda bir laf vardır derler ki hukuk önünde karşınıza gelecek sorunlarda hukuk kördür, sağırdır, dilsizdir; neden tarafsızdır demek istiyor. Sayın başbakan çıkar herhangi bir kimlikle ilgili hoş olmayan bir laf ederse acaba o ülkede yaşayan yurttaşlar o kimlikteki yurttaşlar kendilerini nasıl hissederler elbette ki kötü hissederler. Kendini kötü hisseden bir yurttaş yurttaşlık görevleri konusunda acaba gerçekten istenen olguda düşünebilir mi bence düşünemez. Şimdi değerli arkadaşlar bu sorunların tümü gerçekten bizim birlikte davranmamızla çözülür. Bir gün adamın bostanına bir inek girmiş çok affedersiniz muhtar tutmuş bağlatmış. Bekçiyi de göndermiş sahibini çağırtmış. Sahibi gelmiş benim değil demiyor, benim de değil demiyor. Etrafında dolanıyor be adam kimin bu demiş ne etrafında dolanıyorsun. Ya benim olmasına benim de ama mahallenin çocukları olmasa inek eve gelecekti. Şimdi mesele madem çocuklar o zaman mahallenin çocuklarına bırakılmamalıdır

Kanuni öldüğünde vasiyet etmiş demiş ki öldüğümde elimden birini tabuttan dışarı çıkartın. Niye demişler? Ya Kanuni de bu dünyadan eli boş gitti desinler. Niçin koca Yunus demiş ki yaratani sevdim yaratandan ötürü? Bütün güzellikler insan için. Çünkü insan en şerefli mahlukattır. Şimdi eşref-i mahlukatsa birisi -Sayın müftümüzde burada çok güzel bir

konuşma yaptı teşekkür ederim kendisine; aynı şekilde diğer arkadaşlarda çok güzel konuştular- hangi dinde birinin ölümüne fetva verilir. Eğer fetva veren varsa o din dışıdır ben açıkça söyleyeyim. Ben de teologum hocanın deyimiyle, hukukçuyum ama dinciyim yani biraz uğraşıyoruz. Hiçbir din kötülük tavsiye etmez, hiçbir din adam öldürmeyi tavsiye etmez. Şimdi siz Allah kelamıdır fetva verip adam öldürteceksiniz, ya da öldürenleri destekleyeceksiniz. Size kimse eyvallah demez. Hepinizi aşkı niyazımla selamlarım. Hakikaten Hatay geçmişte olduğu gibi umarım bundan sonra da bütün renkleri ile bir arada ve güzellik içinde taşır. BBP'nin sayın il başkanının izah ettiği gibi Suriye'deki durumu gerçek anlamda örnek almak lazım arkadaşlar. Orayı Aleviler falan yönetmiyor orayı dedikleri gibi herkes yönetiyor. Aleviler orada da azınlıktalar; ama devlet başkanı Alevidir. Alevi olsa da olur olmasa da ama öyle gelmiş öyle gidiyor. Onun için hiç kimse oraya mezhepsel kimlikle bakmasın öyle orada başka bölgesel ve küresel çıkarlar var sizleri saygıyla selamlıyorum

Murat Sofuoğlu: Teşekkür ediyorum. Akşam gazetesinden Şenay Hanım'a geçelim. Bakalım bir gazeteci kimliğiyle neler söyleyecek?

Şenay Yıldız: Burada farklı kesimlerden insanları bir arada görmekten dolayı çok sevindim. En çok dikkatimi çeken şey burada ağırlıklı olarak serzenişin Alevi kısmından gelmesi. Buna da şaşırmadık çünkü Türkiye'nin genelinde de bu böyle galiba. Nusayri Alevi olmak Alevilerin sorunlarına bir katmer daha katıyor; fakat siz Ankara'nın dış politikasına bakarken mezhepçi eleştiri yöneltiyorsunuz burada ki bazı yorumlarda da mezhepçi bazı politikaların ön plana çıktığını görüyorum. Farklı kesimler farklı şeyler söylüyor, mesela şunu çok okuyamadım son dönemde. Hatay'da bu farklı etnik gruplar arasındaki ötekileştirme daha da arttı mı? Bu doğrudan Suriye ile bağlantılı mı? Yoksa başka şey mi? Bunu mesela çok algılayamadım. İnsanlar farklı şeyler söylediler. Hiçbir şey yok her şey güllük gülistanlık diyenler de oldu. O yüzden orada bir kafa karışıklığım var. Bu toplantıda bunu pek okuyamadım açıkçası

Murat Sofuoğlu: Bunu belki bir soru olarak da sorabiliriz.

Şenay Yıldız: Ötekileştirme eğer arttıysa bunun kırılma noktası nedir? Yani Suriye meselesi mi? Yoksa daha önceden mi kaynaklanan bir şey mi? Bir de özellikle Nusayriyle için merak ettiğim Suriye'yle beraber kendinizi rahatsız hissetmeniz Alevilikten mi yoksa Araplıktan mı daha çok kaynaklanıyor? Hangi kimliğiniz bu rahatsızlığı tetikleyen şeydir? Ben bunu çok merak ediyorum. Çok soru soruyorum ben. Bir gazeteciyim; işim de soru sormak. Sizi de anlamaya çalışıyorum.

Murat Sofuoğlu: Tamam onu yerel konuşmacılara sözü verdiğimizde cevaplandıralım. Ben Şener Hoca'ya geçmek istiyorum. Şener Hoca eğitiminin büyük bir kısmını yurtdışında özellikle ABD'de gerçekleştirmiş ülkemizin genç ve geleceğinde önemli olacağını düşündüğümüz bir akademisyeni. Ciddi analitik yorumlar yapar, şimdiden herkesi bilgilendirmiş olayım.

Şener Aktürk: Teşekkürler Murat. Bilmiyorum ne kadar analitik olacak ama bazısı burada toparlayacağımız şeyler olacak. Şimdi ben de aslında çok kimlik sorununu gözlemledim. Sadece Alevi Nusayri, Arap Alevisi kesim arasında değil, aslında Türkiye'de genel olarak

resmi politikalarından kaynaklanan genel bir kamusal alan sorunu var. Kamusal alanda kimliksiz olma sorunu var. O yüzden bir Arap Ortodoks vatandaşımız kendi patrikhanesine belki burada sahip olamıyor. Aşkın Bey kendi Hıristiyanlığını belli edecek isim koyamıyor. Benim ortaokulda lisede Musevi arkadaşlarım vardı; ama Musevi olduklarını hiç bilmedim çünkü Musevi olduklarını belli etmeyecek isimler koymuşlardı. Ermeni Ortodoks arkadaşlarda da böyle durumlar var; ama ben Şemsettin Bey'e katılıyorum.

Geçen turun sonundaki yorumuna tüm kalbimle katılıyorum; çünkü öyle gösteriyor ki bu tarihsel süreç öyleydi işte burada ki tanıklıklar gösteriyor ki çoğunluklar bile aslında parçası olmadığı bir kimliği asimile ediyor. Yani belli bir Sünni İslama Türklüğe asimile olunmuyor. O Sünni Müslüman Türk kendisini aslında devletin şekillendirdiği bir İslam ve Türklüğe asimile oluyor. Türkçe mesela zorla okutuluyor ama Arapça yok ediliyor çok doğru ben de burada başka bir tanıklık ekleyebilirim buna. Ülkeye empoze edilen Türkçe kimin anladığı Türkçedir. 1921 yıllarında kullanılan bir Türkçe yeni bir Türkçe ve daha önce hiç kimsenin konuşmadığı bir Türkçe laik bir içerikle bütün topluma empoze edildi. Yani Sünni Müslüman çoğunluk dinini anladığı şekilde yaşayabiliyor mu? Hayır o da yaşayamıyor o da devletin anladığı şekilde vaaz ettiği şekilde Sünni Müslümanlığı yapmak zorunda kalıyor.

Dolayısıyla ben Heybeliada'yı kapalı tutan zihniyeti de anlayamıyorum. Patriğin ekümenlik statüsünü tanımayan zihniyeti de anlayamıyorum. Mardin'e gitmişim altı ay önce orada öğrendiğim Asuri Süryani patrikhanesini Suriye'ye süren zihniyeti de, Musevilerin, Ortodoksların Ermenilerin kendi isimlerini koymasını, Kürtlerin kendi istedikleri şekilde isimlerini koymasını engelleyen zihniyeti de, Sünni Müslüman hanımın kamusal alanda kendisini ifade etmesini engelleyen zihniyeti de anlayamıyorum. Kamusal alanda selamün aleyküm denmesini imkansız hale getiren zihniyeti de yani kamusal alanı her türlü etnik mezhepsel kimlikten arındırmaya çalışan zihniyeti aynı zihniyet olarak görüyorum. Artık bunu aşmamız lazım.

İnsanoğlunun mezhep kimliği var, cinsiyet kimliği var ve bunlar yokmuş gibi bunları hiçbir şekilde ifade etmeyelim, bu şekilde soyut bir insan olarak ortaya çıkalım ve bunlar yokmuş gibi günlük hayatımızı idame edelim deyince psikolojik sorunlar ortaya çıkıyor. Ben de şimdi ismini vermeyeyim eski milletvekili psikiyatri eğitimi görmüş birisinin anlattığı bir hikayeyi sizinle paylaşayım. Neyse az bir bilgi vermiş olduk. Güneydoğu'da bir yerde de duyduk. Rize de olsun, Hopa'da olsun ilkokul çocuğu yedi yaşında ihtiyacı var, lavaboya tuvalete gitmesi gerekir ama söyleyemiyor. Çünkü o yaşta daha Türkçeyi sökmemiş affedersiniz altına ediyor ve bu psikolojik travma yaratıyor. Bunu anlatan eski vekil bu şekilde pek çok vakayı teşhis ettiğini söyledi. Eminim ki Arapçayla ilgili, Kürtçeyle ilgili de böyle vakalar vardır.

Ben Hatay'ı bu yüzden önemsedim. Bu kimlik meselesi Türkiye'nin genel sorunu. Sadece Kürt sorunu, Zaza sorunu, Gürcü sorunu, Laz sorunu, Arap sorunu aslında böyle demekte yanlış. Arapların devlet politikalarından kaynaklanan, Kürtlerin devlet politikalarından kaynaklanan sorunları var desek daha iyi olur. Yani Arapların, Kürtlerin, Pomakların varlık sorunu değil. Dolayısı ile çok büyük bir kimlik sorunu sözkonusu ve herhalde burada resmi politikayı gevşetmek gerekiyor. Türkiye'nin kamusal alan sorunu ile ilgili yine aynı hikayeler ortaya çıkıyor.

Murat'ta bahsetti ben ortaokulu, liseyi Türkiye'de okudum. İstanbul'da okudum. Liseden sonra Amerika'ya gittim. 11 yıldır ordaydım. Lisans, doktora vesaire orada okudum. Şanslıydım buradaki lisede Ermeni, Musevi, Rum öğrenciler vardı. Türkiye'de çok az lisede var. Hatay istisnai bir durum ama İstanbul'da da birkaç yerde vardı. Yozgat'ta, Konya'da bulamazsınız artık. Böyle arkadaşlarım olsa da hiçbir zaman mesela Şabat'ı öğrenemedim. Şikago'ya gittim birinci yıl arkadaşım dedi ki ya sen bu asansöre benim için basar mısın? Neden? Çünkü cumartesi oldu dedi ve ateş çıkaran bir hareket yapmamam lazım. Arkadaşım Musevi, çoğu aslında Musevi zaten Amerika'daki o çevrede okuyan arkadaşlarımız siyaset vesaire gerekçesiyle bulunuyorlar. Tamam dedim böyle bir şey varmış. Yedi yıl okudum orada ki arkadaşlardan hiç öğrenmedim; çünkü hiçbir zaman Musevi kimliğini kamusal alanda göremedim. Şikago'ya gittim ve birinci yıl Musevilerin cumartesi günü ateş yakmamak zorunda oldukları için asansöre basamayacağını öğrendim ve ben basıyorum. Pasta geldi, imzalar mısın dedi. Ama burada ateşte çıkmıyor dedim. Olsun onu da at dedi. Yani bir imza sahteciliğim de vardır. Cumartesi günü imza da atamıyorlar pastayı almak için yataktaneden.

Şimdi bunu da söylemek istiyorum. Bu arkadaşlar Türkiye'de yok muydu? Var ama biz bu pratiği göremiyoruz. Çünkü kamusal alanda kimsenin dini yok, mezhebi yok, renksiz, tatsız bir kimliği benimsemiş zorundasınız. O zaman da psikolojik sorunlar ortaya çıkıyor diye düşünüyorum. Şimdi neyse Sünni İslamla ilgili çok fazla bir şey söylemeyeyim ama yani ben açıkçası devletin kendine bir grubu tehdit olarak gördüğü bir grup varsa sonuçta bu muhtemelen toplumun ezici çoğunluğunu oluşturan Sünni İslam topluluğudur. o yüzden devletin bu din konusunda ki baskıları birinci aşama da dinin yaşamamasına yöneliktir diye düşünüyorum. Ben bunu gözlemledim; ama bu tehlikeli olarak da çok şiddetli bir şekilde bu ülkede bin yıllık, iki bin yıllık bir Hıristiyanlığı, Museviliği engellediği yönüyle de çok açık yani bu örneklerden.

Osmanlı hoşgörüsü ile ilgili bir şey söyleyeyim. Sorun bu, ben bunu bu şekilde tespit ediyorum. Bilmiyorum katılan var mıdır? Osmanlı hoşgörülüydü nispeten diyelim. Yine Yavuz döneminden önce de bakarsak her grup için öyle değil -yani burada onu söylemek doğru değil; ama bir dakikalığına bu Alevi Şii boyutunun bırakalım- ama diyelim ki Musevi dediğimiz zaman, Ermeni dediğimiz zaman, Rum Ortodoks dediğimiz zaman bir hoşgörü var. Gerçekten ben Osmanlı kimliğinin Ortodoks, Musevi, Ermeni olmadan düşünemiyorum. O yüzden yeni Osmanlılık bana çok saçma geliyor; çünkü Musevi yok, Ermeni yok Rum yok, Ortodoks yok sadece Osmanlının dört ana milletinden bir tane Müslüman milleti kalmış. Şimdi nasıl olacak?

Fatih Sultan Mehmet **bir yanına .... öbür yanına Moşe Kapsoliyi almış Ermeni Patriğinin adını unuttum ....** Yani bunları almış bu dört milletin üzerine yükselen bir devlet olarak Osmanlı hoş görülüydü. Ama maalesef 80 yıl için aynı şeyi söyleyemem. Yani Osmanlı hoşgörülüydü deyip son yüz yılı affettirmek mümkün değil ve biz o son yüz yılın vatandaşlarıyız. Bu devlet üzerinde hakkımız var, onun anayasasını değiştirme hakkımız var. Varlık vergisi olmuş, mübadele olmuş, yani say bitmez. Şimdi hepsini saymayayım ama bunlar büyükleri bunlar. Bu coğrafya da aşağı yukarı bu dört milletten biri kalmış onlara da daha önce hiç olmayan hiç olmadığı şekliyle bir anlayışı benimseyin denmiş. O yüzden bu

sorun daha derin ve bunun aşılması için devletin daha da geriye çekilmesi lazım. Katı bir ulusalcılığın ve dışlayıcı bir laikliğin yumuşaması liberalleşmesi lazım.

Şimdi o yüzden -ilk konuşmacı ve gerçekten isimlerini de yazmıştım buraya- Ahmet Hamdi Ayhan Bey kesinlikle katıldığım bir şey söyledi. Hatay'ın potansiyeli aslında Türkiye'ye çok geç katılmasıdır çünkü o ilk yirmi yılın süreçlerini yaşamamıştır. O yılları yaşamadığı için de ülkenin geri kalanında -yani herhangi başka bir şehir seçebilirsiniz- örneğin Erzurum, Çankırı, Afyon'da, Kütahya'da olmayan bir Ermeni cemaati, Rum cemaati var. Yani o yirmi yılı yaşamamış olması aslında Hatay'a bir eleştirel zeka, potansiyel bir şans veriyor bir anlamda diyebiliriz. Belki Osmanlı'dan bize kalan en bozulmamış -yani tabii bir de arada kalmış başka süreç var- tek parça Hatay'dır. Yani sonuçta bir Batı Anadolu'yu düşündüğümüz zaman ulus devletin inşa süresi yoğun bir şekilde orada yaşanmış. Burada o şekilde yaşanmadı. Biraz yaşanmadığını gördüm.

Şimdi ben kendi kuralımı ihmal etmeyeyim bunu Murat'a da söyledim. Geçen Haziran'da da işte Kürt meselesindeki bir konuşma için beni çağırmıştı. Ben konuşmalarımı Kürt çözümü başlığı ile yaptım. Yani başka türlü yapamıyorum. Çünkü iki yıl oldu her halde ben Türkiye'ye döneli. Televizyonu açıyorum, gazeteyi açıyorum vesaire tartışmalar, problemler listeleniyor. İşte bu da oldu, Dersim oldu, gerçekten kötü şeyler var. Çoğunluk için de var azınlık için de var. O yüzden herkes bir anlamda mağdur bazıları daha fazla mağdur. Amerika'da böyle bir tartışma platformu olsa televizyon olsun gazete olsun, moderatör ilk on beş dakikadan sonra der ki "bunlar gerçekten çok acı şeyler. Peki ne yapalım?" Çünkü çözüm odaklı bir diyalog kültürü var sonunda. Peki sizin çözüm öneriniz nedir, ne yapalım bunu burada tartıştık. Bunlar kötü şeyler şimdi tabii ve bizim neler yapabilirizi konuşmamız lazım. Zaten bu gibi platformlarda biraz aşağıdan yukarıdan gelecek o tekliflerle neler yapabileceğimiz ortaya çıkacaktır.

Belki de genel prensip her halde makul ve mümkün çözümlerin düşünülmesi gerektiğini söylemek isterim. Siyaseten mümkün olmayan bir çözüm mesela ütopyik çözümleri hedeflemek pek de yararlı olmasa gerek ve söylemden çok uygulanabilirliği hedeflemek lazım. Bunu da birisi -ismini yazmıştım; çok ta güzel bir konuşmaydı- Lümeys hanım söyledi. Yeni bir anayasa yapımından bahsetti. Anayasa evet. Bu hakların, insanların etnik, mezhepsel ve dini etnik kimlikleri, işte kadın olarak vesaire, ilgili bütün haklarını teminat altına alan bir kontrat olması lazım. Söylem değil kardeşlik söylemi güzel ama amiyane tabirle laf olarak kalabilir. Çünkü kardeşlik söyleminin bir bağlayıcılığı yok. Artı yine kötü bir örnek vereyim kardeş kavgalarını biliyoruz, biyolojik kardeş olan insanların birbirlerine nasıl davrandıklarını biliyoruz. Bizim başarma örneğini vereyim; birisiyle evleniyorsunuz, elbette ki bütün hayat boyunca aşkla yaşayacağınızı hayatınızı beraber geçireceğinizi düşünerek evleniyorsunuz. Ama Amerika'da evlenenlerin % 50'si boşanıyor; fakat elinde kontrat var, medeni hukuk var. Boşananların hakları, kocanın hakları, eşinin hakkı, çocukların hakkı hepsi belli.

Kardeşlik söylemi güzel ama kardeşlik tek başına eşitlik ve adaleti sağlasa dinde de laik hukukta da kardeşlik ile ilgili yasalar olmazdı. Ama var. Demek ki sadece o duygu yetmiyor. Bir yasal kontrat dediğimiz kontrata dayalı bir belge olmalı. O da güçlü bir anayasa. Güçlü bir anayasada bütün insan haklarını teminat altına alan koşullar vardır. Hangi koşullarda bir

insanın evine erişilebilir; çok az koşul da aramak gibi bu tür şeylerin olması lazım. Hangi koşullar da bir insanın telefonu dinlenebilir, hangi koşullar da bir insan işten atılabilir bunların belli olması lazım. Dini, mezhepsel, vesaire sebeplerle kesinlikle olmaması gerekir. Ayrımcılığa girer. Yani bir insan Alevi olduğu için veya Sünni olduğu için, başı kapalı olduğu için, dindar bir Musevi olduğu için veya sakallı olduğu için veya dinsiz olduğu için işten atılamaz. Bunların hepsinin anayasa da açıkça yazılması lazım ve anayasa mahkemesinin güvencesi altına alınması lazım gerekiyor. Sünni olsun, Arap Alevi'si olsun, Rum Ortodoks olsun, ateist olsun fark etmez. Şimdi ateistlikte bir kimliktir, inansın inanmasın herkesin temel haklarını ve eğer varsa farklarını da, dinini de, dilini de, ifade etme haklarını garanti altına alan bir mukavele olsun anayasa. Siyasi toplum mukaveleye dayanır. Biraz belki Amerikancı biraz İngiliz bir sonuç oldu. Ama o mukavele ele alınmadan da maalesef söylemle beş yüz sene önce şöyle yaptık demekle olmuyor. Ne güzel İspanya bütün Müslümanlarını öldürürken biz Yahudileri kabul etmişiz. Ama aradan geçen zamandaki değişimlere de bakmamız lazım. Modern, demokrat, laik bir toplum da bu ancak bir anayasada görülür. Ben bu konuda umudumu biraz da bu Murat'ın, Süreç Analiz'in organize ettiği sivil toplum faaliyetleri sayesinde, sizin sayenizde, talepleriniz sayesinde, sizin taleplerinizin anayasaya girmesi bir birliktelik sağlayabileceğimizi düşünüyorum. Çözüm olarak da ancak onu görüyorum. Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Çok sağolun. Teşekkür ediyoruz Şener'e. Buyurun Kaan bey.

Kaan Dilek: Öncelikle Süreç Analiz ekibine çok teşekkür ederim ve tebrik etmek isterim. Ben kısa konuşacağım. Birkaç tespitim var. Bundan birkaç ay önce de Hatay'daydım. Bu alanda biz de çalıştık. Farklı etnik ve dini kimliklerin algılarıyla ilgili bir çalışma yapmıştım. Ben daha önce iki defa bulundum burada. Şimdi toplumsal kesimlerin tutumlarının ve yaklaşımlarının daha netleştiğini görmeye başladım. Yani toplumun farklı kesimleri tek bir çerçevede ve sınırlar içerisinde kalmışlar ve bu sınırlar içerisinde radikalleşmişler. İkinci olarak bugünkü tartışmalardan biri ve en önemlisi Hatay'ın tüm toplumsal yapısının Suriye krizinden doğrudan ve dolaylı olarak etkilendiğini görüyorum. Bir kaygım var. Bu tartışmada öne çıkan bir kaygı. İnşallah öyle değildir. Bütün bu tartışmalara rağmen bu ortak birlikte yaşama kültürü, hoşgörü sözleri sözde mi bir hoşgörü mü diye ben bir endişeye kapılmadım. Sorunlar da çözüm arayışı için müzakerenin ve diyalogun tercih edilmesi önemliydi ve bu bence ümit vaat ediyor birçok sorunların çözümü için diye düşünüyorum. Kısaca bunları belirtmek istiyorum. Teşekkürler.

Murat Sofuoğlu: Teşekkürler. Ali bey'e geçmek istiyorum.

Ali Yaman: Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Rica ederim.

Ali Yaman: Şimdi biraz rahatsız olduğum için belki bazı noktaları şey yapabilirim; ama genel olarak özetlemeye çalışacağım. Şimdi ben bugün daha doğrusu ayrımcılıkla mücadeleyi ibadet olarak görüyorum. Yani ayrımcılıkla mücadele etmemiz gerekiyor. Dolayısıyla bu fazlasıyla burada yapılmış görünüyor. Önce bunu vurgulamak isterim. Çünkü dikkat ederseniz siyasilerin kullandıkları dil çok ayrımcı bir dil kullanıyorlar. Bu ister istemez o siyasi grup

mensubiyetlerini besliyor ve bu sefer biz onu sanki normalmiş gibi birbirimize karşı kullanmaya başlıyoruz. Özellikle de ben siyaset tarihinde çalışan bir kişi olarak tarihsel sürece baktığım zaman bu ayrımcılığın vardığı noktayı insanlara yaşattığı acıları da gördüğüm zaman o zaman tabii insan hani bu nasıl bunun önüne nasıl geçebilirim diyor bir defa düşünüyor. Bunun yapılması lazım. Hatay'ın sorunları Türkiye'nin sorunlarından bağımsız değil bana göre. Yani ben Türkiye'nin eğer sorunlarına çözüm üretildiği zaman inanıyorum özelinde bu sorunların çözümüne de bir fayda sağlayacaktır. Mesela bir siyasi parti ayrımcılık yapmamalı şu ülkede. A, B, C hiç fark etmez, çıkıp da her hangi bir kesimi ötekileştiren bir konuşma yapmamalı. İşte bunu yaptığı sürece ve yapabildiği sürece ne yazık ki bizim sorunlarımız çözülemeyecektir. Akademisyen ve başka meslekteki insanlar da buna tepki göstermelidir. Üniversitedeki derslerim de ilk siyasi derslerinde tüm öğrencilere şunu söylüyorum. Din, dil, ırk ayrımı yaparsan kusura bakma benden bir şey beklemeyin bununla benim yanıma gelme. Çünkü bir defe karşıdakini insan olarak göreceksin ondan sonra artık zaten sorunun büyük bir şekilde aşıldığını göreceksin. Ama kategorize etmeye başladığın anda bunun sonu gelmiyor. Buyurun bunu sen yapıyorsun, yarın bu senin üzerine de yapıyorlar. Yani onun için eğer biz zihniyet olarak bu dönüşümü sağlayamazsak Türkiye'de bunun Hatay üzerinden gerçekleştirmek zordur.

Şimdi burada geçmişteki pek çok sorun dile getirildi; yani bir defa somut sorunların üzerinden gidilmesi gerekir. Kardeşiz hiçbir sorunumuz yok gibi konuşmalar açıkçası bana fazla bir şey vermiyor. Sorunlarımızın çözümü anlamında bir şey vermiyor; orada kilitlenip kalıyoruz. İşte hepimiz kardeşiz, birbirimizi seviyoruz, dini cemaatler arasında sorun yok. O zaman sorun ne? Niye biz burada toplanıyor veya niye televizyon programlarında saatlerce tartışma programlarında bunlar konuşuluyor? Demek ki sorun var ve bu sorunları tek tek alt alta dizmek ve nasıl çözerim deyip kafa yormak gerekiyor. Çözene kadar uğraşmak gerekiyor. Zaten belli kesimlerin istediği de budur; yani tam kardeşiz Sorunu çözmek. Şunu söyleyeyim, bu sorunları çözmediğimiz sürece bu daha sonra yine karşınıza gelir. Bakın Arapçayla ilgili meseleyi söylüyorsunuz. Bu çocuk üç gün sonra unuttur diyemezsiniz. Hayır altmış yıl önce yine konuşuluyordu; kırk yıl sonra yine konuşulur konuşuyoruz. Yine çözemiyoruz, işte meclise geliyor falan ne olacağı da belli değil. Tamamıyla netice belli değil.

Dolayısıyla sorunları ertelemekle bir yere gidemiyoruz. Onun için iyi niyetli bir şekilde bu sorunları konuşmalı ve bir takım kötü niyetli sorunlar çıkarmamalıyız. Ben her türlü şeyi dinleyebilirim. Hiç bundan da sıkıntı duymuyorum ve her türlü şeyi dinledikten sonra onlarla ilgili de konuşabilirim. Bunda bir gariplik yok. Ama ben mesela bir şey anlıyorum ve bunu kendime yönelik bir saldırı olduğunu anlıyor, hemen savunmaya geçiyorum. Onun için sorunlarımız yok çözeriz, hallederiz deyip gitmekten ziyade somut sorunlar üzerinden çözümler üretmeli ve yola bu şekilde devam edilmeli. Bakın Kürt meselesi olduğu yerde duruyor. Alevi meselesi olduğu yerde duruyor. Herkes acı çekiyor, herkes acı çekiyor diye bu sorunları çözemiyoruz. Kürde ayrı, Alevi'ye ayrı, Nusayri'ye ayrı, Süryani'ye ayrı, Hıristiyan'a ayrı çözüm üretilmesine de karşıyım. Bu tür yamalarla da bir yere varamıyoruz.

Genel insan haklarının, inanç özgürlüğünün dünyadaki standartları bellidir. Buna göre hakları ya verirsin ya da vermezsin başka bir seçenek yok. Bu esasları korursan Nusayri'de kendi çözümünü bulur, Sünni de bulur, Alevi'de bulur ve bu iş biter. Ama biz kalkıyoruz bu parça,

şu parça üzerinden sorunları büyütüyoruz ve erteliyoruz. Bu şekilde olmaz. Genel insan hakları dediğimiz çözümler üretilmeli. Burada da iş siyasilere düşüyor. Bakın bu ülkede hiçbir siyasi kalkıp ayrımcı bir dille konuşmamalı. Konuştuğunda da ona haddi bildirilmelidir. Yani bu toplum tarafından. Bu yapılabilir mi? Hayır hepimiz kuzu gibi dinliyoruz. Yani çıkıyor vatandaş herhangi bir kesimle ilgili olarak ağır olumsuz şeyler söylüyor yıllardır, on yıllardır. Ama ben de bunu dinliyorum, ama bir şey yapamıyorum.

Eğer bu zihniyet değişmezse, yani Amerika'dan örnekler verildi, genelde işte bakın orada öyle görünüyor ama benim ülkemde nasıl görüyor. Cemevi ile ilgili bir önerge verildiği zaman eller kalkıyor iniyor ve bu iş bitiyor. Bu şekilde nereye varacaksın. Yani herhangi bir hak verilmesi, sadece cemevi meselesi değil, herhangi bir hakkın teslimi konusunda bilek güreşi bu ülkede çalışıyor. Oy gücü çalışıyor. O zaman tabii bir yere varamıyoruz ve tekrar söylüyorum herhangi bir çözüm üretirken de genel bugün insanlığın geldiği bilgi üzerinden gitmek lazım. İnsan hakları evrensel beyanname var. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi var. Bunları yeniden yazmamıza gerek yok, hazır yazılmış ve bu zamana kadar oturmuş yapılar bunlar. Biz bunları esas alırsak çözeriz; ama işimize gelmiyor ve işimize gelmedikçe çözemiyoruz.

Hatay sorunları da bunun içindedir. Suriye boyutuna gelince şimdi burada şuna bakmamız lazım. Doğru mu oldu yanlış mı oldu? Bu bize ne getirdi ne götürdü? Maalesef bizim hükümetimiz de bunu gördü ki Suriye konusuna girişi sıkıntılıydı ve bugün itibari ile Suriye konusunda çözüm üretme mekanizmaları Türkiye'nin elinden alınmıştır. Suriye konusu Türkiye'nin de oluşturduğu muhalefetin reddedilmesi ile daha başka güç odaklarına kaymıştır. Bu da açıkça bize şunu göstermeli ki maalesef burada hata yaptık düzgün politikalar uygulayamadık. Mültecilere yardım edilmesi her türlü şekilde yapılmalı. Buna hiçbir Türk vatandaşı karşı çıkmaz; ama bunun dışında iç işlerine müdahale gibi yorumlanabilecek, ki öyle şeyler oldu, uluslararası hukuk açısından böyle davranışlardan kesinlikle kaçınmak gerekir. Çünkü bunu bugün sen yaparsın yarın bu senin üzerinde uygulanır ki öyle örnekler de var. Dolayısıyla yani ne zaman, nerede, ne yapacağım bunu kestirmemiz gerekiyor.

Burada bugün Hatay'la ilgili sorun -mesela bugün Hatay'ın sorunu sınırlar kontrol altına alınmak suretiyle- çözülmüş gözüküyor; ama bakın Urfa'ya kayıyor başka alanlara kayıyor sirayet ediyor. Bence doğru bir harekettir hükümetin yaptığı. Burada en azından Hatay bağlamında Hatay'ın özel konumu nedeniyle biraz daha korunma ihtiyacı hissedildi. Eğer bu gidiş çıkışlar Hatay üzerinden yürütülseydi sıkıntı yaratacak gözüküyor. Ama sonuç ortada. Hükümetin buradaki politikasının biraz daha realist bir yapı içerisine girmekte olduğunu görüyoruz. Başka da çare gözüküyor. Ben buradan durumu böyle görüyorum. Ben özet olarak bunları söylemek istiyorum. Yani Türkiye'nin çözümlerinin arasında ben bir fark görmüyorum. Dediğim gibi genel çözümler üzerinden gidilmesi gerekiyor, her hangi bir gruba özel çözüm üretmemek gerekir. Çalıştay yapayım falan gibi meselelerle sonuç alamadığımızı gördük. Çalıştaylar yapıldı, bunlara katıldık, dile getirdik. Ama sorun tırmanıyor. Yani siyasilere iki dudağı arasında tamamen. İşte Arif Sağ'ın sırtını sıvazlıyor sayın başbakan. Çözeceğiz diyor; ama sonuç maalesef sıfıra sıfır elde var sıfır. O zaman ben tabii 2012 Türkiye Cumhuriyeti'nin yurttaşı olarak etnik dinsel veya azınlıklar gibi başka nedenlerden kaynaklanan mezhepçi, ayrımcı politikaların olduğu böyle bir ülkede yaşamak istemiyorum.

Benim yaşamak istediğim ülke bütün insanlara eşit, bütün gruplara eşit yaklaşan, onları anlayan, sorunlarını çözen bir devlettir. Umarım böyle bir hedefe ulaşırız. Sizlere teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Bende size teşekkür ederim Hocam. Veysel Hocam.

Veysel Ayhan: Başta Murat beye teşekkür ederim

Murat Sofuoğlu: Ben size teşekkür ederim; çünkü kaç saat Ankara'dan kara yoluyla buraya kadar geldiniz. Gözlerinizin kızardığını görmüşsünüzdür. Kaan hocamızı da Çetiner'i de buraya getirdi sağ salım. O yüzden ben size teşekkür ediyorum.

Veysel Ayhan: Hatay'a sürekli gidip geliyorum, buradan Suriye'ye gidiyorum. Lübnan'a gidiyorum. Dolayısı ile sürekli Hatay'dan geçtiğim için Hatay her zaman gelip kaldığım köprü seçtiğim bir yerdi. Tabi çok şeye tanık oldum. İlişkilerin özellikle iyi olduğu dönemlerde Suriye halkı tüm Hataylılarla aynıydı. Özellikle Suriye meselesi üzerinden gitmek istiyorum. Benim şu an gördüğüm nokta ciddi bir şekilde Hatay halkı arasında bir ayrışma var, bir çözülme var, bir radikalleşme var, buradaki radikalleşme, ciddi bir çatışma unsuru içinde ve maalesef bunun uzak olmadığı görebiliyorum. Tabi ki bu bir tespittir, tespitte hata olabilir. Bunu da belirtmekte fayda olabilir. Gerçekten Hataylılar arasında bir sorun olduğu, bir ayrışma olduğu ve bu ayrışmanın derinleştiğini ve bu derinleşmenin bir çatışmaya doğru gittiğini ve herkesin saflaşmaya başladığını görmekteyiz. Hatta şu dikkatimi çekti. Otururken bile baktım. Bu taraftakiler farklı tek ben hariç. Bu taraftakiler farklı.

Katılımcı: Yapmayın ya...

Veysel Ayhan: Ben önceki açıklamalardan böyle anladım. Bu benim tespitim, tespitte hata olabilir. Yani ben zaten dediğim gibi...

Katılımcı: Şöyle bir şey oldu yer değişimi oldu, tesadüfen oldu.

Veysel Ayhan: Orası önemli değil, önemli olan konuşmalarımıza baktığımız vakit anlaşılıyor. İlginç nokta bazı kesimlerin öz eleştiri yapmak yerine kendi sorunlarını dile getirdiğini gördüm. Bir akademisyen olarak burada gördüklerimi anlatıyorum. Burada kamusal alandan bahsedildi. Kamusal alandan, temsiliyetten bahsediliyor; ama burada kamusal alandan ziyade ben insanların toplumsal alanda kendisini temsil edemediği görülüyor. Çünkü ciddi sorunların başında kamusal alanda insanların kendisini özgürce ifade edebilme yeteneğine sahip olamamasıdır ve bunu ifade ederken de kesinlikle karşı tarafı yok edip veya yok sayıcı davranmasıdır. Kamusal alanda, toplumsal alanda, sokakta herhangi bir toplantıda herhangi bir yerde herkes özgürce düşüncesini, düşündüğünü söyleyebilme özgürlüğüne sahip midir? Öyleyse kullanılan dil çok önemli. Bazı dillere, kullanılan dillere baktığımız vakit daha uygar daha öz güvenilir daha çok denetim sahibi olmaktan bahsediliyor. Devlete karşı suç işlememe, devlete karşı ihanette bulunmama, devlete karşı sorumlu davranma vesaire gibi söylemler duyuyorum. Bu iki ay öncesinde yoktu, üç ay öncesinde yoktu, iki yıl öncesinde de yoktu ve dolayısıyla bu söylem mevcut karışıklığın temel göstergeleri arasında yer alıyor.

Görünen o ki siyasal süreçle ilgili bir pozisyon alma durumu var. Yani siyasal partilerin almış olduğu pozisyonlar insanları ciddi şekilde etkilemiştir. Yani Ankara'daki siyasi atmosfer burayı çok etkilemiş ve insanların da bölünmesine sebep olacak bir noktaya taşımıştır sorunu. Ben buranın köylerini de ziyaret ettim. Hiçbir siyasal partiye üye olmayan insanlarla da görüştüm. Çaylarını içtim, evlerini ziyaret ettim. Benim onlarda gördüğüm durum bir Hatay kimliğiydi. Şimdi burada kırk yıl yaşamak bir Hataylı olmak anlamını taşıyor; çünkü bizim bahsetmiş olduğumuz yüzyıllardır oluşan bir kimlikten bahsediyoruz. Bu kimlik öyle otuz kırk yılda oluşabilecek bir kimlik değildir. Bunun daha fazla süre içerisinde ve farklı kimlikleri içselleştirmekle oluşabileceği ortada. Temel sorun hoşgörü kavramı değil içselleştirme. Eğer siz karşı tarafı içselleştirmişseniz artık sorun bitmiş olacak. Bir gün hoşgörü göstermeyebilirsiniz, saygı da göstermeyebilirsiniz; ama içselleştirdiğiniz bir topluluğu kabul edersiniz ve kendiniz gibi görmeye başlarsınız. Temel noktalardan bir tanesi içselleştirme, ama şu sorun var, ayrı yaşıyorsunuz. Ortak kimliğe sahibiz diyorsunuz; ama ortak kimliğe sahip değilsiniz. Çünkü herkes kendi mahallesinde yaşıyor. Çok azınız ekonomik nedenlerden, kronik nedenlerden birlikte yaşıyorsunuz; ama genel itibariyle baktığımız vakit ayrı yaşıyorsunuz. Gençlerimiz ayrı bir kültürden, siz ayrı bir kültürde yaşıyorsunuz ve bu neye yol açıyor. Ortak bir paydaya sahip değilsiniz, ben bunu görüyorum.

Herkes tarihi farklı okuyor aslında. Ortak bir tarihimiz var diyorsunuz; ama ortak bir tarih yok. Çünkü herkes tarihi farklı okumuş, sizin tek ortak noktanız bu bölgede yaşıyor olmanızdır. Herkesin kendi mahallesinde yaşamaya çalıştığı bunun göstergesi diye düşünüyorum. Yani dediğimiz özellikle farklı grupların temsiliyeti konusunda çok ciddi problemler var. Özellikle idari alanda temsiliyet, bürokratik alanda temsiliyet, işte kamu alanda temsiliyet sorun yaratıyor ve bu sorun bir taraftan sorun olarak algılanıyor da diğer taraftan algılanmıyor. Bu sorunun aşılabilmesinde genel aktörlerin ciddi bir şekilde çaba sarf etmesi gerekiyor. Dolayısıyla birlikte yaşamının temel aktörü temsiliyet konusunda adalet ve eşitlik olmalıdır. Eğer bir kesim temsiliyet konusunda sorun yaşıyorsa; işte sağlıkta olsun, eğitimde olsun, yerel yönetimler de olsun, kamu yönetimlerinde olsun, vesairesinde demek bir sorun vardır ve bunun aşılabilmesi içinde tüm kesimlerin çaba sarf etmesi gerekiyor. Bu noktada sorunların aşılması gerekiyor.

Tabi ki Suriye meselesi önemli bir sorun bunu tartışmaya gerek yok. Zaten bölgemizi etkilemesi beklenen bir durumdu ve etkilememesi ciddi bir sorun olurdu. Çünkü dediğimiz gibi ayrı bir dava var, ayrı bir siyasallaşma var, ayrı bir tarih okuması var, ayrı bir kültür var. Bence Suriye meselesi bizi etkileyecek; çünkü herkesin Suriye'yi farklı okuması var. Ama kesinlikle bizim Suriye'ye bakışımız farklı. Biz şunu çok iyi biliyoruz ki Türkiye 1991'den bu yana Irak'a müdahale ediyor. Bunu da ortaya koymak ve tartışmak gerekiyor. Bunun tartışılmaması çok normal durmuyor, insanların bunu özgürce tartışması gerekiyor. İnsanlar Müslüman Kardeşler'i de destekliyor. Bunu tartışmamak çok ciddi bir sorun.

Murat Sofuoğlu: Süremiz azalıyor

Veysel Ayhan: Son bir şey söyleyeyim. Aşılabilir mi bu sorunlar? Bence aşılabilir. Eğer farklılıkları içselleştirirsek sorun aşılır. Nusayri nedir ben bilmiyorum çünkü gizli bir topluluk. Ama iç içe yaşıyoruz. Bunu bilmeniz gerekiyor, yani bunu bilmeniz gerekiyor.

Birbirinizi tanımlamanız gerekir, birbirinizi tanımlarken atölye çalışmaları yapmak ve birbirinizi eğitmek gerekiyor. Herkes kendi mahallesini, herkes kendi bölgesini eğitse çok iyi olurdu. Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Biz de teşekkür ediyoruz...Gamze Hoca...

Gamze Kona: Hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum bizi konuk ettiniz teşekkür ederim. Şimdi iki katmanlı değerlendirmeye çalışacağım, çünkü hepinizi büyük bir dikkatle dinledim. Sadece hep kendimizin yarattığı sorunları başkasının yarattığı gibi gösterip suçlamayı başkasına yönlendirdik. Her zaman olan şey. Bütün toplantılarda oluyor. Kimimiz sorunu ulus devlet kalıbını dikte etmeye çalışan bir yapı ve bu nedenle de kimlikleri baskı altında kalan kimliklerini rahatça yaşayamayan insanları yaratan bir zemin olarak tanımladı. Kimi bunda Kemalizmin, tek partinin ciddi anlamda olumsuz yönde katkısı olduğunu söyledi. Bir diğer kesim politikacıların dilinin çok keskin olduğunu ve asıl ötekileştirmenin politikacılardan başladığını söyledi. Ben bu iki kanadın da kendimize, mevcut yaşadığı topluluğa yaptığı verdiği zarardan çok daha fazla zarar verdiğini düşünüyorum. Bir kere bunu baştan belirtmek isterim.

Biz egolarımızla yaşıyoruz, biz menfaatlerimizi realize etmeye çalışıyoruz. Kimlikler de bunun için bir araç. Biz kimliklerimizi bir araç olarak kullanıyoruz. Kendimizi bir yerde konumlarken kendimizi başkalarının yanında tanımlarken kendimizi bir yere tanımlarken kimlikler bizim için öncelikli roller. Mesela LinkedIn denen şey çıkmış girin bakın lütfen oraya. Bütün emekli vatandaşlar halen emekli olurken taşıdıkları kimlikleri terk etmemişler. Bizim Ortadoğu topluluğu için çok önemli bir yere ait. Velilere sorarsanız çocuklarını ki bu da çocuk üzerinden kimlik oluşturmazdır. Çünkü o da enteresan bir örnektir. Velilere sorarsanız çocuğun nasıl okulda falan der. Ben çocuğumu zeka testine tuttum üstün zekalı benim çocuğum der. Çocuk üzerinden bir kimlik edinmedir bu da. Yani başkalarına göre baskılama ya da başkaları karşısında çocuğu evladı üzerinden baskılama, başkaları karşısında baskılama. Bu bir araç bütün kimlikler bu aracı kullanıyor.

Şimdi Şiiizm de böyle. Yahudilikte Hıristiyanlıkta Sünnilikte böyle. Başka açıklamaları var. Sona da yaklaşıyoruz, fazla vakit almayacağım. Sizin anlatımlarından benim dikkatimi çeken edindiğim izlenimlerimi size aktarmak isterim. Kimlikler insanlar bu kadar bencil oldukça kimlikler de çok hoyrat oluyor. Konuşma içerisinde benim hakikaten yanıma alıp götüreceğim çok güzel bir örnekti uzun çarşı ile ilgili verilen örnek. Bütün dükkanlar kötüdür, bütün satılan mallar kötüdür, benim dükkanımın sattığı mal en iyidir örneği. O mal da kimliktir işte. İnsanların hemen hepsi kendi kimliğinin bir diğerinden iyi olduğunu farklı olduğunu başka olduğunu düşünüyor. Bunu neyle açıklarsanız açıklayın, ama çok şekillerde açıklanabilir, ama bu iş böyle.

Hal böyle iken yani kimlikler senin kimliğim benim kimliğim senin aidiyetin benim aidiyetim derken ne oluyor işte burada aslında politik söylem burada ortaya çıkıyor. Ulus devletin hani her şeye hakim olan görüntüsü bunu daha da teşvik edici oluyor. Evet; sesler daha fazla yükseliyor bu tarafa karşı; çünkü baskın olan kendinden benim karşı tarafa tahakküm kurmaya çalışıyor. Yine burada araç kimlik. Bizim birlikte katıldığımız dokuzuncu toplantı bu Hatay toplantısı. Ben Ali Yaman hocaya çok katılıyorum; yani burada biz, bu toplantıyı

kastetmiyorum genel bir şey söylüyorum, kimsenin hükümlerini göstermesini istemiyoruz. Hedef ve amacımızda o değilmiş gibi görünüyoruz, muş gibi yapıyoruz. Bu toplantının başlığı bile bir sorun olduğunu gösteriyor. Ortak Yarın & Hatay. Demek ki yarının ortak olmaması gibi bir endişemiz var ki toplantının adını Ortak Yarın & Hatay koymuşuz.

İkincisi katılımcılara baktığımız da o kadar fazla sivil toplum örgütüne mensup kişiler var ki... Bu arada sivil toplum da bir aidiyet, bir mensubiyettir, Neden böyle bir şeye ihtiyaç hissediyoruz? Yani biz devamlı kartvizit taşımaya, bir sivil toplum içinde yer almaya, o sivil toplumun sözcüsü olmaya, neden bu kadar hevesliyiz? Hani insanlar kendi sıkıntılarını belirtmek için bireysel olarak niçin ifade edemiyorlar? Niçin bir yerlere kendimizi bağlıyoruz? Biz bir yerlere çok bağlıyız mesele burada başlıyor ve o ait olduğumuz yerleri de çok kutsuyoruz. Kutsadıkça da o bencil kimliklerimizle ve egolarımızla kutsadığımız bütün yerler bütün ait olduğumuz şeyler mesela bir yerin bir başı olmak önemli geliyor. Bu benim gibi hiçbir yere ait olmamayı tercih eden kişiler için hiçbir şey ifade etmez; fakat yüzde doksan dokuzuna baktığımızda toplumun bunu bir üstünlük vesilesi olarak algılıyor işte.

Kimliklerde böyle doğuyor aslında baskı aracı olarak kullanılan kimliklere baktığımızda... Dikkat edin sivil toplum örgütlerine. Oradan sonra, bakın belki İstanbul'da bu böyledir burası burayla genelleştirmeyelim, muhakkak politikaya atılır. O sivil toplumu bir basamak olarak kullanır ve o kimliği ile sivil toplumcu kimliği ile bilmem ne partisinin bilmem ne üyesi olmaya çalışır falan. Dolayısıyla o dokuz toplantıda gördüğüm şeyin hayal kırıklığını yaşıyorum. Dolayısıyla çok dürüstçe ifade etmek isterim ben Kıbrıs'ta da bunu gördüm, Erbil'de de bunu gördüm, Siirt'te de bunu gördüm. Başka yerde de bunu gördüm. Katıldığım yerlerde. Sorun yok biz çok iyi kardeşiz söyleminde bir kere o çok vurgulamada anla ki orada bir şey var. Biz kardeşiz, biz iyi geçiniyoruz dediğimizde bizim konuşmamız gereken aslında bir problem var.

Buradaki tespit noktaları üzerine hangi stratejiler geliştirilebilir, bizim üzerinde çalışmamız gereken budur. Ben sevgili kardeşim Murat'a çok sıklıkla söylediğim ve diğer sevdiğim çocuklara çok sıklıkla söylediğim buralar bir iç dökme veya motivasyon alanları olarak kullanılmaya başlanıyor. Bu çok kötü bir şey mi? Hayır hiç kötü bir şey değil; ama hedefe dönük bir şey olması için ne yapmak gerekiyor? Sorun alanlarının tespiti, sorun alanlarının belirlenmesi, alt sorunların belirlenmesi, bunların düzenlenmesi için uygun stratejiler ve küçük mikro senaryolar geliştirilmesi. Budur yapılması gereken. Herşeye rağmen samimiyetle bir adım atılabildiği için insanların yarı yarıya kendileri gibi olmayı başarabildikleri için böyle ortamların herkes çok iyi olduğunu söylüyor. Ben de bir gün buna inanacağım. Buna inanıyorum. Böyle ortamların çok iyi olduğuna inanmak istiyorum.

Bir de son yine söyleyeceğim şey... Hedefim kişiler değildir, savunma veyahut saldırı hiç değildir. Lütfen samimiyetim çerçevesinde ben bunu değerlendiriyorum, kimse yanlış anlamasın. Ben burada niye varım? Bir cümle ile geçeceğim. Sayın başkana yöneliktir konuşmam. Ama diğer arkadaşların da can kulağıyla dinlemelerini istirham ederim. Ciddi bir töhmet altında kaldığımı hissediyorum. Kişisel olarak hiç kimseyle paylaşmadım ama ben öyle hissediyorum. Ama ben öyle hissediyorum. Belki alınganlık günündeyim o da olabilir. Af ola. Ağaç modelinin köklerinde Vamık Volkan'ın önerdiği çatışma dinamiklerini inşa eden

sorunlara dönük çözümler ve teşhisler yer almaktadır. Gövde bu teşhisler bağlamında sorunların dallarını bir araya getiren çekirdek ekiplerin diyalog süreçlerini temsil etmektedir. Ağacın dalları ise ana gövdedeki diyalog çekirdek grupların toplumsal gruplarını temsil eden yerel çekirdek ekip çalışmalarını ve sivil toplum çalışmalarının politik kanallarla paylaşımını temsil etmektedir. Ağaç modeli gayri resmi bir sivil toplum modelinin herhangi bir ülkede yaşayan toplumsal kimlik temelli problemler karşısında geliştirebileceği barışçıl süreçlerin yol haritasını ortaya koymaktadır. Sayın başkan benim tek amacım barış yol haritasında bir nebze katkı olursa kendimi çok şanslı hissedeceğim.

Vamık Volkan hocayı zikrettiniz (Mustafa Kemal Dağistanlı'ya hitaben) ve Pentagon'a hizmet ettiğini söylediniz. Bu bilgiyi düzeltmek adına süreyi uzattım. Herkesten özür dileyerek teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Çetiner...

Çetiner Erçetin: Ben de Murat beye teşekkür ederim. Ama şöyle bir hikaye ile başlamak istiyorum. Bir Ermeni, bir Kürt, bir de Türk günün birinde bir Türkün bahçesine girerler, göz hakkıdır diye. Oradan bahçe sahibi gelir. İkisini de yakalar. Önce Ermeni'yi dışarı atar ey Allah'ın gavuru senin ne işin var burada der. Sonra Kürde gelir sıra senin ne işin var Kürt sen de çık der, onu da bir güzel döver dışarı atar. Sıra Türk'e geldiği zaman sen ebe Türk senin ne işin var? Benim bahçeme niye girdin? Sen isteseydin sana verirdim zaten der. Her üçlüde şuna karar verirler. Biz niye dayak yedik şunu araştıralım demişler. Ortak nokta eğer Ermeni'nin dayak yemesine izin vermeseydik bize sıra gelmezdi olurdu. Tabi biz bu ülkede Ermeni'nin dayak yemesine izin verdik. Kürdün dayak yemesine izin verdik. Şimdi sıra Türklere geldi. Türkler dayak yemeye başladılar. Bu noktada hepimiz ayaklandık.

Şimdi ortak nokta ta en başta Ermeni'nin dayak yememesine izin vermemeliydik. Ama maalesef şimdi artık herkes dayak yemeye başladı. Demin Hayrettin bey çok farklı bir tablo çizdi. Türkiye'de devlet halk ilişkisi üzerine bir şeyler söyledi. Ama Türkiye'de tablo Hayrettin beyin anlattığı gibi pek parlak değil. Halen bu ülkede Osmanlı Selçuklu döneminde her türlü hakkı veriyor, Türkiye Cumhuriyeti de veriyor dediniz. Ama halen Türkiye'de anadil bir sorundur anadilde konuşamıyor halen insanlar bu ülkede. Eğitim konusu tartışma konusudur halen. Anadilde savunma konusu sadece Kürtler, Aleviler, Araplar üzerinde değil bütün etnik gruplar üzerinde bir tartışma duruyor ve halen mecliste bununla ilgili bir şey yapılmış değil.

Tartışmalar...

Çetiner: Şu anda 7,500 tutuklu cezaevinde. İnsanlar Kürtçe savunma yapamıyor.

Tartışmalar...

Çetiner: Tamam konuşayım siz cevap verirsiniz. Mahmut Sönmez medyaya bir eleştiri getirdi. Medya yalan söylüyor, buna benzer şeyler söyledi de, şimdi o konuda tabi ben cevap vermek istemezdim. Fakat Beşar Esad'ın tabi ki Suriye'deki rejimi savunma konusunda değilim ben. Beşar Esad'ın da babasının da 20 yıldır 30 yıldır bir diktatör olduğunu biliyordum. Ama maalesef bizim ülkemiz bunu 2011'de kabul etti. 2008'de, 2009'da

Kamışlı'da yüzlerce Kürt öldürüldü. O zaman hiç kimse onun diktatör olduğunu söylemedi. Biz farkına geç vardık; ama keşke farkına daha erken varsaydıktık bu söylemleri daha önceden söyleseydik. O yüzden bizden hiç kimse ölen insanlara veya uçaklardan atılan bombalara seyirci kalmamızı beklememeli. **Burada zaten medya olarak hiç kimse yapmayacak yapamaz.**

Diğer bir konu burada yaşayan halk sadece Hatay üzerinde değil Türkiye'nin tüm toplumunun istediği yeni bir toplum sözleşmesine yeni bir anayasaya ihtiyacı var. Bu anayasada şeffaf olmalıdır, herkesi kucaklamalıdır ve bu anayasa çıkmadığı sürece Türkiye'de Alevilerin şehit askerleri dahi olsa cem evinden alınır götürülür camide cenaze namazı kılınır. Kürtler Pozantı'da tecavüze uğrar bu ülkede. Bir an önce sivil bir anayasa ve herkesi kucaklayacak bir anayasa olmalıdır. O zaman Türkiye'nin sorunu da çözülür, Hatay'ında sorunu çözülür. Teşekkür ediyorum

Murat Sofuoğlu: İsterseniz size geçince cevap verirsiniz.

Hayrettin Neşeli: Cevap vereyim ondan sonra.

Murat Sofuoğlu: Tamam buyurun.

Hayrettin Neşeli: Sizleri bilgilendirmem lazım. Şimdi Türkiye'yi kuran irade Türkiye'ye hakim olmalıdır. Türkiye'yi kuran irade Lozan Anlaşması'nda Hıristiyan, Musevi kendi dinleriyle kendilerini savunabilmeli demişler. Ancak bunların dışındaki bütün toplumlar vatandaş olarak kabul edilmiş, bunlar için de Türkçe bilmeyen kişiler kendilerini Türkçe bilen biri ile savunabiliyor. Diğer olaylara gelelim, o sizin dediğiniz gibi biz Kürde karşı değiliz. Türkiye'de Türkün sorunu var artık.

Murat Sofuoğlu: Tamam teşekkür ediyoruz. Tekrar geçeceğiz. Çünkü o kadar çok konu var ki hepsini bir toplantıda çözemeyiz. Onları başka toplantılarda konuşabiliriz. Şimdi efendim değerli hocalarımızdan sonra sıra siz esas konuşmacılarımızda olacak zaten. Ömer hocamıza geçelim.

Ömer Laçiner: Yani tam toplantı kıvamına gelmişti ki toplantının sonuna da geldik. Biraz gerçek meseleler girdiği vakit böyle ortaya çıkıyor. Biraz önce şirin bir manzara da vardı. İşte Hatay görüşüyoruz işte problem yok. İşte ama problem var, ciddi bir problem hem de ve bu son Suriye olayı da bu işi biraz kımıldattı. Böyle bunu görmemiz lazım, etrafında dolanarak bunu böyle saklayamayız ve galiba şöyle bir şey oluyor. 1920'lerde bu dünyada bu bölgenin siyasi sınırları çiziliyor, o sınırlar önümüzdeki 10 yıl 15 yıl içinde kalmayacak. Öyle yada böyle burada kurulmuş 80 yıl 90 yıl önceki devletlerin hepsi gidecekler. Burada bir şeyler olacak. Ortadoğu yeniden şekillenecek. Eğer Ortadoğu'daki halklar din açısından da Hıristiyan'ı, Musevi'si, Müslüman'ı ya da etnik açısından bakarsanız Acemi, Arabı, Kürdü, Türkü, bilmem İsrailisi, şusu busu koptu falan ya. Bütün bunlar otururlar bunca yıllık bin yıllık on bin yıllık tecrübelerini kendi iradeleri ile saygın medeni demokratik toplumun genel kurullarında birleştirir ve genel bir hayat şansı kurarlar kendilerine. Veya 1920'lerde olduğu gibi birileri cetveli alırlar ve sınırlar çizerler kendilerine.

Şimdi bahsettiğiniz Hatay'ın nasıl Sünni bir il olduğu anlatıldı. Peki Suriye nasıl bir devlettir? Bu Türkiye ile Suriye arasındaki bu sınır nedir? Niye buradan geçer? Burası kadim Halep

merkezli bir dünya idi. Ortadan bir sınır geçirdiler, bunu yaparken kime sordular? Şimdi o dikiş noktaları, bu olaylar oldukça Türkiye'deki dikiş noktaları, Suriye'deki dikiş noktaları, bu olaylar oldukça açılıyor. Burası bir ameliyat yeri gibi vaktiyle 1920'de yapılan bir ameliyat yeri gibi. Şu anda olaylar oldukça sızıyor. Şu anda buradaki Nusayriler, eğer Suriye'de olaylar şunların veya bunların desteği ile rejimin yıkılması ile biterse, orada her bir Nusayri kardeşlerinin ciddi bir kan banyosundan geçeceği endişesini taşıyorlar. Onun çok açık olduğu ortada. Yani onun için bu kadar kanlı. Onun için gördüğümüz bu kadar dehşet verici manzaralar var. Vaktiyle Suriye'de şu veya bu nedenle birikmiş kinin nasıl ortaya çıktığını görüyoruz.

Şimdi eğer Suriye'de Tunus'ta olduğu gibi ya da Mısır'da olduğu gibi işte ne bileyim bir barışçıl gösteri işte Hükümetin arada bir sınırlı şiddet göstermiş olsa idi o zaman durum daha basit idi. Oysa artık öyle ya da böyle nasıl olduğu bilinmiyor. Şu anda Suriye'de ölen insan sayısı 20 bin 30 bini buldu. 25 milyonluk ülkeden bahsediyoruz; bunlar kolay hazmedilecek şeyler değil. Ortadoğu'da bizim Suriye ile 800 km bir sınırimız var onlarla dünyanın en uzun sınırimız onlarla. Bu sınırlar içerisinde çizilmiş Ortadoğu'nun şekillendirilmesinde bizim hadiselere müdahil olmamız bir şans olarak kullanılabilir; kullanılmadır. Eğer burada Suriye'deki olaylar bize etki etmesin biz eski halimize dönelim diyorsak buna imkanımız yok. Biz öyle ya da böyle hükümetimiz tarafından gayet yanlıştta olsa bu olayın içine dahiliz. Gün geçtikçe dahil olacağız, bu bakımdan herkesin kafasında bundan sonrası içinde ortak bir gelecek, yani gelecekte nasıl bir Ortadoğu da yaşamak istiyoruz, bunu düşünmek zorundayız. Bir şeyimiz olmalı yani.

Biz bu güne kadar biz 1920'lerde falan bir şekilde geldik Cumhuriyet döneminde sırtımızı döndük tüm bu coğrafyaya. Bütün bu anlatılanların yanında bir de biz buradaki halklarla ilgimizi kestik. Yani Türkiye'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin asli çoğunluğunu oluşturan kesim Arapların kaderiyle, Acemlerin kaderiyle, Kürtlerin kaderiyle ilgilenmedi. İsraililer oraya geldi, ne oldu ne oluyor orada bilmiyoruz hala. Burada bir Türk vatandaşı ne Iraklıların, ne Suriyelilerin, ne İranlıların hayatları nedir, şairleri var mıdır, müzikleri nedir bilmez. Bunu bilen özel insanlar vardır. Ama tipik bir Ankara civarında yaşayan bir Türkü düşünelim yani. Ne biliyor bunların hakkında? Hiç bir şey bilmiyor. Yalan yanlış bir sürü bir şeyler biliyorlar. Bilmek istemiyor bile. Yani haberlerde bir bakın ne kadar yer alıyorlar. Bizim tarih; lafa gelince efendim bizim bin yıllık tarihimiz var. İyi de nasıl yaşıyorsunuz? Hiç aldıracağı yok.

Yani bu insanların kaderleri, nasıl yaşarlar, nasıl ederler bunlar yok. Arapların sadece petroleri var yönetim politikaları var; bunlarla da ilgili eksik bilgilerimiz var. İnsani bilgi yok. Dolayısıyla öyle ya da böyle buna her kez parmağını atacaktır. Buradaki halklar da parmağını atacaktır, kimin parmağı daha kuvvetli gelirse burada yeniden bir statü çizilecektir. Ama gayet kanlı bir süreçten de geçilecek maalesef. Böyle olacak. Birikmiş çok öfke var, birikmiş çok kin var, olgunlaşmamış toplumlarımız var. Hala böyle kimlik problemleri üzerinde konuşulduğu vakit, biraz önce arkadaşımız da bir yönü ile bahsetti, kendisinden ziyade suçu ötekisinde aramak, bir şey yapılacaksa ötekisinin bir şey yapmasını talep eden zihniyet hepimize hakim. Bu kafa tabi bizi çok endişelendiriyor burada da.

Diyeceğim bir şey de burada bir kimlik sorunu var. Hatay. İşte bütün bu Osmanlı toprakları üzerinde eskiden işte Rum'u, Yahudi'si, Ermeni'si Müslüman'ı, Alevi'si işte bir şekilde yaşadık. Gayet iyiydi, evet işin bu yanı doğrudu. Ama son kalan topraktı Hatay Osmanlıdan kalan. Başka yerler yok. Mersin bir miktar böyle. Trakya'da böyle küçük topluluklar var. İstanbul'da bile genç Rum kalmadı. Çok ayıp yani. Hepimizin büyük ayıbı. Biz bu insanlara burayı, hayatı zindan ettik dar ettik ve adamlar gittiler. Şimdi Osmanlı'da çok mu şirindi? Hayır; ama Osmanlı'da bir hiyerarşi vardı. Bunu hiç söylemiyoruz. Beraber yaşarız; ama birisi ayağının dibindedir, bir gayrimüslimin ata binemediği bir ilişkiden söz ediyoruz. Diyarbakır'da bilmem ne kilisesinin çanı minareden fazladır diye gider topla kiliseye girerler. Öyle yaşadık orada. Gayrimüslimlerin haklardan yoksun olduğu bir ilişki bu nasıl birlikte yaşamaksa artık. Ama orada bile birbirinin yanında yaşayanlar birbirlerinin dillerini öğrenirlerdi, birbirlerinin adetlerini öğrenirdi, paskalyasını bilir, şebattını bilir, bilmem nesini bilir falan. Şimdi o da yok.

Şu anda ben Hatay'da arkadaşlara soruyorum. Çocuklarınız kendi çocuklarınız buradaki gayrimüslimlerin veya Nusayrilerin adetlerini biliyor mu? Nusayriler ne kadar biliyor Sünnilerinkini? Onların ki biraz daha gayri ihtiyari bilmeleri lazım; çünkü onlar kısmen televizyonlarda, gazetelerde yazıyor. Kurban bayramı mübarek olsun tamam da başkalarının bayramı böyle yazılmıyor. Bunları mesela bizim bugünkü toplumun hakim çoğunluğu o kadar tabi karşılıyor ki, kendi bayramları gazetelerde ama başkalarının bayramı gazetelerde yer almıyor, bunları öyle tabi karşılıyor ki. Oysa eğer hakikaten burada arkadaşlarımızın dile getirdiği gibi eşit bir topluluk meydana getirmek istiyorsak bizim bu eşitlik ile sorunlu olan yapımızın, zihniyetimizin ciddi değişmesi lazım. Eşit olmak istiyorsak, eşit, medeni, uygar bir toplum olmak istiyorsak farklı toplulukların eşitlenmesi şart, eşit haklara sahip olması şarttır.

İnsanların insanları değerlendirirken, kimliklerinden dolayı değil, insani değer sadece insani olan, insana ait olan değerlerle yaklaşması lazım. Pazu kuvveti, bilmem ne onu yenmek, güç elde etmek gibi hayvani şeylerden demiyorum. Bilgi, ahlak, edep, ahkam, zeka geliştirme falan. Bütün bu yetenekleri geliştirme bakımından biz insanları değerlendirelim. Kıssası bu olsun. Hakkaniyet; bizim en önce insanlar arasındaki ilişkilere bakarken baktığımız birinci değer olsun. Haklı mı haksız mı, eğri mi doğru mu ona bakalım, ona göre karar verelim. Kardeşimiz dahi olsa, anamız babamız olsa dahi haksızsa haksız diyelim. Bunu ne kadar yerleştirirsek o kadar iyi.

Burada bir takım sorunlardan bahsediliyor. Şimdi mesela tabi Hatay'a geldiğimiz için daha özel bir durum var. Ama Türkiye'nin genel politikasına baktığımız zaman, zaten Kürtlerle ilgili ciddi sorun var. Türkiye'de 60 bin insana mal oldu bu. Şaka gibi bir şey değil bu şimdiye kadar olan. Bunu nereye kadar sürdüreceğiz, biz neler yapacağız, biz peki niye yapamıyoruz, bunu niye diretiyoruz? Çünkü demin söylediğim, Türkiye'nin büyük kesimini oluşturanlar, başkaları ile eşit olmayı kaldıramıyorlar. Bu eşitlik kültürünü kendilerinden bir taviz bir yenilgi olarak görüyorlar. Görmesinler. Eşitlenmek medeni toplumların arasında yapılabilecek bir ilişkidir. Kendine bir insanı eşit görmek bir olgunluk göstergesidir. Onu yapamayanlar da hep o benle eşit mi, ben mi ondan üstünüm, hep bu dertlerin peşindedir. Bütün dinlerde insanın bir şekilde kamil insan, olgun insan olması, insani niteliklerde donanmış olması

övilür ve istenir. Ama biz bu dinlerin kaç yıl gerisinde yaşıyoruz, bugün hala bunlar yapılamadı, hala o sözlerin karşılığını pratik hayatta bulamadık.

İşte bir Suriye karışıyor, daha üç ay beş ay geçmeden 50 bin kişi 100 bin kişi ölüyor. Daha büyük öldürme araçlarımız var. Herkesin kullanabileceği imha araçlarımız var. Birisi kalkıp bir yere bir bomba koyduğu vakit 300 kişi ölüyor. Dün buna kimsenin imkanı yoktu; ama artık buna herkesin imkanı var. Şiddet ve güç mücadelesi toplumların arasına girdiği vakit artık o toplumları iflah etmez. Sadece ruhlara da yaralanmaz. Bizler yeteri kadar bu topraklarda kan ve ateşi gördük. Diyorum ki bu belki de önümüzdeki Suriye meselesi bir şeyin tetikleyicisidir yani. Eğer böyle gidilirse devletimizin bu mantığıyla gidilirse hala Kürtlerin hakkını vermek için Kürtlerin burnunu sürteyim ondan sonra hakkını veririm diye gidersek kendimizi ilkelliğe mahkum ederiz.

Bizler burada nasıl medeni, uygar, kendisine saygısı olan başkalarının da saygı duymak istediği bir toplum olmak istiyorsak bunlarda belli. İnsanlığın belli ortak standartları var, insanlığın ortak değerleri var. Bu değerleri hakim kılacak, bu değerlerle hareket edecek, kurulmuş kurullarla bu hayatı devam ettirmek hem Hatay için hem Türkiye için hem de artık kaderimizin birleştiği bütün Ortadoğu için, Ortadoğu halkları için şarttır. Buranın en kalabalık halklarından biriyiz. Tarih boyunca da böyleydi. O bakımdan Türkiye'nin demokratikleşmesi, Türkiye'den başlatılacak bir inisiyatif, Türkiye toplumunun kendisini onarması, bütün Ortadoğu için bir ışık olacak.

Dün atalarının bilmem ne atlarıyla bilmem nerelere gittiğiyle övünenler o tarihlerin geride kaldığını hoşta bir şey olmadığını görmeli. Eğer bugün yeniden insanların kalplerini fethedeceksek, yeniden bu insanlarla bir ortak dünya paylaşacaksak, bunu medeniyetlerin ölçüleri dahilinde, eşitlik temelinde yapılacak. Burada da kendine dönecek Türkiye'nin Sünni halkı. Önce kendisini bu medeni projeye uyan, bu medeni topluluğu taşıyabilecek hale getirmeli. O zihniyet devrimini yapmalı, mücadelesini vermeli ve başlatmalıdır. Eğer bu olamazsa her şey havada kalacaktır. Onun için burada bulunan Sünni topluluk kendisinde bir alınganlık göstermesin. Ben de Sünni'yim, bununla övünmek çok yanlış bir şey. Bütün bunların karşısında daha insani daha medeni niteliklerle donatmak çok iyi bir şeydir. Eğer böyle bir şey yapacaksak bu bizi geliştirir, daha hürmetli hale getirir ve ayrıca biz bütün bölge içinde unutulmaz bir hizmet yapmış oluruz. Teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Biz de teşekkür ediyoruz. Şimdi son olarak Murat Belge Hocamıza sözü veriyorum. Buyurunuz Hocam...

Murat Belge: Evet şimdi pek çok toplantıda olduğu gibi, burada da Hatay'ın sorunlarını, ama Hatay'ı da çevreleyen sorunları konuşurken bazılarımız şişenin yarısının dolu olduğunu bazılarımız ise boş olduğunu söyledi. Hep aynı meseleden bahsediyoruz, ama mizanlarımız, kendimizi bağlı hissettiğimiz yerler veya değerler değiştiği için bu vurgular da böylece değişebiliyor. Aslında konuştuklarımız belki büyük bir ölçüde dert dökme şeklinde cereyan ediyor ve sanırım Türkiye'nin tarihten edindiği sayfayı da yansıtıyor. Yani günün sonunda biz bu yapının içinde kalıyoruz büyük ölçüde. Şimdiye kadar bunlar söylendi aslında; ama biraz değişik bir şekilde anlatayım.

Şimdi Türkiye Cumhuriyeti denen bir ülke var dünyada. Nedir bu ülke, nasıl olmuştur dediğinizde bu Osmanlı imparatorluğunun parçalanmasıyla oluşan bir ülkedir. Yani bir çok farklılık var iken bugün bu ülke haline gelmiş. İmparatorluk dediğimiz şey, tanımı gereği, çok parçalıdır; ancak çok değişik parçaları bir araya getirdiğiniz zaman bir imparatorluk yaparsınız, bu etnik çokluktur, dini çokluktur, başka akla gelebilecek çeşitli çoklukları kapsar. Fakat XX. yüzyıl gelirken yavaş yavaş orası koptu, burası koptu derken buradan bir homojen şey çıktı. Yani heterojen bir yapıdaki imparatorluğun, çok uluslu bir imparatorluğun heterojen yapısından, tarihi bir takım olayların getirdiği zorunluluklar sonucu homojen bir ulus devlete dönmek gibi bir durumla karşılaşılıyor bu memlekette yaşayan insanlar. Şimdi yani durumları eleştirebilmek gerekir; ama yani eleştiri yaparken de bilmeliyiz ki kolay bir işte değil bu yani. İçinde belki pek çok zorluk, hatta bazı zaman imkansızlıklar da yaratan bir süreç.

Şimdi birisi konuşurken bu çocukluk anılarını falan anlattı. Hani işte Sünniler mi şey yapıyorlar? İşte bayram olunca Aleviler çocuk kaçırrır, yerler merler falan gibi ya da öbürüleri aynı şeyleri onlar için düşünür falan. Bu çocukluktan dinlediğimiz masallar doğru yanlış falan vesaire ama bir şekilde daha sonraki hayatımızda aşamadığımız, belki de çok farkında olmadan da karşımıza bir tortu olarak zihnimize duruyor. Şimdi aslında böyle olsa işimiz gene kolay; çünkü kendi çocukluğumuzdan kalan anılarımızla uğraşacağız demektir. Hal bu ki gerçeklikte kendi çocukluğumuzdan da değil, dedemizin dedesinin anlattığı masallardan başlayarak, yani yüzünü görmediğimiz, adını bilmediğimiz bir takım atalarımızın naklettiği anılarla karşı karşıyayız. Bugünkü olaylardan çok, bugün gerçekten yaşanan olaylar, o olayların bize gösterdiği şeylerden çok, bu böyle atadan kalma anılarla tavır alıyor insanlık.

Sadece Türkiye değil; bu evrensel bir şey. Şimdi dolayısı ile imparatorluk, heterojen imparatorluk olarak, yaşarken karşımıza çıkmış bazı sorunlar hala devam ediyor; ama daha yakın zamana gelip de o imparatorluktan ulus devlete geçişin yarattığı bir takım sorunlar var ki onlar da devam ediyor ve tuhaf bir biçimde de iç içe geçebiliyor bu şeyler. Değişik dönemlerden kalma anılar burada dinlerken bu konuşmaları özellikle buna dikkat ettim. Çünkü mesela bir Alevi-Sünni meselesi var ki bunun zaten başlangıcı da bir tuhaftır. Yavuz Sultan Selim burada padişah olur. Şah İsmail'de İran'da Şah olur. İkisi de Türk'tür. Yavuz ona buradan Farsça nameler gönderir. Şah İsmail'de Türkçe şiirler yazar yollar falan. Ama ikisi de Türk'tür. Şah İsmail Şiiliği vurgulamaya başlayınca Yavuz Sultan'da Sünniliği, Müslümanlığı vurgulamaya başlar ve işte bildiğiniz gibi tarih kitapları da yazmışlar bu kadarını. Dolayısıyla herkes okuyabiliyor. Yavuz 30 bin kadar Alevi'yi keserek doğrayarak İran seferine gider, yani burada konuştuğumuzun bazıları bu olaya kadar gidiyor.

Sonuç olarak unutulmuyor, kolay unutulmuyor konuştuğumuz konulardan bazıları. Veyahut da sorunlarını dile getiren insanlardan bazıları diyor ki şurada burada bu oldu; ama biz çoğunluk vesaireyiz, Sünni Müslümanız; ama bize de yapılmadık kalmadı. Şimdi ne oldu? Onlar da, 1920'lerin tortularını yaşayan insanlar, şimdi o durumda 1920'lerde bize çok kötü şeyler yapıldı diyenler. Ötekisi de diyor ki o iyiydi; yani Cumhuriyet'le gelen şeyler iyiydi, Kemalizm de iyidir. Çünkü Sünni Müslümanlığın dışında bir şeydir, onu şey yapmıştır. Ama arada Dersim var falan. Şimdi bunu nereye oturtacağız? Nasıl açıklayacağız? Aslında bayağı kanlı meşakkatli bir tarih; ama buna teşhis koymaktan, buna karşı tavır almakta çokta yeterli olmayan çeşitli şeyler, ideolojik formasyonlar falan geliştireyoruz.

Başka bir konuya atlayayım buradan. Bu anlattıklarım ile ilgili, bunun bir sonucu da, biz aslında kendi içimizde bir tek Hıristiyanları, Gayrimüslimleri sepetlemekte gayet başarılı olduk. Onları o çorbanın içinden çıkardık; ama geriye kalanlar, işte Gürcü'süydü, Çerkez'iydi, şusuydu busuydu, Boşnak'tı, Pomak'tı bunlar hepsi duruyor burada. O çöken imparatorluluğun bugün işte komşuları var, ulus devlet haline gelmiş imparatorluğun komşularımızda yaşayan her kesimin ülkemiz de temsilcileri var. Yani Rum olarak Yunanistan'ı temsilen ülkemizde 2,000 bin kişi kaldı; ama işte Arap deyince, Türk deyince çok daha büyük sayılarla insan hala burada yaşıyor. Dolayısı ile bu coğrafya da bizi kuşatan başka ulus devletlerden oluşmuş coğrafya da olanlar bizi de doğrudan doğruya etkilemektedirler. Evet. Kafkasya da Gürcülerle Çerkezler birbirine girdiğinde Türkiye'deki Gürcülerle Çerkezlerin birbirine girme ihtimali bayağı yükseliyor. Bizim en azından buna bir tedbir almamız lazım, vesaire, yine böyle bir özelliği var bunun.

Şimdi böyle heterojen yapıda olan toplumlar için iki metafor, iki mecaz kullanılmıştır öteden beri. Bunlardan biri burada adı birkaç kere geçen mozaik meselesi, bir de eritme kazanı diye bir terim adı kullanılmıştır. Bunlar bu gibi durumlarla karşılaşmış toplumlarda iki türlü yol anlatılır. Eritme kazanı daha çok Amerika için kullanılır, işte Amerika'ya gelen bütün göçmenlerin birçoğu o eritme kazanı dedikleri şeyde erimiş, Amerikalı olmuşlardır. Yani biraz asimilasyon anlamının ürettiği bir mecazdır, bir metafordur. Öbürü de mozaik, zaten sert biçimlerden yapılmış unsurlardan, dolayısı ile onu kaynatmakla eritemiyorsunuz. Bu şeyler mozaik'in parçaları ayrı bir şekilde duruyorlar.

Şimdi aslında hiçbir toplum tam bir mozaikte değil, tam bir eritme kazanı da değil ve ayrıca insanların hem erime hakkı var, eğer istiyorsa erimek, hem de erimeme hakkı var. Ben Kürdüm, ben Çerkezim, ben Gürcüyüm. İşte dinim şu ve bütün bunlarla ben kültürümü kendim yaşamaya devam edeceğim. Ya da bunun tersi de olabilir her durumda, ben Çerkezim demekten hazmetmiyorum, tamam anam babam Çerkez olabilir, ama ben kendimi Türk hissediyorum. Şimdi yani ne ben ayrı kalmak istiyorum diyen adama hayır sen genelin parçası olacaksın deme hakkımız, var ne de ben erimek istiyorum diyene hayır olamazsın sen Ermeni'sin, sen Yahudi'sin, olamazsın başka bir şey, Ermeni'sin sen Ermeni kal şartını ona söylemeye de hakkımız yok. Bu ikisinin dengesini bulmamız gerekiyor. Şimdi buradaki konuşmalarımızın birçoğunda ana temel nokta kimlikti; çünkü yaşadığımız uzun tarihte, kısa tarihte, bu kimlik sorunuyla gayet garip bir şekilde iç içe geçmiş durumdayız. Osmanlıyız bir bakıma ama Cumhuriyet diyoruz. Osmanlıya bazılarımız lanet okuyor vesaire; ama hala Osmanlıyız, çünkü hala millet sistemiyle yaşıyoruz.

Murat Sofuoğlu: Bu konuda Şener'in bir teorisi var ama neyse bu başka bir mesele...

Murat Belge: Çünkü sosyal yapıda zaten bunu şey yapan, besleyen, destekleyen bir şey var. Yani o ulus devlet denilen, bana pek de sevimli gelmeyen bir dönemin toplumsal örgütlenme biçimi, aslında Türkiye Cumhuriyetinde bir türlü olmadığı, yani ulus devlet olmak için pek çok şey yapıldı, pek çok insan zorlandı, bu oldu şu oldu; ama bütün bunların sonucunda da ulus devlet ortaya çıkmadı. Çünkü ulus devleti kurmaya çalışan insanlar kendileri de belirli bir cemaat anlayışının gerçekten ötesine geçemediler. Onun için yani Türk vurgusu, onun için

Sünni Türk vurgusu vesaire bu kadar bu toplumda egemen olabildi. Bir yandan da bu Türk vurgusuyla, bu Sünni vurgusu ciddi bir şekilde çatıştığı halde, uyuşmadığı halde.

Şimdi yani seçilecek şey ne olmalı? Ömer heyecanlı ve oldukça da karanlık bir gelecek ihtimalinden bahsederek söyledi. Ben de şunu diyeceğim: bu Türkiye de bu büyük birliği beraberliği, yani Ortak Yarın diye bir lafı, ciddi bir şekilde söyleyeceksek bunu kurmanın yöntemi yolu ne olabilir? Yani birbirini yok etmek isteyen çok sayıda tekçiliği, bir türlü birbirilerini hakikaten yok edemedikleri için sonunda bir gün yorulup “ya olmuyor bu iş gel diye” vazgeçip, bu şekilde ortaya çıkacak bir çoğulculuk mu olacak? Yoksa şimdiden takkeyi önümüze koyup bu iş bu yöntemlerle olmaz, şimdiye kadar olmadı, bundan sonra da bu yöntemlerle daha fazla zorlayıp bir yerlere varamayız deyip bir felsefe olarak bu çoğulculuğu benimsemek ve içimizde şey yapmak bunu sindirerek benimsemek ve o şekilde bir çoğul ve çoğulcu bir topluma geçmek mi önümüze koyacağımız hedef? Bu ikincisiyse, o zaman, evet.

Herkes kendi etnisitesini, kendi dinini, dilini, vesairesini biliyor zaten. Amerika’da eritme kazanı diyorlar ama Amerika’da da böyle bir olağanüstü olay oldu mu herkes ben Almanım, ben bilmem neyim, falan filan, diye çıkıyor. Yani kimse eledi meledi diye bir şey yok, öyle bir şey mümkün değil. Ama peki yani ben Sünniyim, ben Aleviyim, ben Arabım, ben Kürdüm, vesairesini nereden aşarak ortak oluruz biz? Sanırım evrensel demokrasinin, evrensel insan haklarının ilkelerini, değerlerini benimsediğimiz zaman. Bunun da dediğimiz o şartı cemaatçi yapıların üstüne çıkabilmeyi gerektirir. Cemaatler bilmem neler kalsın, o cemaatler orada, kimse de yok olsun demiyor; ama onların üstüne çıkabilmesi lazım o insanların. İşte bu da özgür, eşit vatandaşlık bağıyla bizleri bağlayan bir bağla olabilir.

Bunu bu memleketi yönetmeye aday olan ve fiilen yönetmekte olanlar yapıyorlar mı? Bana göre yapmıyorlar, en azından yeterince yapmıyorlar. O zaman onlara düşmanca bir tavır almadan önce sivil toplumun yapması gereken şeyler var. Sivil toplum burada öncü bir rol oynayabilirse o zaman Türkiye içinde böyle bir şeyi biz gerçekleştirirsek, yine Ömer’in dediği gibi, yaşadığımız bölgede adamlara “bak ya neler yaptılar” dedirtecek bir varlık haline gelebiliriz ve bunu şeyimizle, topumuzla tüfeğimizle değil, medeniyetimizle yapmış oluruz. Yani olur mu? Bilmiyorum; ama en azından bunu oldurmanın imkanları var. Nesnel imkânları var, o nesnel imkânları harekete geçirecekte bizim öznel iradelerimizdir. Bu öznel iradelerimiz de bu ilkeler bu değerler üzerinde buluşma ve anlaşma sağlayabilirsek pek ala tarihin yönü de böyle olabilir diyorum.

Murat Sofuoğlu: Çok teşekkür ediyorum. Gerçekten de çok güzel bir konuşma yaptı Murat hocamız bütün konuşmacılarımız gibi yani kendisiyle beraber olmaktan da Ömer hocamızla, Gamze hocamızla, bütün hocalarımızla ve sizlerle beraber olmak gerçekten çok hem insana huzur veren bir şey ve aynı zamanda onur veren bir şey bunu da söylemek isterim. Pek çok yerde de mevcut ekibin desteği ve sizlerin inancıyla, samimiyetiyle ve arkadaşların muazzam mücadelesiyle bu tür toplantılar organize edebiliyoruz. Şimdi reçeteler kısmı kaldı, çokta az zamanımız kaldı, isterseniz herkes birkaç tane reçete söylesin. Sıradan böyle gidelim. Sayın müftüden başlayabiliriz. Sağdan mı başlayalım soldan mı bilemiyorum artık. Müftümüz bir fetva verse de ona göre başlasak...

Buradan başlayalım isterseniz. Size de gelecek Erol Bey. Yani herkes birkaç önerisini söylerse hem bu kayıtlara geçmiş olacak hem de bu çalışmayla ilgili hazırlayacağımız bilgi notlarında sizlerin önerilerini almış oluruz. Buyurun efendim...

Mehmet Emin Okuyucu: Teşekkür ediyorum. Bizim bu konudaki önerimiz, ben bir daha şuna değinmek istiyorum, bayağı karamsar bir tablo çizildi. Ama ne kadar böyle karamsar gösterilse de ben daha dün bir müdür arkadaşla konuştum: “Hatayı nasıl görüyorsun dışarıdan?” diye sordum. Kendisi buralı değil, Trabzonlu. “Nasıl görüyorsun?” dedim. “Emekli olsam dahi buraya yerleşmeyi düşünüyorum” dedi. Yani Hatay böyle güzel, efendim kendini kanıtlamış bir yer. Efendim fazla karamsarlığa gerek yok diye düşünüyorum ben; ama tabiki tehlikeleri görmek lazım. Demin de ifade ettim; birincisi cehaletle savaş, sevgi bağlarının artırılması. Bugün istesek de istemesek de Alevi gençlerimiz ve Sünni gençlerimiz arasında evlenme durumları söz konusu oluyor. Hatta bugün bir arkadaş ile istişare verdik. 400’ün üstünde böyle bir evliliğin gerçekleştiği, yani aileler razı olmazsa bile gençler buluşuyor, anlaşılıyor, artık kültür seviyesi yükseliyor. Dolayısıyla çok fazla karamsar görmemek lazım diye düşünüyorum ben. İnşallah hoşgörüyü, güzel ahlakla efendim, güzel düşünceyle her şeyin güzel olacağına inanıyorum. Başarılar diliyorum.

Murat Sofuoğlu: Çok teşekkürler sayın müftüm. Buyurunuz efendim. Sıradan gidiyoruz.

Konuşmacı: Özür dilerim...

Murat Sofuoğlu: Buyurun devam edelim...

Mehmet Aksu: Şimdi gelecek için ümitsiz olacak şeyler var, ümit var olacak şeyler var. Yalnız burada kullanılan dil, şimdi herkes İslamiyet üzerinden gitti, ama Hıristiyan arkadaşlarımız var. İlahi din üzerinden gitti zannediyorum, ki Ateist arkadaşlarımız var ya da Deist arkadaşlarımız var. Bu sefer Hatay’daki huzur dinler üzerinden yapılamaz. Bu mümkün değil; çünkü bir din kendi mezhepler arasında bile şey olmuyor. Mezhep fırkalar arasında şey sağlamıyor. Evrensel demokrasi, evrensel insan hakları, Suriye meselesine de bakarken insan hakları açısından baktığımız zaman orada bir diktatörün olduğunu görebiliriz, ama insan hakları açısından bakarsak, çünkü insan haklarını ihlal eden devletlerdir, siviller değildir. Dünyanın her tarafında bu böyle ama zaman zaman bakıyorsunuz ki siyasal oluşum, bir bakıyorsunuz insan haklarını savunduğunu iddia eden kişi ve kurumlar apaçık bir şekilde devlete, tek partili bir devletin yanında yer alabiliyorlar. Bu açıdan bunu yanlış olduğunu düşünüyorum.

İleriye dönük biz ne yapabiliriz? Antakya medeniyetler şehri deniliyor, ama özür dilerim Antakya balgam kenti, Antakya pis bir şehir. Hani severek evlendim sonra boşandım diyorlar ya biz misafirleri gezdirmeye utanıyoruz onları görünce. İnsanlar pervasızca sokaklara tükürüyorlar, izmarit atıyorlar, o çöpler... O kent öldü yani o medeni kent öldü. Biz bırakalım belki Suriye meselesinde uzlaşamayacağız ama en azından Antakya’nın temizliği, trafik sorunu, ne bileyim gürültü bu tür konularda uzlaşabiliriz. Belli ki burada bu kadar zaman zaman görüştüğümüz karşılaştığımız insanlar var ama basit bir Suriye olayı aradaki uçurumu büyüttü. İnsan hakları açısından bakamadık sadece anti-empyralist açıdan baktık ve bu şeyleri de görelim.

Benim de önerim bunu bir tarafa bırakarak ya da sınırlamaya çalışarak bizler burada elimizden gelen ne yapabiliriz? Sünni olarak tanımlanıyoruz. Benim de öyle çok mezhepsel şeyim tavrım yok ancak biz hiçbir gösteri yaptırmadık, basın açıklamalarında çok dikkatli yazdık. Hakan Albayrak burada şey yapmaya kalktı, engel olduk. Yaparsanız engel olacağız. Gidin Adana’da yapın, gidin Mersin de yapın burayı germeyin dedik. Burada yapılan gösteriler hiçbir zaman barışa hizmet etmediği için biz kitleleri tuttuk. Sivil toplum örgütlerinin, şimdi burada da Esad karşıtı; hiç duydunuz mu, bir gösteri bir kişi bir araya gelip sokağa çıktı mı? Ama bizim endişemiz Antakya’daki insanlarımız. Buradaki insanlar eğer bizi değil Esad’ı kendilerine güvence olarak görüyorsa hata ediyorlar. Onlar bizim konuğumuzdur, namusumuz, şerefimizdir. Onlara bir şey olursa bize olmadan onlara bir şey olmaz; ama biz bunu anlatamadık belki. Selim Bey’in söylediği o kuşku, gerginlikler de bir vakıa. Evet bu insanlar niye rahat değil; bu anlamda evet hükümet belki güvenlik güçleri üzerine düşeni yapamadılar veya yapmadılar. O ayrı bir şey ama burada asla Esad bir güvence olamaz tekrar ediyorum. Burada başta Aleviler olmak üzere öbür dini ve azınlık gruplar bizim namusumuzdur, şerefimizdir. Bu kadar da iddialı söylüyorum. Teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Biz teşekkür ediyoruz.

Konuşmacı 4: Bu Hatay’daki yeni kırılmaları veya ortak güveni artırabilecek neler yapılabilir meselesine gelince tabi bu yüzde yüz bir doktor reçetesiyle olacak şeyler değil. Ancak Ortak Yarınlar için benim en önemli gördüğüm şeylerden bir tanesi de adeta ve potansiyel tehlike taşıyabilecek şeylerden bir tanesi de halen yerleşim yerlerinin ayrı olması ve insanların yerleşim yerlerini seçerken mutlaka kendi meslektaşlarından, kendi yurttaşlarından insanların yanına gidip orada yerleşmek istemesidir ki bunun potansiyel olarak bir tehlike taşıdığı kanaatindeyim. Bir an önce bu özgüveni kazanıp mahallelerin, beldelerin karışmasında yarar olduğu düşüncesindeyim.

İkincisi ise siyasetçilerin ve din adamlarının özellikle kullandıkları dile çok dikkat etmeleri gerektiği kanaatindeyim. Çünkü bunların her sözü, her kelimesi aynı suya atılan taş gibi hanelerce toplumda yankı bulmakta ve toplumun yenilmesine veyahut güvenlerinin sarsılmasına neden olmaktadır. Bu da önemli gördüğüm konulardan bir tanesidir. Bir üçüncüsü ise biz yıllarca hep şunu yaptık burada az önce arkadaşlardan bazıları örnek verdiler. Burada Sünni sıkıntıya girdiğinde Alevi ya umursamadı ya gözünü kapattı veyahut o sıkıntıyı, konuyu destekledi. Alevi sıkıntıya girdiğinde aynı şekilde Sünni ya görmedi, ya destekledi ya da sevindi. Burada dolayısıyla birbirini ötekileştiren ama bazılarının işine gelen düşmanlıkların oluşmasına neden oldu. Ama güzel bir şey oldu son zamanlarda özellikle daha Alevi kesim kendisi bile dillendirmediği bir zaman diliminde kutladıkları Gadir-i Hum bayramın tatil olması için Sünni insanlar çocuklarıyla birlikte ulus meydanında buraya çıktılar. Bu çok sevindirici bir olay oldu.

Murat Sofuoğlu: Anladım. Ne zaman olmuştu bu?

Konuşmacı 4: Geçenler de. Ahmet Ayan bizzat kendisi bunun içinde olan arkadaşlardan birisi.

Konuşmacı x: İnternete yazarsanız gadir-i hum diye resimleri çıkar.

Konuşmacı 4: Ve o gün çocuklarını göndermediler okula. Çünkü o günde Alevi cemaat kendi çocuklarını ya zorla okula gönderiyordu. Çalışmıyordu ve çalışmamaları gerekiyordu inançları gereği. Bu konuda devletin dikkatini çekecek ilk adımı bu arkadaşlar yaptılar. Yine reenkarnasyon konusunda din kitaplarına giren yanlış bir anlatımı buradaki arkadaşlar gündeme getirdiler. Sünni arkadaşlar gündeme getirerek o kitabın kapatılmasına neden oldular. Şimdi bunlar ümit verici şeyler. Ben, inanıyorum ki bir gün Alevi arkadaşlar da o Ulus meydanına çıkacaklar; o başörtülü insanların kamusal alanda niçin olmadıklarını o şekilde sorgulayacaklar. Biz diğerlerinin dertlerini dert edinmeden ve onların sorunlarını göz önüne almadan kendi derdimizi çözümlemeyeceğimiz konusunda böyle bir düşünceye sahibiz. Empati kültürünü yaygınlaştırıp karşındakinin sorunlarını anladığınız müddet içerisinde de bu sorunları ortak yarını daha rahat kuracağımıza kanaatim var. Teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Biz teşekkür ederiz. Buyurun Selim Bey.

Selim Matkap: Ben kişisel yaşadığım bir şey üzerinden belki çözüm önerisine ilişkin tarifimi yapacağım. 2004 yılında benim eşim gebeydi, 10 gün kalmıştı doğumuna, biz bebeğimizi kaybettik. Çok kötü bir travmaydı bizim için. Tabi yaptığımız şey cenazeyi alıp kimseye çaktırmadan gömülmesini sağladım. Tabi eşim anestezi etkisiyle uyuyordu. Uyandığında ne olduğunu anlamadı tabi ilk başta. Sonra sordu bana nereye gömdün, biz zannettik ki daha doğrusu ben zannettim ki, üstelik ben bir hekimim, ben eğer eşime nereye gömdüğümüzü söylemesem bu işin üstesinden daha kolay gelecek. Hatta o dönemde biz psikiyatriste falan da gittik bu nedenle. Fakat sonradan öğrendim ki bir veda hakkı var aslında, o veda hakkını ben engelliyorum aslında. Bu sorunun uzamış yasın daha da döngüleşmesine ve yeniden yeniden kendini beslemesine ben zemin hazırlıyordum. Aslında ben çözümlenmesini engelleyen bir tutum sergiliyorum.

Şimdi bizim toplumsal bir yası uzamış yasımız, ki eğer varsa o, olduğu görülüyor. Bunu çözenin yolu yüzleşmekle ilgili olduğunu düşünüyorum. Mesela Willy Brandt'ın meşhur bir resmi vardır. Polonya'da diz çökerek hiç kimsenin beklemediği bir anda Almanların Yahudi katliamı nedeniyle özür dilediği bir fotoğrafı vardır. Google'a girin bulursunuz, tabi milliyetçiler tarafından bu böyle, tüyleri diken diken olunan bir vaziyette seyredilmiştir. Ama bence bugün için Almanların yaptığı, ırk olarak Almanların yaptığı ya da Hitlerin yapmış olduğu, o zulmü bir nebze olsun Alman halkının ve Yahudilerin yüzleşmesini sağlayarak aşılması konusunda bir adım atmış oldu. Bence bugün için yapılması gereken şey herkesin kendisiyle, bunu herkes için söyleyebilirim, yüzleşmesiyle ancak aşabileceğimizi düşünüyorum.

Suriyeli insanların, Suriye'de yaşamış insanların buraya göç ederek yaşadıkları zulmü Suriye'de yaşadıkları zulmü söylerken aynı kişilerin 13 yaşında ki Uğur Kaymaz adını da bilmeleri gerekir mesela. Uğur Kaymaz kimdir? 13 yaşındaki bir çocuk, 10-12 yaşındaki bir çocuk, 13 kurşunla öldürülmüştür. O zaman neredeydik ya da şu anda 13 tane tıp öğrencisi arkadaşlar cezaevindedir. Neden biliyor musunuz? Komite, bizim sınav sistemimiz vardır, emniyetin şeylerinde nedir onun ismi dinlemelerinde komiteyi bir yasa dışı bir organizasyon olarak gördüğü için, öyle kaydettiği için 13 tane tıp öğrencisi Hacettepe ve Ankara tıptan

içerideler. Bu çocukların hepsi Kürt. O zaman biz nerdeydik, bunlar da oldu bu ülkede. Ya dolayısıyla biz kendi pozisyonumuzu sürekli kazançlı çıkacağımız yerden değil hep beraber nerede yanlış yapıyor isek hep beraber oralarla yüzleşmek üzerinden geçeceğini düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Biz teşekkür ediyoruz.

Mahmut Sönmez: Ben konuşmamın eksik kalan bölümünü bir iki cümleyle sunmak istiyorum.

Murat Sofuoğlu: Çözüm önerinizi de duyarsak memnun oluruz.

Mahmut Sönmez: Tamam Şimdi Suriye meselesi biz Hatay Dernekler Platformu, Federasyonu ve Türkiye Suriye Dostluk Derneği açısından sadece ve sadece Suriyelilerin bir meselesidir. Bizim müdahaleci olmak, karışmak, gitmek vesaire gibi bir sorunumuz yok. Ancak biz Hataylılar savaşa karşıyız, Türkiye'nin Suriye ile bir savaşa itilmesine, girmesine karşıyız. Herhangi bir ülkenin gelip komşumuz olan bir ülkeye bir dış müdahale yapmasına karşıyız. Bu nedenle oradaki tercih, şekillenme, oradaki yönetim Suriye halkının kendi takdiri ve tercihi yönünde olmalı. Ancak Suriye'nin bize çok yakın olması, yani 800 küsur km sınırimızın olması nedeniyle Hatay özelde ve genelde Türkiye olumsuz yansımaları ile beraber iki temel sorunu birlikte getirdi. Biri ekonomi, yani bu toplumun yaşamasının, yaşamını idame ettirmesinin can damarıdır. Diğeri güvenlik. Ben düne kadar, yani Suriye olayları olduğu güne kadar, Hatay'da veya Suriye'de 24 saat sokakta gezerdim. Eşimi çocuğumu saat 12'lerde olsa bile gece sokağa salmaktan korkmuyorum. Ancak bugün bunu söylemek mümkün değil. Dolayısıyla saat 7'den sonra çocuğunuz dışarıda kalırsa doğal olarak bir korku, bir endişe, bir kaygı duyuyorsunuz. Hataya gelince yine...

Murat Sofuoğlu: Zamanımız çok az kaldığı için biraz özet konuşursak sevinirim.

Mahmut Sönmez: Hatay'a gelince yine biz Hatay Dernekler Platformu Federasyonu'nu oluşturan Alevi Sünni dernekler olmak üzere Biz Hataylıların Hataylıyla diye bir problemi olduğunu kabul etmiyoruz. Öyle bir sorunumuz yok. Bizler şunu diyoruz: Hatay'da kim olduğu belli olmayan, cirit atan ajan ve benzerlerinin bir gün herhangi bir provokasyon gibi bir şeyler yapıp da bu güzel şehri, bu güzel şehrin yaşamını, bu birlikte yıllardır süren yaşamı gölgelemesi veya bozmasından kaygılıyız, endişe duyuyoruz. Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Biz teşekkür ediyoruz.

Konuşmacı 7: İyi akşamlar, gerçi sabahtan beri baya bir yoğunduk, bu yorgunluğun üzerine hocalarımızın konuşmaları ile bir karamsarlık kapsadı insanları. Ben o kadar karamsar bir tablo çizmek istemiyorum. Aslında hepimiz aynı noktada birleşiyoruz; evrensel insan hakları ve laiklik ilkesinin en iyi şekilde yürürlüğe girmesini istiyoruz. Mademki biz bunu devletimizden isteyeceğiz, şöyle bir şey yapabilir miyiz diye düşünüyorum. Buradaki arkadaşlar, şu anda Hatayı temsil eden sivil toplum kuruluşları olarak biz böyle bir bildiri yazıp altına imza atsak, bundan sonra da bütün çocuklarımıza benimsetsek ve böyle bir örnek yapsak olur mu diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Güzel bir öneri aynı zamanda.

Konuşmacı 8: Tekrar hepinize iyi akşamlar herkes de gerçekten yoruldu; dolayısıyla ben de tek bir cümle ile ifade etmek istiyorum özet olarak. Hatay'da Ortak Yarını düşünüyorsak birbirlerimize ve hayat tarzlarımıza tahammül edip farklılıklarımızı zenginlik olarak kabul ederek Hatay'ın ve Türkiye'nin önünü açan geleceğe doğru dev adımlar atacağımı düşünüyorum ve inanıyorum. Teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Biz teşekkür ederiz.

Erol Aygen: Tekrardan iyi akşamlar, gerçekten epey vakit uzadı ve yorgunluk bastı. Hatay, Hatay'ın Suriye ilgisi ve Hatay'a getirdiği olumsuzluklar: ekonomik olumsuzluklar. Bu konu için Devlet İstatistik Enstitüsü'ne yazı yazdım. İran, Çin, Rusya ve Suriye geçmiş yıla göre bu yılın durumlarına baktığımda; Suriye ile olan ihracatımızda çok büyük bir travma yaşadığımız ve olumsuzluk yaşadığımızı gördüm. Yapılacak tek şey hükümetin dış politikasında bu konuya çok büyük bir şekilde hassasiyet göstermesi gerekiyor. Binlerce yıl komşu kalmışız komşu kalacağız komşu ilişkilerin barış içinde sürdürülmesi gerekir.

Suriye ile ilgili dış politikamıza baktığımızda, detaya girmek istemiyorum, fevkalade ağır. Şu ana kadar 1 Ocak itibarı ile, detaya girmeden söyleyeyim, bizim Suriye ile geçmiş yıllarda aşağı yukarı 170, 180, 200 milyon olan aylık gelirlerimiz, ihracatımız birdenbire 40, 35 en son belki ayda 20, 25 milyon dolar civarında gerçekleşti. İthalatımız bunlardan çok çok daha küçük seviyeydi. Bunun bedelini Hatay halkı ödüyor, sadece bu yazılı kayıt beyanlarına bakmayalım, bunlar sadece bir iki tane tespit. Geçmiş günlerde Kasım ayının başında Uluslararası Nakliyeciler Derneği'nin ifadesine göre geçen yıl 65,000 tır sınırı geçtiği halde bu sene 400 milyona yakın 7,500 araç geçmiş. Toplam zararımız ise 350-400 milyon seviyesindedir. Bunu da bir kenara koyalım.

Hatay'da birçok kobi, küçük orta boyllu işletmeler, ticarethane sahipleri, alışveriş merkezleri hakikaten bir Suriye baharını yaşamıştır ve fevkalade gözümüz alışmıştır güzelliklere. Ama yine ülkemizin dış politikası sayesinde bunlarda bıçak gibi kesildi. Bu bedeli Hatay'ın kobileri, Hatay'ın küçük ticarethaneleri, işletmecileri bedel olarak ödüyorlar. Bunları topladığımız zaman karşımıza çok büyük bir bilanço ortaya çıkıyor. Yapılacak işler şudur. Türkiye mutlak ve mutlaka Suriye politikasını değiştirmelidir. Ve bunu Hataylılar olarak bu toplantının bir sonucu olarak istemeliyiz. Suriye ve Türkiye komşudur. Suriye ve Türkiye akraba ilişkileri çok yoğundur, hiçbir ülke ile benzemez aramızdaki ilişkiler. Türkiye-Suriye savaşı asla ve asla akla getirilmemelidir. Bu nedenle Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda Türkiye dış politikasında Suriye'ye bakış açısını değiştirmelidir. Teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Biz teşekkür ediyoruz. Hayrettin Bey.

Hayrettin Neşeli: Arkadaşlar, hepinizin güzel düşüncelerine katılıyorum. Birbirimizi çok sevmemiz, Türkiye'yi çok sevmemiz, olayları çok güzel inceleyip okumamız lazım. Bilgisizlikten dolayı birbirimizin fikirlerine karşı geliyoruz. Temele indiğimizde aynı olduğumuzu, gelecekte de aynı olacağımıza inanıyorum. Bu düşünce ile hepinize iyi geceler diliyorum.

Murat Sofuoğlu: Çok teşekkürler.

Konuşmacı 11: Sorunlarımızın üstüne örtmeden, gerilimden uzak ve usturuflu olarak meselelerimizi çözmeye devam edelim

Murat Sofuoğlu: Teşekkürler.

İnci Karahan: Ortak Yarın dedik. Bir de ortak bir gün var aslında. Burada benim üç tane önerim var; ikisi bir arada. Şimdi bir kere bugün yetişkinler olarak, bugün burada yer alan kişiler olarak bir üç bacaklı çalışmanın daha yoğun bir şekilde yapılması gerektiğine inanıyorum. Bunlardan bir tanesi Türkiye'deki toplumun sosyolojik açıdan değişik katmanlarının gerçekten bir envanter şeklinde akademik olarak indexlenmesi, çıkartılması... Akademisyen olmadığım için bilmiyorum eğer böyle bir çalışma varsa ne mutlu bize işimizin büyük bir kısmı hallolmuş demektir. Eğer yoksa da bunun disiplinli bir şekilde yapılması gerektiğini düşünüyorum.

Süreç yönetimi konusunda çalışmış biri olarak süreçler belli bir noktada başlar ya biter ya da başka bir sürece bağlanır. Dolayısıyla burada çözümün süreç haritasının çıkarılması gerekiyor. Bu anlamda sosyolojik katmanları tanımak önemli bir tanesi, ikincisi de içinde çok farklı etnik grupları ve dini cemaatleri bir arada bulunduran gelişmiş ülkelerin bunu nasıl başardıklarını incelemek lazım. Sadece Amerika olarak değil, Fransa'ya da bakılabilir, İngiltere'ye de bakılabilir. Bunu nasıl başardılar? Bu bir kes yapıştır modelini Türkiye'ye uygulamakla olacak bir şey değil. Biz bunu özel sektörde belli bir ürün veya hizmet alanında Türkiye uygulaması yaparak başarırız. Bunu kendi politikamız ve toplumumuz için çok daha iyi bir şekilde yapmak zorundayız diye inanıyorum.

Burada tabi akademisyenlerin yapacağı tek tük çalışmalar kendi başına anlamlı olmayacaktır bunları bütünleştirmek lazım. Neyle bütünleştirmek lazım? Sivil toplum kuruluşlarının bu anlamda yapmış oldukları çalışmaları entegre etmek lazım akademik çalışmalarla. Bunun peki üçüncü bacağı ne olacak? Devlet erki. O zaman devleti yönetenlerle sürdürülebilirlik anlayışı içerisinde kriz çıktığında değil, bir defaya mahsus olmak üzere değil sürekli bir ilişki içinde olmak gerekiyor. Türkiye'nin gerçek anlamda yol haritasını oluşturmak üzere ve sürdürülebilir anlayışta böyle bir disiplinle çalışmamız gerektiğine inanıyorum.

Peki biz yetişkinler olarak beyefendinin dediği gibi bildirge hazırlayalım, çocuklarımıza miras bırakalım, onlar da devam ettirsin. İkinci bacak; müzakere ve uzlaşma tekniğini oluşturmak, bizim okullarımızda münazara ekipleri var. Herkes birbirine kendi fikrini kabul ettirmeye çalışır; ama müzakere teknikleri yoktur. Eğer üniversitede alırsanız alırsınız o dersi, o da biraz geç. Çünkü o da dış fırçalamak gibi küçüklükten alınması gereken bir disiplin olduğuna inanıyorum. İletişim, etkili iletişim teknikleri konusu örgün eğitimin içine girmeli diye düşünüyorum.

Bir de daha da önemlisi gelecek senaryoları: Ben bu okulun müdürü olsaydım neler yapardım konusundan başlayıp ben bu okulun, bu ülkenin başbakanı olsaydım, ben bu ülkenin cumhurbaşkanı olsaydım diye giden, bir takım senaryoları çocuklarımıza çocukluk döneminde yetişkinlik döneminde verip ta ki birbirinden farklı görüşleri aralarında

paylaşabilmelerini sağlamamız lazım. Lise de ki çocuklar 10-11. sınıflara geldikleri halde hangi meslek grubunu seçeceklerini dahi bilmiyorlar maalesef, ki ülkenin geleceğine karar verecekler. Bu toplum buradaki ekipler 20 sene önce bu eğitimleri almış olsaydı biz bugün bunları çok daha önce tartışmış, çözüme ulaştırmış olacaktık belki de. Benim tercihlerim bundan yana. Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Biz de teşekkür ediyoruz.

Konuşmacı 13 (Alaattin Taş?): Ben Antakya sivil inisiyatif çalışmalarına başladığım an bir şey öğrendim. Bu sivil toplum çalışmaları sadece bir zenginlik değil, benim yaşamımı değiştiren bir adımdır. Biz, ben eski bir yapıdan geldim. Ama burada şunu öğrendim evet birbirimizle konuşabiliriz. Ama burada şunu öğrendim, evet birbirimizle konuşabilmek durumunda olmak, birlikte oturabilmek önemli; ama sadece bu değil birbirimizi anlamak makul ve olabilir ödevler için adım atabilmek, ortak bir dil yaratabilmek; biz bunu sivil inisiyatifte çok ta güzel yaşıyoruz. Ve inanıyorum ki bu çok örnek bir çalışmadır diye düşünüyorum. Burada yerel yönetim organları ile olan ilişkilerin sivil toplum örgütleri aracılığıyla bir köprü oluşturması büyük önem taşıyor diye düşünüyorum.

Zaman zaman bazı arkadaşların şöyle bir hayıflanması ve serzenişleri oluyor. Yani vali ile görüşmek, belediye başkanı ile görüşmek, emniyet ile, onunla bununla görüşmek... Ne işimiz mi bizim? Evet eğer biz Türkiye cumhuriyeti devleti içinde yaşıyorsak burada olan sorunları konuşacağımız merciler vardır. Çözmemiz gereken çözümlerine katkıda bulunmamız gereken merciler varsa, sivil toplum örgütleri duyarlı olan kılcal damarlar bütün meselelerin burada köprü vazifesini görüp bu organlara taşınmalı ve bu organların hassasiyeti dikkate almasını sağlamalıyız. Onun için bu köprü sivil toplum örgütleri açısından büyük önem taşıyor. Ben Selim hocanın önerisine biraz daha katkıda bulunarak, evet bir sivil toplum örgütleri şunu söyleyebilmeli, bu toplantı açısından da önemlidir diye düşünüyorum. Biz bu toplantıda şu sonucu çıkarabilmeliyiz. Buradaki halk yani Hatay'daki halkın büyük çoğunluğu savaş istemiyor, çatışma istemiyor. Biz barış huzur istiyoruz. Bunu deklare ederek bir bildiri ile bütün sivil toplum kuruluşlarını harekete geçirme şansımız var diye düşünüyorum. İyi de olur.

Üçüncü olarak da Erol beyin önerdiği ve üstünde durduğu ekonomik mesele. Çok ciddi bir sıkıntı yaşadık Hatay, bu ekonomik kayıplarından dolayı. Dolayısıyla biz bunu daha önce önermiştik hükümete. Bir an önce hükümet buraya destekleyici bir ekonomik paket hazırlaması gerekiyor. Esnafı, tüccarı, işte taşıma sektörünü ve ticaret erbabını korumak ve en azından kısmen yaşamını rahatlatacak bir destek hazırlaması gerektiğini düşünüyorum. Son olarak bu çalıştayın çok faydalı olduğunu düşünüyor ve bunların devam etmesi gerektiğine inanıyorum. Murat hocamıza teşekkür ediyorum bunun için ve tüm ekibe teşekkür ediyorum. Ama ben Ömer hocamızın ve Kaan hocamızın kaygılarını paylaşmakla ve ciddiye almakla birlikte inşallah yanılırsınız diyorum. Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Biz teşekkür ediyoruz.

Konuşmacı 14 (Joseph Naseh): Söylemlerimize hep barış kelimesini kullanarak başladık. Barış kelimesi biraz beni rahatsız ediyor. Çünkü barış bir savaştan sonra bir masada oturan ve o masada ortak anlaşmaları yapan bir kelimeyi çağrıştırıyor. Oysaki bu barış kelimesi yerine uzlaş kelimesi kullanılsa toplantılarımızda o barış kelimesi gerginliğini üstümüzden atmış oluruz. Ya uzlaş kelimesi insanlar arasındaki ortak değeri bir noktada toplanmasını ifade ediyor bana. Onun için bu barış kelimesi biraz beni rahatsız ediyor. Ben çok konuşmayayım; çünkü çok konuştum. Milattan önce 4. yy da yaşayan Plato'nun bir sözünü sizlere söylemek istiyorum. Biliyorsunuz çok önemli bir kitabı var Devlet diye. Birçoğunuz belki

okumuşsunuzdur. Burada şöyle bir kelime geçiyor. Bir küçük çocuğun karanlıktan korkmasını anlayabilirim diyor. Ama yetişkin birinin aydınlıktan ve gerçekten korkmasına anlam veremiyorum. Şimdi eğer bizler gerçeklerimizden korkmasak bunları şimdiki gibi uygar insanlar gibi oturarak konuşabilsek sorunlarımızı çok kısa bir sürede çözebiliriz. Teşekkür ediyorum

Murat Sofuoğlu: Biz teşekkür ederiz.

Konuşmacı 15 (Lümeys Yetim): Barışı beklerken idam laflarının tekrar gündeme alınmasına üzülüyorum. Yaşam haklarının ve insan haklarının savunmaya devam edeceğim. Demokratik açılımları beklerken binlerce ana kuzusunun beğenir beğenmezseniz açlık grevinde yatıyor olması ve bu işin sonunda birçok kayıplarımızın olmasını düşünmemiz beni bir anne olarak, bir öğretmen olarak, bir yurttaş olarak çok üzmektedir. Bize verilen açılım sözlerinin en doğru şekilde yapılması için zorlayıcı olabilir miyiz diye aklımdan geçti. Zorlayıcı olabilirsek bunları lütfen beklemeden konuşalım ve daha büyük şeylere neden olmadan sonuçlandıralım diyorum. Yaşayın barış.

Murat Sofuoğlu: Teşekkürler, buyurunuz.

Konuşmacı 16 (Hatice Can): Akşamın bu saatlerinde oldukça yoğun bir gün yaşadık. Bu saate geldiğinde ve daha konuşacak çok kişi olduğu için de ben lafı uzatmadan son sözlerimi söyleyeyim. İnsan hakları ve demokrasinin evrensel boyutları vardır, yerele göre değişmez. Bu evrensel kuralların içerisinde en önemlisi insan hakları evrensel bildirgesinde uluslararası sözleşmeler ile güvence altına alınmış olan en temel insan hakları olan ırk, renk, cins, dil, din, kanaat, düşünce, vicdan, cins, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği bakımından herkes eşittir vurgusunda birleşebiliyoruz. Bunlar bu temel insan hakları bağlamında birleştiğimiz zaman evrensel demokrasi ile beraber bütün kurum kuralları ile işleyen demokratik bir toplumu da organize etmiş olabiliriz. Toplumunu organize ettikten sonra da eğer bütün bu söylemleri içselleştirmişsek ayrı ayrı açılımlara ihtiyaç duymadan; Kürt açılımına, Roman açılımına, Alevi açılımına ihtiyaç duymadan demokrasinin demokratik kuralları içinde tüm hakları kullanabiliriz diye düşünüyorum. O nedenle öncelikle evrensel boyuttaki insan haklarını içselleştirmek demokratik toplumun inşası için tabii en önemlisi anayasadır ve Anayasa içerisine bu maddeleri yerleştirmek zorundayız. Ama ben anayasa çalışmalarını içerisinde de yer aldım. Ne yazık ki şu tanımlamada ne yazık ki birleşemiyoruz. Birleşemediğimiz için de bu sancuları çekiyoruz. Evet o zaman kafalarımızı, beynimizi özgürleştirelim ve gerçekten özgür topluma ulaştıracak adımları atalım. Hepimiz de taşın altına elimizi koyalım diyorum. Teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Biz de teşekkür ederiz.

Konuşmacı 17 (İsa Aydın): Evet ben de tüm katılımcılara teşekkür ediyorum. Çok yararlı oldu ve Süreç Analiz araştırma merkezine de ayrıca teşekkür ediyorum. Belki bundan sonra yine bu çekirdek gruplar denildi falan ama hiç söz edilmedi ondan sonra sorunların çözümü bakımından. Siz gittikten sonra biz beraberiz burada yüz yüze bakıcağız komşuyuz yani, evet sorunlar var. Ama isterseniz bazı sorunları, habbevi kubbe yaparsınız. Bazen de bu meseleyi konumunda bırakırsınız. Ben şahsen burada renk körü olmayı tercih ederim. Burada çok renklilik vardır ama insanları değerlendirirken; dini, dili Hatice hanımın az önce bir kısım şeyleri ifadeleri güzeldi. Evrensel insani değerler zaten bunlara sahip çıkarsak burada sorun aslında çoğunu halletmiş olacağız. Ben, hocamlar işte gidecekler şimdi buradan; ama biz gene buradayız yüzyıllardır.

Biraz bazı tanımlamalar var, oldukça gerildim, ben şahsen. Yani valla bu mesele bu kadar mı büyüktü de biz burada görmedik, hocaların fikirlerine saygımız var. Yine özellikle Ömer hocamın söyledikleri biraz beni gerdi. Oysa ki biz burada sorunları Hatay bugüne kadar nasıl getirdiyse yine de çözecek bir yöntem bulabiliriz, belki yöntem söylenebilir. Ama en güzeli insan ortak noktasında, herkesi insani evrensel değerlerle bir görebilsek her türlü çözüme de otururuz. Yuvarlak masa, böyle köşeli de değil, herkesin daha eşit olduğu bir masa efendim. Bunu hakeza şey yapıyoruz. Herkesin olduğu konumda kabul etme ve sorunlarını da yine ortak birlikte çözme çok önemli bir şey. Şayet biz şunu mu yapmalıyız? Yani hocam da dedi, evet, biz Samandağı'nı götürüp Reyhanlı'yla mı karşılaşturalım? Elbette insanlar farklı yerlerde yaşayacak. Akriba duyguları, akrabaların yaşadıkları yerlerden birbirine yakın hissettikleri insanları göz ardı edemeyiz ki. Yani bunlar olacak; ama bunu **kırmızı haç** şeklinde değerlendirmek doğru değil. Ama insanları olduğu konumda kabul edip problemlerini de olduğu konumda kabul edip çözmeye çalışmak, yuvarlak masa etrafında, zannediyorum, bu bir de tanımaya çalışmak. Ben bazı arkadaşları hakikaten burada tanıdım. Fikirleriyle tanıdım. Bu benim için ufkumu açtı. Teşekkür ediyorum herkese ve kullanılacak üsluplarda ortak üsluplar olursa zannediyorum hepsini çözeriz. Yani burada bir dinsel sıkıntı varsa oturup çözülebilir. Evet sorunlar çözülüyor, bunlarda dile getiriliyor, evet yine Ankara'ya gidince sorunlar orada eriyor. O ayrı bir husus, ama bize düşen her şey biz Hataylılar, Antakyalılar olarak çözeriz inşallah güzel bir üslupla. Teşekkür ediyorum herkese.

Murat Sofuoğlu: Bizde teşekkür ediyoruz.

Konuşmacı 18: Herhalde sona yaklaştık. Bence herkes karamsar bir şeyler söyledi; ama ben Hatay'ın Antakya'nın bu kadar karamsar olduğunu düşünmüyorum. Çünkü gerçekten, gerçek anlamda, Hatay'da sevgi, dostluk, kardeşlik duyguları canlı hala, hala tarihi bir mirasın mirasçılarımız. Biz ibadetlerimiz de şöyle bir dua ederiz. Bizleri idare eden idarecilerin doğru karar vermeleri için Tanrıya dua ederiz. Benimde dileğim bizleri idare eden idarecilerin bizlerle ilgili kulaklarını açsınlar, doğru karar versinler.

Murat Sofuoğlu: Teşekkür ediyoruz.

Konuşmacı 19: Evet sona kaldığım için belki söyleyeceğim çok fazla bir şey kalmadı; ama vaktin reçeteler bölümünde kısıtlı olması da tabii ayrı bir sıkıntı olmakla beraber ben özellikle medeni olmak ya da medeniyet iddiasında bulunabilmekten bahsetmek istiyorum. Şimdi kasabadaki, köydeki, beldedeki yapılanmalar farklıdır. Ama medeniyet olması için şehir yapılanmanızın farklı olması gerekiyor. Eğer şehrin bir mahallesi sadece Alevilerden, bir mahallesi sadece Sünnilerden, bir mahalle sadece Hıristiyanlardan oluşuyorsa bu bir medeniyet belirtisi değildir. Yani beraber yaşayabilmenin kıstasları ve ölçüleri ortaya konursa bir medeniyet ortaya konulur. Bir binanın bir katında bir Hıristiyan, bir katında bir Yahudi, bir katında bir Alevi, bir katında bir Sünni beraber yaşayabiliyor, ilişkileri düzenleyebiliyor ve birbirlerine saygınlık içerisinde birbirlerinin farklılıklarını görerek ve onları eritmeye çalışmayarak, sindirmeye çalışmayarak yaşamaya çalışabiliyorsa bu bir medeniyet doğurur. Ama biz siyasi partilerimize oy potansiyelimizi kaybetmemek, Alevi vatandaş Sünnilerin arasına giderse fikrini değiştirerek orada AK partiye oy verir veya Sünni birisi gittiği Alevilerin arasına şey yaparsa ondan sonra adam aklını çelerler CHP'ye gider gibi kaygılarla hareket ediyoruz.

Korkularımızla yüzleşmez isek biz bu sıkıntılı şeyi devam ettirmek durumunda kalacağız. Dolayısıyla benzeri toplantılarda sadece dışarıdan gelen misafirlerle beraber değil, Antakya

sivil inisiyatif ve benzeri bir takım kuruluşlarla benzer çalışmalar yapabiliriz. Derneklerimizi, vakıflarımızı, partilerimizi, oluşumlarımızı, mahalle çalışmalarımızı herkese açmalıyız. El ele olmalıyız. Aynı bizim gibi düşünen ve bizler gibi olanlarla toplantı yapmayalım; Yayladağlıysak Yayladağlıdan, Altınözlüysek sadece Altınözlülerden oluşan yapılandırma oluşturmamalıyız. Yapımızın içinde farklı düşünen, farklı şeyler söyleyen insanları alabilmeliyiz ve kurtuluşun da bu farklılıklarla beraber yaşamakta olduğunu anlamalıyız.

Bakın, ben önceki konuşmalarında Antakya vurgusu yapmışım Antakyalıların kutsal saydığı, değer verdiği bir isim vardır. Hıristiyanlıklar açısından da, Aleviler açısından da, Sünniler açısından da değerli bir isim vardır: Habib-i Neccar. Şu an da Antakya'nın güney tarafındaki dağa ismini veren kişidir ve bizim kutsal kitabımızın Yasin süresinin 2. Sayfasında Antakya'dan bahsedilir, bu mübarek zattan bahsedilir. Burada bu şehre gelen iki insanın, sonra bir üçüncü insanla beraber o şehirde duyulmamış yeni şeyleri söylediklerine şahit oluyoruz. O şehre yabancı olan kavramlar kullandıklarını görüyoruz ve Habib-i Neccar denilen Antakyalı vatandaşımız, atamız, üstadımız bu farklı şeyler söyleyen insanları dinlemek gerektiğini deklare ediyor Antakya halkına, dinleyin bunlar sizden bir para istemiyorlar, bir ücret istemiyorlar, bir şey istemiyorlar. Niçin sizden bir ücret talep etmedikleri halde farklı şey söylüyor diye itiraz ediyorsunuz diye itiraz ettiğinde; farklılığa tahammülü olmayan o insanlar; farklı şeyler söyleyen o 3 kişiyle beraber Habib-i Neccarı da linç ediyorlar. Ama devamında Kuran'da Allah şöyle diyor: "Biz Habib-i Neccar' a dedik ki: Gir cennete."

Bakın farklılığı dillendirmek ve farklı şeyler söyleyen insanları savunmak o insanın cennete girişine sebep oluyor. Yani farklılıklara tahammül etmeliyiz ve Allah yine Yasin süresinin 2. Sayfasında bu farklılığa tahammül edemeyerek bu insanları katledenleri Allahın azap ettiğini yani onlara bir ceza verdiğini söylüyor. Öyleyse bizim yaşayabilmemiz ve potansiyelimiz farklılığımızdadır. Farklı şeyleri dinleyebilmemizde, algılayabilmemizde, anlayabilmemizdedir. Bakın cezalandırırken de o kavmin cezalandırılmasında yani Antakya'nın cezalandırıldığını söylerken; o insanlara inanmadıkları için cezalandırıldığı gibi bir sonuç yok orada. Bu tahammülsüzlükleri ve zulümleri itibariyle cezalandırıldıkları söyleniyor. Dolayısıyla biz Antakyalılar olarak buradan bir ders çıkarmak zorundayız.

Habib-i Neccar bizim açımızdan saygınlık ifade eden, öncülük ifade eden bir insansa, farklı şeylere gönlünü açmış, zihnini açmış ve o insanları anlamaya çalışmıştır. Bizim en büyük eksikliğimiz birbirimize yüreklerimizi açmamamız, zihinlerimizi açmamamız, korkularımızı açmamamız. Geleceğe dair sıkıntı oluşturabilecek durumları açıkça ortaya koyarak konuşmamız gerekir. Kürt meselesi de konuşuldu ama çok şeye girmek istemiyorum. Ben Antakya'da yaşayan Türk olmama rağmen buradaki Arap kardeşlerimizin neden Arap dili eğitimi mesela Kürtler Kürdistan bölgesinde anadilde eğitim şu an en önemli meseleyken neden Hatay'da, Adana'da, Mersin'de Arap kardeşlerimizin ya da vatandaşlarımızın anadilde eğitim için zorlamadıklarını ya da bu manada çalışma yapmadıklarını da anlayabilmiş değilim. Teşekkür ederim belki konuşulacak çok şey var ama zamanımız kısıtlı.

Murat Sofuoğlu: Teşekkür ederiz. Sizin söylediğiniz yalnız benim aklıma gelen bir teklif mesela: Habib-i Neccar Enstitüsü diye bir şey kurulabilir belki Antakya'da; herkesin de içinde olabileceği ya da hiç kimsenin reddetmeyeceği bir şey olur. Ya aklıma gelen bir fikir olarak söyledim.

Konuşmacı 20: Böyle bir proje var.

Konuşmacı 21: Şimdi arkadaşlar herkes dostluktan bahsediyor arkadaşlıktan bahsediyor, ama karamsarlıkta var. Gerçekten de Antakya'nın durumu çok hoş değil. Hepimiz bir şeyleri göz ardı ediyoruz. Bu Türkiye'de çok basit yere gelmiş o insanlar, o insanların yönetimindeyiz. O insanlar güzel yönetirse yani belediye misali herkes kapısının önünü temizlerse iyi olur. Yani bizim önderlerimiz, önder dediğimiz insanlar bizi iyi yönlendirirse ve bizim arkadaşları yönlendirirse dostluk, arkadaşlık devam eder. Ama çok net bir şey yok Türkiye'de; değil Hatay'da olsun. Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Biz de teşekkür ediyoruz.

Konuşmacı 22 (Mehmet Yalçın): Ben de şöyle çözüm önerilerimi sunmak istiyorum. Birincisi gerçekten çok karamsar bir toplantı yaptık. Öyle bir anlattık ki Türkiye Cumhuriyeti hükümetini burada bütün konuşmacılar öyle bir anlattı ki Suriye olayında başarısız politikasını herkes onaylamış vaziyette. Burada asıl sorulması gereken soru şu; Türkiye Cumhuriyeti hükümeti Suriye olaylarında ne yaptı, muhalefet partileri ne yaptı? Burada her birimizin mutlak siyasi düşünceleri vardır. Mutlak siyasi partilerin tarafı vardır. O zaman herkes kendi siyasi partilerinin şeyini baskılamak zorunda kalacaktır. Yani bu soruyu tekrar tekrar kendimize soralım birincisi bu. İkincisi ise biraz daha empati, yani empatiden kaçmayalım. Keskin düşünmeyelim, insanları olduğu gibi kabul edelim; az önce de benim anlatmak istediğim şey buydu yani. Savaş savaş diyoruz ama biraz da diğer taraftaki insanları düşünelim. Biraz empati kurmamız lazım. Ondan dolayı empati, biraz da güven. Yani Türkiye Cumhuriyeti hükümeti hiç mi düşünmüyor acaba Suriye olaylarındaki politikayı bu kadar yanlış yapacağını? Bunu biraz da güven esasına dayandırmamız lazım, eğer gerçekten bir yanlış varsa bunun yolu bu değildir, eleştirmek değildir. Çözüm önerisi olarak siyasi lobi kurmaktır diye düşünüyorum.

Konuşmacı 23 (Erol Aygen): İnsanlar iflas etti, mahvoldu.

Konuşmacı 24: İnsanlar iflas etti diyorsunuz da Erol Hoca buna bir konuda bir şey söylemek istiyorum.

Konuşmacı 25: Şimdi Suriye'den dolayı öyle bir tablo çizildi ki işte 300-400 milyon dolardan en son 20-25 milyon dolara gibi bir ifade kullanıldı, sanki tamamen hükümet organize etmiş ve hükümet çıkarmış gibi. Yani biz bir de tersine çevirelim ya. Türkiye bu işte tamamen tarafsız düşünelim. Yani biz yine orayla 300-400 milyon dolarlık ihracat mı yapıyor olacaktık? Böyle bir şey mi var? Şimdi çözüm olarak ise herkesin elini taşın altına koyması gibi bir tabir vardır; herkesin üzerine sorumluluk alması. Böylelikle bütün kanaat önderleri, belli bir cemaate, belli bir gruba, belli bir sivil toplum kuruluşuna mensup insanlar ortak bir dil oluşturarak sosyal politikalarda ve toplumsal yaşamda çözüm önerileri getirilmesi ve sadece bunları burada konuşalım ve şu kapıdan çıkıp gidelim değil de bunların eyleme dönüştürülmesi adına bir harekete aksiyona geçilmesi konusunda olmazsa olmaz olduğunu düşünüyorum bunun. Çözüm önerim budur: Biz birbirimizi konuşarak ve fiillerimizle anlayabiliriz. Tabi sadece konuşmak da yetmiyor. Buradaki projeler veya ilerde üretilebilecek projelerin hayata geçirilmesi olmazsa olmazlarımızdan olmalı. Tüm katılımcılara teşekkür ediyorum. İyi akşamlar, saygılar sunuyorum.

Murat Sofuoğlu: Teşekkürler.

Mustafa Kemal Dağıstanlı: Bu ülkenin bir konsensüse, bir uzlaşmaya ihtiyacı olduğuna inanıyorum. Teşekkür ediyorum.

Murat Sofuoğlu: Çok sağolun başkanım. Şimdi ben bir müsaadenizi istiyorum. İki üç dakika kapanış konuşması yapacağım. Daha sonra da sizden ricamız hepimiz şöyle bir araya gelirse ortak bir fotoğraf çektirmiş oluruz. O yüzden kimsenin ayrılmamasını rica ediyorum. Zaten yemek yiyeceğiz birlikte zamanı uygun olanlarla. Şimdi normalde biz toplantılarımızı, genelde katılanlar bilir, Ömer Hoca olsun, Gamze Hoca, Murat Hoca tabi ki, iki gün yapardık. İkinci gün de kamuoyuna medyaya açık paneller yapardık. Oradaki panelistleri buradaki grup seçerdi. Kendi temsilcilerini seçerdi yani ve onlar ertesi günkü panelde konuşmacılar olurdu. Kamuoyu, medya bu şekilde yapılan çalışmayla ilgili bilgilendirilmiş olurdu. Keza gözlemcilerimizden olan kişilikler de ikinci bir panelin konuşmacıları olurlardı; böylesi bir seriyle giderdik.

Şimdi tabi biz burada özellikle “Ortak Yarın Platformu”nun ilk toplantısı olduğu için sizlerle sadece böyle bir kamuoyuna, medyaya kapalı toplantı yapmayı planladık. Dolayısıyla burada ertesi gün yani Pazar günü için bir program yok; ama benim aklıma bunun yerine yapılabilecek ne gelir diye düşündüm, yani insanların bir şey seçmesine vs gerek olacak bir durum yok şu an. Bu seçim işi yerine platformla ilgili belki ben sizin görüşünüze, reyinize başvurmayı tercih ettim zihnimde. Siz bu platformu nasıl bulursunuz? Yani bu yapmayı düşündüğümüz şey, burada yaptığımız toplantı iyi bir şey mi? Sizce faydalı bir şey mi? Bu tür şeylerin başka şehirlerde de sürdürülmesi, Hatay’da da devam etmesi anlamlı olur mu? Bunları sizler sürdürürsünüz, yani kimler sürdürürse, zaten sizden başka kimsenin sürdürmesi de mümkün değil, çünkü burada yaşayan insanlar sizlersiniz.

Bunu bu bölgede de, yani Kafkasya’dadır, Balkanlar’dadır, Ortadoğu’dadır, başka yerlerdeki insanlarla da bu tür çalışmaları sürdürmek amacımız. “Ortak Yarın” deyince de çünkü biz sadece Türkiye olarak değil tüm bu bölgenin geçmişinin de yüküyle beraber yaşıyoruz. Hepimizin hayatlarının, yükümlülüklerinin, sorumluluklarının içinde Balkanlarıyla, Kafkaslarıyla, Ortadoğusuyla, parçalar var hepimizde. Bunu hocalarımız da buradaki konuşmalarında belirttiler, sizler de belirttiniz. O yüzden Ortak Yarın deyince bizim aklımıza bütün bunlar da bir bakıma geliyor. O yüzden siz böyle bir platformu nasıl değerlendiriyorsunuz, yani burada yaptığımız çalışma nasıl bir çalışmaydı? Bu devam etmeli mi? Ben özellikle onu sizin reyinize sunmak isterim.

Konuşmacı 27: Gerçekten çok güzel oldu toplantı ama siyasi parti temsilcilerini de eklemeyi düşünür müsünüz?

Murat Sofuoğlu: Şimdi o konuda şöyle, siyasi parti temsilcilerine büyük saygımız var; ama herkes kendi partisinin yaptığı meziyetlerden bahsettiğinde toplantı çok politize oluyor. O yüzden biz daha böyle sizler gibi hadiselerle uğraşan ve insani tarafla meşgul olanları bir araya getirmeyi planladık.

Konuşmacı 28: Ben çok yararlı olabileceğini düşünüyorum. Bunun devam etmesi de çok çok yararlı olur. Ben inanıyorum ki sivil toplum örgütlerinde, insanlarda sorunları ne olursa olsun eğer bir araya gelebilecek irade varsa çözemeyecekleri sorun da yoktur. En büyük sorun bir

araya gelememek. Bir araya gelemediğiniz zaman sorunlar büyür, gelişir, kirlenir, önyargılar oluşur. Size teşekkür ederim.

Murat Sofuoğlu: Sağolun. Burada benim söyleyebileceğim, bunu Mehmet Bey de söyledi, bir başka beyefendi de söyledi. Sizin iletişim bilgileri, e-mail adresleri bizde var zaten. Bunları arzu ederseniz sizinle paylaşabiliriz. Burada belki birbirini tanımayan insanlar da birbirlerinin iletişim adreslerine malik olurlar; tabi buradaki herkes bundan hoşnut oluyorsa. Böylelikle siz bundan sonra buna benzer çalışmalarını kendiniz yapabilirsiniz. Biz elimizden gelebilecek herhangi bir yardım varsa sizin hizmetindeyiz ayrı mesele. Fakat bence siz bunu kendi kendinize zaten yapıyorsunuz, sivil inisiyatifler kurmuşsunuz. İşte Alaattin Bey bahsetti, Şemsettin Bey bahsetti, Mehmet Bey. Yani herkes esasında bu işi yapmaya çalışıyor. Bu noktada biz belki böyle bir yardım yapabiliriz.

Bu toplantı belki böyle herkesin içinde olduğu bir inisiyatifin Hatay'da gelişmesine vesile olabilir ve sizler beraberce belki ortak deklarasyonlar yayınlarsınız. Hani burada da keskin bir takım, efendim savaşa evet hayır noktasının ötesinde herkesin uzlaşabileceği formüller belki geliştirebilirsiniz. Yani sizlere akıl öğretmek benim haddime değil; ama geçmişte bir takım deklarasyonlar hazırlamış, bir organizasyonda çalışan bir insan olarak söylüyorum. Bu noktada da sizin hizmetindeyiz. Biz tekrar tekrar Hatay'da toplantılar yapmak isteriz, belki kamuoyuna medyaya açık paneller yapılabilir; bilmiyorum, tabi bunlar sizin takdiri, buradaki özellikle mülki amirlerimizin takdiri. Hatay için doğru olan, iyi olan şey ne ise o olsun.

Size bir de kendimle ilgili bir hikaye anlatmak isterim son olarak sabrınıza sığınarak aynı zamanda. Şimdi biz burada arkadaşlar hepimiz, sizinle beraber nasıl bir çalışma yaptık, nasıl oldu? Mustafa Abi diyeyim ben geçmişten beri tanırım kendisini, okul müdürü burada, Yayladağlı o. Mesele benim biraderle ilgili. Ben Kastamonuluyum, herkes burada söyledi ben genelde söylemem ama söylemek gerekirse Sünni Türk oluyorum yani ben de teknik olarak. Benim birader de dolayısıyla Sünni Türk; ama ilginç bir şekilde Urfa'da öğretmenlik yaparken Samandağlı bir hanımla tanıştı, o da artık ne diyorsunuz Arap Alevisi mi Nusayri mi hangisiyse. Ve onlar şimdi evlendiler tabi. Ama öncesinde biz tabi bu Samandağlı'na geldik. Kastamonu neresi Samandağlı neresi ayrı hikaye. Ama günün sonunda çok garip iki insan tabi burada da söylediler birbirine gerçekten saygı duyunca sevince gerçekten çok şey değişiyormuş. Yani bizim burada bir toplantı yapmamıza belki de vesile olan onların birbirilerine duydukları, bir araya gelişleriydi. O yüzden belki buradaki bir araya geliş de bizim biraderin başarısı diye düşünüyorum bir açıdan da. O yüzden ona da hatta teşekkür ettim arada. O yüzden inşallah bu tür bir araya gelişler artar, yani evlilik yoluyla olur efendim, bu şekilde olur; ama hepsi bizim biraz da yüreğimize bağlı, zihnimize bağlı, parçaları bir araya getirebilme yeteneğimize bağlı, sabrımıza sebatımıza bağlı. Şimdi de sizler çok sabrettiniz. Normalde her toplantımız böyle yedi buçukta biterdi, gördünüz sekizi bile geçtik. Hepinize tekrar çok teşekkür ediyorum. Hürmetlerimi arz ediyorum.

Konuşmacı 29: Bu Nusayrilik meselesine gelince, buradaki Aleviler Arap Alevisidir. Bu Nusayrilik meselesi epeydir işleniyor. Anadolu'daki Türk Alevilerinden ayırtmak için işlenen bir konudur. Hatta da çok daha ilerisine doğru gidilmekte. Biz kendimizi Arap Alevisi

olarak tanıtıyoruz. Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Ebubekir sevgimizle bu ismi alırız. Bütün Aleviler de aynı şekilde. Sünni kardeşlerimiz de Hz. Muhammed, Ali ve Ebubekir'i aynı şekilde severler.

Murat Sofuoğlu: Evet çok teşekkürler. Fotoğraf çektireceğiz...

***